

ІЛЮСТРОВАНИЙ
КАЛЕНДАР
СИРІТСЬКОГО ДОМУ

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1921

СТАРАНЄМ І НАКЛАДОМ
С. С. ВАСИЛІЯНОК
В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ, ПА.

ЦІНА 75 ЦЕНТІВ

ПРИВІЛЕЙ

ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ КАТЕДРАЛЬНОЇ
ЦЕРКВИ НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТЯ ПРЕЧИСТОЇ
ДІВИ МАРІЇ, В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ, ПА.

Одержані за старанем бл. п. Преосвященого Кир Сотера.

Українська гр. кат. катедральна церков в Філадельфії, Па.
удостоїлась великого і дуже рідкого добродійства, бо одержала

СОВЕРШЕННІ ВІДПУСТИ

наділені Свв. Отцем Пісм Х., Папою Римським дня 16-го червня
1914 р. під ч. 35671 — в слідуючі празники:

Рождество Христове; свв. Василія (Новий Рік); Богоявлене І. Хр.;
Воскр. Г. Н. І. Хр.; Сош. свв. Духа; свв. Апв. Петра і Павла; Успен-
нє Пресв. Богородиці; свв. священомуч. Йосафата; Непороч.
Зач. Преч. Діви Марії; на всі празники Пренайсьв. Тайни Евхари-
стії і Найсьв. Серця Христового.

УСЛІВЯ: Хто з вірних хотів би доступити в ті дні совершенного
(цілковитого) відпustу, має в тій церкві приступи-
ти до свв. Сповіди і свв. Причастія і помолити ся
за нашу церков і Свят. Отця Папу Римського. Сі від-
пustи могуть бути жертвовані за душі в чистилищі.

Хто отже в однім з цих працничих днів поєйтись українську гр.
кат. церков катедральну в Філадельфії, Па., висловідає ся, запри-
чащається та помолити ся в намірсю свв. Церкви і свв. Отця Папи
Римського, може доступити **совершенного відпustу**.

БЛ. П. ПРЕОСВЯЩЕНИЙ КИР С. С. ОРТИНСЬКИЙ

фундатор Монастиря С. С. Василиянок і Сиротинця
в Філадельфії, Па.

Від Видавництва.

Добрий Календар є для християнської родини таким ширим приятелем, таким домашним дорадником, таким — сказати-б другом, що його не покидається ся цілий рік. Ріжні видавці, богато ріжних Календарів пускають рік річно межи наших людей, але Календар Сирітського Дому не від нині знаний Українцям в Америці. Він вже має свою вироблену славу тож і не диво, що за Календаром Сирітського Дому допитуються наші люди не лише тут в Америці, але й в Канаді, в Бразилії, ба навіть і в старім Краю.

Побіч добірного матеріалу і прекрасного технічного викінчення, відзначає ся Календар Сирітського Дому гарними оповіданнями так релігійного як сьвітского змісту, чудовими ілюстраціями, і множеством съмішного тай забавного; — одним словом се книжка, яка не тратить своєї вартості ніколи.

То-ж в певній надії, що наш загал в Америці, і в Канаді з радостю привітає свого домового приятеля і прійме съогорічний Календар з такою самою прихильностію як і попередніх літ, желаємо всім Добродіям Сиротинця і всім Прихильникам нашим як найліпшого поводження в Новім Році.

ЗАПИСКИ

Составлены

СОВЕТ ОБРАЩЕНИЯ ПО ПРОДОЛЖЕНИЮ ВОЙНЫ

Доля емігранта.

Ой горе, горе, тяженьке горе;
Брив через ріки, плив через море,
На кінці сьвіта я опинився —
Думав збогачусь — й не доробився.
Робив у «майнах» і у фабриці.
Скитався всюда по Америці,
Працював в лісі, в степах, на полях,
І не поправив своєї долі.

Ой горе, горе, тяженьке, горе!
Прийдесь вертати опять за море,
У село рідне, у бідну хату,
Двигати дальше біду прокляту,
Боротись крепко з тими пияками,
Що нас пустили сими стежками,
І працювати, що буде сили,
Аж до могили, аж до могили!

Ой горе, горе, жорстоке горе!
Болить у грудях, у спині коле,
Як дуб здоровий ізва із краю,
А горий з праці назад вертаю.
За те розуму більше у мене,
Бо із горяче, сербас студене —
І більше маю гарпу, охоти
Почити братів, як нам боротись.

Сава Чарнецький.

Календарські приповідки.

1. З Новим Роком січень морозить
А хлоп дрова з ліса ввозить.
2. На Новий Рік, прибавилось дня
на заячий скік.
3. Тріщи не тріщи — вже минули
Водохрещи.
4. О, той Лютий остро кутий.
5. По съятій Дороті
сохнуть хустки на плоті.
6. Ще покаже марець,
що змерзне старець.
7. Громи в марті добрий рік заповідають.
8. Догодуй пчолу до Івана — нарядить тебе, як пана.
9. Почекай, маю — ще тобі вуха обшмигаю. (значить, що буде холодно).
10. Май холодний — рік хлібородний.
11. Хто сіє після Богослова — той не варт доброго слова.
12. На Кирила літо починається, на Іллю кінчується.
13. Як літом пролежиш — в зимі з торбою побіжиш.
14. До Святого Духа не кидай кожуха; та й по Святім Дусі ще таки в кожусі.
15. Петрівка — на хліб катівка.
16. Як приходить косовиця —
Тоді жінка красавиця.
А приходять жнива.
Ходить вона як нежива.
Коли-ж прийде Покрова —
Той знов жінка здорова.
17. Які гриби — такі й хліби.
18. В осени й горобець богатий,

Про Сиротинець.

Як би Владика бл. п. Еп. Сотер Ортінський нічого більше для нашого народу не зробив, як лише, що заложив Сиротинець, то зробив дуже много, бо ся інституція перша у нас в Америці і дуже пожиточна.

Кілько то дітей-сиріт, як були би пішлі до американського Сиротинця, були би пропали на віки для нашого народу, для нашої віри і Церкви. Така дитина вийшовши з американського Сиротинця, ніколи не признавала би ся до нас, вона би і говорити призабула на своїй рідній мові. Пізнав то бл. п. Владика і тому його мрію було заснувати наш Сиротинець для нашого народу!

І доконав діла. Закупив дві камені на семій улици в Філадельфії, та заложив Сиротинець. Треба було бачити вдоволене бл. п. Еп. Сотера, як він коло майстрів цілими днями вистоював і дораджував як переробляти сі доми.

Коли діло було на укінченю, до провадження сего Сиротинця спровадив Владика Сестри Василіянки з Галичини. Знав він, що дитина, яка стратила батька або матір, або й обидвох, не легко знайде когось, хтоб відчув недолю, сирітство її. Тяжко знайти когось на сьвіті, що хотів би заопікувати ся сиротою. Сьвіт самолюбний, занадто матеріальний. І тому Владика покликав Сестри Монахині, бо знов, що вони служать не сьвітови, не мамоні, не своїм інтересам, а Христу Господу. Для Христа посвятили вони

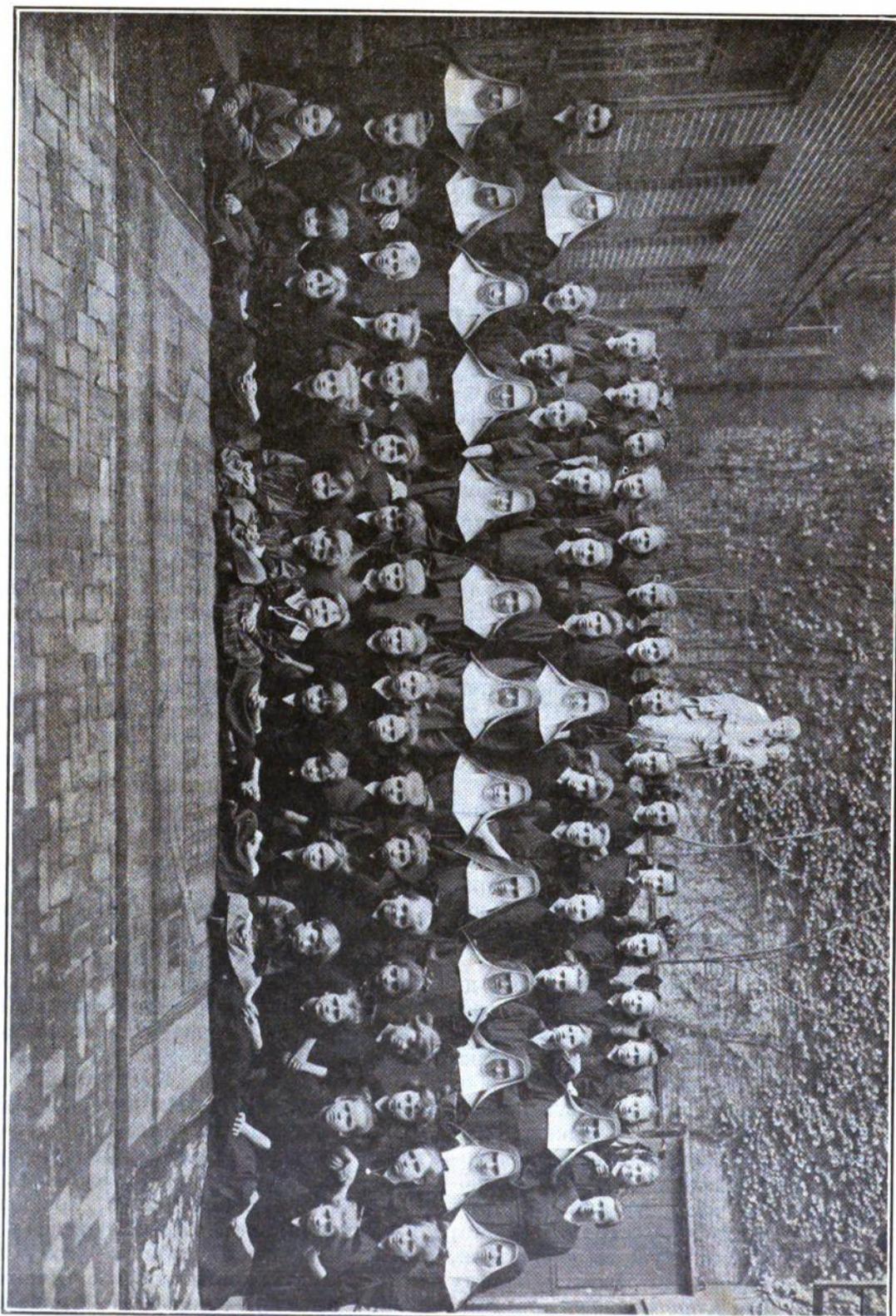
свое жите, для Христа оставили сьвіт і свою родину і все, що мали і що могли мати — а за ціль взяли собі висшу ідею, а то, посвятили свої сили для Христа, для віри, для Церкви, для народу свого. Призначенні для Сиротинця, вони бачуть в праці для сиріт, працю для Христа і тому то ніхто красше не обійде сироти як С.С. Монахині.

I наші С.С. Василіянки прибувиши зі старого краю, взялися за діло. Сиротинець з початку був невеличкий, але й сей утримати було треба, а й монастир. Тому Сестри сейчас взялися до праці. Отворили Ризницю, в якій виготовляють фелони і стихарі і всяке біле церковне. Се дало утримане Сестрам.

Пізніше заложили Друкарню і Книгарню, а дохід з сего обернули на Сиротинець.

Однак се не вистарчало на утримане сиріт. Тому бл. п. Владика відзвив ся до народу і люди слали свої запомоги. А Сестри зі своєї сторони помогали, бо йшли на колекти так по Філадельфії як і по других місцевостях по чужих і по своїх.

I тільки тим способом утримав ся Сиротинець. Бл. п. Владика докупив пізніше другі два domi біля Сиротинця і злучив разом, а також і фарму в Чесепік (Мериленд), яку віддав Сестрам для сиріт. Фарма, хоч мас більше поля, але се поле запущене і вимагає величезного вкладу і тому не несе великої користі. Але Сиротинець став вже великим. В Філадель-

Дівчата з Філлядельфійського Сиротинця з С.С. Василінками.

фії і Чесепік містило ся до сто двай-
цять сиріт.

Рівночасно і до Чина СС. Василі-
янок почали зголошувати ся чесні
дівиці, переважно з Філіадельфії, ба-
чучи працю і съяте жите Сестер.

Та в недовзі помер бл. п. наш пер-
ший, многонадійний князь Церкви на-
шої і фундатор Сиротинця, Епіскоп
Сотер.

По смерти Владики став Адміні-
стратором о. Петро Понятишин, а за-
ряд Сиротинця віддано о. Й. Чаплин-
ському, яко Комісарови Дієцезії і Ві-
зитаторови. Тяжкі були часи, бо на
домах і на фармі були еще довги. о.
Візитатор відозвами до съященства
і до народу та просьбами своїми виро-
бив сталій спосіб помочи для Сиро-
тинця. За потвердженем о. Адміні-
стратора ввійшло в жите, що в кож-
дій парохії що місяця в одну неді-
лю (другу неділю місяця) відправляє-
ся Акафист при кінци Служби Божої
за здоровле всіх тих, які найменшу
жертву зложать на Сиротинець. Сі
жертви съященик відсилає сейчас до
Сиротинця, які поміщають ся в Місіо-
нари, що виходить кожного місяця.
Крім сего Сестри колектиують по чу-
жих і по своїх — і так утримує ся під
теперішній час до 120 сиріт.

Се на цілу Америку, не много, —
а доказом сего, що неодні нарікають,
що їх сиріт не приймлено, а не прий-
млено тому, бо нема місця. Аж серце
крає ся, коли мусить ся нераз від-
мовити, але щож зробити як нема
місця. I тих 120 Сиріт утримати,
се кошт величезний, а ще в часах та-
кої дорожнечі, яка була в році 1920.

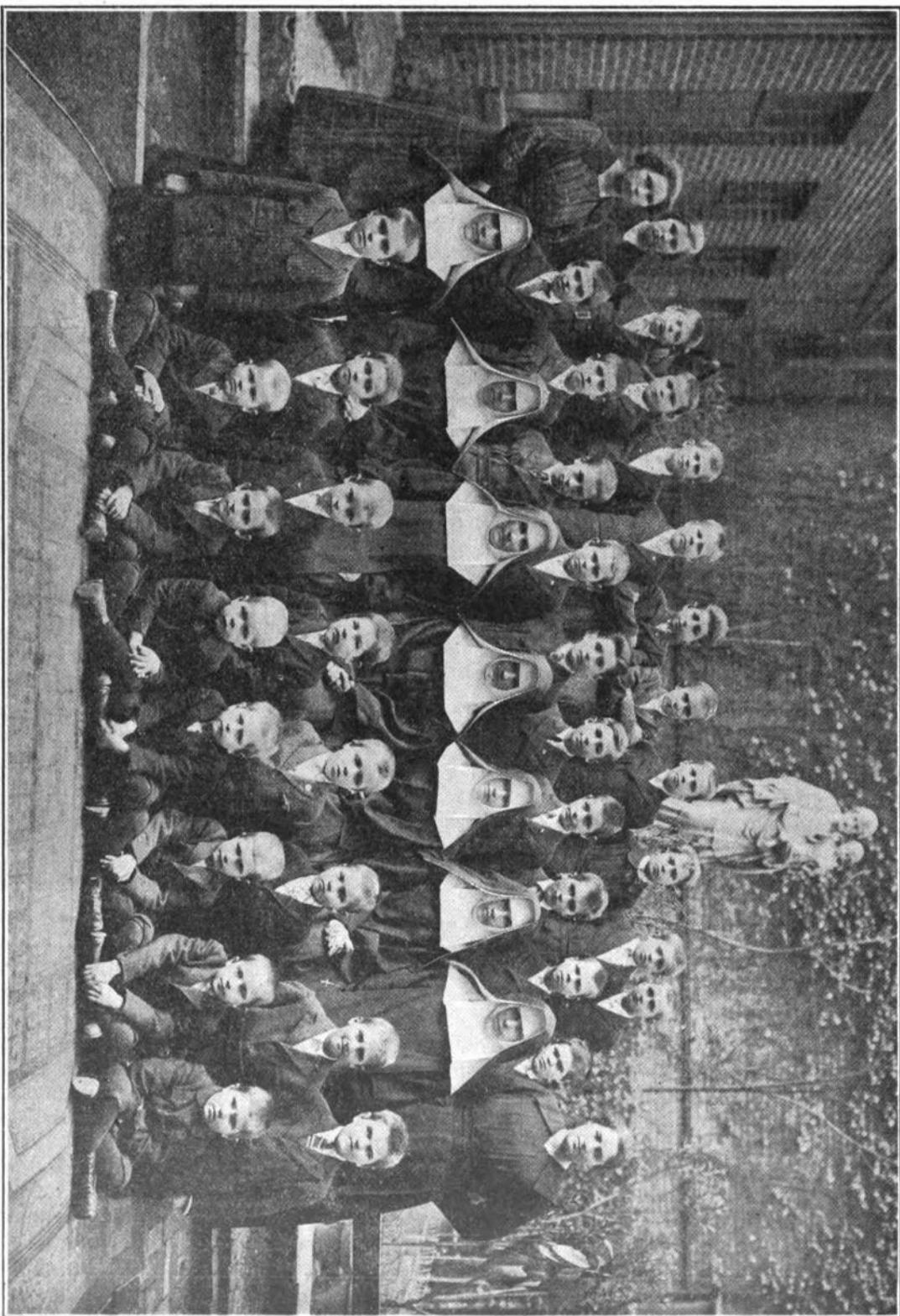
Нам поволи, поволи треба би думати
о більшім Сиротинци, але на се треба
грона і ще раз грона. Тому нам не
вільно забувати на сю нашу інститу-
цію в Америці. Ми повинні, — ми муси-
мо її утримати і розширити. Не кон-
че, аби ми складали зараз великі дат-
ки. Сего від нас ніхто не вимагає, бо
маємо видатки свої власні, а й за ста-
рий край треба нам памятати. **Не о ве-
ликі датки ходить, але о сталі. Нехай**

**не буде ані одного чесного робітника
чи робітниці, які би що місяця бодай
10 цт. не зложили на Сиротинець (а
дехто дасть і більше). Що значить
10 цт. на місяць? Крім сего наша інте-
лігенція і бізнесмени також не оста-
нуть по заді. — А за себ ми утримали,
— а з часом і розширили Сиротинець.
Не забуваймо отже о тім і постановім
собі кожного місяця дати поміч, хочби
найменшу.**

о. Йосиф Чаплинський, візитатор.

Як вже висше сказано велику при-
слугу віддають С.С. Василіянки. Без
них ми не могли би ні провадити, ні у-
тримати Сиротинця. I се їх прекрасна
тут ціль: Сиротинець. Друга ціль
С.С. Василіянок в Америці є школи.
Погляньмо на другі народності. Ма-
ють вони не йно величаві Доми Божі,
але й гарні, великі школи, до яких
учащає їх дітвора, а учать їх Сестри.
При школі монастир Сестер. Не знаю
чи де в якім kraju на съвіті мають Сес-
три більше поля до праці як тут в
Америці. Коли заїдеш до більшого міс-
та, бачиш Доми Божі ріжних народ-

Хлопці з Філадельфійського Сиротинця з С.С. Василінками.

ностей. Тут айриський, там німецький, дальше французький, польський, словацький, мадярський, а при кождім своя школа і дім Сестер. Коли ж то ми дочекаємося сего?

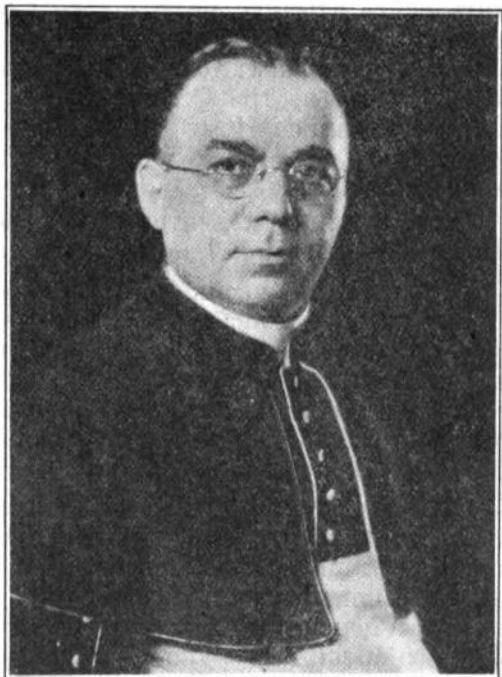
Памятаючи на памятний, славний висказ: «Чия школа, того будучність» всі народи дбають о свою молодіж. Правда, є в Америці і школи публичні, але там ходять діти ріжних народів і ріжних родичів, а й таких, які не дбають, що дитина не учитися науки релігії, або не учитися і свого язика, або псується від других злих дітей.

Де Сестри провадять школу, там діти мають красне виховання. Там діти шанують старших і люблять своїх родичів, а в старості ніколи їх не опускають. Де Сестри провадять школу, там діти ходять до Церкви, на Службу Божу приступають до сьв. Тайн і учатися не йно бути християнами, але стають практикуючими і то на ціле життя. Учатися по при англійський язык, та-кож і свого. Не встидаються ні своїх родичів, ні церкви, ні сьв. віри, ні обряду ні нарому, ні бесіди. — Де Сестри там гарний вплив в цілій парохії; там в церкві чистенько, там на Престолах порошку не знайдеш, там білизна часто змінена і чиста. Де Сестри, там братства для молодіжі, там сестрицтва для дівчат. — Одним словом, де Сестри, там благословене Богом, там любов і згода в громаді, там милосердіє і вирозумілість, бо Сестри моляться за всіх і офірують свої труди на благо цілої парохії.

Нарід який розуміє, чим є Сестри, старається о них, молиться про Сестри і тішиться коли чесна, добра дівиця забажає стати Сестрою і хоче працювати для Бога і народу. І тому то другі народи мають тисячі-тисячі Сестер, які радо посвячують себе і йдуть в монастир, де одні учати діти, другі провадять Сиротинці, інші шпиталі, інші працюють в кухні, при шитті і т. і. — Там правда знайдуть помешкане, дістають одіж і всьо, що потреба до життя і добірне товариство других Сестер, о те все старається настоятельство, але

за те вони складають свою посвяту і жертвують свою працю. Де їх настоятельство пішло, чи яку їм працю призначить, вони на все готові. Тому то їх нарід любить, шанує і високо-високо цінить.

А у нас, мій Боже, як тяжко дочекати ся нім яка відповідна кандидатка зголоситься ся до Чина, до Монастиря Сестер. А коли вона кому звірить ся зі своїм заміром, то сейчас відмовля-

о. Максим Кінаш, редактор «Місіонара».

ють. Шкода тебе — кажуть — тиж не сълпа, ні крива, пощож ти йдеш до монастира, коли й на сьвіті даш собі раду? І послухала дівчина, по якімсь часі віддала ся і знайшла мужа часом пінка, часом легкодуха, картограя, ліннюха, деколи сварливого, злісника, або й розпустника, невірного — і не була ніколи щасливою. Нераз мило і з болем серця згадувала, що мала охоту і покликане до Монастира і бажала стати сестрою і слезами заливалася ся, що дала ся відмовити. — Друга віддала ся, та не довго тішила ся супружим щастям. Серед тяжких болів материн-

ських віддала Богу духа, а яко Сестра, могла була довгі літа прожити і много, дуже много добра зробити.

Тому, як хочемо мати по парохіях Сестри, аби нам провадили школи і красно виховували діти та помогали бідним, то не відмавляймо нікого від життя монастирського. Громад і парохій наших в Америці много, лишень самих наших українських буде до сто. Нехай з того бодай половина т. є. п'ятьдесят зажадає мати у себе Сестри, то нам требаб сто п'ятьдесят Сестер, бо в кождім Домі мусить бути що найменше по три Сестри, не рахуючи Сиротинця і Дому головного материнського, де Сестри учать ся бути монахинями.

Деж і звідки їх взяти, коли люди відмавляють чесних і добрих дівиць?

Не відмавляймо нікого, а молім ся і тішмо ся, коли яка добра душа хоче посвятити ся Богу. Вона яко монахиня, коли має охоту і покликане, буде о много щасливша в монастири, і в своїй праці місяній, як неодна її приятелька, яка осталася на съвіті.

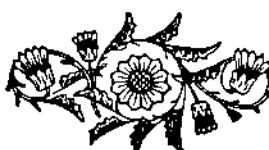
Поки що, не забуваймо на Сиротинець. Кождого місяця, коли будуть правити Отець духовні Акафист, киньмо найменше десять центів на тацу, а де нема церкви, там зберім між собою кождого місяця на руки двох чесних людей, які нехай сю збірку відошлють до Сиротинця, на слідуючу адресу: *St. Basils Orphanage, 832 North 7th Street, Philadelphia, Pa.*

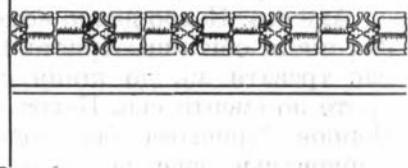
Замовмо собі та читаймо «Місіонар», який виходить кожного місяця в Філadelphії і містить жертви на Сиротинець зі всіх місцевостей. Загляньмо, чи і наша місцевість там є? — Як не знаєте, де дістати «Місіонар», напишіть: *Missionary, 833 North 7th Street, Philadelphia, Pa.* і зашліть долара, а будете діставати через цілий рік дуже гарну та поучаючу газетку.

Коли треба справити щонебудь до церкви чи фелон, чи чашу, чи ліхтарі, чи білизну церковну, чи съвітло і т. п. не беріть з других, нераз жидівських складів, але пишіть до Ризниці С.С. Василіянок, а адресуйте так: *Ryznycia, 832 North 7th Street, Philadelphia, Pa.*, а зробите красне і Богу міле діло, бо підпираєте Сиротинець і монастир С.С. Василіянок, які працюють для добра нашого народу.

Коли потреба Вам доброї книжки до читаня або молитвослова, чи книжок для дітей до школи, чи хочете дещо надруковати: як тікети на баль або на прадставлене, чи щось подібного, пишіть на адресу: *Orphanage Printing House, 832 North 7th Street, Philadelphia, Pa.*, а тим також прислужите ся для Сестер і Сиротинця, бо дохід з того всого йде на Сироти, які що дня молять ся за своїх добродіїв.

Лучім ся Братя разом аби спільними силами двигнути ся і станути на рівні побіч других народів. Не стидаймо ся доброго діла, бо не в роздорах і сварнях, а в праці і згоді і лучності наша будучність.

Перве́ньство съв. Петра в Церкви Христовій.

Кожде товариство, хоч би воно й мале було, коли в нїм має бути спокій і лад, мусить мати голову, мусить мати найстаршого, котрий всім орудує і всім розпоряджує. Має бути лад в родинї, то мусить бути один господар. Має бути порядок в селї, містї, краю, то мусить бути один найстарший. Має бути лад в державі, то мусить бути чи то король, чи цїsar, чи президент. Словом, мусить бути голова. А тепер подумаймо, чи Церков, се найбільше товариство на світі, що обіймає усі народи, усі краї, усі віки, має бути без голови? Чи се можливе? Сам простий, здоровий, хлопський розум показує нам, що коли в Церкві має бути лад, мусить бути голова. Христос називас свою Церков домом, містом, царством і проте як в хатї, містї, царстві мусить бути один лишень провідник, так і в Церкві треба одного провідника. Чому? На се питанє прегарно відповідає съв. Іван Золотоустий: «Возьми з корабля керманича, а віддаць корабель на погибель; забереш війску полководця, то передаш жовнірів ворогам в руки; нехай не буде в державі володаря, то люди взаїмно вигублять ся. Чим в хатї є зруб, тим в державі володар; і як стіни розпадуть ся, коли виймеш зруб, так само упаде і єдність съв. Церкви, коли би не стало голови, осередка єдності.

Але чиک сею головою не є Христос?

Digitized by Google

Так! Ісус Христос є невидимою головою усьої Церкви т. є. прославленої в небі, терпячої в чистилищі і борючої ся на землі; але Церков борюча ся на землі є видима, до неї не належать духи, а живі, видимі люди, для того ѹ голова мусить бути видима, до котрої можна би кождої хвилі в трудностях уdatи ся. Як-би так в Церкві не було іншої голови, як лишенъ невидима в небі, деж удавали би епископи в своїх трудностях? Чи може до неба? Ні, Христос заложив Церков для людей; сю Церков утримують люди і сею Церквою рядять люди. Отже Церков Христова мусить бути з головою, а не без голови. Тою головою мусить бути один чоловік, котрий рядинъ цілою Церквою. Тому Ісус Христос надав своїй Церкві **видиму голову в особі съв. Петра**. В його руки передав Спаситель найвищу владу, яку Сам справував ту на землі, т. зн. вчинив съв. Петра найвищим Учителем Свяяцеником і Пастирем: «**I Az же тебе глаголю, яко ты еси Петр і на сем камени созижду церков мою, і врата адова не одолють сей, I дам тебе ключі царства небесного, і єже аще свяжеш на землі, будет связано на небесіх аще разрішиши на землі, будет разрішено на небесіх.** Чи ж не ясно з тих слів, що лиши **одного Петра** покликав Спаситель на найвищого пастиря цілої Церкви, бо виразно говорить до

него одного, а не до всіх. Я тобі кажу, ти камінь, тобі дам клочі.

Але съв. Петро давно помер, а Церква після обітниці Христа Спасителя має тревати аж до кінця съвіта. Чи проте по смерти съв. Петра зістало-би Церков Христова без голови? Ісли Церков съв. вже за часів Апостолів мусіла мати голову, коли то ще у всіх християн було одно серце і одна думка,

не який другий є намісником Христовим? Чому? Причина дуже проста! бо съв. Апостол Петро вибрав собі Рим, осередок цілого съвіта на свій епископський престол, там учив, там перебував з малими перервами через 25 літ там поніс мученичу смерть. Хто ж по нім мав стати найвищою головою Церкви? Розуміється ся, що його правний наслідник на епископській столиці в

Святіший Отець Венедикт XV., Папа Римський.

скілько-ж більше потребувала она голови в часах пізніших і тепер.

Первенство съв. Петра в Церкві Христовій не могло щезнути з Его смертію, і не щезло. Хто ж отже від смерти съв. Петра є найвищою головою Церкви Христової на землі?

Той, хто по съв. Петрі унаслідив правно епископський престол в Римі; або іншими словами **наслідником съв. Петра є кождий епископ Римський.** Чому ж лише єпископ римський, а

Римі, а був ним съв. Лін, А як той помер, головою Церкви зістав слідуючий епископ римський съв. Кліт; і так ішло аж до нинішнього дня. Йди нині брате і запитай жида, турка, японця, хінця де є голова християнства, то кождий тобі відповість що в Римі, ані один не скаже, що в Царгороді, Антиохії, Сіоні, Ерусалимі або Петербурзі! А найцікавіше се, що в минувшім році, коли большевики в Росії розтрілювали і на смерть засуджували росій-

Original from

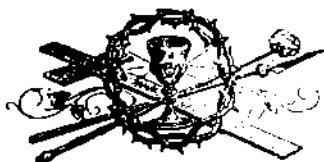
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ських владик і священиків, то владики шізматицькі віднеслися листовно до Папи Римського з прошаною о оборону перед більшевицькими завоєвувствами. Чому так? Бо від Константина Вел. аж по нинішні часи цілій світ узнає епископа римського за голову християнства.

Теперішній Папа Венедикт XV., котрого фотографію ту поміщаємо, в — рахуючи від свв. Петра 265 наслідни-

ком. Як знаємо ім'я теперішнього Папи, так знаємо імена всіх папів аж до свв. Петра; сей ряд папів є безпереривний, бо по смерті одного вибирають сей-час другого.

Дякуймо проте Господу Богу з ці-лого серця, що позволяє нам виховати ся в правдивій Церкві і просим часто о навернені тих всіх, що ходять блуд-ними дорогами.

Надзвичайна дипломатична місія У. Н. Р. при свв. Престолі.

Місія була утворена в січні 1919 р. в складі: ір. Мих. Тишкевич голова і Петро Карманський секретар. Однак по причині наїду більшевиків і евакуації Київа не могли бути полагодженіми усі формальності і секретар Місії виїхав аж з кінцем лютого до Лозанни в Швейцарії, де перебував ір. Тишкевич, щоби повідомити його про одержану делегацію і вразним поїхати на місце призначення, до Риму.

Ta Ватикан спершу не згоджувався на принятие офіційно нашої Місії, а тим самим в часті на визнане незалежної України тому, що не мав про нашу справу ніяких інформацій. Згоджувався на тим самим принятии ір. Тишкевича, відомого у ватиканських кругах і римського ексцепленцію, про що повідомив його письменно секретар стану Емін. Кард. Гаспаррі. Поки були полагодженіми паспортові і грошеві справи, скінчився квітень. Секретар відіхав урядово до

правительства, яке під сю пору перевело в Тернополі, а ір. Тишкевич до Риму.

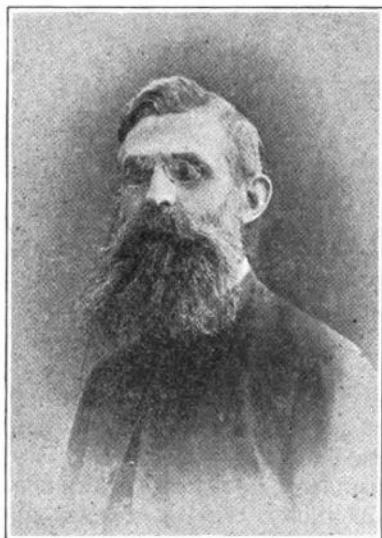
Тимчасом Ватикан змінив свою думку про нашу справу і виявив охоту прийняти Місію урядово. I справді ір. Тишкевич був принятий секретарем стану, а відтак Папою дуже сердечно, а небавком (в червні 1919 р.) письмом секретаря стану Емін. Гаспаррі до Петлюри на руки голови Місії була Ватиканом визнана незалежна українська держава.

Між тим вийшла потреба делегування ір. Тишкевича на голову нашої Місії на мирну конференцію в Парижі (в місяці липні) і діяльність Місії на якийсь час припинила ся.

На місце ір. Тишкевича був іменованім в місяці серпня 1919 р. як радник виконуючий обов'язки голови, о. Франц Ксаверій Бон, бельгійський Редемпторист, що жив за цілій час війни в Галичині, був в часі російської інвазії парохом Тернополя, а відтак

в часі нашої війни з Поляками віддав нашій справі як дипломат великі послуги і був втасманичений у всій справі нашого державного апарату, як заступник секретаря закордонних справ.

Однаке ізза труднощів переїзду з України за границю його і секретаря виїзд був значно спізненим, і остаточно вдалося їм обом приїхати до Риму аж в половині падолиста 1919 р. А тут матеріальні відносини довго не давали їм зможи розвинути як слід діяльності і вони зложили першу свою візи-

о. Дженоккі, Апостольський візитатор для України.

ту Емін. Іаспаррі з початком грудня та були ним приняті дуже широко. Еміненція заявив, що Ватикан впоні симпатизує з нашими визвольними змаганнями і готов дати нам в порозумінню з італійським Червоним Хрестом поміч в ліках. В слід за тим пішли візити у других кардиналів і церковних достойників, яких діяльність звязана зі справами східної Церкви, а в лютім 1920 р. о. Бон був принятий Папою і в наслідок сеї авдіенції о. І. Дженоккі був іменований апостольським візитатором для України, а кромі того Місією була отримана допомога грошева з рамени «Конгрегації для східної Цер-

кви» для напого духовенства в Галичині в сумі 40.000 лірів і допомога Ватикану в грошах і ліках на суму 100.000 лірів.

Тим самим наша справа в Італії зробила ся актуальною і про неї стала писати преса щораз частіше.

Рівночасно Місія увійшла в зносини з представниками інших держав при Св. Престолі, з бельгійським, голландським, румунським, фінляндським літовським і др. а з другого боку з політичними представниками кількох політичних парламентарних груп в Італії, находячи скрізь щиру симпатію і зацікавлення українським питанем.

Між тим Місія з нагоди іменовання апостольського візитатора дала чай, на який були запрошені деякі наші приятелі з церковних кругів і представники нашої римської колонії, а 18 марта 1920 р. був уладжений Місією дипломатичний обід, в якому кromі наших представників, взяли участь: Емін. кард. Мартіні, секретар Конгрегації для східної Церкви, ексл. архиеп. Черетті, секретар тої-ж Конгрегації для надзвич. церковних справ, ексл. Тедескі, заступник секретаря стану, монсіньор Пуччі, монсін. Бенедетті, референт Конгрегації для схід. Церкви, наш дуже щирій приятель, і остаточно сам о. Дженоккі, в честь котрого був уладжений обід. Головою Місії о. Боном був виголошений тоаст в честь Папи на руки ексл. монс. Тедескі, а о. Дженоккім тоаст на щасливий успіх боротьби України за її визволене.

Дня 30 марта приняв Папа о. Бона і секретаря, на авдіенції, яка тривала довший час. Голова Місії зясував Папі польські звірства над нашим народом, головно над духовенством в Галичині, а рівночасно вручив Його Святости обемистий в періамен з папським гербом оправлений меморіал в тій же справі.

Меморіал обнимав 18 сторін друку лексиконового розміру і мав титул: «Меморіал, вручений Його Святости Папі Венедиктові XV. — Предмет:

Українське питане і гонене Українців-католиків Поляками». — Рим, 30 марта 1920.

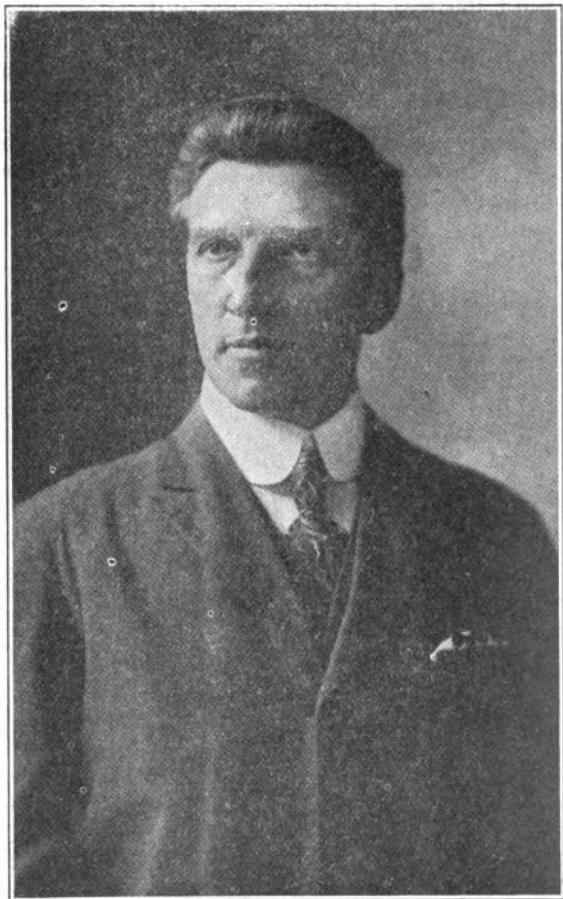
Деякі місця меморіалу Папа зараз же і відчитав і польським поводенем був до краю огірчений та виявив як пайширійше спочуване нашим мученикам, обіцюючи зробити все можливе, щоби нашему горю зарадити. При чм запрошуваю, щоби у всяких потребах звертати ся до Нього з повним довірем.

Місія відносила ся також до Ватикану з приводу нових арештовань на ших священиків, головно о. дра Юрика і дістала письменне запевнене, що Ватикан займеть ся іх долею.

В міс. маю виїхав о. Дженооккі, проводжений о. Боном через Париж до Відня, щоби уdatи ся до Львова. У Відні витали о. Дженооккі представники обох українських посольств і визначні наші громадяне. Апостольський візитатор поїхав до Варшави, щоби предстачти ся нашему правительству, та тут його задержали польські власті і до Галичини не пустили заявляючи йому, що перш усього він повинен поїхати до Києва. Вони знали дуже добре, що поставивши йому таку умову, вони тим самим загороджують йому дорогу до краю, де він мав провірити на місци польські злочини, на час необмежений, до пори, коли вони будуть могли глузувати з наших жалоб і з усіх донесень до Апостольської Столиці про їхні розбої. Однаке перечислили ся. Вправді о. Л. Дженооккі в Галичині не був і досі, та вже сама заборона сюди поїхати потвердила в його очах і в очах ватиканських кругів, що наші твердженя були правдивими, і що польський католицизм, який глузує з волі Апостольської Столиці, є одною брехнею. А з другого боку самим же Полякам приходить ся випускати з рук не тільки Україну, а й Галичину. Нема зла, яке не вийшло на добро...

Тут замічу, що Поляки робили вже кількома наворотами стараня забрати нам в Римі наш семінар «Collegio Ruteno» враз з церквою Св. Сергія і

Вакха, та зустріли ся з відпорністю Конгрегації для східної Церкви, а наш приятель монс. Бенедетті, щоби забезпечити нам посідане нашого добра в сей переходовий час, винаймив семінар французьким сестрам. Чи будемо в змозі вже сего шкільного року узяти його в посіданнє, приходить ся

о. Франц Ксаверій Бон, Радник і Голова Місії У. Н. Р. при съв. Престолі.

сумнівати ся тому, що нема фондів на утримане богословів (давніше сї кошти покривала Австрія). Так само між іншим наміром і завданем апостольського візитатора було як найскорше отворене наших духовних семінарів в Галичині. Та нові події сей намір знов роблять неможливим до виконання.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Взагалі можна ствердити з найбільшою рішучістю, що від коли отворено окрему Конгрегацію для східної Церкви, Ватикан став відноситися до нас незвичайно прихильно, а ексцептимитрополит Шептицький тішився в церковних кругах великою пошаною і симпатією. На жаль туча, що лютує над нашою країною вже шість років,

не дала йому змоги своїх впливів обернути на нашу загальну користь, як се безперечно можна було зробити. Та прийде свій час на усе; тільки не падати духом, не опускати рук!

Фраскаті біля Риму, в серпні 1920.

Петро Карманський.

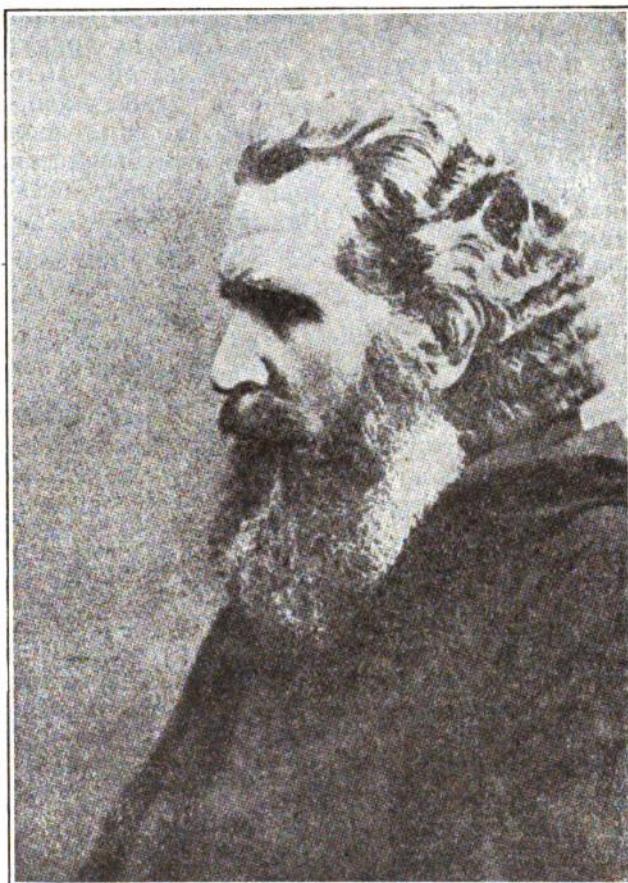
Петро Карманський, Секретар Місії У. Н. Р.
при съв. Престолѣ.

Царський вязень.

1914—1917.

Як серед бурі буває хвиля найвищої напруги, в якій чоловік тратить съвідомість сили розшалілого живла, а відчуває вже холод подуву смерти

Від самого початку, як ворог ступив на галицьку землю, недобре вісти приносив кождий день. Та нарід кріпився. Із скарбу своєї віри, зложеної

Ексцеленція Митрополит Андрей Шептицький.

і як серед бурі буває хвилятишини, в якій знова чоловік забуває про бурю і хоч на короткий час зазнає успокоєння своїх роздратованих нервів, так переходило подібні хвили Українське населене Галичини у сій заверусі, що вже п'ять літ стрясає съвітом.

Першою — се хвиля увязненя, другою — се поворот Митрополита Андрея.

у його душу дідами і батьками, із віри у відвічну справедливість та воскресене України добував він останніх сил, щоби не захитати ся.

Аж прийшов день 19 вересня 1914 р., день, який у народа слабшого вірою, міг вирвати її з коренем, день увязненя Митрополита.

I зойкнув нарід з надлюського бо-

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

лю, а його стон без сумніву, почули навіть ті вороги, що йшли на него з оружием в руці. З відразою відвернув ся весь культурний сьвіт від поганого вчинку, а сей, що довершив його, вкрав ся соромом по вічні часи. Не було народи, який не спочував би з українським населенем Галичини, а коли й були які верстви, чи гурти, що з радості затирали руки, то хиба ті, що виїзбулися цілком почуття людського достоїнства. Може ні одно з насильств теперішньої війни не стрішло ся з таким загальним осудом, як увязнене та заслане Митрополита Андрея.

Неволя Митрополита стала нерозривним вузлом, який затягнуло Боже провіднє між Ним а Його вірним стадом, вузлом любові дітей до батька. Думки українського галицького населення бігли з галицької землі, з усіх її сіл, з усіх, без виймку сердець до Дорогого Вязня в Київі, Курску, Суздали та Ярославлі, — але надії на поворот не було. Усі людські зусилля розбивалися о ненависть, з якою відносилося царське правительство до українського народу, до його гр. католицької Церкви, до особи Митрополита Андрея, як Представника Унії.

Та весь народ загорів одним бажанем, перед яким уступали усі інші личні бажання: побачити свого Архипастыря, бо вірив, що з Його поворотом богато дечого змінить ся.

І «розвалилась домовина», розвалилися мури тюрми народів, а першим, що вийшов із неї був Митрополит Андрей. І числив народ дні, числив години, коли буде міг побачити Його, бо не довірював своєму щастю.

Та тут не завівся. Діждався дня 10 вересня 1917 р. І витав Його народ щирим серцем, як тільки ступив на вільну землю. Витав в Штокгольмі, у Сасніц, в Гамбурзі, в Відни, в Імінді, в Krakovі, витав на кождій залізничній станції галицької України витав здовж залізничного шляху, бо хотіли Його бачити, хотіли хоч зловити Його погляд та по нім догадати ся що він ім віщує.

І бачили величаву стать, яка робила вражене, що на її плечах лежать сотнарові тягарі; бачили, що московський холод вкрив інеєм буйне волосе, а московське добро бороздами пороало високе чоло; бачили погляд, яким дивить ся душа, що богато витерпіла...

Був чудовий осінній день. Жовтими красками вкрилося листя дерев а сине небо на причуд гарно достроювалося до них. Ясно було на дворі, ясно в душі українського населення Львова, що вилягло на улиці, щоби повитати свого Архієрея. І не було в той день Українця, чи Українки, що лишилися ся дома.

Так ще нікого ніколи не витало українське населене міста Львова.

Заняте Львова.

Дня 3 вересня 1914 р. о год. 11-їй перед полуноччю війшла до міста російська патруля, щоби пересвідчити ся, чи нема якої засідки зі сторони австрійського війська. Місто було мов замерле, склепи всі позамикані, тільки дехто снувався тут і там по улицих сумний та заляканій. Заступники міста др. Рутовський, Др. Сталь та Др. Шляйхер виїхали на личаківську рогачку, щоби зложить капітуляцію Львова в руки царських комендантів і віддати по воєнному праву ключі міста. З ратуша повівала біла хоругва. Головний командант зажадав 16 закладників а саме: 4 українських, 4 москофільських, 4 польських, 4 жидівських. За визначенем 4 українських закладників приїхав др. Рутовський до съв. Юра. до Митрополита, як до найвизначнішого Українця. **Митрополит, не надумуючись, сам перший зголосився за закладника,** однак воєнний губернатор, граф Шереметев не приняв сеї жертви від нашого Архієрея і тоді представлено як українських закладників о. ректора Дра Йосифа Бочняка, дир. «Дністра» Д-ра Стефана Федака, дир. «Національної Торговії»

Миколу Заячкіського і проф. Др. Юлія Гірняка.

Дня 3 вересня в полуднє увійшла російська армія до Львова двома шляхами, личаківським і зеленим.

Дня 4 вересняколо 11 год. вночі приїхав автомобілем до Митрополита губернатор граф Шереметєв. Він був незвичайно чесним, перепросив що в такій пізній порі приходить, але побачивши світло в комнатах Митрополита, відважився на таку нічну візиту, бо «не знати — казав він — де будемо завтра.»

В сім часів, коли губернатор був у нашого Князя Церкви, надіхали два автомобілі з офіцірами. Офіцери вісіли і увійшли до палати та на сходах стрінулися з губернатором, який довідався від них, що вони прибули по те, щоби увязнити Митрополита. Губернаторові стало ніякovo, він взяв їх зі собою і всі три автомобілі відіхали до міста. Пів години пізніше вернув автомобіль з офіцірами, які предложили **приказ увязнення Митрополита.**

Приказ дав був генерал Брусілов, який мав свою головну квартиру в Бібрці і туди спрямували оба автомобілі з Вязнем — Митрополитом. О 12 год. вночі рушив сей таємничий похід в дорогу а около 3-ої по півночі станули подорожні в Бібрці.

Митрополитові дали до переноочовання тапчан межи офіцірами, а коли Брусілов встав, представлено йому Вязня. Генерал, очивидчаки, був недоволений, що в головнім штабі найшовся унітський Митрополит. Коли нап Князь Церкви сказав, що отсеявляється після приказу, відповів Брусілов, що він Митрополита до себе не взвив. На се подав Архієрей письмо, яке вручили Йому офіцери з візванем, ставиться зараз в головній квартирі. Брусілов прочитав і сказав: «То сталося па ашибке», — се була похибка.

Я, правда хотів бачити ся з Вами, щоби заявити Вам, що роблю Вас одвічальним за порядок цілого міста, але я мав гадку сказати Вам се що йно

тоді, коли прибуду до Львова, Вони мене зле зрозуміли і взяли се за безпроволочний приказ.»

Митрополит відповів: «Я-ж зголосився сам за закладника, та мене не принято, але за порядок цілого міста годі мені брати одвічальність на себе.»

На се сказав Брусілов: «Я на Ваше жите не важу, як і на нічне, та коли було яке надужите, або напад на мое військо, то наложу таку контрибуцію, що знищу ціле місто!»

На сім, на разі, все скінчилося і Митрополит дістав дозвіл піти до церкви та відправити Службу Божу, виголосив там також проповідь до зібраного народу. Після відправи відвезено Митрополита з поворотом до Львова у товаристві висшого воєнного протоєрея, генерала і полковника.

— «Е! Росія поправила ся — говорили всі — спамятала ся!»

Але рахуби та надії завели, бо отсе небавом наступило інтерноване а опісля вивезене Митрополита.

Інтерноване і вивезене Митрополита.

Вивезене Митрополита було вже заздалегідь постановлене і упляноване царською владистю. Розходилося тільки о се, щоби світови замілти очі, що все діється ся легально та що Митрополит на се вивезене справедливо заслужив. Проповідь була би вже сякою-такою притокою, але здало-би ся найти щось більшого. Тому в суботу, дня 12. вересня около 7. год. вечером заряджено строгу ревіаю у съв. Юрі, яка тревала до ночі. У Митрополита забрано чимало всіляких паперів, Консисторську Канцелію і реєстратуру опечатано та поставлено «Караул».

У вівторок дня 15 вересня около 11 год. перед полуднем надійшов більший відділ війська, і обставив всі виходи дому, а на поверхі під кожними дверми ставив жовнір з байнетом на крісі. Митрополитові оповіщено, що Він є від сеї хвилі інтернований.

Митрополит зрозумів своє положене та зараз запросив о. офіціяла Бі-

Original from
Digitized by Google

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES

URBANA-CAMPAGNA

лецького, щоби дати йому усії власті і передати опіку над домом та епархією. Від сеї хвилі вже ніхто не міг сходити ся з Митрополитом, хочби в найважнішіх справах. Страву в кухні укладано на таці в прияві жандарма, щоби не передано при сій нагоді якого письма. Коли слуга виносив тацу з тарелями від Митрополита, то жандарм знов заглядав під кождий таріль, чи нема чого небезпечного. Архієреїві можна було йти до каплиці на молитву

о. Петро Понятишин, адміністратор дієцезії.

і на Службу Божу тільки в товаристві жандарма.

Так було що дня до 19 вересня, коли приїхав губернатор до съв. Юра і заявив Митрополитові, що нині Його вивезуть з Галичини. На приготоване дав дві години часу. Митрополит просив, щоби Йому дозволено взяти трех людей зі собою, а то як сповідника о. ректора Др. Боцяна, брата Іродського і одного зі слуг. Губернатор

на се згодив ся і так почали всі ладити ся в дорогу.

О. офіціял Андрей Білецький бажав хоч у хвилю вивезення бачити ся з Митрополитом, однак офіцир, який сторожив палату, показав рукою під шию, що значило, що його чекала би за се кара смерті. О. офіціял став тому в куті біля сходів і коли Митрополит сходив ще на долину, щоби помолити ся перед Найсьв. Тайнами, переходив попри о. офіціяла, незамітно передав йому коверту з грішми а на ній написані отсі памятні слова:

О. офіціялови Білецькому зіставляю мої гроші 5.750 К. і цертфікат на 28.437 К. і 115 франків. Не позволено мені з ніким видіти ся — вивозять мене в глуб Росії і прошу о опіку над домом і садибою. — Всіх Отців і Братію сердечно пращаю — перепрашаю всіх, котрих я може скривдив, або згіршив. Моліть ся за мене. Най Вам всім Бог благословить. Працайте

Съ нами Богъ Андрей
Львів 18. IX. 1914. Митрополит.

По 12 год. заїхали перед палату два автомобілі, один призначений для людей, другий на клунки. Князь Церкви сів з о. ректором Др. Боцяном. Перед ними сидів брат Іродський з капітаном Соніном, який їх проводив. Коло шофера сидів жандарм, а на другім автомобілю приміщено слугу з клунками.

Се була страшна хвиля. Між зібраними людьми настав крик і голосний плач. Всі тиснулися до автомобіля, щоби попрощати ся зі своїм Архіпастирем, хто знає чи не на все...

Годі було довше стояти та крівати своє серце, тому капітан дав приказ шоферах, щоби пустив автомобіль в рух. Де виважено всіх, ніхто з подорожних не зінав, ані ті, що їх працали.

Місіонар і Покутник.

ДІН місіонар переходив через великий ліс і зблудив з дороги. Околиця була трохи гориста, а по лісі декуди торчали невеликі скалі покриті зеленим мохом. Попід скалами видніли губокі печері, а з такими почорнілими отворами, що ніхто не мав відваги заглянути до середини. Зобачивши місіонар таку печеру аж здрігнув ся і чимокорше обминав її, щоб часом з неї де який лютий звір не виліз.

Обминувши одну, другу, зайшов в якусь гущавину, по котрій немало наблукав ся заки найшов невеличку доріжку, що крутила ся поміж скалі.

«Слава Тобі Боже» — сказав місіонар до себе. — По сей доріжці бачу, що се не є ліс такий страшний, деби лиш самі звірі були, але тут видно і людські сліди».

Сам не знов, в котрий бік кинуться, бо не знов дороги, тому усів на однім камені і вдивляв ся, в котру сторону посугуває ся сонце. Всюди тишина, лиши чуті було маленьке журчане потічка, що то обминав велику скалу, за котрою був невеличкий водопад. Поглянув він в сей бік, де цюркотів потік, побачив перед собою високу чорну скалу, з під котрої видніла чорна печера неначеб закінчені челюсті.

Не догадуючи ся нічо злого, пустив ся він з гори в долину до потока, щоб

напити ся води. Переходячи поприєу пещеру, обгорнув його страх, і тому приспішив крок, щоб позбути ся з перед очій тої чорної підкамінної ями.

Але ще не проминув зовсім тої ями, аж тут завважав, що під каменем щось рухає ся. «Ов, — подумав собі, — певно якийсь звір сковав ся, а не знати може й лютий?» Се остатне додало йому ще більше страху і він почав біchi в напрямі потока. Не зробивши більше як десять кроків від того страшного отвору, як нараз за ним дав ся чути голос: «Стій, не втічеш передімною!»

На сей наклик місіонар оглянув ся і станув. Ноги задрожали і не міг дальше йти зі страху. Дивить ся а з печери висунула ся статі чоловіча, покрита довгим волосем, спадаючим аж на плечі. Чоловік сей мав на собі одіж так сильно забруджену, що виглядав неначе дехтяр, так само лиці і руки не ріжнили ся від одягу, лиш зуби в устах якось ще біліли ся і очі з під грубих навислих бров виглядали якби два тарелі з білими берегами.

Він подобав більше на мурина, як на нашого звичайного чоловіка. Повільним кроком підходив він до місіонаря а в руці держав грубий суковатий кий.

Спостеріг місіонар, що тут не до жарту, а втікати було годі, бо чув як

під ним ноги дрожали і знає що не втіче перед велитом, котрий був в силі віку. Коли сей веліт зближився на яких п'ять кроків, став гейби врітій і сказав: «Давай гроши, а як ні то живе!» На те місіонар: «Давби я тобі, брате, гроши, яслиби я їх мав, бо бачу що ти в потребі, але ніяких грошей не маю, а мое жите хиба на нічо тобі не придадеться, бо ти ним не заспокоїш своєї потреби.»

«А щож ти за один, що гроший не маєш і де ти тут взявся?» запитав веліт.

«Я є місіонар і працюю для слави Божої і свого спасення як і других, тому і гроший не маю, бо не шукаю за ними, а що я тут найшовся, то тому, бо заблудив і не знаю як звідсі вийти. Ісля твоя ласка, то покажи мені дорогу, а буду тобі вдячний».

На ті слова не промовив веліт нічого, лише глядів на місіонаря ненахеб хотів щось сказати та забув. По якійсь хвили зробив ще за два кроки наперед та глянувши якось дивно на застрашеноного місіонаря, так промовив:

«Ну, коли в тебе нема гроший і ти чічим не можеш мене запомочи, то принайменше висловідай мене і то буде для мене запомогою.»

Дивно стало місіонареви на таку його просьбу, бо перед хвилою той сам чоловік витягав руку до розбою, а тепер хилить голову і просить о сповіді. Годі було припустити, щоб він се говорив направду, а знов не можна було ставити границі ласці Божій. Тут треба було конче щось собі порадити. Тому місіонар запитав його:

«Слухай чоловіче, чи ти се направду говориш, чи може жартуєш?»

«Ні, я говорю направду — відповів веліт — бо мусиш знати, що ще ніхто не вийшов з моїх рук, котрийби мені нічо не дав і для таких то я маю отсей кий, що бачиш в моїй руці. Але що ти нічо не маєш і що ти переконав мене, що твоє жите не заспокоїть моєї потреби, тому висловідай мене, бо се можеш зробити».

На таку відповідь не було вже що говорити лише зачати сповідь. Тому місіонар відізвався до него кажучи:

«Знаєш, що чоловіче, заки зачнемо сповідь, сядьмо ось на сім камени, котрий буде съвідком нашої розмови, і скажи мені хто ти є і що тут робиш, а опісля я вже поступлю так, як буду уважати за відповідне».

По тих словах всіли оба на камені і розбійник зачав розповідати про своє жите.

«Я походжу з міста Б., яке лежить на східній боці сего ліса, в який ти заблукався. Мої родичі в тім місті жили з того, що продавали ярину та овочі. Я був одинаком, бо кромі мене більше дітей не було. Мати моя була дуже побожна, і хоч мене любила, то однак не залишала мене картати, як бачила в мені щось такого, що не годилося з її поглядами. Батько вже був зовсім іншій чоловік, він не робив собі нічо з того, як бачив в мені щось недоброго, але все толкував: «Мале, дурне, як виросте і набере розуму, то буде інше». Ся батьківська опіка була мені дуже на руку а я був постник найбільший в цілім місті. Люди скаржилися на мене і се матір добивало, але батьківська лагідність не допускала до того, щоб мене покарати. Одного разу був я з родичами в саді і спостеріг на одній яблоні відріст, що ріс з боку і гнався дуже в гору. Сей відріст мені сподобався, бо від старої деревини вийшов він трохи каблуковато і я завважав, що з него була гарна палиця, бо і сучки мав на собі. І тому я сказав до батька: «Сей відріст відломлю і буду мати гарну палицю.» Але батько сказав до мене: «Ні, дитино, лиши його, бо то ще молоде і йому також міле жите як і тобі, а по друге як бачиш, яблоня вже усихає, тож випустила ще один відріст, то може він буде родити». Мати, що слухала нашої розмови, сказала до батька: «Я тобі кажу, щоби ти сей відріст відтяг і виправ ним хлопця — а як не відітнеш, то він колись відітне і ним тебе побе-

З сего паросту тілько буде користи що й з него, бо се є непотрібний відріст, що лиш дармо забирає соки, але овочів не видасть». Однак батько не звертав уваги на ці слова моєї матери. Від того часу проминуло кілька літ, а я ставав все гірший. Того мого поступовання вже і батькови було за бо-

від стіни, і плакала часто говорячи: «Волілаби я ніякої дитини не мати, то лекше мені віддихалоб ся як при такій дитині».

Одного дня пішов я до саду і чув в собі, що мене щось гейби ланцухом тягнуло до тої яблоні, на котрій був сей відріст. Я підійшов до неї і поба-

Дитятко Христос.

гато, бо тепер вже не можна було оправдати дитинчими літами, бо я був мужчиною і мав свій розум. Тому батько гнівав ся часто на мене говорячи: «Коли ти вже до розуму дійдеш?» Мати вже нічо й неговорила, бо бачила, що її просьби і грозди відбиваються від мене, неначеб горох

чив, що сей відріст вже досить грубий і як на мій вік булав з него добра і замашиста палиця, а я все любив в руках щось мати. Не надумуючи ся довго махнув сокирою і відріст впав на землю. Обчистив я з гилячок, втяв кілько було потрібно і з приємнотию вийшов на місто.

Люди, що мене стрічали, трохи зглядались на мене, що такий молодий з такою грубою і суковатою палкою ходить, але я собі з того нічо не робив. Того дня я повернув до дому п'яний, а батько зачав на мене сварити, кажучи, що я марнотратник. Того батьківського викиду було мені забогато і як я держав ту палицю в руках, так вдарив нею по голові батька і відразу положив трупом.

Побачивши се мати, прибігла чим-скорше до мене і хотіла від мене палку відібрести, однак я то само зробив матери що й батькови і так обидвое лежали на землі без сліду життя.

Коли я прийшов до себе і зрозумів, що наробив, чим скоріше вийшов з хати, і щоби уникнути карі, яка мене за те чекала, я зайшов в сей глубокий ліс де мене бачиш, і тут займаю ся розбйором. І хто лиши в мої руки попаде, живий звідси не виходить. Ти перший є тим щасливим, котрого я хочу пустити живим».

Місіонареви було аж зимно, коли слухав того оповідання, а як оповідач скінчив, тоді запитав: «А чи ти маєш ту палицю, котрою ти позабивав своїх родичів?»

«Та ось тата сама, котру бачиш в моїй руці. Вона не відступна товаришка моя від часу, коли я вийшов з дому. Лиш вона знає мое жите а тепер і ти, бо я тобі оповів. Більше ніхто не знає. Бувби я вже давно сю не-щасну товаришку спалив в огни, бо вона справді є причиною моого нещастя, лиши повздержує мене се, що вона мені пригадує мою матір, котра мене любила, а притім не залишала картати як я що злого зробив. Тата хвіля в саді під яблонею, коли то я хотів той молодий відріст відтяті і мати до батька сказала: «Відітни і ужий його на па него, бо інакше то він колись ужине на тебе», ніколи мені не сходила з перед очій, бо справді так стало ен».

Тоді місіонар взяв від него те страшне оружие, котрим він тілько людій вбив, і котрого ще нічия рука не діткну-

ла, встромив в землю коло сего каміння, на котрім сиділи і сказав:

«Сей камінь, на котрім ми сиділи, був съвідком нашої розмови, нехайже він буде съвідком твоеї покути. А за покуту назначую тобі се: Маєш на кочінах ходити до сего потока, котрій там журчить, в губі носити воду з него і підливати сю палицю, котру я в землю встромив, і котрою ти забив своїх родичів і много інших. По якімсь часі буду знов сюди вертати і вступлю до тебе, если ти назначену покуту будеш сповісти, то я висповідаю тебе і дам розрішене, если ти залишиш або де підеш, то сей камінь буде съвідком, що я приходив, але тебс не застав».

Розбійник приняв покуту і зараз таки влав на коліна та пустив ся до потока. Місіонар стояв коло сеї палиці, котру встромив в землю і дивував ся дуже, що сей страшний чоловік так нагло відмінив ся. Болв ся за те, чи сей розбійник виповнить до кінця назначену покуту. Коли вже хотів відходити, розбійник оглянув ся і сказав:

«Слухайно, а еслиби ти часом до мене не прийшов то почім я пізнаю, що Бог мені гріхи відпустив?»

«Пізнаєш потім — відповів місіонар — коли ся палиця прийметь ся і буде рости, тоді знай, що Господь Бог приняв твою покуту».

Більше вже не говорили. Місіонар пішов в свою дорогу, а він зістав ся на місци покутувати.

Але та розмова з розбійником, все ставала місіонареві перед очі і він мимохіть мусів о ній думати. Но часі прийшла йому гадка, що ся покута яку він назначив, не є відповідна, бо то с кущенсм Господа Бога. Бо щоби суха палиця приняла ся і росла, на се треба чуда, а до відпущеня гріхів чуда не потрібно, лиш правдивого жалю та поправи житя. То його непокоїло і він хотів вже вернути ся, але пригадав собі, що то не була сповідь а лиш просте оповідане свого житя, а сю покуту завдав тимчасом, щоб пересвід-

чити ся, чи він справді гадає покутувати.

То його успокоїло і він пішов в свою дорогу. При щоденім місійнім життю, він зовсім забув на своє приречене, яке дав розбійнику, що прийде і висповідає його.

Ішли дні за днями і літа за літами, та по довгій місійній праці, поставлено його епископом того міста, з котрого походив сей розбійник. Вже як епископови приходила нераз гадка, що хтось йому оповідав про се місто але що оповідав і коли, де, при якій нагоді, сего не міг собі пригадати.

Одного разу вибрал ся він в довшу дорогу, щоб звидіти свою епархію. Йому притрафило ся переїздити через великий ліс, де фірман не знав добре дороги і зблудив. Ізdiv він сюди і туди, гейби в зачарованім колесі і ніяк не міг трафити на добру дорогу, котраби з того ліса вивела, хочби в якунебудь сторону. Врешті попав на якусь незначну доріжку і іхав нею, але куди вона виведе, ніхто не знов; Шідчас тої їзди бачив епископ деякі місця в тім лісі і пізнавав їх, лише міг пригадати собі, коли він їх міг бачити. Врешті зближали ся до великої скали, що то недалеко від дороги стояла і ту дав ся чути запах яблок. Се здивувало епископа, бо бачив, що находить ся десь в глубині ліса, бо і пташків навіть не видати, де при краях ліса, на якій дерсвині якась сиділа і щебетала.

«Де тут могло взяти ся овочеве дерево, що запах яблок чути? Стань-но — сказав він до фірмана — піди, подиви ся, чи тут не росте де яка яблоня».

Фірман задержав коні і побіг по при скалу до потока. Недалеко від скали завважав яблоню, на якій були прегарні яблока. Прибіг чимскорше, витягнув руки до яблоні і хотів нею потрясти, аби яблока спали. Аж нараз чує голос:

«Не зривай тих яблок! Їх може лиши сей зірвати, що сю яблоню посадив».

На сей голос здрігнув ся слуга і став оглядати ся, звідки сей голос походить, бо нікого ту не бачив, лише наоколо сторчало камінє, поросле зеленим мохом.

Вже хотів відійти, аж нараз коло каменя порослого мохом, котрий був найближче яблоні, спостеріг високий сгорнілій камінь, що ніби подобав на чоловіка клячучого. Набрав відваги і став ліпше приглядати ся. Нараз зачув тихий голос молитви, потім обгорнув його страх і він чимскорше вернув до свого пана і оповів йому все те. Тепер доперва епископови розяснилося в голові і він пригадав собі також на стрічу з розбійником, котрому назначив покуту і обіцяв прийти до него. «Чи справді є се той сам чоловік, котрому я прирік прийти до него?» питав сам себе епископ. «Ні, се мусить бути хтось інший, бо на тамтого вже було би за довге жите, бо він тоді був вже старий, коли я з ним стрінув ся».

«Ах Боже! — вирвали ся слова з уст епископа — никі пригадую собі, як я сказав при відході: сей камінь був съвідком нашої розмови, нехай буде також і моого приречення, що я до тебе прийду. Я проте забув, а він вже певно давно без сповіди помер».

Сказавши се, зліз з воза і пішов в ту сторону, де пригадував собі стрічу з розбійником. Коли зближив ся до того каменя, на котрім колись сидів, зобачив коло него клячучого чоловіка, котрий майже нічим не ріжків ся від почорнілого каменя. Руки мав зложені на грудях, очі звернені на яблоню, сам вже богато всів в землю, а наоколо него не було ніякого сліду, що було знаком, що він вже на сім місци довго клячить, бо ноги аж в землю вгрязли. Від яблоні аж до потока була сильно удоптана стежка гейби невеликий рів, котру удоптав сей покутник колінами як носив воду в устах, підливуючи наливо.

«Се певно є ся палиця, яку я встро-
мив в землі» — подумав собі епископ споглядаючи то на яблоню то на кля-
чучого покутника, — але чи сей чоло-

вік, котрого ту бачу, є той самий, того не знаю». Покутник звернув трохи свою голову в бік, поглянув на стоячого коло него чоловіка і не відізвався ані словом, лиш звернувся до яблоні і почав молити ся живійше і голоснійше так, що епископ деякі слова зачуває.

«Хто ти є!» запитав епископ. На се відповів покутник: «Якто, не пізнаєш мене? Чи ти забув на ту хвилю, коли ти мене лишив при тім камені? Я був би вже давно з цього світа перенесений до вічності, якби ти не був продовжив часу на сповідь і якби ти був не закляв мене сим каменем, що він має бути съвідком моєї покути. Я тепер дякую Богу, що ти прийшов на се місце, де я тебе вже довгі літа очікую. Тепер словнице своє приречене і висповідай мене! По тих словах епископ мало з ума не зійшов, такий його обгорнув страх. Не знав, що має робити, чи втікати з того дивного місця, чи лишити ся довше при нім. Прийшовши до себе, сів на камени коло клячучого покутника і розпочав сповідь. По сповіді встав, приблизився до яблоні і потряс нею. Від того потрясіння, яблока неначеби який легкий пух відрівалися від своїх гилячок і попадали на діл, лишили дві, що найкрасніші і найбільші лишилися на дереві. Тоді він звернувся до покутника і сказав:

«Видиш сину, всі твої гріхи були великі але за батька і матір, найтяжкі. На сі слова так покутник розплакався, що здавалося гейби з ним плакала велика чорна скала, котра була съвідком його розбою, як рівнож і камінь, що був съвідком його покути.

«Чи ти жалуєш сего, що ти забив своїх родичів?» — запитав епископ.

«Ах Боже, як не жалувати — відповів крізь плач — я вже довгі літа оплакую сей негідний вчинок і як бачу, не надложив Господу Богу. Ах гріхи мої, гріхи великі, однак надіюся на милосердіє Боже».

Коли побачив епископ такий щирій правдивий жаль сего покутника

та його велику віру і надію, потряс ще раз деревиною, і оба яблока зірвалися як попередні, впали на ту стежку, якою покутник носив воду з потока і покотилися аж в сам потік, де їх вода пірвала і понесла в безвістя.

Якож покутник побачив, що і ті остатні два гріхи Бог відпустив йому, так зрадів, що скочився на ноги і хотів прибіти до епископа і подякувати йому за сю послугу, але ноги не були до того щоб ходити, бо він вже довгі літа вставав з цього місця, на котрим клячав. Він помалу хиллячи ся всів на землю і віддав Богу свою душу.

Видячи епископ, що він вже поправився з життя, відправив над ним панаходу, а слузі казав викопати яму під тим каменем, коло котрого клячав, зложив тіло до неї, закрив плитою і сам вже хотів відійти.

Але не так легко було йому відійті від цього дивного місця, тут його щось гейби тримало, і гейби чув якийсь голос, котрий його питав: «Для кого Бог створив се чудо, для него чи для тебе?» Ся гадка непокоїла його душу і він хотів позбутися тих гадок, що то мимоволі насувалися йому, задумав чимськореше опустити се місце. Тому не зважаючи на внутрішній голос відвернувся чимськореше і пішов до свого воза і розказав їхати далі.

Коні рушили, колеса затуркотіли, та перед їх очима пересувалися знову чудні образи природи.

В однім місці переїздили попри чудову гущавину, на якій були ріжні прегарні цвіти, неначеби хто чудовий диван розтягнув.

В другім місці виїздили на гору, з котрої споглядали на ліси гейби воздушний орел, по хвили знов спустилися в долину, де нічо не було видно, лиш скали порослі мохом, а поміж ними шепотів потік.

І много много інших виділи річий, які чудували фірмана і він все звертався до свого пана хотічи щось сказати, але за кождим разом спостерігав, що його пан думає о чімсь дуже

«Аз съвіт в мір прийдох». (Йоан 12, 46.)

важнім, бо спустив очі на діл і не підносив їх на сю чудову природу. В деяких місцях віз так нахилявся, щоб не злетіти, епископ однак і тоді на се не зважав і непереривав своєї задуми. Він нічо не бачив, нічо не чув, бо перед його очима пересувалися інші образи, а ними були образи душі. І він в тих образах заглубив сл., гейби картку за карткою перечитував свое минуше житє.

І хоч фірман кілька разів відвідався та показував чудову природу, котра його одушевляла, то однак епископ і сего нечув.

І коли так вдивлявся в минувшість, пригадав собі часи, коли то він вчився съв. Письма старого завіта о съвященстві, яке Господь Бог установив через Мойсея в особі АRONA і його синах. З того народ Ізраїльський був недоволений і дорікав Мойсееви, що він сам то зробив для брата свого. Господь Бог хотів оправдати Мойсея перед народом і розказав Мойсееви, щоби він казав принести з кожного покоління одну палицю з написом, з якого вона покоління і також палицю Аронову з написом покоління Леві. Сі дванадцять палиць після своїх поколінь положив Мойсея в шатрі перед Божим кивотом і сказав: «Завтра зайдіть ся знова так як нині ви зійшли ся і побачите, що котра палиця зацвіте і зродить овоч, та покоління вибирає Господь Бог на съвященство». І розійшлися.

На другий день поприходили і Мойсеї увійшов до шатра, виніс всі палиці, та між ними одна, що мала гилячки, цвіт і овоч і се була палиця Аронова.

Тепер епископ пригадав собі, що він якось недовірчivo відносився до тої частини съв. Письма, але чому, пеміг собі того вияснити. Всі чуда, які діялися ся під час походу Ізраїльського, були для него ясними, лиши се чудо з палицею АRONA було для него чогось незрозуміле. Про се чудо він сумнівався. По якімсь часі і се устало, та він зовсім призабув на своє недовірство, гейби його ніколи не було.

Тепер йому стало перед очима, що ся вина недовірства тяжить на його душі і для того Господь Бог зробив те чудо, щоби показати покуту за гріх, як рівно ж всемогучість свою. Йому тепер прийшла на гадку і ся хвиля, коли він по стрічи з тим чоловіком вертав, то гейби чув, як йому щось до совісти говорило: «Ся покута не відповідна, бо вона є кущенем Господа Бога, як рівно ж і не можлива до виконання без надзвичайної ласки Божої». Однак він опирався тому голосови говорячи: «Нині вже за далеко вертати ся, але в короткім часі я навідаю його і зміню покуту». «Се було брак любови — сказав він до себе — такої покути не повинен я був назначити. Хоч Господь Бог своєю ласкою доповнив мою похибку і він сю покуту виконав, але я таки не є без вини.»

Наколи йому вже весь проясилося і він став думати, якимбі способом Господу Богу винагородити, нараз зачув голос фірмана, котрий заклопотаний говорив до себе: «Я не знаю де ми заїхали, але подекуди бачу місця, коло котрих вже переїздив». Сі слова мовби зі сну збудили епископа і він підніс очі і також спостеріг знані собі місця.

«А чи ти вже довго їдеш?» запитав фірмана.

«О, думаю, що ми вже добрий кущень дороги зіхали».

«Ну то їдь дальше а побачимо де ми є.»

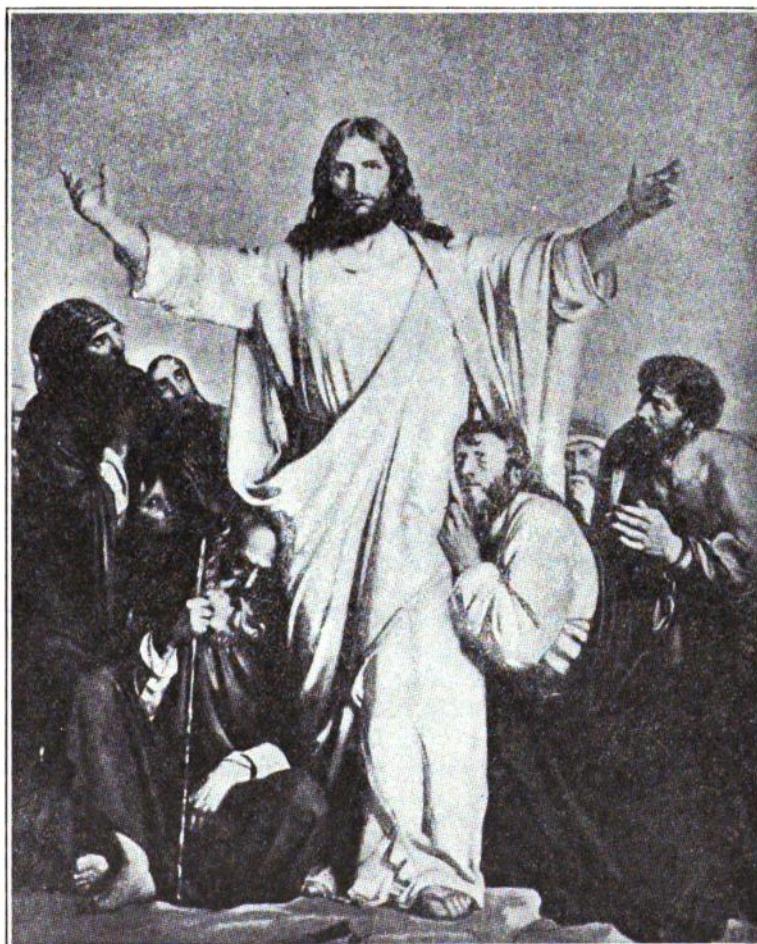
Недовго треба було їхати, бо вже здалека поміж деревинами чорніла велика скала. За хвилю зрівнали ся з нею і епископ спостеріг чорний отвір і за раз пізнав, що вони знов приїхали на те місце, з котрого були виїхали. Тут вже не було що донгі надумувати ся, бо він зараз догадався, що то є палець Божий і ту йому Господь Бог назначив місце, де він має прожити решту свого життя.

«Стань-но, дитино» — відізвався до фірмана. А коли сей став, він зараз зліз з воза і сказав: «Ти ідь до

дому, і нехай тебе Господь Бог випровадить з сего ліса, бо я лишаю ся на сїм місци служити Господу Богу. Бо на сїм місци, де я провинив ся і де мені Бог показав мою провину а свою любов над каянником, позістану і буду покутувати за свої гріхи. Сей чоловік, котрого ми тут поховали, завсти-

дав мене і я бою ся, щоб він і на страшнім суді не зробив мені сего.

Епископ відправив слугу до дому, а сам вернув до тої печери, в котрій сидів колись розбійник і зачав покутниче жите. Як він довго там ще жив, ніхто не знає, але люди вже не бачили його більше.

«Прийдіть до мене всі, що працюєте і єсьте обтяжені, а я вас успокою». (Мат. 11, 28.)

За смутком плач прийшов..

I.

За смутком плач прийшов до мене
і здвоїв в серці біль терпінь;
а тяжкі слози як камінє
в мить впали на лицє студене.
За смутком плач прийшов до мене.

А за тим смутком, за сльозою
без надії, втіхи і розради
на вузкі ниви і левади
пішов я тихою ходою
За чорним смутком за сльозою.

Там де пшениця наче золото
мала спонами лан екривати,
я став з женічками враз збирати
ой не пшеничку ясне золото
а тільки слози і болото.

За смутком плач прийшов до мене
і біль терпінє наче хмара;
а за ним тихо як ніч мара
жити голоднє і студене;
За смутком плач прийшов до мене.

II.

А як минеться зима лиха
і дні студені тай холодні;
то вийдуть діти й сплачуть з тиха
весні в присії: ми голодні!

Піде за плугом по загоні
плугатор землю знов орати,
тай замість сісти спочивати
він з тиха сплаче у долоні.

Не вийде допя не спитає:
може татуню ви голодні?
повіє вітер лиши холодній
і сумно пташка заспіває.

А най ті плачуть, що в іх душі
погасли іскри відваги сил,
а ми, що маєм силу осні
пригорій смутку і жалів пил
й роздуймо долі огні яркі.

III.

З Тобою Христе ми як вміли
і голод, холод і наругу
і біль, терпінє, жаль і тугу
не раз... не раз перетерпіли.

І так бувало, що у горю
як Тебе Христе, нас лишили
нуждою збитих і без сили
як слабий човен в чистім морю.

І так бувало, що змущались
кати у горю ще над нами,
та ми за Твоїми слідами
одчаси не піддавались.

Бо ми все віримо, що в бою
з голодом, болем і терпіннем
звалимо смерти гріб, камінє
ї вісокрестем в славі враз з Тобого.

IV.

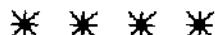
Ти розпрощайся з чорною гризою,
що мов той камінь серце твоє давить;
А йди тільки съміло до праці, до бою
а в бою не бійся, бо Спас йде з тобою
а той дастъ побіду і двигнє і збавить.

А з серця геть викинь насінє одчаю,
най туги не родить і сумніву жалів,
а з серцем погідним як пleso ручают
а з личком веселим, як цвітка у маю!
йди мури ломати житейських печалів.

V.

Пропадай смутку, гинь як мара
і не вертайтесь слози до нас,
бо тепер люта, важка пора
і горячий бою завитав час
кувати долі й волі алмаз.

Микола Курцева.

Борба за народне імя.

Ледни чи є на сьвіті, крім українського народу, другий народ, якому довелося би вести боротьбу за своє народне імя, якому важився би хтонебудь заперечувати права до його народного імені. А бореться наш народ за своє імя не від нині тай не від учора: се боротьба цілих століть, цілих людських поколінь!

Отся боротьба українського народу за своє народне імя почала ся вже з половины XIV. століття, з хвилею упадку його державного життя. З Київської землі та з її осередку, Київа, вийшло старе історичне імя нашого народу й його земель: «Русь, Русин, руський.» І хоч ще довгі часи, бо ще й в XI.—XII. ст. звязується ся імя лише з Київчиною, вже в XII. ст. зачинає проявляти ся сьвідомість, що «Русь» се землі нашого народу, в противенстві до північних та східних земель, заселених вправді близько спорідненими племенами тоїж самої східно-словянської галузі, до якої належить і наш народ, з котрих одначе витворився, на зовсім інших умовах розвитку, зовсім окремий московський народ.

І над сими племенами запланували наші київські князі, несучи поміж них сьвітло Христової віри й освіту. Повстали там численні князівства, але спільнотого народного імені сї землі не мали: кожда з них звала ся своїм власним іменем. «Русь» се була для північних літописців Київщина і її противиставлять вони під сим іменем виразно своїм землям. Та стало ся так, що, як висловив ся наш знаменитий історик Микола Костомарів, напомунаючи народові «загарбано його народне імя».

Около цього часу, як Київ упав остаточно під ударами татарської орди (1240 р.) в північно-східній стороні прийшло до великого значіння одно з тамошніх князівств, Московське князівство зі своїм осередком Москвою та стало единити під свою владою інші князівства. В хвилі, як у першій пол. XIV. ст. тратить свою самостійність остання частина давньої Руської держави, Галицько-волинське князівство (яке дістало ся під владу Польщі й Литви), московські князі, вважаючи себе спадкоємцями колишньої Руської держави як потомки київських князів, підписують ся вже «великими князями всієї Русі». Що більше, московські князі стали вважати свої землі властивою, старшою Русію. Тоді то вирінає вперше на означенні північно-східних земель імя «Велика Русь», а на означенні усіх земель нашого народу імя «Мала Русь». Але означування усіх земель нашого народу іменем «Мала Русь» не має ніякої основи. В противенстві до цілості Руської держави, витвореної київськими князями, «Малою Русью» звала ся в першій пол. XIV. ст. Галицько-волинська держава.

Серед нашого народу була сильно закорінена сьвідомість, що його землям прислугує виключне право до імені «Русь». Бо не з Москви, а з Київа вийшло ся імя, бо не Москва, а Київ мав стати по словам одного з наших перших князів, Олега, «матір'ю руських городів». Сю виключність права нашого народу до імені «Русь» різко підчеркує галицький літописець XIII. ст. називаючи

галицько-волинського князя Романа Мстиславича «самодержцем всії Русі» через се, що він в останнє зібрав у своїх руках майже всі землі нашого народу. Пам'ять про се жила ще в часах Козаччини, бо й Хмельницький називав себе «руським самодержцем» або «Гетьманом Запорожського війська і всіх Русій», маючи тут очевидно на увазі землі нашого народу. Нашого стародавнього народнього імені «Русин», що ще почавши з X. ст. приходить в договорах наших князів з Греками, в «Правді Руській» і в нашій найдавнішій (т. зв. Несторовій) літописі, московський народ не знає зовсім: там люди кажуть про себе «я русскій». Є се очевидно скорочене «русский человекъ» і вказує, не на руське походжене московського народу, а на його колишню принадлежність до Руської держави, на спільність віри й книжности, занесених там з Руси. Ще до кінця XVII. ст., а навіть і в XVIII. ст. воліли західні народи Європи вживати для земель московського народу імени Московщина в противенстві до імени Русь, на означенні земель нашого народу під володінням Польщі й Литви. А син царя Івана Грізного, Федір (1584—1598) називав себе «царем і великим князем Москво-Росії».

Скорі однаки московський народ загарбав нам наше народне імя «Русь», «русський», наш народ у почуванію своєї відрубності став уживати нового імені, хоч зарівно стародавнього, як тамто: свої землі став він звати «Україною», а себе «Українцями», «у країнським народом».

Вже в XII. та XIII. ст. «Україною» звали ся в наших літописях пограничні землі українського народу (н. пр. Переяславщина, галицьке Понизє й Забуже.) Вправді й у Московщині звали ся пограничні землі «Україною», доля судила однака так, що під час коли деинде се імя не вийшло ніколи поза значіння погранична, звязало ся воно

протягом часу тісно й виключно з землями нашого народу. «Україна» стає у нашого народу чимсь незвичайним, чимсь живим, що вміє плакати над своєю недолею. В наших літописях, народних піснях і інших творах нашого письменства читаємо, як Україна «стогне», «журиеться», «сумує й оплакує», «ляментує» і т. і. Видно з цього, що нашій «Україні» судило ся стати чимсь більше, ніж звичайним пограничем. Вже в XVI. ст. усталюється ім'я «Україна» й приходить на означене середнього та нижнього Подніпров'я. І якраз се замінє, що як колись в княжих часах з Київа розширило ся на всі землі нашого народу ім'я «Русь», так само в часах Козаччини розширило ся ім'я «Україна». Для князя Олега був Київ «матірю руських городів», для козаків був він «серцем України».

Рішучий зворот у розумінню значення імені «Україна» спричинили війни Хмельницького: народ став почувати себе великою одиницею й відчувати спільну принадлежність поодиноких земель. «Україна» в цій часі для нашого народу се вже не лкесь пограниче, не Подніпрове, а усі його землі аж по Виселу. Се видно виразно з усіх сучасних народних дум та пісень: в них границею між Польщею й Україною є ріка Висла, позаяку втікають прогані козаками Поляки й Жиди та звідтам «поглядають на Україну». Так само в деяких сучасних творах нашого письменства, границею України є Висла. В однім вірші з XVII. ст. прославлено запорожське військо за се, що очистило «Україну» з Ляхів і Жидів аж по Виселу. А в віршованій драмі з 1728 р. «Милостъ Божія» виступає «Вістъ» та звертається до «України» зі словами, що Хмельницький «по Виселу границю тобі закопав».

Погляд нашого народу, що його землі простягаються до Висли («Колись наші діди над сією річкою коза-

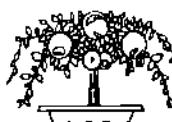
ОІІІАЧЕР

кували», як співається в сучасній народній пісні), опертий на старій пам'яті, сягаючій Х. ст., яка не завмерла й в XVI. ст., а віджила в XVII. ст. в часах Хмельниччини), з сею ріжницею, що відтепер ім'я «Русь» стало тож самим з іменем «Україна», а навіть почало останньому уступати місця. Хмельницький відгрожувався перед польськими послами загнаних Поляків за Вислу, а в Україні (значить ся від Висли) не мало бути «ні одного князя ні шляхтича». До сього мала йому помогти українська чернь, що жила «то Люблин, то Краків». Гетьман Виговський говорив про «права цілії старинної України або Руси, де була грецька віра й де є ще мова аж до Висли» а в письмі гетьмана Дорошенка з 1670 р. з вказівками для послів від запорожського війска на сойм читаемо про «духовні і сувітські руського православного українського народу естани». Се найяркіші докази тої самостії імен «Русь» і «Україна» виконані в XVII. ст.

Що «Україною» звали й на Західній Європи всі землі нашого народу, про се съвідчать почавши від другої пол. XVII. ст. видавані там географічні карти України й географічні словарі. Голландські й французькі географічні карти з XVII. й XVIII. ст. зображують поодинокі часті «великої України», а іменно Київщину, Волинь, Поділля, Браславщину, Червону Русь (Галичину) й Покуття з містами Галичем, Коломиєю і ін. а місто Львів зачислене там до «більших міст України». В деяких західно-європейських географічних словарях під іменем «Україна» находитися й Холмщина.

З усього вище сказаного виходить ясно, що вже від половини XVII. ст. існує нове загально-народне ім'я: «Україна», «Українець»; «український», та що ані польські ані московські сусіди не можуть ніяк заперечити нашему народові історичного права до вживання цього імені.

Др. Б. Б.

На американський лад.

В парохіяльній школі питався катехизит малого хлопчиця: — скажи мені Джаній, чом то Бог вигнав Адама і Еву з раю?

— Джаній: — Бо вони прошу отця духовного, певно не заплатили ренту.

I такі ще є.

Річ дієсть ся на улици.

— Та-ж то вже від року ви винні мені 100 доларів і тепер навіть не кланяєте ся мені?

— Що-ж ви, добродію, хочете? Наклапяй ся і нам досить, доки я не дістав від вас цих дурніх 100 доларів, а тепер на вас «котля» припадає кланити ся мені, щоби їх відібрести.

На зборах соціалістів.

На соціалістичних зборах один з бесідників викладає зібраним про тиснене атмосфери, визначаючи, що горішні веретви воздуха настискають на долішні.

«Ганьба, ганьба їм! — закликали одноголосно зібрані слухачі.

Злякав ся.

Учитель: — Гнида, хто створив съвіт?

Ученик, — котрий в тій хвилі розляв чорнило, — перестранив ся і мовчить.

Учитель (повторює): — Ну, говори-ж хто?

Ученик: — Я пане професор, але вже більше того не зроблю.

Перша Зірка.

Доктор Стефан Русович уставав о годині 8 рано. До девятої одягався і снідав, о 9 відбирає почту і до десятої прочитував листи й часописи, від 10 до 12 ординував, а о 12 виходив на місто, звідкіля вертав що його коло півночи. Так жив від п'ятьох літ і було йому добре. Недужі зверталися до нього з повним довір'ям, знайомі любили його за тиху і приязну вдачу, а сам про себе він мав доволі добре поняття. «Не краду, думав собі, не розбиваю, за усьо плачу і то готівкою — mein Liebchen, was willst du noch mehr?»

І нині він так само збудився о годині 8, одяг ся дуже старанно, випив сніданє і задзвонив на слугу.

«Подати мені почту!»

П'ять хвиль по девятирій сидів у бігуновому кріслі, коло нього стояв невеличкий японський столик, а на ньому лежали всякі часописи й листи.

Пан доктор брав один по одному, розрізував кістяним ножиком куверту і читаючи съміяв ся, крутив на знак вдоволення свої гарні вуса, або поважно хмурив високе, біле чоло. Були то переважно листи від знайомих Віденців і Віденок, бо з земляками він майже не листувався. Родичі померли, знайомі забули про нього і не було до кого писати.

Так само часописи він держав самі німецькі, а тільки один, одинокий «рутенський» дневник, що нагадував йому колишню біду й нужду.

Як мило згадувати лихо, що минуло!

Той «рутенський» дневник то була остання нитка між ним і вітчиною; не будь її, пан Русович був би правдивим

вольним чоловіком, Віденцем із кров'ю кости. А так — раз на день він почував себе сином бідного, покривдженого галицького мужика. Нічого лекшого, як тую нитку прірвати, справді дивно, чому він того не зробив. Може се була звичайна привичка, а може цікавість, а може одна з тих невідгаданих тайн, що лежать на споді людської душі, як невідомі досі пів звіри — пів ростини на дні незглубимого моря.

Прочитавши листи і переглянувши німецькі часописи, доктор Русович розірвав опаску «рутенського» дневника. Починав від новинок, від того, яке завтра съято. Яке? — Навечеріє Рождества Господнього, значить ся — съятирій вечір. Так съятирій вечір... Випустив із рук часопис і девятирій раз повторив «съятирій вечір». Такий з дванайцятма стравами, із пахучим сіном, із квочкою, з дідухом із кутею і з колядою; такий напі сельський съятирій вечір, що пригадує якісь давні, дуже давні часи. «В тім, щось є! Так, у тім щось є».

Пан доктор давно позбувся «рутенської шлямазарності», він навіть вірив, що Рутенцям було би далеко ліпше, колиби у них не було такої «плаксивої вдачі» і тому він дуже здивувався, звідки у нього взявся нараз такий ліричний настрій. «Съятирій вечір! В тім щось є!»

Закурив гарне порторіко, пустив крісло в рух і гойдаючи ся став снувати думки.

Буде тому як раз п'ять літ. Він тоді кінчив медицину і хотів чим скоршше здати іспит та стати лікарем. Не

хай хоч на старости літ натішать ся його родичі своїм «паном доктором». Та не судило ся їм діждати тої потіхи. Як прийшла зимна і мокра осінь, повмирали обое. А він навіть на похорон не їздив, бо довідав ся за пізно. Місцевий парох не радив родині тягнути його в таку далеку дорогу та ще перед останнім ригорозом. За те запросив його на съята. «Приїдьте, пане доктор — писав — та най вам здає ся, що ідете до своеї власної хати, бо ми на вас дивимо ся, як на сина». І він поїхав. Завтра п'ять літ мине від тої хвилі, як закутаний в стару медвежу шубу, припорошений снігом і з обмерзлими вусами віхав на попівство в Розпукові. Завтра п'ять літ, як той час скоро минає! Як тепло було в сільській старосьвітській хаті, як чисто і привітно! А як його там радо витали, мов не знати якого добродія! Йому до нині соромно, що ті люди були для нього такі добрі. А він?... Або він що? Нікого не вбив, не обікрав за всю готівкою платити і вже!... Панна Надя накривала стіл до съятої вечери. І чи той поспіх, із яким зносила тарілки і тарелі, чи праця в пекарні, чи може... досить, що румяна була, як яблоко нахилене до сонця. Він помогав їй в роботі, а краще сказати спиняв, навіть збив одну тарілку. А як накрили стіл, то пішли виглядати першої зірки: Як діти. Бігали від вікна до вікна і визиралі, чи неходить. «Ану звідки зійде, чи від села, чи від ліса? Я кажу, що від села. А я, що від ліса». Аж і зійшла. Зійшла над цвінтarem, бліда і тиха, як сирітська. І він добре тямить ту ю хвилю, коли обое стояли біля вікна і мовчки дивилися на ту першу зірку. Стояли близько себе, бо близько були собі гадками, душою і бажаннями, які в ту хвилю слали до тої першої зірки... Завтра мине п'ять літ. І щож єдійнилося з тих бажань, що він у загалі зробив за той час? Вирвав кілька сот зубів, випив кілька бочок пива і більше що? От краче не казати. І який же буде завтра той його съятий вечір?

Кілька товаришів Німців, кілька німецьких дотепів, кілька «великих пив», а потім чотири пусті стіни... Ні, так довше не може бути!

Кинув недопалене порторіко, відсунув столик і взяв ходити по хаті неносюкійно, скорою ходою...

Поїде. Най дієТЬ ся, що хоче, а він таки поїде. Як то, щоби він не мав такого гарного, свого съяного вечера? Такого із кутею, з дідухом, із сіном.. і з панною Надею. Так із Надею. Або що? Або він дитина, щоби мав соромити ся того? Отже з панною Надею. Вийде нині в вечер, а завтра в полунич буде в Золочеві. Тут вісті обід, возьме фіакра і на вечір буде в Розпукові. А хорі? Хорі? — Деяким вичистить зуби, затрує, заложить тимчасову пльомбу, а інших справить до свого знайомого, молодого дентиста. Він і так не має що робити. Задзвонив на слугу і казав ладити валізу.

«Яку?»

«Ту велику. Іду на кілька днів».

Слуга витріщив очі, якби сам собі не вірив.

«Іду на кілька днів — розумієш?» повторив доктор.

«Розумію — прошу пана».

«Ну — то рушай!»

На другий день перший раз від п'ятьох літ зійшло йому сонце над рідною землею. Перший раз від п'ятьох літ побачив рідні села і почув рідну живу бесіду. Дивував ся, що хати такі самі маленькі і нужденні, як колись, що діти по снігу ходять босі, а жінки двигають воду як ослиці, совгаючи ся і падучи по дорозі. Стара біда, лише одно його вдоволяло: — ті люди мали такі білі, здорові зуби.

Коло Перемишля зробилося цілком ясно. Сонце озолотило верхи дерев і церковні хрести. І тепер побачив доктор Русович одну велику зміну. Він запримітив, що давні, деревляні, тісні, але гарні, характеристичні сільські церкви, мовби під землю позападали ся, а на їх місці повірочали муровані банясті, присадковаті, одна на одну схожі, як із одної

фабрики спроваджені і повмурювані в землю.

Коло них стояли звичайно великі, також муровані приходства. При них тим нужденнійше виглядали ті згорблені, повикривлювані мужицькі хати. Визираючи крізь вікно другої кляєси питав ся сам себе: хто відчиняє в тих хатах маленькі, вічно замкнуті віконця і хто впустить крізь них сонце, воздух і освіті?

А питуючи ся так, почував себе винуватим, якоюсь несвідомою, а все таки великою виною...

І тепер пригадав собі свої молодечі мрії і може перший раз у житю побачив бездонну пропасть між намірами й ділом. Пригадав собі її, Надю, як під час съятів перечить ся з своїм сусідом, що звісний був із перестарілих поглядів на соціальні справи. Видить, як та молода, чотирнадцятьлітня дівчина побиває його щирістю гадок і правостю волі, найсильнішою своєю зброею і чує, що вона мала слушність і що годило ся стати по її боці. До життя треба ідеалів, інакше чоловік худобіє. На те нема ради...

Чим даліше ѹде, тим більший неспокій обгортав його, як ученика, що зі школи вертає до батьківського дому. Здається ся йому, що галицькі зелізниці їдуть дуже поволі і що він ногами скорше забіг би.

А він іще п'ять літ сидів на місці і зовсім не спішив ся. Справді, як се могло бути? Чому його не скортіло поїхати сюди?

В кінці... — Золочів. Ну, славити Бога. Тут уже він як дома. Тут знає кождий куток, кожду хату, кождий камінь при дорозі...

Казав забрати свій клунок і нести до фякra.

Та в сіньох стало ся з ним щось дивного.

Просто напад Євеїв. Чотири сини Ізраеля, брудні, з торічним болотом, не тільки на чоботях, але наніть на лиці, кинули ся на його валізу, та почали тягнути кождий до себе. Кілька інших припало до збентеженого

доктора і вимахуючи батогами взяли його тягнути кождий до свого воза. «Я вельможного пана за корону завезу до міста.»

«Мої коні ліпші, його «півтора кінь» по дорозі здохне.»

«Най ласкавий пан сїдають на мій повуз. Такого повузу і ві Львові не ма.»

Доктор підняв палицю, відтрутив найближчого напасника і лиш тоді приступив до торгу. Чистий напад розбишаків і то в білу днину. Се також одна з галицьких «своєрідностей».

Стративши чверть години часу на торги, без яких у Галичині ніде не обійтися, вибрав найліпший повіз і найменьше худі коні та казав себе везти на обід, а відтак до Розпукова.

Давно не було йому так мило і давно не почував він себе таким молодим і щасливим, як у ту хвилю. На дворі невеличкий мороз, а він сидить у теплій шубі та розглядається ся по лісі полях і селах, яких ні відів так довго. «Витайте, старі, добре други! Ось я знов між вами. Не гадайте, що я про вас забув у великому місті, що вас не люблю! Борони Боже. Ви мені по давньому милі. Підождіть, може я частіше буду видати ся з вами, а може остану ся у вас на все. Побачимо!»

Дзвінки дзвонять, як на процесії, і віз доволі скоро котить ся по гладкій снігом припорошенні дорозі.

«Цікавий я, що вони скажуть, як мене побачать? Здивують ся, цілком природно, що здивують ся, а потім стануть оглядати мене зі всіх боків, чи дуже змінив ся. Потім пані добродійка побіжить у пекарню, щоб скорше давати вечерю, бо я голоден, а отець добродій засиплять мене питаннями про війну, про парламент, про конституцію в Росії. А Надя?.. Пригадає йому старі, добре часи, коли вони собі тикали. Певно, що так, не інакше. Не знав, чи дуже змінила ся. Всеж то п'ять літ минуло. Тоді мала чотирнацять і ходила в прикороткій суконці, а тепер їй дев'ятацять — панна. Мабуть виросла, словажніла. А не знав, чи

має такі румянці, як яблуко, звернене до сонця? Побачимо?»

За такими гадками не счув ся, як повіз віхав на попівство в Розпукові.

Той самий прикий заїзд, той самий старий пес гавкнув на них кілька разів, як за напасть і пішов спати в солому і той самий пастух ніс сено для коров, бо то нині съятій вечір і худобі годить ся краще попоїсти.

Пан доктор зліз і пішов на ланок. Нові сходи. Тамті мабуть зігнили. І двері також нові. Трошку більші й гарніші. Потиснув за клямку і жде. Нема нікого. Застукав до вікна й чув, як стукало йому в грудях серце. В тім ізза угла вибігла боса дівчина і спускаючи соромливо очі до долу промовила: «Най пан ідуть наоколо, бо туди замкнено.»

Пішов наоколо. В сінях привитала його мокрим поцілуєм кухонна пара, приправлена запахом вареної риби, сливок і горівки з медом.

З сіний, через канцелярію, увійшов до гостинної. Не змінила ся нічого. Тільки змаліла, зробила ся низша й сумнівша. Між двома вікнами стояла та сама різьблена, висока канапа, крита старим рипсом у великих китиці. Перед нею величезний турецький ковер, а на коврі шість таких самих, як канапа високих фотелів. Підзеркалом на столі годинник із ковалями, що видзвонювали на клепалі години, в кошах квітки і більш нічого. На стінах великі, съяті образи. Все те стояло від триціятьох літ на тім самім місці, застоало ся і зілляло ся з собою в якусь нероздільну цілість. Всюди чисто, ясно, ніде ні порошинки. Тільки фортецю не було. — Певно перенесли до іншої кімнати, — погадав собі Стефан. Ще він і не роздивився гаразд, як від ідаліні надійшла вона — пані добродійка. Привитала його сердечно, але спокійно. Попросила

сидати і сама пірнула в високий, старосвітський фотель. «Як на старому портреті» — погадав собі Стефан, приглядаючи ся її срібному волосю, вільному чорному кафтанові і високим, різьбленим плечам фотелю. «Який гарний портрет.»

«Отже ви собі раз про нас старих таки пригадали та приїхали нас потішити — почала рівним дзвінким голосом. — А ми думали вже собі, що ви в тому Відні геть до чиста знімчилися. Тож-то буде радости, як мій старий верне.»

«А деж отець добродій поїхали?»

«На друге село, до хорого. Поки стемнієть ся, повинен бути. Знає, що я чекаю з вечериою.»

«Пані Добродійка?»

«Я...»

То слово «я» мало свій дивний, глухий, немилій звук.

«А панна Надя?» — спітав несъміло Стефан.

«Надя...» повторила їмость.

«Так, де панна Надя?» повторив своє питане Стефан.

Замість відповіді взяла його за руку і попровадила до вікна.

«Там!» — сказала показуючи на цвінтар.

Стефан мимохіть глянув. Із вікна видко було горб, засіяний численними маленькими горбками. На них лежав білий, зимний сніг. З під снігу вилазили менші й більші хрестики й хрести. Над ними кивали ся безлисті вишні і білі берези. З самого краю стояв новий, білий хрест. Стефан вдивився в нього і не міг очій відорвати. То вона... На дворі робило ся сіро, а потім темно. Лиш той хрест стояв білий, ясний, великий. В тім на його лівому рамені щось блисло, як іскорка, як съйтлячок. То сходила перша зірка, та сама, якої вони колись так радо визирали.

Съмішне.

Страшний випадок.

Оден подорожній звиджуєвав для науки, свої і чужі краї, величі міста, замки, гори, озера, ріки, одним словом хотів побачити сьвіт. Одного разу переїжджав він по при високу гору, на котрій виділілися мури старинного замку, гейби якої давної твердині. Цікавий дещо довідати ся про ті звалища, питає пастуха, чи не розказують люди дещо про цю гору і про той старинний замок, та чи не сталося тут колись що цікавого?

— Таки так, прошу пана — відповідає пастух — минувшого року звиджували ту гору дрос подорожніх, молоде супружество. Хотіли також і руйни замку звидіти; пішли — прошу пана ласкавого — отсім боком на гору і вже більше не вернулися.

— Не вернули?! — запитав переляканій подорожній — і що могло ся з ними стати?

— Зійшли другим боком і поїхали до дому, відповів зовсім спокійнінько хитрий пастух.

Добре відтяв.

— Як то? Ви такий богатир, маєте дві фарми, тільки коров... і не хочете сина на універзитет посилати?

— Даруйте пане, але я не могу позбутися всіх коров задля одного вола.

Його щастс.

— Отже ви не вірите, що я інині з-ів аж 30 широгів? Значить я брошу? Як так, то ви осел!

— Пане! Ваше щастс, що я маю кепський слух.

Таке мале, а таке мудре.

М а м а: Але-ж Миросю, вже третій раз повтаряю тобі історію створення сьвіта, а ти ще не вміш!

С и н о к: Та нехай мамця не гнівають ся, бо й сам Пан Біг потребував до того аж 6 днів.

Вершок артизму.

Три американські малярі перехваливалися своїми талантами.

— Я, каже перший, намалював раз на дереві брилу мармуру. І кажу вам, така була та брила вдачна, що як впав малионок до ріки то в одну мить потонув на саме дно, як камінь.

— Се нічо! — каже другий. Як я намалював зимовий краєвид, то термометер в моїй робітні спадав о десять градусів понижше зера.

— Весь дурниці в порівнянню до моого артизму — відівивася третій маляр — я раз намалював портрет міліонера з такою нечуваючи подобою, що треба було портрет що другий день голити...

Добре сказав.

— Слухай но Левику! що робить той наш товариш Дорко, що він за місяць женить ся?

— Що робить? патаси.. Дурницю робить!

Не знає Й.

— Пане Задурович! Чи ви добре знаєте ботаніку?

— Мушу призвати ся, добродію, що я той панни ніколи на очі не бачив.

Тестамент піяка.

Як з пілніства смерть мене
Зі сьвіта сього забере,
То в бочку з горівки мене зложіть
І таку посмертну загадку напишіть:
«Ту спочивас сей, що житс ціле
На смерть ся готовив,
Бо сам собі трумну зробив».

В школі.

Одна учителька, хочачи в яскравий спосіб представити своїм школлярам кару, яка спіткала Навуходонозора, каже:

— Через п'ять літ живив ся травою, як корова...

А малай Владаю перериває:

— А чи він, прошу пані научительки, давав потім молоко?

Май ся на осторожності!

I.

НЕ від кожного огню счинюють ся пожар. Але кождий огонь може спричинити великушкоду. Тому то й кажуть, з огнем треба бути осторожним, з огнем не жартуй!

Не говори всого, що слина тобі на язик принесе. Бо за кожде слово пустє, треба буде рахунок здати в день суду. «Глаголю же вам: яко всяк слово праздное, еже аще рекут чоловіци, воздадять о нем слово в день суда. Мат. XII, 36. А щож допервазі злого слова? З розпусного? З безбожного? Та се ще не все.

Треба бути осторожним із своїм язиком, а ще більше з язиком твоого близнього, коли не знаєш що криється в його серцю. Чи не криється там огонь пристрастий, огонь облуди і фальшу. Приступи до него, будь крихітку необережний, а побачиш, що той огонь палить і нищить. Нехай тільки іскри із злого язика перескочать до твоєї душі, то пристрасть яка його нищила й убивала, убе й тебе. Неправда, що його убивала і тебе убе. Цікаву історію оповідає праведний отець Сейр, що ціле жите посвятив праці над робітниками і челядниками.

Знав я, оповідає він, молодого чоловіка, котрий заки пішов на науку до ремесла, був здоров на тілі і на душі, добрий і побожний. Але попав в лихе товариство. Старші робітники напосіли ся, щоб «розуму його навчити і показати як в сьвіті треба жити.»

Зачав він жити... Коли я стрінув його по кількох місяцях, не був то вже той самий чоловік. Пізната було, що

щось псують ся в його серцю. Я ставав ся притягнути його до себе і зразу він мене слухав. Та вкінці товариство злих перемогло і мій молодий приятель став від мене втікати.

Минали місяці. Одного разу сиджу я в сповідальніци, в тім приступає хтось до мене і відаиває ся так, як до давного знакомого. Та голосу я не пізнав.

Хто ти є, сину мій, що не знаю тебе?

Якто Отче? Не знаєте мене? Я є той а той!

Що? То се ти? Що-ж з тобою стало ся? Давно вже тебе я не бачив. Нічого не відповідав. Тільки плакав мов дитина.

Що тобі, дитино? питало лагідно.

Що мені є? сказав по хвили. Отче я пропащий!

Пропащий? В твоїм віці? Так пропащий. Вертаю від лікара. Казав мені, що маю сухоти, і лише кілька місяців буду ще жити. То наслідки моого розпусного, гулящого житя, в котре втягнули мене товариши. Отче поможіть, потіште мене!

На щастє той чоловік страчений для землі не пропав для неба. Примирений через щиру сповідь з Господом Богом, мав ще час приготовити ся до щасливої смерті і відбути на землі своє чистилище. Коли в кінці прийшла смерть, а я побуджував його до жалю — сказав: Отче, не можу поняти, що я Божа дитина, допускав ся таких мерзких діл. Слів не стас мені, щоб висказати як я тепер тим бриджу ся.

Ось примір, що можуть зділати злі язики. Того бідного хлопця вони забили на тілі й на душі. На щастє він

виратував ся від вічної кари, бо завчасу спамятав ся і покутував. Але кілько то таких, що того не можуть або що гірше, не хочуть зділати. Злі, розпушні, богохульні бесіди стоять для них причиною смерти, як не все дочасної, то в кождім разі вічної смерти. А що? Чи не треба стерегти ся перед язиком твого ближнього? Як тільки той близький лихий чоловік, то язик його се ніж, що ранить твоє серце. Не оглянеш ся, а ти стратив свою чесноту, спокій серця, честь і стид і здоровле, а може й вічне жите.

Кілько то чесних молодців, кілько то побожних дівчат досвідчили сеї правди на собі! Коли були памятали, що язик злих людей, то огонь, коли б огню того стерегли ся, то нині не стогналиб під тягарем ганьби, хороби, гризоти, грижі совісти, або що найгірше під тягарем вічної кари.

II.

Язик то огонь. Може ти мій брате, що читаєш, отсе писане, може ти сам переконаєш про се. Може тебе, сестро люба, може тебе той огонь не мінув і не пощадив.

Поглянь на себе. Сягни оком в душу. Поглянь в серце своє, в ті найтайнейші закамарки. Поглянь і розбери. Обрахуй ся, добре і совісно. Може в твоїй груди іскорка починає тліти, може огонь розгарюється ся, а може пожар заняв ся. Може...

Тяминиши ту церковцю в ріднім селі? Тяминиши, як тебе до неї родичі провадили? Як ти там молитви шептав такі чисті і любі? Як легко було на серці, правда. Давно вже. Кілько то пожарів пересгоріло в твоїм серцю за той час! Гей гей, мілий Боже!

Кораблем носило на всі боки, люди на покладі покотом лежали, а ти молив ся до Ісуса, щоб тебе завів до тої чужої земленики. Памятаєш?

А як ти прийшов тут на чужині до тої церковці, де той самий съпів, що в ріднім селі, та сама мова, як ти радував ся! Памятаєш? Гдінувесь перед

себе, а там Ікона Божого Сина і Матінки Пречистої така сама як в ріднім селі в церкві. Памятаєш? В тій церковці, на чужій землі, ти потіхи шукав довгий, довгий час. А там в старім краю твоя рідня також до церковці спшила за тебе мольби до Господа слати.

Ти знаходив осолоду в найчорніших хвилинах в тій храмині. Йдеш до неї бувало прибитий тугу і журбою, а виходиш такий легкий як птичка. На съвіт дивишся інакше. Там у Божім домі ти лишав свій біль, свій жаль, свою тугу, свої слізоzi, а виходив зі спокоєм в душі.

Чи воно і досі так? Чи може... чи може вже не так? Ану вглянь в душу?

Ходить о те, брате, чи ти зберіг свій найбільший скарб, віру, чи кинув в болото? Чи розкинув ти съянаті перли християнських чеснот по бездорожах, чи таки хорониш їх в своєму серцю? Чи не закрадаєш ся до тебе злодій, що хоче ті перли в тебе вирвати?

Товаришу! Зайдіть до нас. Не бійте ся. Ми вам голови не зірвемо! Ми добрі люди, такі самі, як ви. Ми до церкви не ходимо, бо нам не треба. Ми, видите просвічені. І вас хочемо просвітити!»

Чи трафляло ся тобі слухати таку мову? А може ти її слухав? Пішов. В церкві Служба Божа, а там на стріті інша відправа. Там товариші говорять, сперечають ся, а що вже Господа назневажають. Ти слухав. Зразу дух віри бунтував ся проти тих безбожних бесід, проти тої безбожної компанії і ти вже постановив оминати ті товариства і безбожні ради. Але тягнуло тебе. Якась невидима сила тягнула тебе в ту компанію. Ти так боров ся, з собою, бо знов що за небезпека тебе жде.

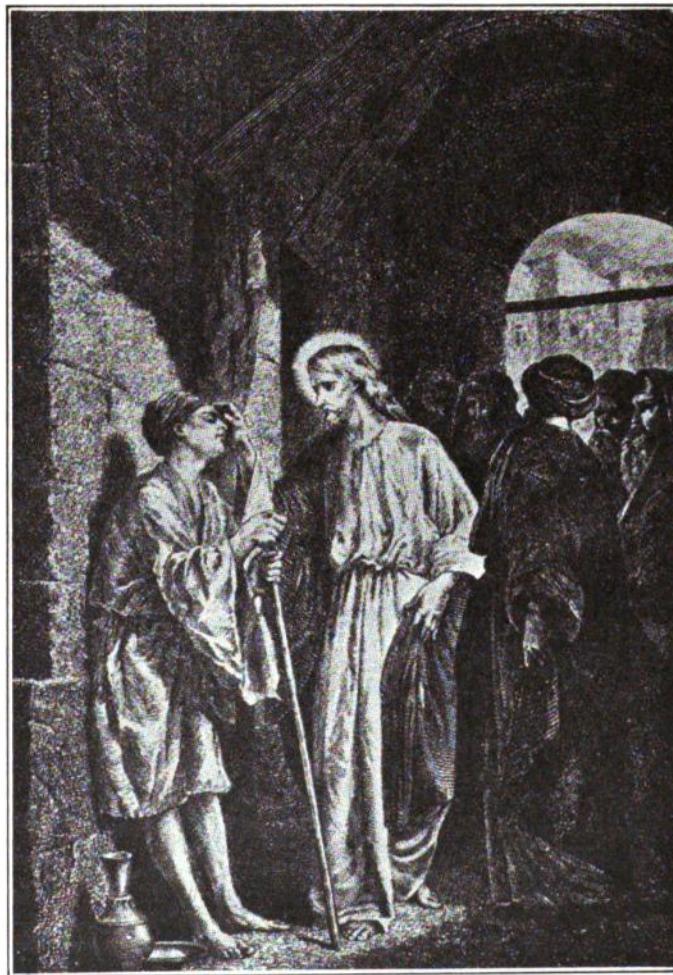
Але якийсь голос все тобі шептав: іди, іди там до тих дивних людей, до тих, що клять собі з Бога і з віри, іди послухай їх бесіди; Не вмреш, нічого тобі не стане ся. Іди! — Не вмреш? От, брате як жалко мені ти

бе! Там же не смерть дочасна, але вічна смерть на тебе чатус. Вічна смерть. Загуба душі.

Гаси той огонь, що починає в твоїй груди горіти. Гаси, поки ще не розгорів ся. Гаси, поки ще не запізно, бо як пожар розгорить ся, то велику руїну в твоїй душі заподіє. Спалить

обмотувала душу і з дороги спасеня зводила на манівці. Стережіть ся огню!

Ми приятелі робучого люду! Ми хочемо чорноробів визволити. Ми хочемо справедливий лад завести на сьвіті. Щоб всі були рівні. Щоб чоловікови можна було робити, що йому подобається ся. Щоб не було ні богачів,

Ісус Христос уздоровлює сліпця під Ерихоном.

те все чим душа жива. Спалить ті золоті ниточки, що тебе з Господом, зі спасенем вяжуть. Стережи ся огню!

Бо богато, богато людий впalo жертвою того огню. Богато людий пішло на бездорожа. Через злі язики. Через ту мову, що наче дур завертала голову, діявольською павутиною

ні бідних. Щоб не було визиску і нужди.

Так говорять деякі мудрагелі. Добре воно виглядає. Приємно таку бесіду слухати. Добрі люди певне ті, що так балакають.

Але гов! Чекай! Дивись! Думай! Слухай далі.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Ми всю змінимо на справедливе, так як тепер в Росії. Всі будуть рівні. Не буде богачів, ані бідних. Наші будуть фабрики, зелізниці, копальні, грунти, ліси, наше всю буде, спільне. Але проч з вірою! Проч з церковю! Проч з попами. Проч з Богом. Проч з молитвою. Треба то всю знищити.

Ов, а то куди йде така наука?

Що не добре на сьвіті, правда. Але, що церков винна, що віра винна, що священики винні? Ціль церкви, віри, слуг Божих людий до спасеня, до царства Божого проводити. Бо жите наше на землі коротке. Тут ми гості. Тут ми лиши веснuemо, сімо ниву. А жниво збирати мем там, перед Господом Богом. Засіш добрے зерно збір буде пречудний, нагорода небесна, щастє вічне. Засіш будяки і терні і кропиву, то й жниво буде тернисте й пекуче.

Всі будемо рівні, га? Та ми є рівні, перед Господом Богом, ми всі рівні. І ти бідний і ти богатий і ти слабий, но і ти могутий, всі перед Богом станемо, всі перед ним здамо рахунок. А суд Божий, а він, буде справедливий, не страхайся! Не буде ласк і протекцій, ані викрутів, ані «куку-в-руку», бо Божа справедливість, то не людська слаба і погинчаста, але незмінна і незломна.

Лад буде такий, як тепер в Росії! Га, та най вже буде. Побачимо. Питане, чи той лад, що тепер в Росії справедливий? Не був справедливий за царя, не є справедливий за большевиків. Царський уряд казав садити до арештів, висилати на Сибір, або по просту, вішати тих людей, що проти царя бунтували ся. А большевики вивіщують тих людей, що проти большевизму бунтують ся. Так отже ті самі що перше проти царського самодержавя бунтувались, заложили тепер своє самодержаве большевицьке.

Повідають наші мудрагеліки большевицькі, що в Росії тепер всі рівні. А я — каже, рівні. Які рівні?! Ленін, голова большевиків живе в палацах, вбирас ся по панськи, їздить тими са-

миими, поїздами, що цар їздив. Жидок Лейба Троцький так само. Їх обох стереже сильна прибічна гвардія. А бідаків нема? Ой, е. В містах голод. Люди не мають що в уста вложити. А Ленін і Троцький і їх поплечники якось з голоду не вмирають.

Большевицькі книжки пишуть, що по справедливості кождий народ повинен сам собою рядити. Правда. Але що большевики роблять? Те саме, що робив царський уряд: поневолюють Україну. Свое військо на Україні тримають, людей вирізають, до криміналів саджають, від хлібороба все для червоної армії, забирають. От яка большевицька справедливість. Інакша на папери, а інакша в практиці. На папери свобода кождому народові, в практиці поневолюване народів. На папери пишуть проч з війною, в практиці самі війну провадять.

Та ба кажуть вони, ми хочемо Україні большевицький лад дати і в той спосіб добро там завести. Які добрі! Вже ліпше заводіть добро в Московщині, а Україну лишіть Українцям. Коли большевицький лад добрий, то він сам на Україні прийде, не треба аж московських большевиків і не треба посилати на Україну червоні війска. Нехай сам народ своєю волею рішить, якого йому ладу треба.

III.

«Рече безумен в серци своїм ність Бога». Богато спустошеня накоїли душам людським злі язики, люди лихі, безбожні. Але, видите, як вже чоловік раз Бога відрік ся, як покохав діявола, як на службу до него вписався, то вірно служить. Коби ми так Богу вірно служили, як наймити діявола служать свому панові!

Безбожник зненавидів Бога. Він хоче Бога скасувати. Який безумний! Такий маленький супроти всеї вселеної, такий нужденний як червак, а проти Створителя поривається.

Нема, каже, Бога. Не треба віри. Не треба церкви. Нич не треба. Віра,

каже, то байка. Душа бессмертна, то видумка. Чоловік, каже такий безвірок, без душі, так як пес. То всю, мовляв, природа.

А те сонічко ясне, так високо над нами, де воно взялось. А ті зірки, що нічю мерехтять на синьому небі, хто їх там завісив? А та землењка, що тебе носить, хто її зліпив? А міліони тих планет, тих тіл небесних, що все відбувають дорогу — як вони не вібуться, що то за рука їх веде, що то за розум ними кермус? Так ж якби до купи збилися, то насталаб така катастрофа, що в одній хвилі все в одну страшну, незбагнату руйну обертається. А ті плоди землиці Божої, а та зелень, ті цвіти, ті звірята, і птахи і риби, та зміна пор року, та зима, де всеонемов замирає, та весна, коли жите знов будиться, те літо, яке приносить нам жниво, та осінь немов година перед сконом, яким чином вона так само йде в найбільшім порядку? Так собі, мертвюю природою рядиться? Так собі, без Бога?

Прийшов раз панок до годинникаря, приніс годинник направляти. А старий годинникар свою роботу робить, а уста його все воруپаться съятою молитвою. Що ви так шепчете, питав панок? — Молитву. — Так, то ви молитеся? А то нащо? — Так Бог над нами, що всім рядить, що сотворив нас і съвіт цілий. — Ха! Ха! Бог сотворив! А то раз розум. Так ж то всю природа. Нічого не було, безформenna огненна маса була, а вітер такий зірвався і всю впорядкував, жите началось. — Так оповідав той пустий панок. Старий годинникар почивав головою, взяв годинник до направи і каже, прийдіть завтра відібрати. Прийшов на другий день. Годинникар ставить перед него скринку, отворить, каже. Той отворив. В середині лежить його годинник. Але по розбираний цілком. Кожда частина лежить осібно. — Що се? питав. — Се ваш годинник, пане. — Ви кліте собі з мене, я приніс годинник до направи, а ви всю розібрали і мені відаєте. — Га, каже той, вчера мені

говорили, що з вітру съвіт повсташ. А я думав собі, що як такий съвіт без країн з вітру повсташ, то може вітер такий зірветься, тай поскладає до порядку ваш годинник. — Панок спаленів. — А старий говорить: « Пане, бачите такий маленький годинник. Всьо мусить в нім бути зложене в порядку. Треба розуму, треба науки, щоб його зложити. А най маленька частинка вломиться, або з свого місця вискочить, годинник стане. А щож доперва думати о порядку в цілім съвіті?

Повідають большевики і пишуть, що їх віра нічого не обходить. Вір собі, чоловіче як хочеш, кажуть, абиесь був большевиком. То ніби добре. Але ба, що вони роблять. Викидають Бога слово із школ. Заводять такі порядки, щоб Церкву і віру знищити. Видають книжки проти Бога і віри. Переслідують духовників. Вкінці заводять т.зв. вільну любов. Що то значить? Значить, що чоловік може женитися і розженюватися, коли забагне. Не треба шлюбу, нічого не треба, тільки прийти до большевицького уряду і перед жіздком комісарем сказати: нас двое хочемо жити разом. А за пару днів знов прийти і сказати: Я її не хочу, або я його не хочу: вже розвід. На другий день знов можна женитися. Ну, як то воно виглядає?

А як діти будуть, то що? То берьуть дітей до такого державного заведення і там їх виховують. Там діти виростають під надзором чужих людей, без батьківської опіки, без матерньої любові, без Бога, без віри — наче звірят. І що з таких дітей виросте? Га, як гадаєте?

То такий лад большевицький здебільшого, така рівність большевицька, така справедливість. Як вам подобається?

Але нехайби собі був вже той лад большевицький. Нехайби був. Хочуть поділити землю кожому рівно, добре діліть. Хочуть взяти всі фабрики, залізниці, копальні під керму держави, також добре. Христова наука тому не ~~противна~~. Христова наука

має передовсім на меті спасене людських душ, ведене людий до царства Божого. Ту роботу спасеня Христова наука може вести, без згляду на те, який лад в державі. Чого-ж большевикам проти Бога, проти віри, проти церкви, виступати? Знищити хочуть. Безумні! Своїм ладом, своюю науковою безбожною скорше себе знищать, як Божу науку. Бо без віри нарід дичіє, тратить всій чесноти і остаточно мусить вигинути.

А в нас так богато тих людей, що так большевизм захвалюють. І перша річ: що роблять? Може боряться з капіталістами, може бідному народові долю поліпшують? Ні! в першій мірі — виступають проти Бога, проти віри, в своїх газетах на своїх вічах Бога зневажають, віру висміюють, хочуть віру з серця народу передовсім вирвати. І виривають. Ловлять в своїй діявольські стіні легковірних слабодухів і затягають під прапор діавола. Небезпека, брате, вважай! Стережи своєї віри, того свого скарбу найбільшого, бо ворог твоєї душі до неї хоче дібрati ся і її огнем своєї діявольської науки знищити. Осторожно з огнем!!!

IV.

Проч з Римом! Проч з католицькою церквою. Проч з католицькими попами. Проч!

Може ти нераз слухав такої мови, мій брате дорогий. Так говорили тобі всілякі люди, що на нову віру пішли. І тебе на ту віру тягнули. Пристань до нас. В нас добре. В нас править ся так само, як і в твоїй церкві, молитва та сама, образи, спів, всео таке same. Але ми независимі. Ми не узнаємо папу Римського за голову Церкви. Наша церква народна.

Так тобі повідали, так тебе тягнули до себе, на нову віру, независиму і народну. Брате любий, як ти слухав твої мови? Чи закрутила вона тобі голову, чи ти відразу полапав ся, що вороги на твою душу чигають? Про-

шу тебе сердешно, спровадь собі з нашої книгарні Сиротинця маленьку, книжочку: «За Христом, чи за Юдою». Спровадь і перечитай. Щобись навчився, як пінати ворога, як боронити свою віру святу, щобись в багно не попав.

Бо та нова віра независима, то брате, багно, в яке вороги хочуть тебе затягнути. Ісус Христос заложив Церков Свою для всіх людей, але ба вони собі свою церкву закладають. Христової не хочуть. Ісус Христос установив Голову для Своєї Церкви, але їм не хочеться її узнати. Вони хочуть мати таку собі церкву, щоб дармоїди, неуки з неї жили. Та нехай живуть. Але-ж вони людий від правдивої Христової Церкви, від правдивої Христової науки відтягають, а науку Христову касують, о брате добре вважай. Они огонь пекольний в твою душу несуть, хочуть ним знищити всео що тобі найдорозше, стережи ся. Осторожно з огнем!

V.

Друкують людоњки книжки. Але всілякі люди на світі. Тай книжки всілякі, тай газети всілякі. Є добрі, а є і злі. Є такі, що чоловіка до Бога провадять, а є ще і інші такі, що чоловіка від Бога відводять.

Щож! мій любий брате, певно згадиш ся зі мною, що папір, коли є записаний і задрукований, то не дрібниця, то не є байдуже, то річ важна. Тому в книжках і газетах треба перебирасти. Не читай всеого, що тобі в руки впаде, а читай тілько то, що добре. А коли не знаєш, чи яка книжка або газета є доброю, то поспитай ся других людей. Однак ріжні бувають люди, то не радь ся кого будь. — Повідає пословиця «рука руку міє». Постпитаєш ся чоловіка злого і безбожного, то порадить тобі читати як раз те, що зло і безбожне. Тому радь ся, на приклад свого душпастиря-священика, або такого чоловіка, о котрім знаєш, що то чоловік розумний, статочний, по-

божний, приступає до съв. Тайн, Господа Бога бойтъ ся, одним словом, що то чоловік, котрому з чистою совістю можеш повірити.

що з огнем треба бути осторожним, тому уважай, чи в тій книжці чи газеті не чути трутини для розуму або серця. — З овочів їх пізнаємо каже съв.

«Господу Богу твому покланяй ся і Йому одному служи». (Мат. 4, 10).

А як би так було, що на разі не мавби такого чоловіка коло себе, а тебе би кортіло щось прочитати або заглянути до якої книжки чи газети, то поступай так: Передусім, пригадай собі,

Письмо. — Так і ти пізнаєш того, що писав, по овочах, які в його серцю дозріли і на папір зістали зложені.

Возьмім н. пр. береш таку книжку або газету і читаєш. З разу йде все

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

красно, аж ту нараз мов би тобі заскрепотало щось під зубами, на душі стає тобі якось не мило. Тоді затримай ся і розваж, що би то такого могло бути. Бо бути може так, що той, що се написав, починає виговорювати на сувіру, ганьбить священиків, Епископів, а може не дай Боже і самого Святішого Отця Папу Римського, — Тому дорогий читачу, коли тобі причитаню той панок писарина, смердячим димом покадить, а ти то почуєш, то втікай, скоро втікай, бо там покаже ся огонь і готов тебе удусити. В кождім разі, хотій би до того й не прийшло, не нюхай того диму, бо той дим походить з пекла. Що що твоя бідна душа мала би в тім димі дусити ся. Богу дякувати друкує ся в нас досить добрих книжок, з котрих щирої правди довідати ся можна. Тому від себе відкинь зло книжку, зло газету, бо волиш нічого не читати — як читати тое, що тобі замість пожитку, школу принесе.

Ще одно тобі скажу. Як маєш у себе злі письма, то чи знаєш, де їм найліпше і найбезпечніше? В огни. Нехай они самі згорять, як мавби ти, або твоя жінка, або твої діти через ті письма горіти в вічнім огні. — А якщо присилають, або дають тобі газету, котру в злім дусі видають люди безбожні, або що гірш, якщо би та газета була заказана через владу духовну — то ані хвилини не надумуючи ся відкинь її від себе! Ту ходить о твою душу! З огнем, брате, жартів нема! Пам'тай! Осторожно з огнем! Тому, що мене Господь Бог поставив священиком і приказав іти і навчати і вести і перестерігати кожного, кого тільки здібаю, — то коли тепер з тобою в тій книжочці говорю, дам тобі кілька пересторог і способів, як маєш собі порадити, коли тобі хто які закиди буде робити.

VI.

Не оден скаже тобі так: «Я читаю все бо тепер настал час поступу і просвіті. Чоловік повинен просвічувати

ся, де тілько може. Я, яко чоловік мислячий і не дурний, мушу о всім сам собі суд виробити. Тому читаю все і ані мені ся снить звалкати на приписи церковні. То неволя! то клерикалізм! То було добре в середніх віках, в віках забобонів і дурноти. Добре було Панам і ксьондзам бідний народ тримати в темності, щоби не бунтував ся і на них робив. Могли они тоді народови спинювати приступ до просвіті і правди... але не нині... бо ті сумні часи уже минули!»

Гов! стій! мудрагелю! Що тобі дав Бог губу і язик, бачу се аж занадто добре. І млин, коли меле, тарахкотить, но не все меле він збіже на муку, а часто і кости на навіз. Що твое тарахкотане вартує, побачимо. А тимчасом послухай оповідання одного француза.

Було то в осени, повідає він. Кілька днів падав дощ, потім випогодилося, але було все ще досить холодно. Сиділи ми в хаті з моїм господарем, чоловіком ученим і свого часу дуже добрим адвокатом. Тепер мій господар, зібравши на адвокатстві красний маєток, мешкав на селі і ту займався господарством.

Ми розмовляли о книжці, котра недавно вийшла. Була се книжка безбожна, яка з великою базличністю нападала на річи для віруючих католіків найсвятіші. А через те наростила она в сьвіті богато крику, богато згіршень і богато злого.

— Чи ви читали ту книжку? — поспітав мене мій господар.

— Я мав би її читати..? Ні. Для мене вистарчить се, чого я довідався від покликаних до того людей. — Ті що они мені сказали, вистарчало мені, щоби я мав поняття о тій безбожній книжці. Більше мені не треба.

— Зле ви зробили, приятелю. — Треба о всім самому судити. Ви яко чоловік просвічений повинні були самі ту книжку прочитати.

Хотів я відповісти, аж ту відчинилися двері і війшов кухар а за ним якась жінка з кошком грибів в руці. Наши адвокат дуже любив гриби, зна-

ли о тім в цілім селі, тож кождий стравувався грибів йому принести, сподіючись доброї заплати. Адвокат став гриби переглядати, но якось не був певний чи добрі они, бо по хвили звернувся до мене лицем заклонтаним і сказав:

— Придивіть ся! Ті гриби виглядають на їдовиті. Як гадаєте? — Я? Тож я на тім не розумію ся. Волите поспітати кухара.

— А ти Іване як гадаеш?

— Прошу ясного пана то маримуши, прошу їх не купувати.

— То викинь їх на съміте, щоб хто другий на них не злакомив ся.

— На съміте? — сказав я, удаючи мій подив. — А то чому? Як можна се робити не івші тих грибів?

— Тож можна ними строїти ся!

— А з відклик ви се знаєте?

— Звідки знаю? прецінь кухар каже, а він на тім розуміє ся.

— Тому не перечу, але чоловік просвічений о всім сам має переконати ся — треба також пересвідчити ся самому, чи тими грибами мож строїти ся, чи ні.

Що вам таке? Чи ви хотіли би, щоб я для тих грибів наражував ся на смерть?

— А ви хочете, щоби я свою душу і свое серце наражував для такого негідника, яким є Дрепер і його книжка!

— Зрозумів я вас і дякую за науку — сказав мій добрий господар, витягаючи до мене руку, которую я сердечно стиснув.

— Так! мій пане! — сказав я. — Чи гриби містять отрую, чи ні, на тім розуміє ся найліпше кухар, бо то його фах і він то знає. А чи книжки для нас небезпечні чи ні, то знає найліпше Церков і знають съященики, бо то знова їх фах. — Они є на те, щоби нас остерігали і поучали о тім, що душам нашим може пошкодити: они того вчать ся цілими роками; то їх задача; они на тім розуміють ся. — Ми не в силі то все прочитати, що на съвіті пише ся і друкує. Хотяби я жив

1000 літ, як, Матузаль, тоби міг ледви прочитати все, що тілько в однім році написало ся, в ріжних мовах, для ріжних народів і для тілько ріжних потреб. Всего я не годен прочитати. Як з хліба, яким нас земля обдаровує, можу тілько маленьку частинку сам зісти, так само тілько дуже маленьку частину можу прочитати з того, що на съвіті друкує ся. А як хочу і отсе стараю ся, щоби се, що щоденно споживаю було здорове і пожиточне, а не шкідливе для моого здоровля і трояче так само хочу і стараю ся, щоби книжки і газети, котрими кормлю свою душу були здоровими і не троючими. Тому заким беру ся до читаня, вперед випитую, чи можна се читати, — щоб не було шкоди для совісти. — С книжки пусті, як на примір злі повісті і романси, они моєї відомості не збогатять, таких не читаю. Я шукаю книжки пожиточної. — А як книжка, хоть під деяким зглядом мудро і учено написана і містить богато зерна правди, — но при се повна напастей на съвіру на Церков, на духовенство, або заохочує до розпусти і зіпсути, то тим більше не буду її читати, бо не гадаю губити своєї душі, которая мені є зі всього найдорожша.

О так! Чоловік сам о всім судити не може і не повинен. Нехай питає ся тих, котрі можуть йому помочи! — А ти як гадаеш, дорогий читателю? Я думаю, що чесний і мудрий француз, дав съвітлу відправу і добру відповідь нашому мудрагелеві.

Заказ Церкви йому не в смак! А когож то народ має слухати, має ся радити, як не Церкви?... Знаю, знаю! Ті пани хочуть, щоби народ їх слухав, їх заказів і приказів! Но они також мають свої закази. Забороняють на примір читати книжочки, газети і інші видавництва писані в дусі Христові. І тое, що тепер пишущу, закажуть їм читати. Цілком природно! І ти мій читателю, мавби тих заказів слухати?! Послухаєш їх, то назвуть тебе свободним і просвіченим, съвідомим; а не послухаєш, то будеш

у них темним назадником і невільником!! — Ось, о що їмходить. Тому заказ Церкви їм не смакує, тому читають се, що Церков заборонює, бо Церков заказує в ім'я Боже, а они йдучи за чортом, заказів Божих слухати не хотуть, інo слухають чорта!...

То видумка попів і панів! кажуть. Так само як би сказав: то видумка тих немудрих урядників, що стерво, заражену худобу і безроги заказують продавати і кажуть нищти. — Ми вільні, ми жиємо в двайцятім віці (а вже не в другім) — ми хочемо всього покушати, тому кушаймо і зігниле стерво, бо ми нічие опіки не потребуємо. Чи не правда? які мудрі! Такими мудрими є також ті, що на ціле горло кричуть: «Заказів Церкви слухати не будемо, бо ми вільні і съвідомі!» Ой, не так, брате! Не видумка то съвящеників, но твоя потреба і пожиток — а їх обовязок.

VII.

Другий каже: Як там прочитаю щось пересадного, то я знаю, що то неправда і тому не вірю. Нехай собі отець духовний, що се письмо пише, що хоче говорити, я буду своє робити, бо мені то зовсім не шкодить».

Ти будеш своє робити?... Ти будеш злі газети читати?... Мій любий! А чи ти не можеш ще нині і повісити ся і напити ся якої трутини? Або я сему перечу? Доки жиєш, маєш вільну волю і ніхто не може тобі заборонити думати і хотіти, що тобі сподобається. Схочеш служити Господу Богу то будеш в небі; схочеш служити чортови, можеш — як богато інших, передусім тих, що злі книжки пишуть, но також лагоди ся і на се, що будеш мусів з ними панови свому в пеклі з близька і докладно придивляти ся. Читай! Читай злі книжки і газети, аж тобі горлом вилізуть. Я не в силі тобі в тім перешкодити, тілько тебе перестерігаю. Ти роби то, що уважаєш за лінше.

Кажеш, що не найшов в тій газеті нічого злого! Так тобі здає ся? То ти такий мудрий і вчений? А скажи мені (будь ласкав), де ти ходив до школи, щоби докладно вивчити ся того, що належить до съв. віри і науки Божої? Термінував ти в шевця, коваля, столяра, то на тім ремеслі розумієш ся. З тебе може добрий адвокат, лікар, урядник, бо того ти навчив ся, чого твій стан вимагає і в тім можеш судити. Но не о тім тобі судити, що відноситься ся до твоєї душі! А о се тут ходить. Коли ж то до тебе сказав Ісус Христос: «Ти єси Петр і на тім камені збудую Церков мою і врата пекольні не поборуть її»? — Я знаю, тії слова сказав Господь до съв. Петра, а через него Папі Римському. Від Папи Римського вчать ся Епіскопи, а від Епіскопів вчать ся съвященики крім вісімох літ в гімназії, найменьше чотири роки богословія. Тому вони і знають, що правда, а що облуда; но ти звідки то знаєш? Ти умієш косити, молотити, орати, сіяти умієш чоботи робити, умієш уголь копати, в фабриці робити знаєш судейські параграфи, умієш зуби рвати, бо ти того вчив ся. Що правда, то правда. Но звідки ти такий мудрий, щоби пізнати, коли газетар в річах віри і моральності бреше, а коли правду пише? Лиши тое съвященикам, бо їх Ісус Христос установив, щоби тебе перестерігали, де є вкрита отруя а де містить ся правда.

Тож брате — стережись злой газети! Стережись! бо там на твою душу сильце.

В кінці ще один викрут. Кажуть: Тую газету тримати мусимо, бо то «орган» нашої партії. О релігію і съв. віру ту нам не ходить, а о політику, щоби то бідному народови помочи, просвітитись.

Якби то була правда, що вони кажуть, то й я з ними згодивби ся. — Політика — політикою, а віра съв. вірою. Що іншого Церков і съвященики, а що іншого держава і урядники. В тім тілько біда, що ті панки від тих

газет за кождий раз мішають горох з капустою... І одного майже числа нема, щоби в тих газетах не дісталося щось і съященикам і Епископам і Святішому Отцю, або вірі съв. або съв. Тайнам. — А щож то має спільногого з політикою? Дайте спокій Цер-

слуги. Тих слухай. То найліпша політика, що тебе веде до неба.

Так брате! злих книжок і злих газет навіть тоді не вільно тобі читати, хотяби они були органом твоєї партії як вони видавані людьми злими і

«Сім'я есть слово Божіє». (Лука 8, 11.)

кві, а й ми вас лишимо в супокою, — Но того в них нема! Кілько то разів пишуть вони, що піп тримає з панами, з рядом, — то ворог бідного народу. Або то правда? — Ні! Не дай ся ошукати. Не писарі від тих газет є твоїми приятелями, но Христос і Його

безбожними. Стережись! Ой стережись! бо там є огонь!

Чи послухаеш моєї ради, Бог оден то знає; я тілько знаю те, що многі не послухають мене, що, як каже съв. Письмо, дурних є множество нечисленне на землі.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

З дурними людьми буває так, як то ся ловить жаби. Ісли ти того не чув, то послухай: Хто хоче забавити ся в таке польоване на жаби, той при кінці прута привязує шнурок, а на шнурку кавалок червоного мяса (уважай, що мусить бути доконче червоне). Приладивши се, засідає над берегом ставку і спускає шнурок так, щоби мясо тільки дотикало ся поверхні води. Небавом зі всіх боків надпливають з повагою жаби. Хапає за мясо перша і ловить ся на гачок. Мисливець її до коша і знова спускає шнурок. Ловить ся друга, третя, четверта... десята, на тім самім шнурку, на той самий кавалок мяса, на тім самім місци. Гадавбись, що чуже, нещастє навчити других розуму. Но де там! А чому? Бо як кождий знає, жаби не мають розуму. — Тож і не дивниця.

Але сему дивуватись, що чоловік, від Бога наділений розумом, дас ся замотати в сильце, хотій бачить і чує що другі остерігають його перед небезпеченством. Панове від червоних книг ловять в своїх книжках і газетах одного бідака за другим на сильце своїх красних слів і обіцянок. — Бідачиско сіпає ся, кідає ся, бо бачить, що попався в злі руки. Но на дармо, він вже зловлений. Може сусід, може приятель його чого навчить ся для себе і буде осторожнійшім? Часто і так буває — сподіюсь, що і з тобою так буде, дорогий читателю; но на жаль не все так буває. Крикуни ловлять многих на жировиско своє червоне. Жертва за жертвою зблільшає ся і що раз то сумнійше і гірше стає на Божім съвіті.

Щоби ти не думав, що пишу ось так, щоби ся писало, оповім тобі про одну таку жертву.

Було се недавно около четвертої години в полудня. Скорим кроком ішов съвященик одною з людних улиць міста Парижа. Стать його худа, лице бліде, чоло його перед часом поморщене съвідчило о житю його повнім посьвящення і ріжних журб. Видно було що чогось спішив ся.

В кінці затриман ся коло великої камениці і мовчки почав іти по крутих сходах аж на четвертий поверх. Ту зачув стони хорого і уривані слова.

«Мій Боже! Мій Боже... Я хочу съвященика... Заклич мені съвященика.»

З бючим серцем запукав наш съвященик до дверей. — Вийшов мужчина з диким поглядом в очах а побачивши хто ту прийшов, закликав з гілом:

— Що? піш ту? А хто вас просив? Проч мені з відси!

— Так жінка ванна допоминає ся о съвященика. Я сам на власні уха то чув.

— Хотяби і так було. Я ту господар. — І тріснувши дверми засунув ся з середини.

Минуло кілька днів. Саме тоді вертав наш съвященик від престола і хотів розбирати ся з риз церковних коли учув, що хтось хапає його за руку. Оглянув ся аж тут чоловік тої бідної жінки стоїть перед ним. Одінє его було в неладі, волосе побурене. В очах його малювався неспокій і роспуха. «Отче духовний!» — став говорити голосом дрожачим. — «Стас перед тобою нужденний і страчений чоловік. Вмерла мені жінка, волосе собі рвали, руки ломала, просячи мене: щоби я закликав съвященика... Вона мала сильну віру! бо була побожно вихована. Я... так! я нужденний постановив її ту віру видерти... Я заказав її молити ся і смертю грозив, если посміє ходити до церкви і приступати до съв. Тайн... Настрашила ся мене і жила без Бога, як пес, так як я... і то аж до смерті. Тоді озвалась її віра, но я хотів показати своїм товаришам, що не вмію бути слабим. І діяло ся в моїм серци щось страшного... Відзивалась якась встеклість діявольська в мені, коли я чув, що жінка взиває Господа Бога і бажає сповіди. Тому то я заприсяг собі, що съвященика до неї не допущу.»

— Мій нещасний чоловіче, чи ти був все такий безбожний?

— О ні. До двайцятого року житя був інакшій. Погубили мене газети. Товариші в варстаті докінчили діла, а тепер.. тепер — сказав з виразом страшної розпуки — досить мені того житя. О нужденні! Вирвалисьте мені віру і щож далисьте за се мені?

— О! усе те дурниця і ощуканство. Я бачу, отче, що тілько віра може мене ще вратувати. Тому то я прийшов тебе просити, щоби ти нині о другій годині прийшов до мене. Маю багато з тобою до говореня.» То сказавши відішов.

Розуміє ся ревний съященик постановив собі бути у него о означенній годині. Однак, як то нераз трафляє ся по парохіях, зайшла перешкода, візвана нашого съященика до кількох хорих, так що доперва коло пятої години міг бути в тій каменици. Пукає до знакомих дверий на четвертім поверсі. Ніхто не відзиває ся... В кінці силою добуває ся до помешкання, двері відскочили і находить там... зимного уже

вісільника! Годинник помершого став на годині другій!

Ось бачиш брате, мій, до чого можуть довести злі книжки і газети. Тому будь осторожний! То, що тобі Церков заказує, то відкинь, а що тобі поручає — то читай. А противно, що тій червоні панки захвалюють і поручають, то відкинь, а що тобі вони закають, то читай. Тому, коли тілько возьмеш до руки яку книжку, коли тілько підсунуть тобі яку газету, або дадуть який інший задрукований папір, — не будь дурним як жаба, но будь осторожним, бо може там бути отруя. Поспитай ся кого належить, чи се варта читати чи ні; чи оно добре чи зло; а як не маєш кого порадити ся, то бодай сам розважай, міркуй, чим той папір друкований пахне і як смають: А як спостережеш, що чути щось не так... то відкинь. Бо ліпше без книжки і газети трафити до неба, як з книжкою і газетою дістатись до пекла.

Промова українського большевика.

Товариші, товаришки і гемайні!

На съвіті с богато клас: бімізіальні, семінарські, видллові десківські. Але пайліща класа — большевики: нічого не робити, а істи — хоч розперіауз ся. Коли на съвіті будуть всі большевики, тоді не буде богаті господинь, а на ціле село буде одна господиня. Серед села буде стояти один грубезник та величезний котел, в якім та господиня буде варити істи. До сего кітла всі будуть гурмою приходити істи, як до коритя. Прийшов, наїв ся... і... пішов. Прийшов наїв ся і пішов і т.д. Вилежав ся, зболіли боки, піпов знова до кітла і т. д.

Жовнірський жарт.

— Щоби ти зробив якбись побачив свиню

Digitized by Google

зближаючу ся до твого становиска? Питас офіціер на варті жовніра.

— Якби мали офіцірські штерни, то я би заслатириував — відказує жовнір.

Добра пропозиція.

— Знаєш що, Гнате! Зробім заклад, котрий з нас більше вине?

— Не так, товаришу! Зробім такий заклад: Я буду шив, а ти будеш платити. Хто з нас донше витримає?

Парубок (до дівки з рудим волосем): — Не сідай коло мене, бо мя запалиш.

Дівка: — Та не будеш горів, бось іще зелений.

Original from
UNIVERSITY OF LINGUA
URBANA-CHAMPAIGN

Проповідь на горі.

Блаженні ниці духом! Честь
Для них в небеснім царстві есть.

Блаженні всі, що плачуть! Враз
Для них настане втіхи час.

Блаженні кроткі! На все дій
Посядуть землю в спадщині.

Блаженні, що в жажді глядять
За правою. Жажду вгасять.

Блаженні милостиві! Їх
Помилують так само всіх.

Блаженні чисті серцем! Бог
Прийме їх всіх у Свій чертог.

Блаженні миротворці; Вони
Назвуться Божими дітьми.

Блаженні прогнані від всіх,
За правду! В небі царство їх.

Блаженні ви, що глум, позор
Приймаєте за мій пранор!

Щоб славили по всій часі
Бога-Отця на небесі.

Тиштеся, радійте клеветам!
На небі нагорода вам.

Гонили так по всій землі
Пророків, що до вас були.

Ви сіль землі! Звітріє-ж та, —
Так чим посолиться іда?

І сіль на що здається зла?
Хіба, щоб стоптана була.

Ви міру сьвіт! На гір шпилі
Не скрити міста від землі.

Сьвічки не сьвітять в темний час,
Щоб її сьвіт під горшком згас.

А щоб із сьвічника своїм
Сьвітлом сьвітила в хаті всім.

Так і ваш сьвіт нехай блестить,
Щоб всім був видний в кожну мить;

Щоб виділи всі люди в вас
Добрі діла у кождий час;

Погоня.

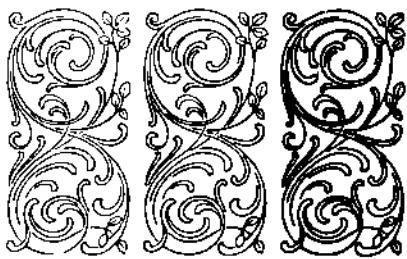
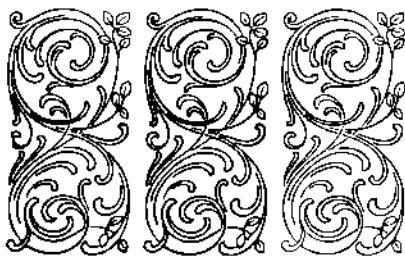
А я довго шукав даремно
Мудrosti, правди у книжках,
Як в спраги час шукає путник
Жерельної води в степах.

Бо все тоді, коли я сміло
Пробував лету своїх крил
Впадав з утоми так безсилю,
Як слабий порох, марний пил.

І знов ставав я на розетаю
І мудrosti шукав в книжках
Як путник в час спраги шукає
Води жерельної в степах.

І так зірвавши марно крила
Зайшов я Христе у храм Твій
Тут съята мудрість Твоя плила;
Я знайшов Правду і спокій.

Коротка історія України.

УМЕР великий воїн, славний широкої далеко київський князь Святослав і лишив по собі трьох синів княжити на руській землі: старшого Ярополка в Київі, середущого Олега в землі Деревлянській і молодшого Володимира в далекім Новгороді. Але не було любови межі братами: Ярополк убив свого брата Олега, а тоді менший Володимир, почувши проте, погадав собі так: «убив Ярополк одного брата, то убє і другого» — тай утік з Новгорода до чужої землі, Варіжської. І був він там три роки, а Ярополк тим часом підгорнув під себе всю землю руську.

А побувши ті три роки в чужій землі, набрав собі там війська, пішов війною на брата Ярополка і підступив під самий славний Київ. Підступив він під Київ, але бачить — не сила його Київа взяти, треба на хитроці підіймати ся. І післав Володимир до воєводи Ярополкового до Блуда послів так йому сказати: «Поможи мені побороти брата моого Ярополка, а я вже тобі віддаму ся. Батьком буду називати.»

Хитра був людина Блуд і погана; тож як Юда Христа, згодив ся продати свого князя і пана. Почав шепотіти Ярополкові на вухо: та у тебе її війська немає, та тебе її Кияне не люблять, та вони сами хотять Київ передати Володимирові... А Ярополк був мягкої вдачі, слабовільний і справді послухав Блуда та вийшов із Київа.

І погане діло зробив тут Володи-

мир: заманив свого брата до шатра і тут цасні люди вбили Ярополка, а Блуд ще й двері притримував.

І став тоді **Володимир** один князем всеї великої руської землі, а була вона тоді велика, велика та й сильна. А як став Володимир один князем — почав воювати, далекі походи робити, чужі землі під себе підбивати. Забрали колись Поляки собі від нас Переяславль та інші галицькі міста — відбив їх Володимир назад. Жив над рікою Окою, там де тепер російські міста Нерм та Казань, народ Радимичі, а разом з ними Вятичі Володимир покорив і їх під себе; на Полісю жили Ятвяги — і їх покорив; над Дунаєм жили Болгари — і їх покорив. Багато разів оборонив землю київську від нападів ріжних сусід, і визволив, і підняв руську землю високо-високо.

Але не в тім найбільша заслуга Володимира і не за те ми хвалимо і славимо його, а за те, що він **вивів народ з тьми поганської і просьвітив світлом віри Христової**. А сталося се так:

Предки наші покланялися ідолам, з яких найстаршим був бог Перун. Сам князь Володимир, як був ще поганином, дуже багато понаставляв таких ідолів, а в Київі то поставив Перуна, найстаршого бога, зі срібною головою і золотим вусом. Але в ті часи предки наші дуже часто стрічалися з Греками — воювали, торгували з ними — а Греки вже з давніх-да-

вен були Християни. Отже через Греців віра Христова сама вже почала потрохи проходити в наш народ, і то тут то там хтось хрестився, то тут то там церкви будували, а і в самім Київі був не один уже храм.

Тому не дивно, що Володимир почав задумувати ся: чому воно в моїй державі так вже багато християн — може й справді в тій вірі Христовій є щось велике. І почав припускати до себе людей різних вір, усіх ченців, съвящеників, став вислухувати які то в них обряди, але найліпше йому таки сподобався обряд грецький. І пірши Володимир прийняти християнство власне по обряду грецькому.

Але як се зробити? Володимир був сильний і могутній князь, гордість йому не позволяла кланятися Грекам і просити: будьте ласкаві, охрестіть мене. Отже надумав князь Володимир так, що післав до грецьких царів сватів від себе просити їх сестру, царівну Анну собі за жінку. Царі грецькі відмовили. Тоді Володимир збирало військо, іде на Греків війною і облягає грецьке місто Корсунь (це недалеко теперішнього Севастополя в Криму.) А як взяв те місто, післав до царів грецьких сказати: «Отак як я ваш Корсунь узяв, так візьму й столицю вашу Царгород.»

Перелякалися царі грецькі, давай намовляти свою сестру: «іди та йди за руського князя, бо бач яка нам біда». Але царівна не хоче — «що я, каже, маю за поганина заміж іти». Пішли тоді царі грецькі сказати Володимирові: «Прийми нашу віру християнську, тоді віддамо за тебе сестру свою». А того тільки треба було Володимирові; зараз же він згодився взяти хрест, хрестився і з молодою жінкою вернувся до Києва.

Тут насамперед велів поскидати та поцалити всіх ідолів, найстаршого ж бога, Шеруна, казав кинути у Дніпро. А підданим заповів: «Хто мене любить і хоче бути моїм сердечним приятелем, той хреститься зі мною в одну віру.» І пішли тисячами Кияни хрести-

ти ся, кажучи: «як би віра Христова була погана, то не хрестив би ся ні князь ні бабка його Ольга.» Повзливи народ в ріку, малих дітей матери на руках тримали, а съвященики ходили берегом і кропили всіх водою. Так відбулося хрещене Руси в 988 році.

По смерті князя Володимира розділила ся Україна-Русь поміж його дев'ятьма синами. Кождий став самостійним князем і старався зберегти ту самостійність і надалі. Таким чином замісце одної великої держави України-Русі повстало кілька окремих князіств, а між ними і князівство Галицьке.

В 1228 році в столиці свого князівства в краснім і славнім Галичи помер бездітний князь Мстислав. А на Волині князем був тоді дуже люблений усіма князь Данило. Почув сей князь Данило, що Мстислав помер, і піdstупив зі своїм війском під Галич, хоча він взяти його під себе, бо він мав за жінку дочку покійного Мстислава. Не хотіли бояри (пани) галицькі Данила за князя — самим хотілося почувати, але бачучи, як весь народ упирається за ним, мусіли уступити і відчинивши ворота, впустили князя Данила в Галич. Так зістав Данило галицьким князем.

Був се розумний і славний князь, дбав про славу українського імені; він побудував теперішній Львів, назвавши його Львовом в честь сина свого Льва. Заснував також місто Холм і переніс навіть з Галича свою столицю туди, бо дуже вже йому галицькі бояри допікали. Та й трудно було з ними жити, бо вони тільки й дивилися, як би то скинути Данила та взяти владу у свої руки. Наприклад, вийшов раз був Данило до Польщі, а галицькі бояри скористали з його не-присутності і закликали до Галича угорського королевича Андрія з війском. Вертається ся Данило до дому — а вже на його місці королевич Андрій сидить!

Але Данило умів собі дати раду з усіма ворогами і за його панування

Володимир Великий

стала галицько-волинська земля найбільшою державою в цілій Європі, межувала з Угорщиною, Польщею по Сяні, з Литвою по ріку Німан; на сході межою був Дніпро аж до Чорного моря, а на півдні Дунай до Карпат. Задумав взяти Данило доночку угорського короля за жінку для свого сина Льва і в тій цілі виїхав на Угорщину, полишивши дома жінку і брата свого Василька. Сватане се якось не вдалося, а коли Данило бавився в Угорщині — стало ся велике нещастє.

На нашу землю, на тихі наші села прийшли Татари. Грізною хмарою посунула орда татарська на цілий наш край, все руйнуючи на своїм шляху: цілі міста рівнали з землею, вирізуvalи цілі села, гнали в неволю тисячі людей. Вертається ся князь Данило з Угорщини — і бачить повну руїну. Міста попалені, люди ховаються по лісах, по яругах. Хотів Данило пріпочти в місті Берестові, але від смороду людських та кінських трупів неможна було підступити близько. Сум великий обгорнув Данила. Що робити? Велика сила Татар, тяжко в них бороти ся.

Сяк-так привів до порядку Данило галицьку землю, як тут хан татарський присилає послів: «Віддай Галич добром. А не віддаси — візьму силово!...» Гірко Данилові було тее чути, але: «Не віддам, каже, Галича, ліпше сам пойду до хана татарського і може якось з ним умовлю ся». І поїхав. Сором було християнському князеві ішати на поклон до поганого Татарина — та щож... нічого робити.

Хан ласково прийняв Данила: йому подобало ся, що от такий славний князь а сам приїхав поклонити ся. І видав хан грамоту, в котрій прирікав, що не буде Галича займати і війска свого проти него висилати. Вернув ся Данило до дому і почав далі робити порядок в своїй землі, але думки про увільнене з-під татарського ярма все-ж не кіцав.

В ті часи велику силу мав Папа Римський; колись так було, що по

слову його князі й королі й царі війну счинали, мир робили, посилали військо Єрусалима добувати — і се звало ся «робити хрестоносні походи». От і надумав Данило — чи не скликав би папа римський такого хрестоносного походу й на Татар. А надумавши, Данило вислав своїх послів до папи Іннокентія, а папа своїх до Данила. Папа ніби й згоджувався на думку Данила, але очевидно не був в силі загріти королів західної Європи до такого походу та тільки проволікав справу, вимагаючи від православного Данила, аби він прийняв католицтво. Ждав, ждав Данило війська західного, бачить, що з того пива не буде дива — та й віддалив від себе папських послів.

Але так через три роки помирив угорський король Данила з Папою і папа видав в 1253 році булю до всіх християнських королів, закликаючи їх до хрестоносного походу проти Татар, а до Данила вислав своїх послів, надаючи нашому князеві титул короля. І от в 1255 році в місті Дрогичині папський посол Опіз коронував нашого князя. Відбулося се тихо, мирно бо наш князь не хотів великої пишноти, зїздів. І став звати ся після того Данило королем руським.

Гай-гай скілько то води утікло, скілько змін зайдло над нашим краєм від часів короля Данила! Треба сказати, що після нього не було вже так добре на руській землі і все слабшиали й слабшали українські князі, а коло них все зростала й міцніла Литва, котра врешті й зединяла ся з Україною в одно князівство. А тут з боку почала виростати й Польща і от колись стало ся так, що на Литовсько-руськім престолі сидів князь Ягайло, а Поляки вибрали собі королівну Ядвігу, дівчину 15 літ. Ягайло не був тоді християнином і власне прирік, що як віддадуть йому Ядвігу, то він примиє християнську віру, а Литву, Русь і Польшу зединяє в одно королівство. Дуже не хотіла Ядвіга йти за того Ягайла, але її присилували — і від

Руський король Данило

того часу (1386 р.) Литва, Русь і Польща зібралися разом, лишивши в тім почали брати Поляки, а Литва і Русь почали тратити своє значення. Великі пані наші, всякі оті Острожські, Вишневецькі, Збаражські, Санчукі, Чортійські почали польщити ся і врешті сталося так, що при своїй вірі, при своєму обряді зістався лиши самий простий народ.

Але хоч і втратили ми самостійність, та не втратили народності, а навпаки — завзятої її берегли. Кому було зле під Польщею, той втікав на вільні степи українські, за пороги

Петро Конашевич Сагайдачний

Дніпрові — і так повстало славне могутнє військо запорожське.

В початку 17-го віку на Запорожжі з'явився не аби який чоловік, кошовий атаман **Петро Конашевич Сагайдачний**. Він був родом з Галичини, зі Самбора, учився на Волині був дуже освіченою людиною. Попавши на Запорожжя, виявив себе відразу добрым вояком; так напр., він пішов війною на Турків, спалив турецьку кріпость Варну, а на другий рік пройшов аж у Крим, взяв місто Кафу, попалив турецькі кораблі і тисячі невільників наших, що томилися в турецькій неволі, випустив на волю.

От тоді то залунало ім'я Сагайдачного по всій Україні! Бо у всій закуточці, в усіх селах йшли освобождені люди і несли туди славне ім'я гетьмана запорожського на устах. Під влада Сагайдачного почали збігати ся тисячами вільні козаки і військо його ставало міцним та грізним. Не могло то, очевидно, подобати ся Польщі, але поки що нічого вона не могла вдіяти. Сагайдачний знов пішов на Турцію, спалив в Азії Синоп, був у Трапезонті, підходив аж під самий Царгород. Вислав султан турецький свої кораблі проти козаків — побив Сагайдачний ті кораблі. Вислав султан проти козаків Алі-пашу морем, а Скіндер-пашу суходолом — побив і їх Сагайдачний.

А тим часом в далекій Москві було безголове: старі цари повмирали, а нові не народилися. Польський королевич Володислав задумав скористати з того та й самому сісти на престол московський. Зібрав військо, пішов на Москву, але щось йому не пощастило: жовніри збунтувалися, не побираючи належної платні, і почали тікати один по одному до дому. От-от зостанеться королевич без війска і замісць московського престола попаде в московську тюрму. От тут і згадали Поляки за Сагайдачного та давай його просити, щоб він пішов та визволив королевича. Сагайдачний згодився і вирушив зі своїми Запорожцями до Москви; почав брати московські міста одно за одним: Путівль взяв, Лівни взяв, Слєць взяв. От уже й під самою Москвою Сагайдачний, от уже розбив військо московське, поєднався з королевичом — і от-от би вже Москва впала, як тут нововибраний цар московський Михаїл помирився з королевичем Владиславом. Дуже не радив Сагайдачний миритися, але його не послухали.

Вернувшись Сагайдачний у Київ почав будувати церкви, заводити школи, а як їхав через Київ єрусалимський патріарх Теофан, то Сагайдачний попросив його висвятивши кілька єпископів. Все те дуже не подобалося Поро-

лякам і вони почали вже накладати на того все свою руку, як тут знов прийшло лихо: вирушив на Польщу турецький султан. Вийшов був проти Турків польський гетьман Жолкевський, але Турки розбили Поляків, убили самого гетьмана Жолкевського, а голову його відвіяли у самий Царгород.

От тут і знов до Сагайдачного: «поможи нам. Ми вже тобі все... — лишь поможи.» Знов послухав Сагайдачний і виступив проти Турків, що облягли були Поляків під Хотином над Дністром. Шідішов Сагайдачний під Хотин у ночі, та як счинив крик, як почали козаки стрілянину, як увірвалися в середину турецького табору, то Турки й не стямili ся, як на їх очах получив ся Сагайдачний з Поляками.

Сорок днів тягла ся облога, а потім насунули Турки цілою силою на самих козаків, та козаки не тілько їх відбили, а навіть гнали назад до самого табора турецького і там так притиснули, що мали вже Турки піддавати ся, як тут Поляки взяли та й помирилися з Турками, знов противолі Сагайдачного.

Погане настало жите на Україні. Гірко відала ся панщина в душу і в тіло народа, ніхто не був певний ні своєї віри, ні свого майна, ні свого житя навіть, бо от, ні звідси ні звідти, могла з кожного боку і в кожду хвилю насунути ся біда. Спопльшили ся наші пани і тиснули матір Україну гірше від лютих ворогів. У Львові, напримір, уряд виключив всіх Русинів-Українців з усіх ремісничих товариств, не дозволяв дзвонити по наших церквах, заборонено було ходити з Найсвятішими Дарами до хорого Українця священикові, заборонено мерця-Українця переносити через місто. Ой, випили повну гіркої наші предки, повну та ще й з верхом, звичайно лишті, хто не продав своєї душі, не кидав віри батьків і матірної мови. А за те всяким відступникам та ренегатам було доброе. О так точнісінько як і тे-

пер: лиш спаскуть свою душу, — а вже буде тобі гаразд.

Але терпець народа, хоч і міцний, але й він уривається — а що нарід не був ще тоді так прибитий як тепер і сьвіжі були в памяті народній і князії свої і свободи, то й повставав народ проти гнобителів з мечем в руках. Не було, правда, недостачі і в мирних доходженнях своїх прав, лиши з того ніколи нічого не виходило. Так напримір, в 1625 році вислали козаки до уряду своїх послів і наказали їм просити: щоб устали переслідування за віру, щоб не відбирано у козаків їх прав і привілеїв, щоб не касовано козацьких судів і т. д. Але як відповів на те уряд польський? Вислав проти козаків гетьмана Станіслава Конецпольського з 30.000 війска.

Попробували козаки весті переговори з Конецпольським, але він і слухати нічого не хотів. Відсунулися козаки під місто Боровицю — а гетьманом був на той час Жмайлло. Стало бити ся козаки з Поляками — нічия сторона не бере. Але все ж трудно козакам вдержати ся, бо їх лише 20 тисяч а Поляків 30. Відступили козаки, під Курукове озеро і там їх обляг Конецпольський. Довго відбивалися козаки та не сила їх була і мусіли піддати ся а старшим на місце гетьмана Жмайлла призначено Михайлі Дорошенка. Се був здібний чоловік і добрий воїн. Не раз він давав ся в знаки Татарам і то добре. Раз, напр., насунула Кримська Орда на Україну і дійшла аж до Київщини, все руйнуючи на своїм шляху. Але тут (під Білою Церквою) наловив на Татар Дорошенко і так їх побив, що самого трупа татарського лягло 11 тисяч. Але й сам гетьман зложив потім свою голову не від кого, як не від Татар, а стало ся се так:

Счинила ся сварка в Криму: хан Джанибек скинув з престола хана Мухамеда і сам сів на його місце. Тоді Мухамед, бажаючи вернути собі свої права, почав просити у Дорошенка помочі. Дорошенко згодився і з 4.000

козаків вирушив у Крим; тут получилися вони з Мухамедом і напали у двох на Джанибека. Билися, билися, почали вже козаки розбивати татарську силу як тут взяли думки Мухамедових Татар: Що-ж се ми робимо? Получилися з невірними (то є з християнами) і бемо своїх же братів Татар. А нумо лиш разом невірних бити. Та

Запорожці того не стерпіли і самі вибрали собі гетьманом Тараса Трясилу. Гукнув Тарас по Україні: «Гей люди добре! Кидайте панські поля обробляти та йдіть до мене козацької волі та слави добувати». І сипнув народ до Трясила: чим більше тиснули пани хлопів, тим грізнишою ставала сила Тарасова. А як зібрав вже Тря-

Богдан Хмельницький

передалися всі на Джанибекову сторону і разом всі Татари напали тоді на козаків. Дорошенка вбили, а голову його настромили на епіс і виставили на мурах міста Кадон.

По смерті Дорошенка наставили Поляки гетьманом Грицька Чорного, великого польського прихильника. Почав він заводити свої порядки, але

сило чимале військо — вирушив проти Поляків, «Або добути — або дома не бути.»

Піднявся проти Трясила сам гетьман Конецпольський, думаючи: раз уже я побив козаків під Куруковим озером, то тепер уже байка другий раз побити. А перед себе пустив Конецпольський лютого ціляхтича Самай-

ла Ляпца, щоби «нагнати страху на на-
рід». Та й показав же себе Ляпц, бо-
дай би йому й добра не було! Як на-
пав на Лисянку, а потім на Димер, то
зрівняв ті місточки з землею, а жите-
лів вирізав всіх і старих і молодих,
і жінок і дітей.

Зійшли ся й гетьмані Конецполь-
ський в Трясилом недалеко Переяслава
на ріці Альті. Хвалилися Поляки,
що вибуть малахаями козацьку силу,
що не потрібуватимуть і шабель з по-
хов виймати. А саме тоді наступило
свято «Божого Тіла» і почали Поля-
ки святкувати — бенкетувати, пити
та гуляти. А щоб відстравити коза-
ків, стріляли на пусто з гармат та
з рупниць.

Але козаки не перелякалися і діж-
давши ся ночі, кинулися на Поляків.
Ой багато лягло тоді польського вій-
ска, багато потончало ся кіньми, ба-
гато потончило ся в ріці Альті. І від
тоді почали люди на Україні звати той
день «Тарасовою ніччю».

І не переставало кипіти на Україні.
Били козаки, били й козаків, але все
ще не знаходилося людини, яка міцно
повернула би веслом в той чи інший
бік, аж поки не зявився **Богдан Хмель-
ницький**.

І саме в пору він прийшов. Чаша
терпіння народного перелила ся. По
всій Україні глухо шуміло, невдоволе
не і гнів народний спалахував то тут,
то там окремими іскрами. Треба лиш
було дмухнути, щоб підняти пожар по
цілій Україні. Задумав Богдан вели-
ке діло — підняти всю Україну за во-
лю.

Насамперед, скликав Богдан по-
тайну раду з козацької старшини, та
визначних людей, промовив до них
від широкого серця і так запалив їх сво-
єю промовою, що присутні хапалися
за шаблі і були готові до бою. Але
Хмельницький успокоїв їх і сказав си-
діти тихо, поки не буде відомо, що на
те думає Запороже і сам же якраз хотів
іхати до Запорожців.

Та чи на раді був який зрадник чи
що а тільки, гетьман Потоцький про-

чув про те і звелів замкнути Хмель-
ницького у льох. Та Богданові поща-
стило утекти і в 1647 році в грудні
бачимо його на Запорожжю.

Добре прийняли Запорожці Бог-
дана, радо відозвалися на його думку
визволити народ український з неволі
але мало було сили, треба було ще спро-
бувати Татар перетягти на його сто-
рону. Діждався Хмельницький весни
та й поїхав у Крим кликати Татар
на поміч, взявши з собою старшого сво-
го сина Тимоша. А Запорожці, попе-
ребираючи ся старцями та кобзарями,
роздирилися по всій Україні заклика-
ти народ до повстання. Люди завору-
шилися й тисячами почали збігати
ся на Запорожжя, а Хмельницький тим-
часом і Татар з собою привів: дав йому
хан кримський одного муразу (ніби
енерала) Тугай-бяя з ордою. Якже на-
ступило 22 цвітня — вирушив Хмель-
ницький на повстане з усею свою си-
лою татарською і козацькою.

А польський гетьман Микола Пото-
цький післав проти Хмеля сина сво-
го молодого Степана. Зі Степаном пі-
шов ще, так званий, польський геть-
ман Калиновський, а реестрові коза-
ки ішли проти своїх братів під прово-
дом Барабаша та Кречковського. Зве-
лів Степан, молодий гетьман, реестро-
вим козакам Дніпром плисти, а сам
суходолом рушив.

Хмель стояв на річці Жовті Води.
Обгородився возами, вози посковував
ланцюхами; татарський табор стояв
оподалік. А як надпливли реестрі коза-
ки, вийшов до них Хмельницький і почав говорити:

— Братя! Проти кого ви йдете?
На кого стріляти збираетесь? За кого
груди свої підставляєте? На нас ідете,
що хотять волі свому народові, а об-
стаєте за нашими гнобителлями! І дій-
шли ті слова до серця козаків і всі во-
ни, як оден муж, стали по стороні
Хмеля.

Хитро-мудро взявся за діло Хмель-
ницький: як зачува уже, що наближа-
ється ся польське військо, вислав частину
своїх козаків до близького Чорного

Ліса і велів їм там повикопувати ями, попідрубувати дерева, повалити дубину — взагалі такого наробити, щоб і сам «той» нічого не розібрав. Тугай-Беєви велів обскочити зі своїми Татарами Поляків з заду, а сам вийшов з козаками наперед просто війска.

Ой і не дві-ж то хмари серед ясного неба зустрічають ся — то Хмель Богдан з польським війском до кривавого бою сходять ся. Одні встали за волю — другі за неволю, одні встали за правду — другі за неправду.

Вдарили козаки на гетьманів — і погнула ся польська сила. А тут з заду як закурило, як засвистіло, як загалакало!... Се Татари наскочили. Збили з двох сторін Поляків, нема їм куди дівати ся лише до Чорного Лісу. Біжать вони до Чорного Лісу, а там — батечки-ж мої!... І дерева сами валить ся і в ями коніпадають, а зверху козаки з Татарами лущать. Багато Поляків погинуло, сам Потоцький був взятий в неволю, а з ним Сапіга, Чарнецький і вся-уся старшина польська визначна!

— Отсе вам, панове, за те, що не хотіли з козаками у злагоді жити.

Крапці вам були жиди-збійці, як Запорожці-молодці, то от тепер і маєте. — Так говорили козаки.

Гей-гей-гей! Підняв голову Хмельницький по Жовтих Водах та ще й високо підняв. А ще вище довело ся підняти як виступив проти него сам коронний гетьман Микола Потоцький разом з Мартином Калиновським та під Курсунем розбив їх обох Хмельницький так, що вже ліпше й нетреба. Взяв у полон самих гетьманів Миколу Потоцького та Мартина Калиновського,

а з ними 80 душ великої високої польської шляхти і табор польський, тисячі возів, золота й грошей без числа. Засіяла нова зоря над Україною! Щось вільне широке вливалося в груди кожного. Пробудилися надії на краще, свободненість, і славне, преславне стало ім'я Хмельницького на Україні. Громом пронесли ся вісти по Україні про славні побіди Хмеля. З найдальших сіл, найдальших закутків почали збирати ся люди, вигукуючи: «Кінець неволі! Не знаємо більше панів! Розсипалися козацькі загони по всій Україні «вичищати» її від панів та жidів, а Польща готовила ся до рішучого бою. І виславла проти козаків велике війско, де самої шляхти лише було 60.000, а над тим війском, були три начальники:

перина, латина й дитина. Се, бачте, козаки так прозвали трох регіментарів: князя Заславського периною за те, що був ніжний дуже, Осторога князя латиною за його вченість, а князя Конецпольського дитиною, бо мав заледви 20 літ. Поляки позабирали зі собою всякі дорогоцінності, вина, меди та в одно вигукували: Не помагай Боже, ні нам, ні козакам — лише сиди мовчки на небі та диви ся, як ми будемо тогу голоту лущити! Війска зійшли ся коло річки Пиляви.

Бачить Хмель, що менше у нього війска, як у Поляків і знов на хитрощі підняв ся: звелів декільком полкам відійти потиху у бік, а потім, ви-

вернувши кіжухи вовною на верх, з криками: «Алла! Алла!» вскочити в козацький табор. Поляки думатимуть, що то Татари прийшли на поміч козакам.

Так і зроблено. Поляки як побачили, перелякалися, кождий почав командувати, ніхто нікого не слухав, а козацький полковник Чорнота заманив Поляків на греблю, де їх багато витопілосло. А як головне польське військо дізналося, що частина їх вже перебита — счинився в тім війську переляк і почала ся втіканіна: втікали всі, хто куди попав, а Конецьпольський хлопом навіть переодяг ся та втікав. І на ранок в польському таборі самі лиши пси зістали ся, а добра козаки набрали більше як на 10 міліонів золотих.

Зісталася Польща без війска і без гетьманів. От як би тепер вирушив Хмельницький на Варшаву — не знати як би тоді повернулося колесо нашої історії, але він, на жаль, сам ще тоді не розумів, як високо поставила його доля і замісць іти війною на Варшаву, післав туди послів, бо саме тоді умер король Володислав IV, і мав бути вибір нового короля. Хмельницький наказав послам говорити, що козаки бажають собі за короля Яна Казимира і так сталося вибрали Яна Казимира. Хмельницького то вдоволило і він не тільки не воював далі, а почав навіть припиняти роботу увільнення України.

Тим часом імя його стало славним не тільки на Україні, а й далеко по-за її межами. До Хмельницького, мов до короля, почали слати своїх послів і московський цар Олексій Михайлович, і турецький султан Ібрагім, і кримський хан Іслам-гірей, і угорський князь Юрій Ракочій, і молдавський господар Василій Лупул і м. і. От тоді почав потрохи розуміти Хмельницький, що він не збунтований раб а гетьман цілої України, що на його положила доля обов'язок весь народ український з-під ярма неволі визволити. «Доказав я чого не думав — тепер же докажу, що надумав. Вибю

з неволі весь народ наш український, — так казав Хмельницький. Але в тім то й лихо, що говорити він так говорив, а сам все-ж не міг позбутися рабського почитування короля, уявляючи його собі якоюсь свяченою особою, і се як раз почитуване принесло багато горя Україні.

А король, хоч і говорив «милостиві» слова а сам збирав військо і вислав його проти козаків з Яремою Вишневецьким на чолі, лютим ренегатом, сполощеним Українцем. Зачинився Ярема в Збаражі, а Хмельницький обсів його як павук муху. Поїли Поляки все, що було в замку: поїли коней, собак, стали вже падло їсти... Одним словом круто прийшло ся.

А король був тоді у Львові і не знати, що дієсть ся під Збаражем. Та як дізнатися вирушив на поміч і дійшов вже до Тернополя та звідси замісць іти на Збараж, повернув на Зборів. А Хмельницький і собі на Зборів, зіставивши трохи війска під Збаражем доглядати Ярему. І так борзо йшов Хмель, що випередив короля та й заїхав тихенько під Зборовом.

Іде собі король поволеняки, думаючи, що Хмельницький ген там десь під Збаражем, а того й не знає, що Хмель виліз на високе дерево та й дивить ся, як іде польське військо. Прийшли Поляки над Стрипую, половина їх вже перейшла на сей бік, як тут мов з-під землі виросли козаки Хмельницького і давай бити Поляків — ледви повтікали пани за ріку та й сидять собі там купками та моляться, доживаючи смерті завтра, бо вже не має звідки помочи. А тут ще хтось пустив таку чутку, що король ніби хоче втекти — і таке тоді піднялося в польському таборі, що й не знати!

А на ранок счинилася битва. Уже побивали козаки Поляків, як тут Хмельницький крикнув: «Згода».

І не забуде йому цього слова Україна по вік вічний. Та же він, взявши короля в полон — диктувати тоді міг, що хотів, бо війска Польща не мала, гетьман Вишневецький голодний си-

дить у Збаражи — хтож міг оперти ся ся силі козаків? І от в таку хвилю крикнув Хмельницький «згода»..

Щастє — се птичка ; раз випустив — у друге вже трудно зловити. Випустив Хмельницький під Зборовом, а тепер довело ся знов ловити. Польща поправила ся після Богданових ударів, зібрала знов військо — і нераз потім круто прийшло ся Хмельницькому від того війска.

Тоді Хмельницький ще був у повній славі, обіцяв господар молдавський Василь Лупул видати свою доньку за Тимоша Хмельниченка, але тепер як щастє трохи відвернуло ся від Богдана, то й Лупул задумав зірвати з тим сватанем. Та Хмель не звик свого дарувати і вирядив Тимоша мечем добувати собі суджену. Лупул перелякав ся і почав просити Польщу, аби вона помогла йому відбити ся від козаків. Польща згодила ся, і гетьман Калиновський вирушив проти козаків та й став над рікою Богом.

Тимош поділив своє військо на дві частини: одна з Татарами мала ударили на Поляків, а з другою сам Тимош обійшов Поляків ззаду. От як напали козаки з Татарами на Калиновського, то він давай іх бити, а козаки давай утікати. Калиновський за ними, а вони від нього та все умисне далі й дали, щоби відтягнути Поляків від табору. А тут як не вдарить Тимош ззаду, як не перелякаються Поляки та втікати, а тікати нема куди, бо обскочили вже козаки кругом. І мало не все військо польське вигибло тут, а й самого гетьмана Калиновського убито.

Як дійшла ся вістка до Польщі — жаль обняв панків, бо всі ще добре памятали Пиляву і те, що було після неї. Сам король зібрав військо і виступив проти Хмельницького. Окружив Хмель королівське військо з усіх боків, а що вже почала ся студінь, то погано прийшло ся Полякам, гинули вони від голоду та морозів. Ще раз ставила доля Хмельницького в вигідне положене, ще раз давала йому вели-

ку силу в руки — так що ж... Король, бачучи свое лихо, післав до хана 100 тисяч золотих, а надто дав ще дозвіл руйнувати Україну та брати собі з неї «ясир» — і Татари перейшли на польський бік.

І побачив тоді Хмельницький, що трудно Україні самій, о власних лиш силах визволити ся — треба шукати спільника, тільки трівкого, не такого зрадливого як Татари. Але кого? Туреччина сильна, але-ж то відвічний ворог України; інші міцні держави, як от Франція, Швеція, були

Павло Полуботок

дуже далеко. Остав ся один тільки цар московський. Правда, не до душі були вільному козацтву московські порядки — але що-ж робити. І порішив Хмельницький зеднати ся з Москвою, як вільний з вільним, як рівний з рівним.

На 8. січня 1654 року скликав гетьман в місті Переяславі велику раду з цілої України; приїхали всі наші полковники й посланці московські, а о 11-ій годині вийшов Хмельницький на майдан та й почав говорити до народу:

— Братя! Склікав я вас всіх сюди, щоб ви сами вибрали собі державу.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ця з чотирьох. Перший є цар турецький, другий — хан кримський, третий король польський і четвертий цар московський. Цар турецький — бусурмен і всі ви знаєте, яке лихо терплять від нього православні люди. Хан кримський — також бусурмен; з ним ми мали приязнь, але чого натерпілись через те і якої біди зазнали — самі добре знаєте: і неволя і ріки кропи християнської. Про гнет польських панів нема чого й говорити. А цар московський одної з нами віри і окрім його царської руки ми не знайдемо більшіє пристановища.

І нарід, звикши в усьому слухати свого славного гетьмана, закричав:

- Волимо під царя православного!
- Чи всі так призволяєте?
- Усі, усі! — гукала громада.

І так стала ся найважнішша подія нашої історії — Україна підпала під владу **Москви...**

Умови єднання були такі:

1) Україна має самоуправу і незалежність від Москви.

2) має право власного законодавства і судівництва,

3) право вибирати вільними голосами гетьмана і всю старину;

4) приймати послів і зносити ся з чужими державами,

5) Москва не съміє нарушати давніх прав міст, духовенства, шляхти, міщан, козаків і селян,

6) Ревстрого війска козацького буде 60 тисяч.

7) А за те все Україна платить цареви московському данину — лише до її збираня не мають права втрутати ся царські урядники.

8) Також мусить Україна помагати війском цареви супроти його ворогів, а цар має обороняти Україну від Польщі.

Як прочув польський король, що Хмельницький зеднав ся з Москвою, скоренько вислав послів до гетьмана, але Хмельницький, сподіваючи ся ще користі з Москви, відправив їх з підчим. І справді з початку ніби Москва взяла ся проти Польщі; висилала вос-

воду Бутурліна з війском і недалеко Уманя козаки разом з Москальми розбили польське військо. Але вже не задовго Москва почала показувати свої норови.

А тимчасом Поляки, бачучи, що їм від Москви лихо йде, почали до московського царя послів посылати та приобіцювати, що як умре король Ян Казимір, то вони московського царя виберуть собі на короля. Очевидна річ, що се було лиш говорене і ніколи Поляки того не зробили, але московський цар повірив і став з польським королем мирити ся. Дуже не хотів Хмельницький тої згоди, але його не слухали. Навіть не пустили його послів до того покою, де підписувала ся згода між Москвою і Польщею.

І ось коли доперва побачив Хмельницький, чим він буде для Москви. Як тепер що йно по Переяславській умові радить Москва з Польщею, а українських послів навіть до покою не впускає, то що ж буде далі? Ні, таки мабуть з Москвою каші не звариш — треба шукати когось іншого. Так думав Хмельницький і постановив зірвати з Москвою, найдовши собі інших яких спільників.

Як зачув про те король польський присилає послів до Хмельницького та благає: «верни ся до нас, під нашу руку, а добре й тобі буде й нам». Але на ті всі красні слова та масні обіцянки розказав Хмельницький королеви таку байку:

— У одного чоловіка жив у хаті вуж та такий був лагідний, що разом з дітьми з миски їв. І ніхто того вужа не займав і всім було добре, а на хату того чоловіка велике щастя спадало. Тільки раз сидить дитина долі і єсть молоко, а се приповзує вуж та й собі стромляє голову у миску. Хлопець лусє того вужа ложкою по голові, а вуж зі злости кусив його.

Хлопець в крик. Прибігає батько та хал за сокиру, хотів того вужа зарубати. Вуж полапав ся, та до нори. Ледве-ледве вліз до половини, а гостиндар ударив сокирою і таки відрубав

тому вужеви хвоста. А хлопець від укусеня вужа помер.

— Тільки що-ж далі? Як утік вуж з твої хати — посипали ся на господаря нещастя за нещастями. І кажуть йому люди: се через те, що вуж тебе покинув. Задумав ся господар та й постановив собі помирити ся з вужем, почав його просити знов вернутися до хати.

— «Уже я тобі й молока буду ставити повну миску, уже я тобі все — лиш іди знов до мене жити.»

— «Ні, вже, пане, каже вуж, не буде можи нами давньої приязні. Живім ліпше нарізно, бо ти не забудеш свого сина, а мені не забути моого хвоста...»

— Отак і нам з тобою, королю. Нехай опустять пани Україну, тоді будемо жити у злагоді. Та що — шкода й говорити. Бо ваші пани — се таке зіле, що хоч і сто їх тільки лишиться, то й тоді вони почнутьного доказувати.

І повів Хмельницький переговори з королем шведським Карлом та царем семигородським Ракочієм, щоби зеднати ся разом, звоювати Польщу і поділити її так, щоби Україна стала самостійною і незалежною державою. Скликав раду козацьку Хмельницький і так сказав на ній:

— Нема чого сподівати ся нам добра від Москви, коли вона з Польщею мирить ся помимо нас і в наші міста вводить своє військо. Треба зривати з московським царем та пристати до шведського та угорського володаря, щоб разом звалити Польщу».

Всі згодилися — і справді получили ся наші козаки зі Шведами та угорським війском. Ваяли Львів, взяли Krakів, Zamостє, Berестє, Люблин, взяли саму Варшаву, але тут ціsar австрійський Леопольд дав сильну поміч Полякам, а князь Любомирський тим часом ускочив з військом у Семигород, так що Rakочій побіг до дому. А до того ще підкупив король хана татарського, щоби той вирушив на Україну та палив там села. Так всі союзни-

ки порозбігали ся і справа не дійшла кінця.

А Хмельницький тим часом не молодів, лиш старів, почав нездужати. Казали люди, що се Поляки мали його отруїти.

Не довго по тім всім протяг славний Богдан: помер 15-го серпня 1657 року, а 23-го при великім натовпі народи, в супроводі війска козацького перенесли його тіло до Суботова і там поховали, по козацькому звичаю, пальчи з гармат і рушниць. Ой і сумно дзвонили дзвони по душі гетьмановій, сумно співали дяки, а що сумнійше лунав плач народи, такий плач, що «аж не чути було з-за него церковного співу. Поховали гетьмана в Суботівській церкві, коло домовини поставили портрет, але не знайшли, спокою кости Богданові й по смерті: в 1664 році польський шляхтич Чарнецький захопив Суботів, звелів викопати останки Богдана і розкидати їх по полю. А церква стоїть і до сього дня...»

По смерті Хмельницького, вибрано гетьманом його сина Юрія Хмельниченка, а поки він виросте, рішено наставити «гетьманом на той час» Івана Виговського. Розумний се був чоловік і — як би між козацькою старшиною не було такого недаду та ворожечі — може докінчив би був те, чого не встиг докінчити Хмельницький. Виговський ясно бачив, що з Москвою не можна жити в ладу. Московський цар прислав до Київа воєводу Шереметева, людину тяжку, пересяклу московським духом. Сей воєвода навіть голосно хвалив ся, що цар прислав його сюди на те, аби винищити дух свободи. Виговський те чув і прийшов тоді до переконання, що не слід з Москвою тримати. Польща і ма нас триста літ, та не зіла, а Москаль за яких пару років хоче зжерти. Отже задумав гетьман знов зеднати ся з Польщею, але тепер уже не так собі дурно пусто, а таки основно, докладно все обговоривши та забезпечивши ся на довгув будучість договором. От в тій

ціли і списано так звані Гадяцькі пакта. **Гадяцька умова** з 1658 р., се визначний акт нашої історії, котрий показує, що Україна вже тоді, триста літ тому назад, бажала конституції, бажала тих свобод, котрих завдяки ворогам не має і по нинішній день. І як би у нас не була віднята історична можливість розвивати ся тим шляхом, який показував нам наш дух — чи не була би тепер Україна в ряді найкультурніших держав, бо от, як бачимо з Гадяцьких умов, тоді вже вона стояла на поступовім ґрунті.

Вів переговори Виговський з Польщею — чи згідна вона помирити ся з Україною на нових умовах; Поляки, очевидна річ, були раді, бо ліпше мати Україну приятелем, ніж ворогом. І от 18-го вересня в місті Гадячи (Полтавської губернії) призначена була рада, на котру приїхали з польської сторони посли Беньовський та Євлашовський. На великому майдані зійшла ся старшина, і Виговський розпочав бесіду, звертаючи ся до польських послів.

— Військо Запорожське хоче вічного мира і єднання з Польщею, коли почуємо від панів комісарів милостиве слово короля.

На те Беньовський відповів довшою промовою:

— От уже десять літ, як мов дві матери за одну дитину сперечаються між собою за Україну Поляки і Москалі, але трудно нам кому-небудь удержати за собою ціле тіло, тому розрубуємо його на часті, а від того гине наш край. Сіє Москаль ненависть між вами а нами на богатих полях України, напоюючи їх кровлю христіянською, а ворог душ христіянських, діявол проклятий, умисне нас до того підяджує на нашу погибіль. Істинно кажу вам, панове молодці — Божою благодатию так стало ся, що ми пізнали гріхи наші і простили один одному провини наші. Верніть ся до нас і зацвіте у нас свобода. І будуть красувати ся храми съвтиною, міста богатими ринками. Нарід український заживе в до-

статках, спокійно, весело. Убийства, грабежі і всякі несправедливості будуть карані безпощадно. Нікого не будуть повернати в неволю і сировий закон не попустить панам знущати ся над підданими. У нас тепер спільна справа: ми вас, а ви нас від біди визволяймо. І Бог буде з нами, а чорт шию зломить. Чого-ж ще вагати ся? Річ Постолита кличе до вас: я вас зродила, а не Москаль!»..

Петро Могила

Отак солодко співав Беньовський, що потім на Соймі в Варшаві перед панами, сам поучував, як той договір ломати. Але то було потім; тепер же Виговський вибрав з кожного полку своїх комісарів і от тоді й були написані сії знаменні Гадяцькі пакта, з котрих ми подаємо тут найголовніші:

Україна має стати вільною і незалежною державою, зєднаною з Польщею яко самостійне Князівство Українське. Річ Постолиту складають три князівства: Польща, Русь-Україна і Литва, що вибирають собі одного короля. Три народи постараються заволодіти бере-

гами Чорного моря, помагати один одному проти Москви и інших ворогів. А як би Москва хотіла коли зеднати ся з Річою Посполитою, то може то зробити яко четвертий народ. Управляється князівство українське парляментом, що видає закони, які вводить в житі гетьман; гетьмана вибирає народ, а затверджує король. Князівство Руське має свій окремий суд, де всі розправи ведуться в українській мові, свій скарб, своїх міністрів, свою монету, своє військо. Мають повстати на Україні два універзитети: один в Київі, а другий в іншому якому місті, де покажеться потрібним. Без всякого об-

бив Москалів, що 30 тисяч їх лягло трупом. Але не дрімали й вороги Виговського та підбурювали народ. «Ди, віть ся, кричали, Виговський знову вас під Ляхів повертає». А простий народ не дуже там розумів ся на угоді і почав нарікати на Виговського та врешті навіть скинули його з гетьманства та знову покликали безсилого, нерозумного, хорого на чорну болість Юрка Хмельниценка. А там вже підняв ся Золотаренко, простягаючи руки до булави, а там Переяславський полковник Сомко хоче гетьманувати. Юрко зовсім заплутав ся у всім тім, піддав ся Москві назад та пішов з нею проти Виговського, але як Виговський придавив його добре, то він знову перешов до Поляків, але без договору, по дурному. А врешті зложив булаву та постриг ся у черці.

А за тою булавовою вже сім голов з головою: Сомко, Золотаренко, Тетера, Ханенко, а тут ще й Бруховецький, що був у старого Богдана слугою — всі по булаву. І таке пішло на Україні, що й не знати.

І серед такої замішанини повстав на правім боці Дніпра, **гетьман Дорошенко**. Боліла йому недоля України і погадав він ще собі так: були ми під Польщею — погано; були під Москвою — ще гірше; то чи не спробувати би нам ще й під Туркастати? Та же живуть під султаном Молдавія та Волощина — то може й Україна бодай лихі часи якось передихає, а там вже далі видко буде. Турецький султан має силу, зможе нас від Поляків оборонити; та й йому з нами добре буде бо не шарпатимуть козаки берегів Чорного моря.

Так і зробив Дорошенко — і на початку 1669 року піддав ся Турції на дуже корисних умовах, а власне: Україні забезпечувало ся повну самоврядування, вона не платила ніяких данин і мала лише обов'язок помагати військом. А за те вирушив султан турецький разом з козаками на Польщу, в прах розбив Поляків, так що король мусів підписати договір, в якому на

Петро Дорошенко

меженя можуть відкривати ся школи, друкарні, оповіщала ся повна свобода слова, свобода совісти.

От в великому скороченю сей знамений договір. Він показує, що нам, коли ми повставали, ходило не о свавільство та о гайдамацтво, а о те, щоби зберегти свої права на культурне життя. І ті козаки, що заключали договір з Поляками, вимагали не горілки, не панських дібр та маєтків, а універзитетів, свободи слова, свободи віри. Хтож съмісі дорікати їм за некультурність?

Виговський зробив діло порядно, повстав проти Москви, а цо був здібний вояк, то на ріці Соснівці так по-

віки зрікав ся прав на Україну і признавав її самостійною державою.

Знов росла надія на самостійність України, але знов скінчилася ся ні на чому. — Дорошенка мало хто розумів, се одно, а по друге — ворохобня гетьманів самозваних. Бруховецького убили козаки, наставили Много-грішного, а тут з Січи уже насуває з ордою писар Петро Суховій теж по булаву, а тут Ханенко гетьманує, а там знов на лівім боці Самойлович, московський ставленник — де вже тут порядкови бути? А простий народ, як і за Виговського, почав говорити: «Шід бусурмена тягне нас Дорошенко! В турецьку неволю запродає!» І почали цілими тисячами люди переходити з правого боку, котрий був під Дорошенком, на лівий московський.

Бачить Дорошінко, що нарід його не розуміє, і каже собі: «Ліпше зложу я булаву, а не піду проти народної волі.» Лиш перед ким зложити? Лівобічному Самойловичеві не хотів Дорошенко: «не хочу, каже, перед поповичем булави класти» (бо Самойлович був попівського роду). Але перед ким же?

А був тоді на Запорожжі кошовим отаманом славний Сірко. Що від него бувало Татарві та Туркам то й не сказати: іменем його Туркені своїх дітей лякали. Раз султан Мухамед IV., хотічи викоренити Січ до останнього пороху, післав 40.000 орди та 15 тисяч найкращого війска яничарського проти Сірка. Але Сірко так іх зустрів, що положив більше як 13 тисяч трупа ворожого і аж чотирох найвищих начальників турецьких у повні захопив. А потім ще за похід походом відомствив ся: діждав ся літа й пішов на Крим, щоби його «неспадно струснути». І таки струснув: весь Крим пройшов з огнем і мечем, під саму столицю Бахчисарай підступив, так що хан мусів утікати в гори.

Отакий то був Сірко. Правдивий Запорожець, від пят до голови. Над усе любив свободу і орлом літав по степах. Раз було його Москва обма-

ном захопила та й вислала у Сибір, бо Сірко таки не любив Москви. Але як почули Татари, що Сірка нема, як насунули всією ордою, то стало не з медом не тільки нам, а й Москалим ба й Полякам. Сам король польський радив московському цареві: «Випустити, братчуку, Сірка з неволі, бо вже як він нас від Татар не поратує, то й ніхто, відай, вже не поратує». І справді московський цар послухав і вернув Сірка з Сибіру.

Так от Дорошенко й казав: «Не хочу булави складати перед поповичем, а зложу перед Сірком, перед тим не сором». І як сказав, так і зробив: скликав велику раду у Чигирині, переговорив з отаманом Іваном Сірком і передав йому свої гетьманські клейноди.

З початку жив Дорошенко у Сосниці (чернігівської губернії), але потім його перевезли в Москву, там він і жив і помер (в селі Ярополчі, Волоколамського пов.). Умер в 1698 році, маючи 71 рік від роду.

Не перестає Україна змагати до самостійності, не вмирає на ній жадоба волі. Всі повстання, вся боротьба — за неї, за свободу. Іще раз пробує Україна виступити на самостійний, шлях за гетьманування **Мазепи**, єднаючи ся на сей раз зі Швецією, але... не любила нас доля. Цар Петро переміг і люто почав мстити ся на Україні. Мазепу прозвано зрадником. Запорожська Січ була зруйнована, а на місце Мазепи обраний був гетьманом Іван Скоропадський, котрий, бажаючи піддобрити ся царським прихвостням, почав роздаровувати їм землі на Україні.

Давала ся в знаки тверда царська рука! Чого він хотів? Одного: відобрati Українцям всікі права та московицти їх. І до тої цілі йшов непохитно. Мали ми своїх судіїв — дар звелів завести «Войсковую Канцелярію». А щоби козаків з корінem винищiti, все велів на які найтяжіші роботи посылати Українців. Так, приміром, як почав будувати Петербург, то брав на ті роботи людей з України.

І люди йшли, копали рови, ями, загрібали ся в багницях та трясавищах і гинули десятками тисяч! І як хто спить тебе на чому Петербург стоїть?— скажи: на кістках українських!... І знов, як треба було йти в далекі походи — кого посылав цар Петро? На-

ря, щоби зізволив цар на вибір нового гетьмана. Але цар Петро задумав не те...

Ще при Скоропадськім була заведена так звана «Малороссійская Коллегія», котрій цар велів передавати деякі справи. А тепер задумав цар зов-

Гетьман Мазепа

ших козаків. Так вирядив він 12 тисяч люда з України в перський похід — а скільки звідти вернулося?

Тим часом помер гетьман Скоропадський, поки виберуть нового, наказним гетьманом був **Павло Полуботок**. Вислав Полуботок послів до ца-

сім скасувати гетьманство, а управляти Україною власне через цю «Малороссійську Коллегію». Начальником цієї Коллегії призначено Велямінова. Сей Велямінов вже зараз по приїзді почав кричати на самого гетьмана: «Що ти проти мене? Я бригадир і пре-

зідент, а ти передомною нічо». А звертаючи ся до козацької старшини, що була при тім, додав: «Зігну я вас так, що й тріснете. Ваші давні права звелено скасувати, а з вами поводитись по новому.»

Знова післав Полуботок до царя проєбу о вибір нового гетьмана, але дістив таку відповідь: «Всім відомо, що від часів першого гетьмана Богдана Хмельницького аж до Скоропадського всі гетьмани були зрадниками і від того біду терпіла Московська держава. А тому на посаду гетьмана треба знайти дуже певну людину і для вашої користі з тою справою нема що спішити ся. Тим часом вами буде управляти Малоросійская Колегія — і прошу мені з тим вибором нового гетьмана більше не докучати.»

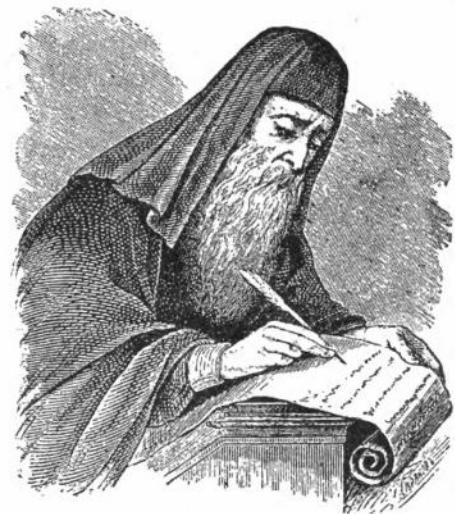
Отак... «Доборолась Україна до самого краю». Загуляла Москва по нашій землі. В Полтаві, Чернігові, Переяславі, Старубі і т. д. поставив цар своїх командантів, котрі за нічо не мали наших полковників; всюда почали ся московські порядки, нові податки прийшли на людей. Ой лихо, лиxo...

Ще раз піле Полуботок скаргу до царя, а відповідь приходить: «Полуботок, генеральний писар Савич і генеральний судія Чорниш нехай зложать своє достоїнство і не гаючи ся їдуть до Петербурга, а над війском українським начальником буде князь Іаліцин»... Се вже кінець, кінець...

Поїхав Полуботок до Петербурга, а князь І. Іаліцин, боючи ся повстання козацького, зараз же вирядив всі українські полки геть з України в степ, наче-б то проти Татар, хоч жадних Татар там не було. Цар же затримав Полуботка в Петербурзі, а на Україну вислав Румянцева. Сей Румянцев мав питати на Україні, чи не роблять народови кривд козацькі старшини. Цар думав, що певне знайдуть ся невдоволені, понаписують скарги, а тоді можна буде сказати: «Дивіть ся! Нащо вам ваші гетьмани й старшина, коли вони над вами таке виробляють?» —

під тим позором скасувати гетьманство. Але так не вийшло: Україна сама прислала цареви свою волю на письмі. Була уложеня грамота, під котрою підписало ся дуже багато старшини і козаків, а в тій грамоті говорило ся: бажаємо приверненя давніх прав, бажаємо вибору нового гетьмана, бажаємо скасовання Малоросійської Колегії.

Сю грамоту мало везти до царя двох сотників, але Малоросійська Колегія перехопила тих сотників і не пустила

Літописець Нестор.

в Москву. Тоді тихцем взяв грамоту канцелярист Іван Романович, поїхав до Петербурга і там подав ту грамоту цареви саме при виході з церкви. Як прочитав цар ту тверду волю України — страшно розплотив ся. Побачив, що жадних позорів не вигадає, а треба робити простим насильством. Тож зараз же звелів приарештувати Полуботка і всю старшину і вкинути їх в тюрму. Там їх мучили, катували, і там у тюрмі Полуботок і вмер.

Не довго потяг по Полуботку й сам Петрогнобитель. Полуботок умер 18. грудня 1724 а Петро 25. січня 1725 р. Царицею стала жінка Петрова Катерина І. Вона хоч і випустила старшину з тюрми, але звеліла усім до смерті жити в Петербурзі. А 20 тисяч козаків

і дві тисячі бунчукових товаришів і всю гетьманську іvardю за те, що домагалися своїх прав, звелено післати за кару у другий перський похід.

По Катерині царем став Петро ІІ., що дав Україні полегшу: вернув деякі права і вольності Україні і дозволив вибрати гетьмана. Вибрано Данила Апостола. Але як умер Петро ІІ., і царицею стала Ганна Іванівна, то знов заборонено вибирати гетьмана, а замість Малоросійської Колегії заведено «Правленіє гетьманського уряду», а по нашому — «не вмер Данило, так болячка вдавила», бо чи не все одно, як називається ся те ярмо що мені шию тисне?

А тим часом лучила ся така пригода. Україна здавна славила ся своїми голосами і до царських хорів набирали співаків та бандуристів майже виключно з України. В 1731 році їздив по Україні полковник Вишневський власне по то, щоб набрати співаків для царської капелі. Заїхав він між іншим і в село Леміші Козелецького повіту Київського полку (тепер Чернігівської губ.). і тут в церкві почув одного парубка Олексу Розума, що дуже добре співав. Взяв Вишневський того парубка до Петербурга і там помістив у царській капелі. Парубок мав не тільки добрий голос, але й з себе був молодець козак; тож як побачила такого красуна царівна Елісавета Петрівна, то так закохала ся, що хоч гинь.

І пішов з того часу Розум у гору. Став називати ся вже не Розум, лише Розумовський, а як стала царівна Елісавета царицею, то зробив ся Розумовський генералом, а там уже став і граф Розумовський. Всякі почести і маєтки сипали ся на него дощем, а врешті цариця вийшла навіть заміж за Розумовського, хоч і не голосно лиш потайки. Але Розум, таки мав розум, бо не величав ся тим всім; він тямив, що як буде величати ся, то все знайдеться хтось, хто підсипав би йому в чарку якого зіля та й по Розумі. А так

усі його поважали і своїм людям допомагав.

А у цього Олекси Розума був брат Кирило, хлопець 15 літ. Як пішов Олекса в гору, то й Кирильця за собою потяг. Насамперед вислав його до Франції, до Німеччини, щоби трошки його огладити, а потім покликав до Петербурга. Тут сама цариця висватала за него гарну панну, а потім... навіть гетьманство на Україні було привернене, аби Кирила гетьманом зробити і дня 22. лютого 1750 р. вибрано в Глухові Розумовського гетьманом.

Нововибраний гетьман приїхав на Україну аж на другий рік. Небагато користі було Україні з него: Правда, ніби скляовано московські уряди на Україні, звелено московським урядникам виїхати з України, але що ж, як гетьманові не в голові було добро народне, а лиш бенькети, вистави та забави.

А в Москві тимчасом умерла цариця Елісавета, що вивела Розумів у люди, а царем настав Петро ІІІ. А потім і він уступив, бо його скинула з престола його власна жінка Катерина ІІ. та сама, про котру співають:

«Катерино, сучча дочко, що ти наробыла?»

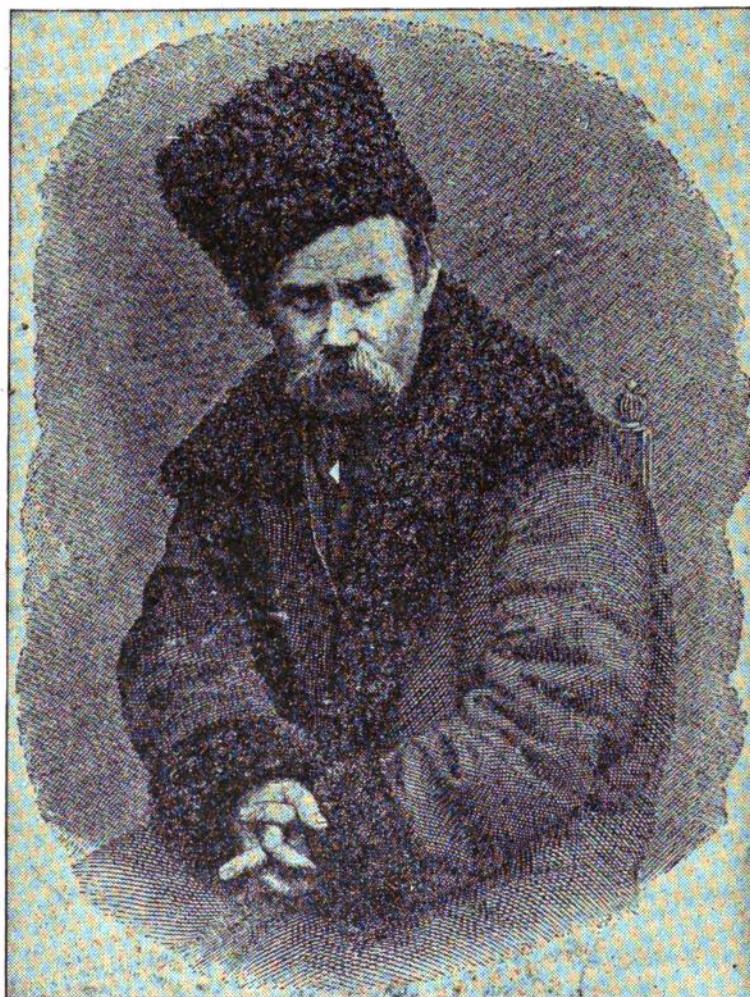
Степ широкий, край веселий, тай занапастила».

Знесла Катерина гетьманство. Довго змагав ся Кирило, щоб зіставлений був сей уряд, але цариця мала другого «розума», то й Кирила не послухала і 10-го грудня 1764 року знесла гетьманський уряд. А в тайнім наказі прокураторови Візємському писала: «Нерозумно було би відразу порушити порядки українські, але й волі Українцям давати неможна, бо я хочу Україну в Москву повернути. А як гетьманів на Україні не буде, то треба так старати ся, аби нарід і думати про гетьмана забув.»

Так безславно скінчила ся славна боротьба України за волю... Скільки трупів, скільки крові — «всіх імператорів напоїти-б стало»... І скінчилося на інчім. Чорез цю ж то так? Чо-

му інші народи в десять раз менше затратили сил, а вибороли собі самостійність? Чому інші народи не показали й десятої частини того геройства та стали вільними?... А я вам скажу чому. Бо над нашим народом

ки тягли хто в луг, а хто в плуг. Чому не стали разом? Хиба би не могли і без Татар вибрати собі свободу? А не стали, не вибрали і занапастили Україну. А тепер, в наші часи — де наша єдність, де наша згода? Нема. А-

Тарас Шевченко

і по днесь день тяжить чісся прокляте, котре називається «брак єдності». Як насунули на нас Татари — чи не мали-б ми сили від них відбити ся; коли-б наші князі стали всі разом? А вони не стали — і Україну зруйновали Татари. Як були повстаня проти Поляків. — чому наші полковни-

ле кождий, хто ворогує, нехай памятає, що і він причиняється до обезсилення України і він уже руйнує її разом з ворогами. І доти нас давитимуть доти нас не будуть узнати за людей, доки ми не навчимо своїх дітей знати, що «в єдності сила»!

Др. Семен Демидчук.

Україна за час війни.

Хто пише історію якогось народу, може зробити се двома способами: Або виказати внутрішну діяльність народу, яка відбувається ся на зверх якимись подіями; або бути лише хронольгою і поспісувати самі події, як вони по собі наступали.

Щоби списати внутрішну діяльність народу, треба бути очивидцем або писати на основі оповідань очивидців. Щоби списати самі події, до сего вистарчать в теперішнім часі газетні звістки і телеграми. З того виходить, що хто пише історію України з Америки, сей може лише позаписувати факти і події в певній причиновій звязі. Се буде отже не історія у властивім значінню того слова, але буде хронольгою, або по українськи: спис подій.

Історію українського народу за час великої сьвітової війни треба би, для лекшого перегляду, поділити на 3 доби:

Перша доба обіймала би часи передреволюційні, в яких український народ був пригнетьений чужими державами — Австрією і Росією і поділяв долю тих держав.

Друга доба, се була би доба самостійного державного життя українського народу.

Вкінци третя доба, се час хаосу на українських землях, викликаного наїздом ріжних сусідів на українську державу.

Часи до-революційні.

Хоч на кілька літ перед війною приготувлялися Українці межи собою на майбутній великий конфлікт європейських держав, особливо Австрії по одній стороні, а Росії по другій стороні, то однаке сам вибух всеєвітної війни (конець липня 1914 р.) за-

скочив їх досить несподівано. Коли взяти на увагу се, що Українці в Росії не мали зовсім змоги висловити своєї думки про оружну розправу межи двома гнобителями України: Австрією і Росією, то нема й дивоти, що на Великій або Придніпрянській Україні не чути було нічого про становище Українців яко відрубної нації до війни. Слідно було лише відношене Царського уряду до українського руху тим, що заборонено поновно українські часописи та книжки, та замкнено під ключ або вивезено на Сибір тисячі Українців. Коротко: Росія упорала ся скоро з українським питаннем, бо вона його прямо перечеркнула.

Тимто, пишучи про змагання Українців в по-революційній добі, доводить ся мати на увазі становище Українців в Австрії, себто: в Галичині і на Буковині, бо про прикарпатських Українців на Угорщині в тім часі загалом не мож ще говорити. Вони находилися подекуди в гіршім положеню від Українців в Росії, а то тим, що їх навіть не відріжнувано від Мадярів, і мадярецький Уряд не числив ся з ними зовсім як з окремим народом. Вони знаходилися в стані лётаріу і не слід було між ними ніякого руху. Майже тісно з рухом австрійських Українців вяжеться діяльність українських емігрантів з Росії, зорганізованих у «Союз визволення України», що мав свій осідок у Відні і тішився поперем австрійського правительства.

Треба признати одно австрійським, а особливо галицьким Українцям: що хоч вони заявили ся майже без застереження за осереднimi державами (Австрією і Німеччиною), то робили се виключно в інтересі України. Їхні надії, що Україна може повстати до самостійного життя лише на руїнах

царської Росії, показати ся опісля вповні оправданими.

Кромі самої заяви, взяли ся Українці ще й до діла. Зорганізували начальне політичне тіло: «Найвищу Українську Раду», зложену з представників усіх партій і покликано до життя мілітарну організацію: Українську Боеву Управу, яка творила полки українських доброволців і Січових Стрільців. Власне українські Січові Стрільці були засновком будучої у-

З історичних подій, які мали вплив на українське жите в тих часах, треба згадати передівсім: Заняття Східної Галичини з містом Львовом російськими війсками, дня 2 вересня 1914 року.

З тою подією в'яжуться перші болючі спомини з українського мучеництва. Австрійські органи, на донос Поляків, арештували і вивезли до Концентраційних таборів богато зовсім невинних галицьких Українців до західних країв Австрії, де богато з них

Михайло Грушевський, перший президент Української Республіки.

країнської армії. Зорганізована українським жіноцтвом «Самаританська поміч» була початком Українського Червоного Хреста.

Само собою розуміється, що Січові Стрільці бороли ся виключно по стороні Австрії, але се треба зазначити, вони стояли виключно на боєвім фронті проти Росії і відзначилися особливим геройством в боях з Москальями в Карпатах.

повмидало наслідком злиднів і пошевчих недуг. Місцевість Талергоф, де находився табор-в'язниця для тих мнимих переступників остане мабудь на віки в памяті українського народу.

Ще гірша однак доля стрінула галицьких Українців зі сторони російських окупантійних влад. Арештовано і вивезено в глубину Росії не лише церковних і сільських провідників, але така сама доля стрінула і ти-

сячі євдомих селян, міщан та робітників. Богато з них загалом не вернуло зі заслання. Рівночасно з тим заборонив російський Уряд видаванє українських газет та книжок, а істнуючі казав нищти. Кромі того заборонив українську мову в школах і урядах і зрівняно підтим зглядом галицьку Україну з російською.

Духове українське життя мусіло отже перенести ся куди інакше. Тому, що велика скількість утікачів з Галичини опинила ся на еміграції у Відні і в сусідних місцевостях, то осередком духового життя України став на якийсь час Віденсь. Тут видавано українські часописи, книжки, тут закладано наукові курси і школи і звідси провадили політичну пропаганду Найвища Українська Рада і Союз визволення України. Коли російські війська по піврічній облозі заняли остаточно місто Перешибль у Східній Галичині (17 марта 1915 р.) то серед Українців на еміграції наступила майже цілковита зневіра в лку небудь можливість скорого повороту на рідну землю та на відновлене народного життя там же. Ті часи — се найтяжчі часи в житю примусових емігрантів.

Щойно, коли австрійсько-німецькі війска переломили боєву російську лінію над Дунайцем (2 мая 1915. р.) а незабаром опісля відобрали Перешибль (3 червня), і Львів (22 червня 1915.) і очистили майже цілу Східну Галичину від Москалів, почала ся.nanovo відбудова народного життя на рідній землі. Була се влашто праця над приверненем передвоєнного стану, а про якийсь поступ вперед і про загально національні здобутки на ширшому полі можна говорити лише хиба як про надії, оперті на обіцянках австрійського уряду що до поділу Галичини на українську (східну) і польську (західну). Сі надії одначе щезли, коли появив ся дня 5 надолista 1916 р. розпорядок австрійського цісаря Франц-Йосифа I. про відбудову самостійної Польщі та про прилучене до неї Галичини. Значить даль-

ша праця Українців була звернена головно на оборону проти сего замаху.

В дійсності розпорядок Франц-Йосифа остав невиконаним не лише до кінця його життя, але і опісля, а то із за подій, які незабаром наступили.

Була се передівсім російська революція, що розпочала ся 15 марта 1917. а яка мала величезний вплив на дальший хід воєнних подій та на зміну становища українського народу.

На згадці про вибух сеї революції можна би закінчити першу добу і сторії українського народу у воєнних часах. Треба одначе згадати, що в житю галицьких Українців ся подія не викликала ніякого перевороту ані зміни загалом, і аж ізойно мир в Берестю Литовським (9 лютого 1918) мав забезпечити Галичині окреме становище українського краю в державі Габсбургів.

Час революції.

Окремо треба говорити про українську революцію в Росії, а окремо в Австрії. Се передівсім тому, що сі обі революції не припадають на той сам час, бо революційні часи в Австрії припадають півтора року пізніше ніж в Росії. Кромі того інакший характер має українська революція в Росії, а інакший в Австрії.

З революцією в Росії вяжуть ся ізойно початки ціонально-політичного життя Українців, а з революцією в Австрії, йде в парі початок окремої української державності. Щойно згодом обі революції зляли ся в одну цілість, а то коли проголошено зединене всіх українських земель в одну державу (3 січня 1919). Ся злука одначе не тривала довго.

Щоби одначе не випереджували подій, треба йти даліше почерзі. Тому треба обговорити наперед:

Відроджене Великої України.

Мартова російська революція дала змогу свідомим Українцям почутити себе свободними. Щастливим треба вважати се, що в Київі перебували тоді такі загальні відомі Українці,

Original text

як: професор Михайло Грушевський, писемник Винниченко і деякі другі. Вони відразу вміли надати напрям розгорячкованим українським умом і їм головно треба завдячувати, що визвольна робота йшла після певного пляну.

В парі з ріжного рода культурною роботою йшла і національно-політична організація. Вже в самих початках революції заложено в Києві Українську Центральну Раду, яка зискала собі повагу між громадянством, а Український Народний Конгрес, скликаний до Києва в II. половині місяця цьвітня 1917 року призначив її найвищою народною владистю на Україні.

Посім дуже скоро слідували по собі події і вже в червні 1917 вибрала Центральна Рада так званий Генеральний Секретаріят, котрий становив дійсне міністерство на Україні, затверджене опісля російським правителством Керенського. Коли однак се правительство повалили в падолисті 1917 р. большевики, які прийшли до влади в Росії, тоді дня 7 падолиста 1917 р. видала Українська Центральна Рада універсал до народу України, з повідомленем, що треба будувати своє власне житє і творити самостійну Українську Республіку. Сейчас опісля большевики почали ворожі кроки проти України і Українській Центральній Раді не остало нічого іншого, як приняти сей визов і проголосити відірване України від Росії.

Сей важкий акт цілковитої незалежності України проголошено дня 9 січня 1918. р. четвертим універсалом Української Центральної Ради.

Але сейчас по виданю четвертого універсалу мусіла Центральна Рада тікати з Києва перед грозою большевиків з півночі. Приневолена сею конечністю, заключила У. Центральна Рада дня 9 лютого 1918 року в Берестето Литовськім мир з Німеччиною, Австрією, Болгарією і Туреччиною, які до тепер вели властиво війну з Росією, отже й з Україною, якою частю Росії. Берестейський мир давав У-

країні все: і політичну незалежність і всю українську територію в етнографічних границях, а навіть, на підставі тайної умови з Австрією, Східна Галичина мала бути відділена від Західної і мала бути утворена окрема автономна українська провінція в Австрії. Німці сейчас дали мілітарну поміч Україні у її війні проти большевиків. А туди пішли також галицькі Січові Стрільці. Німці побачили, що Центральна Рада не має дійсної сили на Україні, зробили замах стану, розігнали Центральну Раду і настановили генерала Івана Скоропадського гетьманом України (29 цьвітна 1918 р.)

Гетьман опер ся з одної сторони на силу німецького оружя, а з другої сторони на давні царські, у великій часті московські елементи. Се розуміється, викликувало раз у раз невдоволене серед съвідомих Українців, які перемінили ся в отверті бунти проти німецького війска. Всі національні українські партії утворили в липні 1918 р. Український Національний Союз, який виповів отверту боротьбу гетьманові. Коли ж гетьман зложив кабінет міністрів, зложений з російських монархістів, тоді Національний Союз уважав сей крок гетьмана зрадою України і підняв проти гетьмана повстане. Дня 15 листопада, 1918 р. Національний Союз установив своє правительство — Директорію під проводом Володимира Винниченка і Директорія пішла зі своїм війском на Київ та здобула його 15 грудня 1918 р. Гетьман зрік ся влади і втік до Німеччини, а рівночасно німецькі війска почали цофати ся з України.

Не довго сдначе Директорія тішила ся владистю на Україні. Російські большевики стали наново надсувати з півночі, а з півдня знова російський реакційний генерал Денікін, якому поспішили французькі війска на поміч. Франція, на основі умови зі Скоропадським, висадила ще в грудні 1918 р. свої війська в Одесі і звідтамти кермувала цілою військовою і дипломатичною акцією проти України.

Серед сих непчасть, які сипалися на Україну зі всіх сторін, відбула ся дня 3 січня 1919 р. торжественна злука Галицької України з київською Україною. Се торжество відбуло ся в Софійськім соборі в Києві і становить найяскініший момент української народної революції.

Французькі представники в Одесі хотіли влаштіво зробити з України французьку кольонію. І тому вони

Курінний атаман Семен Йорук.

з однієї сторони старали ся упокорити Директорію, домагаючи ся уступлення Винниченка з головства в Директорії а Семена Петлюри з начальної команди української армії; з другої сторони вони намовляли всі сусідні держави проти України; отже в першій мірі Польщу, даліше Румунію, Чехію, підпомагали Денікина, недопускали нї зброї, нї харчів, нї ліків на Україну. Серед таких відносин Воло-

димир Винниченко зрезигнував з головства в Директорії і виїхав на захід до Відня, а на його місце вибрано президентом Директорії генерала Семена Петлюру (6 лютого 1919). Йому вдалося зорганізувати українську армію і навіть занести столицю Київ, а аліянські війска вибрали ся з Одеси (в цвітні 1919 р.)

Даліша боротьба Директорії за віддержання української державності, се влаштіво повільна агонія цілої української армії, яка в липні 1919 р. злучила ся з Галицькою Армією, що приневолена випадками в Галичині, мусіла 16 липня тікати за Збруч, на Велику Україну. Сей час треба би вже зачислити до III. доби.

Політична самостійність галицької України.

Національно-політична свідомість галицьких Українців проявила ся в їх зручнім використаню розвалу Австрії, хоч сей розвал прийшов зовсім несподівано.

Дня 19 жовтня 1918 р. зібралися у Львові представники галицької і буковинської України, при співчасті висланців Підкарпатської України утворили свій парламент — Українську національну Раду, рішили будувати самостійне державне житє на території Східної Галичини, Буковини і Підкарпатської України. Дня 1 падолиста 1918 р. українські охотники в порозумінні з українськими полками бувшої австрійської армії заняли всі міста Східної Галичини, особливо Львів і Перемишль. В той спосіб Українська Національна Рада обняла фактичне посідання усієї української території і незабаром розпоряджала доволі значною (100 тисячною) армією. Але вже швидко опісля пішли проти Українців війною: Чехи, щоб занести Підкарпатську Україну, Румуни, щоб занести Буковину і Поляки, щоб занести Східну Галичину. Прийшло отже до нерівної боротьби, серед котрої Поляки здобули Львів

вже 22 падолиста 1918 р., проча однаже територія Східної Галичини осталася і надаліше в руках Українців. Правительство Східної Галичини, «Державний Секретаріят Західної Української Республіки» перенесло ся до Станіславова і звідси, мимо надзвичайних трудностей, кермувало уміло цілою оборонною акцією. Хоч як попирали Польщу західні держави, зібравші ся тоді на Мировій Конференції в Парижі, то однаке вони бачили, що Українців не зломлять. Тому вони запропонували обом воюючим сторонам завішене оружя, яке заключено в Парижі на спільнім засіданні польсько-української комісії під проводом генерала Боти дня 13 мая. На підставі сеї умови Українці, аж до дальшого рішення Мирової Конференції, мали держати в своїм посіданні нафтові поля в Дрогобичі, о які Полякам найбільше розходилося, а Поляки мали задержати таксамо тимчасово місто Львів. Однаке Поляки використали час переговорів на скріплене своєї армії при помочі Франції, заключеного договору не підписали, натомісъ зачали новий несподіваний наступ проти Українців дня 14 мая 1919 р. В сьому наступі взяла участь армія генерала Галера, утворена в Америці і зоружена американськими грішми. Дня 25 мая, Румунія на підставі тайного порозуміння з Польщею, напала на Коломию і Станіславів, отже і українське правительство і українська армія мусіли чимскоріше тікати на лівий берег Дністра аж над ріку Стрипую.

Дня 26 червня 1919 «Найвища Рада» Мирової Конференції дала Польщі дозвіл ужити армії Галера, або якого небудь іншого її війска, щоби «привернути лад у Східній Галичині і прогнati розбишаків з краю».

В той спосіб Найвища Рада не лише сама зломила перемирну угоду з дня 13 мая, але це й затримала Поляків, а Українців назвала бандитами.

Український армії лишав ся один вихід — утікати за Збруч, на Велику Україну і помагати будувати тимчасово там державу.

Около 10 липня 1919 уся Східна Галичина опинилася в руках польського війска.

Дня 11 липня 1919 року сповістила Найвища Рада голову Української мирової Делегації в Парижі, Григорія Сидоренка, що Східна Галичина стане тимчасово при Польщі і заведе там тимчасово цивільну владу. Тут однаке треба зазначити, що сю постанову знесла опісля Найвища Рада і Східна Галичина осталася лише під тимчасовою польською окупацією.

Дальша історія Східної Галичини лучить ся з історією Польщі аж до сего часу (1 падолиста 1920 р.) а Галицька армія і галицький Уряд, який опинився в руках Д-ра Евгена Петрушевича, яко диктатора іменованого Національною Радою, писали свою історію кровлю і зелізом з початку на Великій Україні а опісля у Відні в Австрії, і Чехії, де примістила ся решта Галицької Армії.

Хаос і крамола.

Від переходу Галицької Армії за Збруч (16 липня 1919 р.) треба би окремо слідити події в Галичині під польською окупацією, окремо події на Великій Україні під російсько-большевицькою владою і під владою російського генерала Денікіна, який заняв південну частину України. Зовсім окремо треба би списувати діла «обеднаної» української армії і обох українських урядів: Західної України (Диктатури) і Придніпрянської України (Директорії).

Все те є свіжі факти, які тяжить ще кождий, бо вони стали ся неначе вчера. Однаке мимо того, що вони сьвіжі, їх було тільки і так баламутні вісти про них доходили сюди, до Америки, що треба ще виждати з їх осудом. Бо і правда ще не є певною.

Коли би писати те, що діяло ся в Галичині під польською владистю, то не стало би місця «на воловій шкірі» ні червоного «чорнила». Галичина під польським наїздом — се цілий ряд безперервних азартінів, довершува-

них польськими наїздниками над українським народом. Не лише мордованс, тортури, вішане, розстріли, вязнене, інтерноване, конфіноване людей, але й палене сіл, нищене всякої майна, а даліше й заборона українського духовного життя — все те факти, які знаменують польський наїзд на Галичину.

Такусаму — до певної міри — долю переживали й ті частини України, що були під большевиками або Денікином, хоч про є є меньше вістей до тепер.

Влаєтиву історію України творили оба українські уряди в Камінці Подільськім. Тут злучилися обі українські армії, які воювали на два фронти: проти большевиків і Денікина. Але ворогів проти них було більше, а то: Польща з північного заходу, а по частині й Румунія з південного заходу. Всіх ворогів, крім большевиків попирала з далекого Заходу приятелька Польщі Франція. Так сталося, що українська армія і українські уряди в Камінці були замкнені чотирокутником і відтіні від сьвіта. Влучно назвав хтось сей чотирокутник — «четирокутником смерті». До нього недопущено ніяких припасів, ні одіжі, ні харчів, ні ліків. Се загалом було дивне, як серед таких відносин могла армія існувати. Мимо пезгоди, яка панувала межі обома урядами, арміяробила, що могла. Дня 31 серпня здобула вона навіть Київ від большевиків, але сей час відбив його генерал Денікін. Опісля змінила армія свій напрям і пробувала йти на Одесу, але було вже пізно. Армія була вимучена, голодна, обдерта, а кромі того тиф десятикував її. В самій Галицькій Армії мало згинути 30.000 людей від тифу. Серед таких відносин заключила Галицька Армія за згодою обох Урядів військову угоду з Денікином. Хоч переговори про те велися близько місяць, то остаточно єю угоду підписано в Одесі 17 падолиста 1919 р. Ся угода виратувала галицьку армію від нехібної смерті від пошестий.

Вже в часі переговорів змагала ся ворожнеча Придніпрянського Уряду

до Галицької Диктатури, а коли ще й Поляки з якими Директорія заключила часове завішене оружя, почали свій похід на Камінець і Проскурів, Диктатор Др. Евген Петрушевич, щоб не попастися в руки Поляків, виїхав з України і через Румунію та Підкарпатську Україну дістався до Відня.

Уряд Придніпрянської України, під проводом головного Отамана Семена Петлюри заключив політичний договір з Польщею і тим способом вратував свою армію від польського або московського полону. Поляки заняли Камінець а Петлюра зі своїм Урядом опинився під польською владою.

Дня 2 грудня 1919 заключила дипломатична Українська Місія у Варшаві, під проводом Андрія Лівицького, за згодою Петлюри, умову на підставі якої Директорія зрікається прав до Галичини, а за те Польща дає військову і політичну поміч Директорії в її боротьбі з большевиками. Сей крок викликав ще більшу неохоту Галичан до Придніпрянців і в дійсності одні других зачали отверто поборювати перед сьвітом.

Оставша на Україні Галицька Армія розбилася на «частини» і її історія дуже дивна, хоч ще не скінчена. Деякі частини перейшли до Придніпрянської Армії і воюють з нею проти большевиків (та армія, над котрою провід дістав генерал Навленко, мала виносити близько 6000 людей). Деякі частини перейшли до Денікина, але опісля вони головно причинилися до його упадку (квітень — май 1920 р.) а ще інші старалися дійти до якогось про-роузуміння з большевиками. В дійсності всі вони мають одну думку, якби прислужитись українській справі.

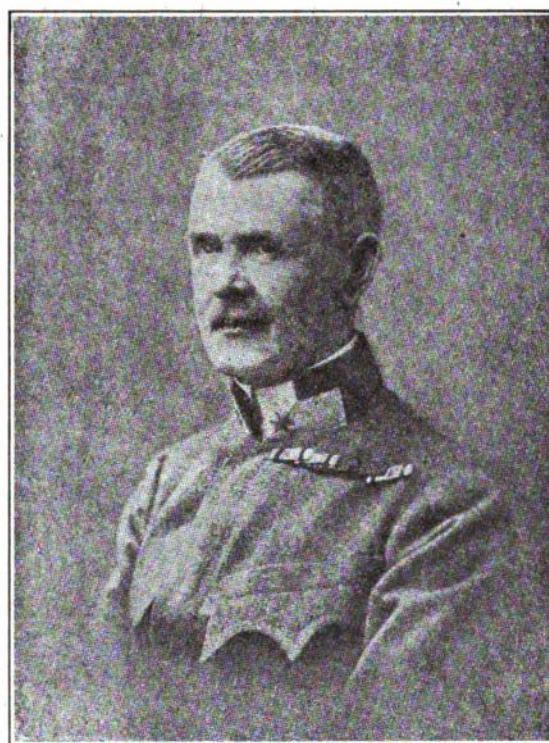
Головний отаман Семен Петлюра виїхав до Варшави і там шукав порозуміння з Пілеудским головним командантом польської армії. На підставі цього порозуміння Польща вирушила далішим походом на Україну і дні 1 мая 1920 р. заняла Київ разом з українською (Петлюровою) армією. Того дня Польща визнана також і неависи-

місті України. В тиждень однаке польська армія почала чимкорше тікати на захід під напором большевицької армії, яка в місяцю червню вже загрожала Варшаві і зближила ся до Львова.

По стороні большевиків боронилися також і частини Галицької Армії, і деякі з них зайдли аж до Галичини.

В тім часі також большевики почали змінити своє відношення до Укра-

рах також і Радянська Україна. Коли опісля заключено мировий договір межи Польщею і Москвою в Ризі, (дня 12 жовтня 1920) то сей договір списано також і українською мовою, на знак, що мир заключено межи Польщею з одної сторони, а большевицькою Росією й «Радянською» Україною з другої сторони. Сей тимчасовий мировий договір відрізав велику частину українських земель (Холмщину, частину Воли-

Антін Варивода, командант українського легіону в 1916 р.

їни, а навіть розголосували створене окремої «Української Радянської Республіки», під проводом Раковського. Поважно сю справу зачали брати російські большевики щойно з виїздом Володимира Винниченка (липень 1920) з Відня на Україну. Коли межи Польщею й російськими большевиками розпочали ся мирові переговори в Мінську (серпень 1920), тоді щойно російська мирова делегація заявила, що побіч Москви бере участь в перегово-

рії, Поділя і Східну Галичину) від України і прилучив їх до Польщі.

Галицький уряд, який тимчасом перебував у Відні, робив і робить всякі заходи, щоби створити зі Східної Галичини окрему «Західно Українську Народну Республіку». Англія мала йому обіцяти поміч в тій справі, а Чехія дозволила навіть на організацію окремої української армії на своїй території. Дві такі «Українські Бригади» находяться тепер (1 листопада 1920) в Чехії.

Петлюра, опущений Поляками, пішов знова до Камінця Подільського і звідтам веде дальше війну проти російських більшевиків. Він отримався з російським генералом Вранглем, наслідником Денікіна в «Полудній Росії».

Кромі Петлюри поважну силу на Україні становлять ріжні селянські повстанці. Одна така ґрупа під проводом Махна операє в околиці Харкова, а інші ґрупи, в околиці Києва, хоч не мають спільногопроводу. До них мав прилучитися генерал Буденний, який вславився у вересні своїм походом на Львів на чолі кінної полку з більшевиками.

В Галичині вибухло в місяцю серпня повстання селян в полуднево-схід-

них повітах, а до повстанців перейшла частина Галичан з Петлюрової армії під проводом генерала Кравса. Повстання невдалося, його здавили Поляки, причому пімстилися страшно на селянах.

Злучені Держави Північної Америки плянують відбудову Росії на федераційній основі. Вони хотіли би створити якісне «Злучені Держави Росії», в склад яких мала би входити також і Україна. Америка загалом не хоче розчленовання Росії. Що сталося би зі Східною Галичиною на такий випадок, не чути нічого про те зі заяв американського уряду.

Судьба України залежить однаке від съвідомості і справности самих Українців.

«Сяде собі, засыпіває»...

Перебендя.

Перебендя старий, слішай —
Хто його не знає?
Він усюди вештається ся
Та на кобзі грає.
А хто грає, того знають
І дікують люди:
Він ім тугу розганяє,
Хоть сам съвітом нудить.
Попід тином сіромаха
І дніє ї почесе, —
Нема йому в съвіті хати;
Недоля жартує
Над старою головою
А йому байдуже
Сяде собі, заспіває
«Ой не шуми луже!»
Заспіває, та ї агадає,
Що він сиротина,
Пожурить ся, посумує,
Сидячи під тином.

Отакий то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває про «Чалого»,
«На Горлицю» зверне;
З дівчатами на вигоні
«Гриця» та «веснянку»,
А у шинку з парубками —
«Сербина», «Шинкарку»
З жонатими на бенкеті
(де свекруха злая)
Про тополю — лиху долю,

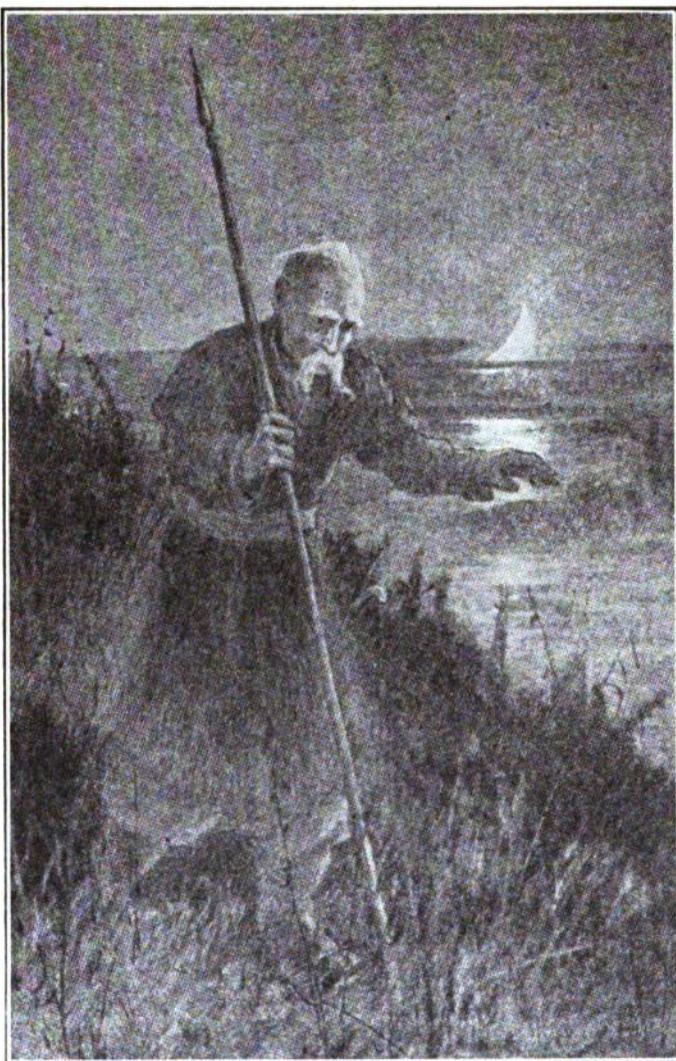
А потім — «У гаю»;
На базарі — про «Лазаря»,
Або, щоб те знали,
Тяжко-важко заспіває,
Як Січ руйнували.
Отакий то Перебендя,
Старий та химерний;
Заспіває, засмість ся,
А на слізи зверне.

Вітер віс — повіває,
По полю гуляє, —
На могилі Кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синє;
За могилою — могила,
А там — тілько мріє.
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває,
То приляже та послуха,
Як Кобзар співає.

Добре, еси, мій Кобзарю,
Добре, батьку, робиш,
Що співати — розмовляти
На могилу ходиш!

Отакий то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на слізи зверне.

«Із могили козак встає сивий, похилій»...

ЗА БАЙРАКОМ.

За байраком байрак,
А там степ та могила.

Із могили козак
Встає сивий, похилій;
Встає сам у ночі,
Іде в степ, а йдучи
Співа, сумно ćпіває:
— «Наносили землі,
Та їй до дому пішли,
І ніхто не згадає.

Digitized by Google

Нас тут триста, як шкло,
Товариство лягло,
І земля не приймас.

Як запродав гетьман
У ярмо христіян
Нас послав поганяти, —
По своїй по землі
Свою кров розлили

І зарізали брата;

Кровю брата впитись,

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

І отут полягли
У могилі заклятій»...

Тай замовкі, зажуривсь
І на спіс похиливсь,
Став на самій могилі;
На Дніпро позирає,
Тяжко плакав — ридав,

І з ним плакали хвилі;
З за Дніпра, із села
Луна гасм гуль,
Треті півні співали.
Провалив си козак,
Стрепенув ся байрак,
І могила стогнала.

Дещо о патріотизмі.

Ми є съвідками великих діл, яких нам Господь дав дочекати ся. Таким великим ділом є те, що український народ підняв борбу за свою независиму державу. Одушевлене, яке огорнуло всі верстви народу, виявило перед світом, що в наших серцях і душах горить могучий огонь любові для рідної вітчини, для рідного народу, для своєї держави. Але само одушевлене, що ми його при народних обходах виспівали в піснях, висказали в промовах, виявили в радісних окликах, — се ще не є мірою правдивого патріотизму. Патріотизм вкладає на чоловіка обов'язки, і то дуже поважні а деколи дуже тяжкі. Одушевлене нині є, а завтра може погаснути, але обов'язки патріотизму не переминають і не погасають ніколи. Патріотизм що-йно тоді є правдивим, коли з патріотичним чувством звязке ся почуте обов'язків і коли ми ті обов'язки вірно сповнимо, навіть тоді, як само чувство погасне. Думаємо, що буде з пожитком для читачів як дещо більше скажемо о патріотизмі.

Три щеблі патріотизму.

Перший — то любов рідної землі. Патріотизм, то латинське слово, а по українськи віддаємо його словом: Лю-

бов вітчини. Щож то таке вітчина? Вітчиною звемо найперше ту землю на котрій ми і наші батьки і діди і прадіди, родили ся, жили і працювали Той кусень землі, на якім родимо ся, і те що на нім ми, ще будучи дитиною, бачили, чули, що нас оточуває, з чим ми стрічали ся, вже те якось як би зростає ся з нашим серцем і наше серце липне до того, заживає ся з тим, і чує до того любов, яка до смерті чоловіка не покидає. І так як молоді літа бувають наймилійшим часом в житті чоловіка, так і спомини з тих літ творять найприємніші спомини в цілім життю людськім. А чим красою є та країна, на котрій ми прийшли на съвіт, і вперший раз побачили сонце і небо, а відтак бавилися дітьми, дивилися на оточуючі нас огорodi, поля, ниви і ліси, оглядали дерева і цвіти і всякі ростини, слухали співу пташок, вчилися ся рідної мови, тим також милійші спомини про ту рідну вітчину, тим горячійшу любов відчуваємо до неї в цілім нашім життю. Та любов буває у декого так сильною, що як приайде ся деякому чоловікові опустити рідну землю і відійти в чужину, то він попадає в хоробу, чахнє, нидіє, а навіть з туги за рідною землею умирас. Є то любов вітчини вроджена

Офіційний

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT

URBANA-CHAMPAIGN

її називаємо патріотизмом природним, бо він зростає ся з самою природою чоловіка. Так вже Господь створив людське серце.

В ниніших часах є богато людей, що того першого патріотизму не відчувають і не знають, або дуже слабонько його відчувають. Богато людей вандрує нині з міста до міста, з одного краю до другого за зарібком. Нігде не позістають довше, нігде не мають своєї рідної хати, свого кусничка землі, а через те і они самі і їх діти не мають ані часу ані способу зжити ся з якоюсь землицею. Через те не відчувають они в душі сего вродженого патріотизму, або відчувають його дуже слабонько.

Другий, висший щебель патріотизму — це любов рідної народності. Що таке народ? Кождий знає, що це таке родина. Називаємо родиною вітця, матір, іх дітей і внуків та правнуків і все те потомство, що є споріднене спільною кровю. Є родини тісніші але є дуже розширені, розмножені. Такими розмноженнями родинами є кождий народ. Первіні родини, про які нам розповідає наша історія, розмножувалися в численні роди і роди, в покоління і покоління. З тих родів і родів творилися з початку менші народи, а з менших повставали великі і дуже великі. З віками, як люди чим раз то більші займали землі, розпадалися деколи великі народи на окремі менші, або знов бувало і так, що поменші народи, зі собою близьше споріднені кровю, лучилися і зливалися в один більший. Учені люди стараються відшукати докладний рахунок, як та спільна кров, що колись перед віками плила в поодиноких родах, розливала ся на покоління і покоління, і розмножувала їх в більші народи, а також досліджують, кілько і звідки до твої спільній крові приміщувалося з віками чужої крові, з чужого походження. Не наше то діло входити в таку науку. Нам досить знати те, що на загал кождий народ є зі собою споріднений спільною кровю, та що він є одною великан-

ською родиною. А звідси йде, що як в кождій родині є вроджена любов родинна межі вітцем, матерію і потомством, так само є подібна вроджена любов, що обнимає цілій народ і розтягає ся на всіх членів цілого народу. Сю любов звemo любовию рідного народу. Она плине з того самого жерела, що і в тіснішій родині, від Господа Бога, що розмножує роди і народи із спільної спорідненої крові.

Спільна кров в родині робить те, що між дітьми і родичами буває денка подібність і на тілі і на дусі. З роду в род переходят на потомство деякі звичай і обичаї, деякі привички і вдачі характеру, деякі прикмети тілесні і душевні. Подібно діє ся і з цілими народами. Деякі звичаї і обичаї, деякі черти духа і серця бувають спільні цілому народові, а все те має той наслідок, що один народ відрізняється від другого, а зате члени того самого народу межи собою чують ся близькими собі. Нігде чоловікови не буває так мило, як межи своїм народом, а коли чоловік знайде ся на чужині і там стріне ся зі своїм країном, чус до него далеко більшу любов, як до чужинців.

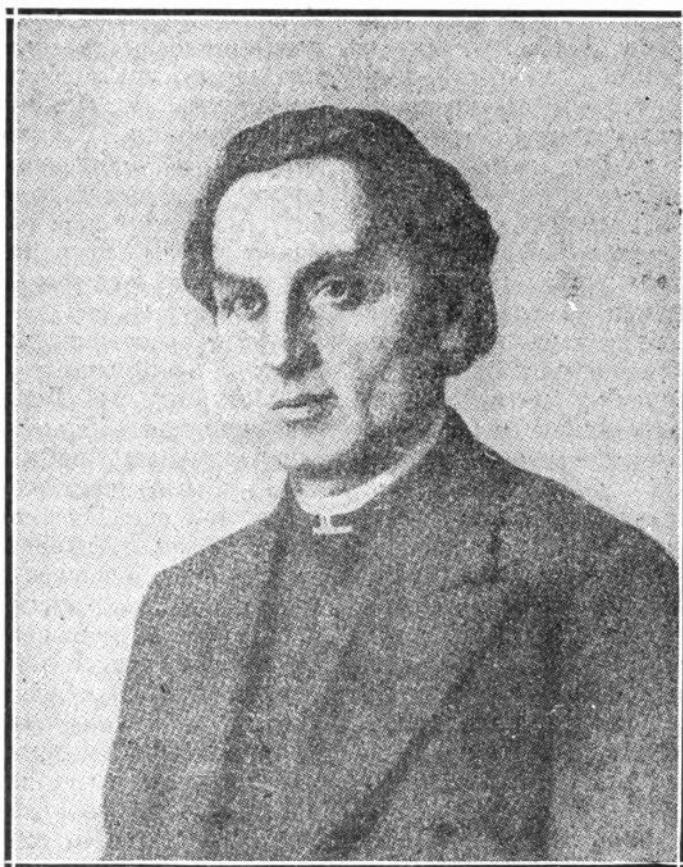
Ту любов, що пливе із спільної спорідненої крові і зі спільної народної вдачі підтримує і скріплює — спільна рідна мова. Рідна мова бувас для народу часто дорожча як рідна земля. Рідна мова є мовою серця і душі. В ній родичі виливають любов свого серця до дитини, а дитина до родичів. В ній молимо ся до Г. Бога. В ній виспівуює народ свої найсердечніші і найгарніші пісні. В ній списує та, що відчуває найкрасшого у своїй душі (з чого творить ся так звана народна поезия, література і штука). В рідній мові розвивається народна наука і цілій народний поступ, або те, що звemo народною культурою. Звідси то йде, що рідна мова є тісніше як спільна споріднена кров, вяже цілій народ в одну народну родину, бо кров вяже головно людське тіло, а мова вяже серце і духа цілого народу.

Тим то нарід так дуже собі цінить рідну мову, і любить її як один з найбільших народних скарбів.

До спільної крові, якою нарід є споріднений, і до спільної рідної мови, якою серце і дух народу є звязаний дадаймо ще третє жерело, з якого допливає нова могуча струя любові до

про них є дорога для живучого народу. Вона творить честь і славу живучих поколінь, вона оживлює духа народного, ободрює його, учить його і лучить цілій нарід в одну тісну народну родину.

Отсі, три річки: спільна народна кров, спільна народна мова а вкінці спіль-

Маркіян Шашкевич.

свого народу — є рідна бувальщина рідна історія.

Історію народу — можна порівнати з матерією народу. Вона народ зро-дила, вона його плекала і виховуvalа, вона його зробила таким, яким він є. В бувальщині народу є зложена вся доля і недоля, які переживали діди і прадіди, їх славні діла і подвиги їх радості і терпіння. Пам'ять і згадка

на народна історія, — є потрійною силою, що творить нарід, що лучить його в одну цілість, що розвиває його, що відріжнює від всіх інших народів, і вона то є жерелом любові до рідного народу, жерелом народного патріотизму.

Третий ще висший щебель патріотизму — се любов своєї **рідної держави**.

Що се таке держава? Можна сказати, що держава є то велика гро-

мада, добре впорядкована, так, щоби кождому громадянинові можна було безпечно жити і працювати. Чоловікови не є добре жити осібняком. Для того люди в'язнуть ся в родині. В родині вже лекше жити. Муж помагає жені, жена мужови, обое виховують діти, діти знов тішать родичів, а як доростуть, помагають родичам. — Однак і родина не може сама одна всіх потреб заспокоїти. Треба її помочи всіляких ремісників і продавців купців, треба учителів, съящеников. Для того родини лучать ся в громади. В громаді живе більше людей, і вони спільною силою могуть і школу виставити і церкву, і дорогу поправити і міст на ріці поставити, і таке інше чого-б одна родина, осібняком не могла ніколи вчинити. В громаді встановляє ся власть громадська, що пильнує порядку і безпеченсьства і має дбати за спільне добро громадське та помогати всім громадянам, щоби ім лекше жило ся. Але і громада не всім бідам і потребам може дати поміч. На те знов лучать ся громади і місточка в окремі повіти. Цілій повіт, то вже є собі більша громада, вона спільними силами всіх повітових громадян і окремих повітових властей і урядників може більше діла створити на пожиток громадян. Може окрему лінназію виставити, може шпиталь повітовий утримати, може лікарів для цілого повіту постарати ся і таке інше, до чого громада осібняком ніколи не моглаби дійти. Однак і цілій повіт не давби ради всім потребам громадян. Для того повіти лучать ся в ширші округи а округи в цілі краї. Край — то також громада, але вже велика і могуча, що може і універзитет виставити, і желізниці побудувати і гостинці камінем випутровати і таке інше, і велики суди для цілого краю установити, і войско для ладу і порядку утримувати. А вкінци краї лучать ся ще в більшу цілість, яку звемо державою. Держава — то вже найвища громада, так впорядкована, щоби могла заспокоїти всі навіть найвищі і найтяжкі

потреби цілого народу, що до держави приналежить. Зве ся державою, бо держить і всі землі, що до неї належать, і всіх людей, що до неї причисляють ся, у своїй власти і силі. А ту власть і силу держава держить на те, щоби всім землям і всім людям — горожанам дати все те, що для їх земського житя і щастя є потрібне. Для того держава має для всіх горожанів подбати за школи і найниші і найвищі, має подбати за суди і справедливість, за супокій і безпеченство здоровля, і житя, за лікарів і шпиталі, за добрі дороги, желізниці, почти, телеграфи, за заробок і добробит, за охорону перед ворогами, за все одним словом, чого люди до доброго, супокійного, і на землі щасливого житя потрібують.

Легко зрозуміти, що держава є для людей неоцінним добродійством, подібним як съв. Церков. Господь установив съв. Церкву, як найвищу власть духовну, щоби людям допомогчи до вічного щастя. А державу установив той сам Господь, як найвищу власть земську, щоби людям допомогчи до щастя дочасного. Як без Церкви годі чоловікови дійти до щастя вічного, так без держави годі щасливо на землі жити. І звідси то йде, що розумний чловік високо цінить і поważає і любить державу, і охотно споняє обовязки, які держава вкладає на него, а колиби прийшло ся боронити державу перед ворогом, тоді не жалує для її оборони ні маєтку, ні самого життя.

Не кождий однак нарід має свою власну народну державу. Деякі народи є за слабі, щоби собі могли утворити свою власну народну державу, деякі знов бувають нездарні і нездібні, щоби свою утримати. Коли-ж нарід є і досить великим і відповідно розумним і здатним до сего, щоби свою власну народну державу утворити і утримати, тоді то може такий нарід як найліпше і найкраще розвинути всі свої сили і тілесні і душевні на своє добро і на свою славу. Він тоді всі державні

місця і всі уряди заміщують своїми людьми, його мова всюди є в уживані і пошануванні, його податки і служба обертається в хосені рідної землі і своїх людей, в своїй хаті та на своїй землі є народ тоді своїм паном. Звідси не дивно, що кождий народ бажає добитися своєї власної народної держави., а коли Господь допоможе її утворити, пібить її як найцінніше добро на землі. І се є третій щебель патріотизму — любов своєї народної держави.

Оттак думаемо, що тепер розумієте добре, що таке патріотизм і які його ступені: любов рідної землі, любов рідної народності і любов рідної держави.

Такий патріотизм, що ми його оттут виложили, зве ся **природним**, а се для того, бо так вже Господь створив природу чоловіка, що його серце любить і рідну землю і рідний народ і свою власну державу. Знали його і високо цінили вже старинні народи поганські, а чим вони були більше просвічені, тим більше його розвивали. У поганських народів був однак сей патріотизм ріжними злими примишками викривлений і занечищений.

Ось приміром грецький патріотизм. Грецький народ був дуже високо образованим. Хоч був він розсіяний по ріжних землях і в Європі і в Азії і в Африці, хоч нераз одно племя грецьке з другими вело завзяті бої, все ж таки цілій той народ чувся одним неподільним народом. Його вязала скрізь грецька мова, котру кождий Грек надівсе любив і поважав. Що п'ять літ збиралі ся Греки зі всіх столін на спільні народні забави і тоді пописували ся перед цілим народом чим хто вмів, а найрадше воєнними штуками. А хто вийшов в тих пописах побідником, того весь народ виславляв і вінчав вінком побіди. Сі торжества, пописи, побіди і їх прославлювання були гордостю грецького народу і підтримували в цілім народі любов до рідної землі, до своєї мови і своїх звичаїв, любов до народу, словом народний патріотизм.

Але се був патріотизм — від забави, патріотизм від обходів і пописів, се був патріотизм легкий. Деколи зєднав він весь народ і до більшої жертви, до оборони вітчини перед ворогом, однак не вистарчав на довго. Коли найбільше його було треба, тоді він не дописав. Був занадто легким. А крім того був він занадто гордим. Греки тільки себе самих уважали народом просвіченим, славним і величавим, а хто не говорив грецькою мовою, того вважали диким, варваром і погорджували ним. За те і другі на-

Степан Руданський.

роди не любили Грека. З легкого патріотизму родилися і інші легкі обичаї, а з гордого патріотизму родила ся погорда інших народів. Були то злі прикмети патріотизму, вони його викривили і з часом цілком знишили.

Другим народом в старині найславнішим був народ римський. Його патріотизм був також дуже великим, але і він скривився і з часом звів народ на блудні дороги. Римський народ надівсе цінив свою римську державу. Не так любив свою рідну землю, не так цінив свою мову, як свою дер-

жаву. З того перецінювання держави, почав її розширювати, підбиваючи під своє панованє щораз то нові землі і народи. На кінці було йому всього за мало, та хотів і цілий знаний тоді съйт затягнути під своє панованє. Зате цілком не дбав, щоби під тим панованем було народам добре; він іх обдирав зі всього, що міг злути і ділав собі з них невільників. Аж прийшов час, що ті невільники піднесли голову, і самі запанували над римським народом.

З того показує ся, що природний патріотизм, навіть у найславніших народів і найбільше просвічених легко скривляє ся і зводить цілий народ на блудні дороги. Треба було аж християнської віри, щоби вона випростувала се, що в природнім патріотизмі скривлене, щоби його очистила від блудних примішок, та щоби його ублагороднила і освятила. Християнство принесло нам християнський католицький патріотизм. Чим же він є висшим і ліпшим від природного.

Найперше тим, що він не знає погорди і ненависті до других народів, як се було в грецькім патріотизмі. Христова віра принесла нам ту съвідомість, що всі люди і народи — се діти одного Вітця небесного, що всі вони також потомки одної пари людської — Адама і Еви. Всі проте народи і перед небом і перед землею, се одна велика родина. А як межи дітьми одного вітця нема місця для погорди і ненависті, так і межи народами не повинно бути ні погорди, ні ненависті. Християнський патріотизм жадає всього того, чого домагає ся природний, отже і любови рідної землі і любови своєї бесіди і історії, і любови своєї держави, але заразом очищує його від того бруду, що його поганство дмішало до патріотизму, очищує його від ненависті і погорджування іншими народами.

Дальше тим ще є християнський патріотизм висшим від природного, що розтягає патріотизм на всі стани народу і на всіх членів народу і ні-

кого не відсуває від патріотизму. Поганський патріотизм відкидав від себе всіх невільників. Хоч невільник був таким самим Греком, чи Римлянином, як його пан, хоч говорив тою самою мовою, хоч поносив найдужші жертви для держави, то однак пануючі кляси грецькі чи римські тяжко давили невільників, ніяких їм людських прав не давали, а щоби невільник міг бути якимсь патріотом, о тім ніхто і не думав. Християнська віра сказувала невільництво. Христос проголосив, що всі люди є дітьми Божими, що всі вони мають однакову людську природу і що кожному чоловікові належать ся однакові людські права. І так то нікому іншому, а тілько самому Господу Ісусові і Його съятій вірі мають завдячити народи, що з невільників стали ся вільними людьми. А з волею прибули народам однакові права і до рідної землі і до рідної мови і права в державі. І так розширило християнство патріотизм на всіх людях і нікого від патріотизму не відтруче.

Но найважніша заслуга християнського патріотизму є та, що вона людям вказала на їх вітчину вічну в небі. Поганський патріотизм знає тілько земську вітчину, запалює ся тілько до любови земської держави, видить тілько земські добра рідної мови, і народності. Християнство веде людського духа висше і вказує йому, що понад житем дочасним і земськими добрами є жите вічне в небі, є царство вічне нашого Господа Ісуса, є Його держава і пановане ніколи не переминаюче. І ту нашу небесну вітчину в небі належить нам любити понад всі скарби земські, дочасні, і ту державу вічну в небі належить нам висше цінити понад всі держави земські, дочасні, і нашого Небесного Царя Господа належить слухати понад всі земські влади. Християнський патріотизм є таким способом повним патріотизмом, викінченим патріотизмом: він обнимає і землю і небо, він розтягає ся на дочасні добра і не спускає з очей вічних скарбів, він знає захова-

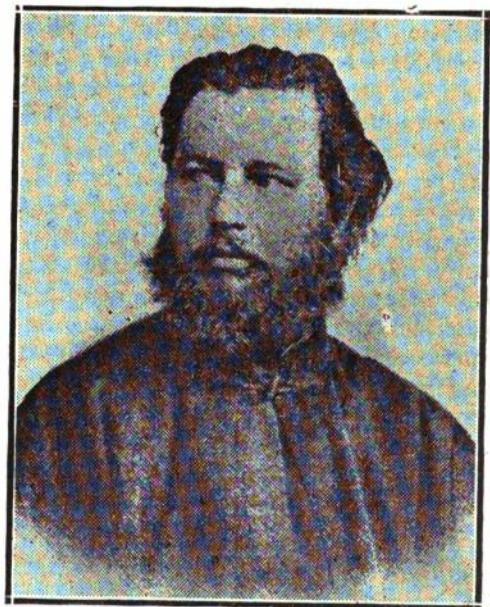
ти святий порядок межи любовію і свого народу і всіх народів, що ще жують на землі, а любовію тих святих, що вже стоять при Божім престолі в небі, він вміє пошанувати закони земської своєї держави і її влади, але не забуває ніколи на ті заповіди, які йому приголосив Отець небесної вітчини і Цар вічної держави. Всякий інший патріотизм є короткий і сліпий Є короткий, бо сягає тільки до смерті а дуже часто ще скорше вигасає. Сліпий, бо не видить того, що перевищає всі земські добра. Християнський патріотизм триває до смерті і переходить у вічність. Для того то найліпшими патріотами були і будуть Святі Угодники Божі. Вони і за свого земського життя найкрасше вислуговалися свому народові молитвою працею, трудами, прикладом, вони і по смерті дочасній у вічності опікуються своїм народом, молять за него Бога а прикладом своєї святості ведуть весь народ до вічного життя і щастя.

В кінці християнський патріотизм розсвітив людям ще одну дуже важну правду. Поганські народи не знали вищої влади на сьвіті, як владу державну. Державні влади мусіли всі люди покорятися і всю свою волю і свободу жертвовати, бо воля держави була для них всемогучою, необмеженою силою. Тій силі мусіла і релігія поганська сліпо повинуватися. Так приміром в Римі приписувала державна влада, яких богів має ся в державі почитати, та яку службу кожному божкови складати.

Християнство принесло на сьвіт нове сьвітло правди. Воно розяснило людям, що крім державної влади має бути ще друга найвища влада, влада Божої Церкви. Влада державна походить від Бога, але її призначенем є лише помагати людям до дочасного земського добра, і в тім належить ся влади державній послух і вірність. Але державна влада не має призначення ані не має сили провадити людей до їх вічного щастя. На се установив Господь Ісус іншу владу і свою сьв.

Церкву, і в справах спасеня душі мають люди повинувати ся тілько Церкви а не державній влади.

Та Христова наука не подобала ся поганським державам. Вони воліли-брати в своїх руках всю владу неподільну — і над тілом людським і над душою людською. Але християнство і його сьв. Церква не застрашили ся перед поганськими державами. Кріпко держала Церква се слово, що Христ-

Сидір Воробкевич.

то сказав: Віддайте цісареви, що цісарське, але Богови віддайвате се, що Боже. І звідси то йде, що християнський патріотизм шанує і любить державу і служить її вірно в тих річах, що до неї належать, але ще горячіше шанує і любить сьв. Церкву і повинує ся її в річах, що до Церкви належать.

А з сего вийшла ще одна преважна правда. Звісна річ, що Господь хоче всіх людей допровадити до вічного щастя. Для того Христова Церква є для всіх людей цілого сьвіту. Она не може замкнутися в границях одного народу; її границями є ціла вселена.

на, тому і зве ся она вселенська Церква, католицька Церква. І ся наука не подобала ся поганським державам. Они воліли би мати таку церкву, що дальнє не сягала би, як границі держави, щоби була тісно державною церквою, та щоби дальнє не протягала ся як на один тілько народ, щоби була тісною народною церквою. Бо таку тісну церкву легко булоби поневолити і зробити з неї сліпу рабиню державної та народної самоволі. Але Христова Церква кріпко держить ся, що Ісус Христос сказав: «Їдіть научайте всі народи.» Проте і християнський католицький патріотизм шанує і любить свою державу і свій народ, і служить йому по змозі у всім тім, що до него належить, шанує і любить ще сердечніше Христову Церкву в державі і народі, але своеї Церкви, Христової Церкви не стіснює границями державними і народними, а противно, обнимає серцем цілу вселенську Церкву на всім світі, і радби послужити тій Церкві на цілім світі. Молить ся для того о розширенні Церкви на весь світ, молить ся о наверненні всіх людей на світі, боліє і сумує, коли чує, що в якійсь частині світу переслідують Церкву, спомагає місіонарів на всім світі, одним словом, є в любові Церкви таким широким як широкою є таж св. Христова Церква.

З дотепер сказаного легко зрозуміти, що тільки християнський патріотизм заслугувє по правді звати ся красивим, розумним, святим патріотизмом. Він не є легким переминаючим чувством, а поважною чеснотою чоловіка; він не є тільки пописом і парадою від свята і народного празника, а статочною прикметою християнського характеру; він не розливався ся в самих тілько високопарних і одушевлених бесідах і патріотичних промовах а кліче чоловіка до побожних обовязків і жертв для народу, краю, держави, Церкви; він учить любити свій народ, але закаizuє погорджувати і другими народами; учить любити свою рідну мову і свої звичаї, але не знає

погорди для чужих бесід і звичаїв других народів; учить служити державі, та не забуває на небо і вічність Він не є вузким, що знає тільки деякі партії народу, але розтягає свою любов на всі верстви цілого народу, а коли ходить о Христову Церкву, обнимає її цілу на всьому світі. Він не є коротким, що триває лише через хвили одушевлення, але йде з чоловіком аж до гробу, і до вічності. Він не є користолюбивим, але жертволюбивим, не є тілько народолюбивим, але і боголюбивим.

Такий патріотизм міг вирости тільки в чистій, святій і божій християнській науці і під опікою Христової Церкви; поза Христовою Церквою був він всюди і таким є і нині — скривленим, неповним, ріжними поганськими і грішними примішками занечищений. Показали ми се на прикладах старинного світу, на грецьких і римських патріотах, але те саме можемо стріти скрізь на около себе на ниніших патріотах, які від Христової Церкви відчужили ся.

— Оттак стрічаємо богато патріотів, котрі думають, що будуть тим більшими патріотами свого народу, чим більше будуть ненавидіти сусідніх народів. — Знов в самім однім народі стрічально інших патріотів, котрі своїм патріотизмом обнимают тілько одну якусь партію народу, а до всіх інших партій відносять ся ворожо. Такими патріотами є особливо соціялісти. Хто до їх партії не належить, хто до їх політики не пристає, хто не хоче на їх соціалістичні крики і глупоти приплескувати, того вони вважають своїм ворогом. Для них народ зачинає ся і кінчить ся там, де зачинає ся і кінчить ся їх партія і їх політика, для того всіх, що не є соціалістами не вважають они за членів народу, а за ворогів народу. По їхже соціалістичному евангелію кожного ворога треба нищити, хочби смертю, для того готові они є нищити і губити всіх несоціалістів, хочби то були найліпші люди рідного свого народу. Так

дієся в Росії. Хто не соціаліст-большевик, того на смерть. Се, як кождий бачить, не є патріотизм, але партійний фанатизм.

Є знов богато інших патріотів, таких, що свій патріотизм мірять зисками, які з патріотизму могутъ потягнути. На патріотизмі, бачите, можна доброти ся слави і чести. можна і заробити не злій гріш, маєток. Доки та-
кий заробок ім йде, доти они страх велики і голосні патріоти; колиже устане заробок, счезає і їх патріотизм, і любов до народу. Та ще добре, як на тім скінчатъ, а то часом, як їх патріотизм не оплачує ся у свого народу, пере-
ходять они до чужих народів і стають ся навіть ворогами свого народу. Май-
же вся колишня шляхта нашого наро-
ду показала ся була такими то патрі-
отами. Доки могли они в народі ясні-
ти, панувати, верховодити, доти бу-
ли народними ніби патріотами. Якже сусідні держави Польща і Росія поне-
волили наш народ, тоді і ті патріоти одні стали Поляками інші Москальми.
А є много таких ще й нині, що ще заменіши зиск вирікають ся любови до свого народу, та йдуть служити чужому. Християнський патріотизм мер-
зить ся такими користолюбниками і такими «бізнесовими патріотами».

Вкінці много много патріотів стрі-
чаються таких, що готові своїм патрі-
отизмом покрити всіх і вся, тілько тих ні, що оглядаються на Бога і Христову Церкву. Для таких патріотів добром буде і соціаліст, і радикал, і анархіст і масон і всякий «народолюбець» і богохульник — але не знайде в них миру ширий католик. Є се новомодна поро-
да патріотів, котрі на свій спосіб люблять народ і хотять добра тому наро-
дови, але хотять його поза Богом і без Бога, поза Христовою Церквою і без неї. Найвищим добром народу є у них дочасний добробут, розвій бесіди і зем-
ської просвіти, розвій тіла і бogaцтва. Хто так думає, як они, той патріот, хто іначе, той їх ворог. А Христос і Його Церква, голосять народови ще висіші задачі, вказують на житї вічне,

та безнастенно накликають: «віддайте кесареви те, що кесареве, але віддайте і Богови те, що Богови належить ся», тому не до смаку їм Христова віра і Христова Церква. Не вміють погодити свого короткого поганського патріотизму з чистою науковою Христовою Церкви. Тому воліли би они, щоби Христову Церкву викинути з народного житя, або бодай зіпхнути її в такий кут і в такий стан, щоби она їм не наприкряла ся, та щоби люди на ню перестали оглядати ся. І до сего вже довели патріоти французькі і італійські в своїх державах; в найновійших днях

Іван Котляревський.

довели до сего і російські большевики-патріоти. — За сим побивали ся на жаль і многі українські патріоти на Україні: «Розділити Церкву від держави, від народного житя» — ото їх клич. І в нас богато є того роду патріотів. Християнський здоровий патріотизм осуджує таких патріотів як сліпих і для народу дуже небезпечних. Они ведуть народ до давного поганства.

Отсе найголовніші брудні і блудні, ложні і небечні признаки нинішнього патріотизму, який не оглядає ся на Бога, тільки на віру, ні на Церков.

Закінчене.

Плекайте, милі братя, патріотизм у себе і у своїх синів, та діоньок. Це є святий і красний обов'язок християнина. Любіть рідний край, рідну мову і народні добре звичаї. Любіть добру народну минувшину і дбайте про лішшу будуччину. Любіть просвіту і добробут народу, любіть свою державу. А з любови будете готові і до жертв. Однак всю вашу любов опирайте на Божі і до Него її звертайте, дбаючи надівсе, щоби в народі цвив Його закон, Його віра і релігія, Його сьв. Церква. Тоді будете патріотами і народови пожиточними і Богови мицими.

Патріотизму, що не є християнський, стережіть ся. Він веде народ до поганства і до нещастя.

Коли в якій книжці чи часописи, чи де на патріотичних обходах стріните патріотизм хочби як голосний і одушевлений, але незгідний з Христовою вірою і правдою, майте ся перед таким патріотизмом і перед такими патріотами на остережності, бо під позором любви народу і держави легко можна дати ся вмотати в небеспеченство для душі і совісти. «Не всякому духови вірте, каже сьв. Апостол Павло, але випитуйте духа, чи він добрий, чи може злий».

На бали.

— Алеж ви нині легонько танцюєте!

— Нині, то ще байка. Але, щоби пані Добродійка бачили, як я при кінці місяця легонько танцюю.

Признане.

Підстаркуватий кавалер до молодої панночки:

— Як би ви, дорога панночко, зістали мосю женою, то на руках носив-бим вас ціле житє.

— То ви такі сильні?

— Так, пані, у мене сила за чотирох коней.

— А я ніколи не повірила би. Що правда, то на одного коня виглядаєте.

Всіляково бувас.

Кума: Як мій старий потягне собі вечером за много, то на другий день ходить як збитий.

Друга кума: А у нас кумонько то так. Як мій старий перепс ся вечером, то на другий день я ходжу збита.

Добра засада.

— Я, дорога пані, тримаю ся тої засади, що кожда з моїх доньок має бути заручена в 18 році.

— Ну, а як ся не заручить в 18. році?

— То так довго має 18 літ, аж доки не трафить ся наречений.

Певне средство.

— Ах Боже мій Боже! Старий знов п'яний. Бачите як качки заганяє? Ах доле моя доле!

— Кумо, я знаю досконале средство против п'янства.

— Ба, але чи ви певні, що поможет?

— На маєш! Та-же я тим лікарством вже сім разів вилічив ся сам з п'янства.

Трафна відповідь.

Учитель: Гриню! Що бачимо над собою в погідний день?

Ученик: Небо!

Учитель: Дуже добре. А що бачимо над собою в день слотливий?

Ученик: Пирасолі!

Озеро царя.

Кругом столітній ліс стойть,
там озеро видати
глибоке, чорне, як той гріх,
аж лячно споминати:
Осока там лиш шелестить,
від співу ліс там не гудить,
пташата там німіють,
неначе каменіють.
Смерека там мов мертві спить,
галузем не рушає,
а сосна в жалю претяжкім
свій верх у низ спускає;
калина там ще не цвила,
малина там ще не росла,
туди не ходять люди,
там страшно, лячно всеюди.
Раз жив там кажуть цар оден,
давно вже се бувало, —
мав замок гордий, мав свій край,
давно то вже запалось;
доньок прекрасних троє мав,
усе він ними величавсь
ще більше, як ворями,
мастками, країми.

На старість цар той отемнів
і тяжко нудив съвітом,
не бачив, як красу съвіт,
зимою ані літом;
та він про те і не дав
одно в душі собі гадав:
Дітей я троє маю,
У них старий сконаю.
І так він царство розділив

дочкам, щоб царствували,
за те старого щоб вони
як діти дозирали.
«У вас склонити голову
я хочу, діти, сю стару...»
«У хаті, батьку, нашій
спочинуту кости вані.»

Не довго тішив ся той цар
прекрасними дочками,
небавом сліпі очі вмив
гіренькими сльозами;
бо діти, при котрих він жив,
про щастє їх лиш дбав і синв,
старого лиш скорбили
і кров із серця пили.

Найстаршій тягаром він став
і року ще не було;
в середньої неначе вік
три тижні проминули...
«Що хоче старець той сліпий?
Тікай, щезай від сих дверей!»
найменша так сказала,
до замку не пускала.

Пішов старий у съвіт... самий,
як темний дід, незнаний. —
«Ох доле моя зла, гірка
та съвіте мій поганий!..
Чим був кохись, про що я синв?!

Чого тепер ось я дожив!
За що я так страждаю,
ні жив, ні вміраю?»

По сьвіті так старий ходив,
під тином годував ся
хлібом жебраним, гірким; —
не жив, а лиш карав ся.
Попід ворітми в гусли грав,
тоскливи думи так співали,
що серденько кроїлось
і габло і боліло.

Оттак вноси він біль тяжкий
у грудях тих сточених,
оттак то слози проливав
з очей давно засушених.
Аж біля царських раз воріт
спинив ся нещасливий дід
і голосно став грати
і грізно промовляти:

«Щоби вас, діти, покарав
великий Бог із неба,
щоб ви не знали поки вік,
що раз умерти треба;
щоб ви за вапшу ганьбу, сміх,
про ваш той непростимий гріх
ридали, слози лили,
до Суду жили... жили!...

Ще раз забренькли струни всі,
а слози покотились,
старе, бліде, сухе лицє
мов кровіо зросили;
ще раз глибоко він зітхнув,
потім на віки тут заснув,
усі струни пірвались,
на віки повтихали...

I царський двір і мур і сад
у землю тут запав ся,
тоді саме, коли гусляр
з сим сьвітом попрощав ся.
А з ним запались усі три
його невдачні дочки,
і озеро там стало,
де їх гніздо стояло.

Тепер що ночі, як блідий
на небі місяць сьвітить,
то чути, як під озером
ридають царські діти
і молять Бога, щоб судив
за гріх великий, щоб спустив
свій гнів, щоб раз померли
і чорний гріх отерли.
Та дармо, пусто! Муки ті
зносити вони мають
аж доти, поки ангели
у труби не заграють;
аж поки буде суд страшний,
де стане добрий, стане й злий:
то доти муть ридати,
за батьків страждати.

Кругом столітній ліс стоїть,
там озеро видати
глибоке, чорне, як той гріх,
аж лячно споминати.
Що починається там три сестри ті
являють ся, мов духи алі —
тоді аж поринають,
як зорі погасають.

C. Воробкевич.

ТУГА.

Коли я з лозів над Прутом виходив на зарінок, він сидів задуманий на поrozі млина против сонця і не бачив мене. Мені здавалося, що він дивиться в інший бік, на недалекий високий беріг Прута, де против ясносинього неба, купалася у лагідних промінях сонця одинока рябина. Вона вихопилася з поміж низеньких корчиків високо у повітре і сіяла тепер у сонцю своїми жовтими і густими китягами червоних ягідок, мов золотом і кораллями, далеко пішнійша на вроду, як весною.

Тихо і сумно було на зарінку над синім Прутом. Прут цілив якось притомлено; невеликі філі бігли швидко наперед, мерехтіли проти сонця, булькотіли тихо, як малі жерела, а шуміли сердито там тільки, де завязалися вирвати із дна якийсь замулений пень, що заваджав їм у дорозі. Ще найбільше гомону було коло млина на броді, але й сей гомін не оживляв тихої, опущеної околиці по сей і по той бік ріки, не розвеселював сусідніх густих лозів із висохлими балками і недалекого букового ліса, що стояв високою зелено-жовтою стіною поза лозами на узгірю.

Я пішов зарінком до млина. Дово-лі вже находився сам понад Прутом; тепер хотілося мені з ким поговорити.

Малий, мов сільська хата, млин, що цілим своїм тягаром спочивав на великій чайці, тремтів увесь на бистрій воді і був би радо поплив відвідати Бесарабію, коли-б не три довгі

косиці, сплетені з лозини, що тримали його кріпко при зарінку і не пускали. Сприси з ялиць спинали його, щоби не підплів за близько до берега, і так він мусів стояти на філях та дрожати з натуги. Велике розмахове колесо сперте від ріки одним кінцем осі на човні-погоднику, а другим кінцем у млині, пlesкало своїми довгими дошками по воді і трясло цілим млином.

Я ступив на кладку, що вела у млин.

— Дай Боже здоровля, іаадо! Чи позовите заглянути у ваш млин?

— Та подивітесь ся! — відповів він мені коротко, встав із порога і також подався у середину.

Тут, не відзываючись до мене, почав пильно шукати чогось у кутку поміж соломою, на якій певно спочивав у ночі. Лежав тут сердак і тайстра а більше не бачив я нічого.

— Десять люлька закинула ся мені промовив він по хвилині, мов би хотів виправдати себе, чому такий не-привітний.

— Не шукайте! Ось вам цигаро та закуріть собі!

Він обернувся, подивився на мене уважно, обтер руки об штани, взяв цигаро і склав його поки що у черес. Потім поклав ділетку кукурузи на підок, виліз також туди східцями, висипав кукурузу у кіш, зліз, спробував, яка йде з мучника, і тільки тепер вийняв із череса цигаро, щоб закурити.

— Сідайте, пане!

ОГІАНТОВ

UNIVERSITY OF LINO S A T

URBANA-CHAMPAIGN

Я сів на малий ослінчик, а він промістився на порозі млина против сонця там, де перше сидів. Почав закурювати цигаро.

— Так сонечко пригриває, аж любо посидіти! А в нас другої Богородиці як було студено! Ласка божа!

— Старші люди люблять вигрівати ся до сонця, — відповів я, щоб як небудь завести розмову. — А ви вже, бадіко, мабуть не молоді?

— Що? Я? Я це панщину затямив! Буде може сімдесят...

Я здивувався, бо хоч сей, невеликий на згіст, дідусь ходив уже похі-

Олена Пчілка.

ло, але не виглядав на сімдесят років. Його чуб, підголений по старосвітськи, був тільки трохи припорошений сивиною і спадав іще буйними, довгими пасами на потилицю, а на чолі понад самими очима звисав, як рівно підтята груба стріха понад віконцями селянської хати. Прикрите таким способом із гори обличче, з малими прімерклими сивими оченятами, з притягтим під носом вусом, із небритою давно бородою, як сивою стернею, виглядало якось невиразно, так що старому не можна було зміркувати віку. Міг мати п'ядесять років, а міг мати і сімдесят, як сам казав.

— I кожушина вже не гріє, старий я вже...

Ну, певно; отсей легкий киптарик, запнятий під лівою пахою, не міг його багато загріти. Не могла вдергати тепла і дірава на рукавах сорочка, спущена поверх вузких полотняних штанів. Великий черес із ремінцями, на яких висіли капшук на тютюн, протичка до люльки і ножик, міг тілько заважити на клубах, але не загріти. Може тілько в ноги не було старому холодно, бо обвив їх грубо онучками і поверх них затягнув давно вже заболочені постоли.

— Ce ваш млин?

— Гей, коби мій! Я тут тілько наймит.

А своє господарство у вас є?

— Було колись. Тепер тілько хатина лишила ся.

Старому видко, ся розмова була немила і тому я не питав ся даліше. Він дивився тимчасом на мертву рибку, що крутила ся на воді коло кладки. Мабуть млинське колесо вбило її і вона то щезала на якийсь час під млином, то знову випливала зпід нього і довго блістіла на воді свою срібною лускою. Потім повів старий очима по полях ген-ген на горбах під лісом. Там стояли рядом копиці сухого кукурудзяного лабузу, а коло них лежали тут і там купи жовтих гарбузів. Здалека було видко, як вони блістіли проти сонця, мов ясножовта плахта на сірих, брудних полях.

— Бачите там під лісом хатину? Се моя хата — відозвав ся дід сам, уже не питаний.

Далеко під лісом видко було справді якусь велику сіру пляму з яскравою точкою по середині: се певно віконце хати так сияло против сонця.

— Стілько всього мені лишило ся, а всео інше за морем.

— Як то за морем?

— Син забрав, до Канади поїхав. Жие там у якісь Манітобі. Край так зветься, от так як наша Буковина — пояснив він мені.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— І добре йому там?
 — Або я знаю? Від Різдва не приходило від нього письмо.
 — Видко діло, що добре йому.
 — Ба, коби! До Жучки вернули недавно два флекеви з Канади і ті никакше кажуть.
 — Зле їм вело ся?
 — Ще й як зле! Один мудрий був тай не продав тут усього, лишив собі

жу: «Адже ти в мене один, (бо я, знаєте, від першої жінки не мав дітей, а від другої тільки він лишився, а вона померла), адже — кажу йому — в тебе жінка молода, дитина маленька, небезпечно вибирати ся в таку дорогу; є де жити і тут, хоч і не з медом, — на що тобі їхати стілький съвіт? Не послухав мене, продав, що було, і поїхав.

Микола Лисенко.

і тепер хоч децо має. А другий вибирає ся до Канади, продав усьо, тепер вернув ся і наймив ся до служби. А був господар, не треба було йому...

— Вони бачили ся з вашим сином?
 — Ні, не бачили ся, а так тільки кажуть, як там у тих краях за морем. І чого їм було стілький съвіт їхати?
 — Чому-ж ви не сперли свого сина?
 — Ага! Сперти! Як пішла чутка, що люди їдуть, він і собі! Я йому ка-

— А ви з ним не хотіли їхати?

— Ні! По що? До чого я там за морем здав ся, такий старий? Чи мені ще багато віку лишило ся?

— Так ви самі тут лишили ся?

Сам. Є родина невістки, та яке мені діло до неї, або їй до мене? Ще коли-б ми богатирі... А так... Лишився я сам тай уже своїх не побачу. Пропало!

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Старому затретів голос; він без-
сильно поклав руку з ціаром на колі-
но і задивився тупо на косиці, що під
напором води все то піднималися тро-
хи в гору, то спадали майже на воду.

— Деся бувало давніше вийшов
котрий із села, осів на другім, можна
було його відвідати; пішов на жнива
і в Бесарабію — і я ходив — і там
можна було його віднайти; а тепер
пушкай вітра в полі! Ідь за море, стіль-
кий съйт, стілький съйт! Та сеж ці-
лого маєтку треба, аби туди заїхати.
А я ледво на кулешу зароблю...

— То син не хотів вас узяти з со-
бою?

— Та чому не хотів? Хотів! Що
плачу було! Але я впер ся! Ну самі
скажіть: яка йому поміч із мене?...
Думав я спершу: нехай, поїду я, жаль
покидати діти; а потім і відхотіло ся
мені. Коли-б молодий, то придав ся
би своїм дітям, а так тільки дармо
хліб переводи! «Не поїду я з тобою
сказав я йому, у тебе грошій і так ма-
ло; коли на мій перевіз видаш, нічо-
го не лишить ся тобі; початок буде
гіренький; працювати так, як треба
на полі, я вже не годен — по щож ти
маєш ще й про мене журити ся? Я
й тут не пропаду». Хиба не розумно
казав я?

— Розумно...

— Отож то й є! Чоловік своїй дитині не воріг... А до того знаєте, якось
мені так було, що трохи мені серце не
пукло. Тут я рад би з дітьми поїхати,
а тут подивлю ся на свою хату, на се-
ло, на цминтар: там обі жінки, мій
ненько, моя мама... Молоді сього не
розуміють, — що ім за біда? — съйт
широкий! А мені годі розлучити ся
з тим усім. Стілько літ прожив тут!
Тай на яке розлучати ся і по що? На
сих кілька років, що ще мені може ли-
шили ся? — Поїхали вони: син і не-
вістка і дитина. Банував я за ними
з тідень, як по покійниках, а там по-
тім і відлягло помалу від серця. Поїха-
ли-ж і людські діти, гадаю собі, не
тілько мої.. А далі прийшла робота
в полі, минав ся день за днем... Якось

до голови не приходило... Прислав
син лист, пише, що дитина вмерла...
Смуткуж мій! Дитина була, як горіх,
— що я мав за потіху з неї! Забрали
її на смерть за море...

Старий замовк. Але за хвилину
щось у млині чи загуркотіло не так,
як треба, чи що стало ся, — він обер-
нув ся до скрині, в яку сипала ся теп-
ла жовта кукурузяна мука, встав,
підставив руку під мучник, потер му-
ку пучками, поправив коні коло ко-
ша — і сів собі знову на порозі. Не-
докурене цигаро загасив пальцями і
сховав у черес.

— А потім, знаєте, син довго-довго
не давав вістки про себе, щось із півто-
ра року не писав. Я вже не знав, що
й гадати, — аж десь так перед Різдвом
приходить знову лист: невістка пише,
бо вона письменна, вчила ся в школі...
От знаєте що, пане! Може би ви мені
прочитали сей лист?

— Чи-ж вам іще його не читали?

— Читали іще в зимі, та я не зрозу-
мів добре.

— Лише раз читали вам?

— Ей, де! Я й на Великдень ка-
зав собі його читати! Смутно було
мені, знаєте; таке рокове съято, а тут
я старий сам! То як мені прочитали,
аж мені лекше стало. Я маю сей лист
тут.

Старий пішов у куток, де спав, та
звідтам із якоїсь скалубини вийняв
помнитий синявий папір.

— Ану прочитайте, пане! Мені так
здається ся, як би я з ними був, коли
слухаю. Прочитайте, пане, та не гні-
вайтесь ся на старого! Стілько мого.

Я вволив волю старому. Невістка
писала за свого чоловіка і за себе, —
писала ізза моря, з далекої Канади,
до родини над синім Прутом:

«Кланяю ся до вас, таточку Тодо-
ре, тай до вас, мамочко, аби-сьте здо-
рові були зі своїми дітьми! Дякую
вам дуже файно, що-сьте нас випрова-
дили до Канади, ще аби-сьте за се мно-
го літ прожили! Дуже мені було тяж-
ко тих два роки, бо я, як прийшов тай
сів-ем на голе поле та не було нічого

свого. А тепер маю вже дві корові і пару биків. Се літо, що минуло, був-ем на роботі та заробив-ем 60 доларів — тут долляр, як там лев — та за сі гроши купив-ем собі віз. Але тут лекше тримати дві корові й пару биків, як

«Тутки не мож гроші ні з чого зробити, лиш тілько з худоби, бо тут хліб дуже таний, корець пшениці два долари. Я вже тут третий рік, але ще-м не дав нікому ані грейцара за поле податку. Ніхто не платить, але аж по

Іван Франко.

там одну вівцю, бо тут січки ніхто не рубає, лиш у літії накосю сіна, а в зими возьму та занесу ґральми до шопи.»

— Отже добре! — замітив старий, що слухав листу так, як би ще нечув його. — Ну, а далі?

трех роках маємо платити 4 долари на рік на школу, що діти будуть учити ся. Тут у школі нема руського професора, але ангельський.»

— Жадного податку не платять!

— зітхнув старий. — А в нас!

Съмішне.

Хто більший циган?

Один пан в малім місточку в Галичині, приглядая ся з вікна на торговицю, де відбувався торг і побачив як циган спродає коня жидівському барішівникові. Цікавий, хто кого опушкав кличе насамперед цигана до себе і питав:

- Щож ти там з жидом робив?
- Спродав йому коня — відказує циган.
- Як дорого?
- За 10 ринських.
- А ти дурний цигане, як ти міг коня спродасти за 10 ринських?
- Прошу пана, той кінь був кривий.
- Пан закликав жида тоді до себе і каже йому.
- О! ти дурний жида, як ти міг купити кривого коня?
- Ну, прошу пана він не кривий, він лише налягає на ногу, бо є але підкутий.

Кличе знова пан цигана до себе і каже: Ой дурний ти, дурний... твій кінь не є кривий, тільки храмас на ногу для того, бо лихо підкутий. — Ні, пане — відказує циган, він є на правду кривий, я його навмисне казав зле підкувати, щоби купець думав, що він для того храмас. Кличе пан знова жида і каже: А видиш жидівська фуяро, кінь на правду кривий, циган мені сам признається — він навмисне зле підкув коня, щобись думав що кінь храмас, для того, що лихо підкутий. Ну! що такого великого, я йому на всякий випадок, дав фальшиві гроші.

Як Куба Богу, так...

— А а а! Що я бачу! Добродій купили собі нові черевики; цілком інакше тепер нога виглядає...

— Знаєте що, пане? Купіть собі новий капелюх, то може вашій голові дещо поможе.

Порожній будинок.

Двох панків здібало ся на вулиці, а оба в порядкими носами.

— Чи ви, добродій заживаєте, табаку?

— Ні, зовсім не заживаю!

— Ах, яка велика шкода. Такий тентій будинок а пусто стоїть.

Думки.

— Держати женщину за слово, а шупака за хвіст — то на одno виходить.

— Женщинам не можна повірити секретів, бо вони мають проколені уха.

Більше жадати не можна.

Той сир швейцарський має за богато дір. Ви повинні пане порахувати мені його дешевше.

— Того зробити я вам не можу, але зверну вам цента за кожду дірку, которую мені принесете назад.

Не хоче присяги.

Жінка: — Ти меле не любиш і піколи не любив. Я би присягнула на се, що ти в чотири місяці по моїй смерті ожениш ся з другою.

Муж: — Твоя присяга є злишна для мене, бо я тобі і так вірю.

В сальоні.

Гість: — «Сей бог», кілько пива ви шинкусте денно?

Сальоніст: — Три а часом і чотири бочки.

Гість: — Я би вам порадив, щоби ви шинкували п'ять бочок.

Сальоніст (зацікавлений): — Ну, то я вас дуже прошу про сю раду.

Гість: — Коротка рада — доливайте повно.

Що чверть години.

— Се лікарство маєте заживати, що чверть години — каже лікар до хорошого.

— А горівкинич не можна? питав хорій.

— Найбільше, оден кильшок!

— Чи також що чверть години?

ЗА МЕЖУ.

«Билисте Йваниху?» — запитав судія Грицька, що стояв босий, з одною нагавицею підкоченою в сардаці на опашки, з розкуйдованим чупром. В чупру стриміло кілька стебел соломи. Як спав у стодолі, так рано на зорях устав і почимчикував до міста «на термін до права».

Замість Грицка відповіла Йваниха. Протиснула ся чим борще поміж людій і доти не стала, доки не вдарила ся ніжними пальцями до ґрадуса, що на нім стояв судейський стіл:

«Бив, ой бив мене, кілько сам хотів! Сапов. По голові, по крижах, по руках, по ногах, де засяг... От прошу, які синці...

«Тихо бабо! Я Грицька пытаю!»

Іванисії здавало ся, що як Грицько говорити-ме, то й його — справа. Тому не переставала:

«Прошу сендузі... він ме брехати; буде казати, що то його ґрунт, що я розпочала сварню. А я зараз отут присяга гола й боса...»

«Тихо, бабо, кажу!»

Гриць використав нагоду. Підокрав ся аж до самого стола, й хитро підсміхаючись, показав пальцем на Йваниху:

«Адіт, прошу найяснішого суду: вона все так, коли вона тут, у цісарськім суді, а яка вона дома. Причепить ся, як ріпяк кожуха...»

«Коли-ж бо ні! брешете» — перевбила Йваниха. — «То ви розбійник... Не кричалисте, що мене заріжете? Га? що?»

«Тихо, бабо, бо зараз замкну!»

«Хіба таке: не дають говорити... рясні слези сперли Йванисії голос у горлі.

Грицко аж просіяв: «Ади, маєш право! Такес ся віфалювала по селу: я його до суду завдам, до кременялу піде...»

«А він казав, прошу сендузі, що ся суду не бойть».

«Брешеш!»

«Такис казав».

«Брешеш!»

«Люди чули!»

«Брешеш!»

«Тихо, бо я вас зараз обов замкну. Розділіть їх!»

Два свідки, один старий, сивий, другий молодий, упхали ся поміж Грицька і Йваниху.

«Бивесь Йваниху?» почав урядувати судія.

«Прошу віслухати, найясніший сендузіо, я скажу як зайдло. Ще мій небіщик дедя, царство йому небесне...»

«Але-ж я тебе пытаю, чись бив?»

«Прошу пане сендузіо, а віслухайтесь. Бо не мете знати, як зайдло. То все зза межі...»

«То моя межа» — крикнула з другого кінця стола Йваниха.

«Оце твое! знаєш?» — і ткнув старому свідкови дулю під ніс, бо до Йванихи не досяг.

«Але-ж мені не треба як зайдло. Я хочу знати, чись бив Йваниху?»

«Тоже вона каже, що бив».

«Але я хочу чути с тебе».

«Я її до суду не завдавав. Чо вона хоче в мене?! В мене сьогодні робітна днина».

«Бивесь? Так чи ні?»

«То було на мої питомі межі».

«Бивесь?»

«А коли-ж я її бив?»

«Я тебе питаю ся».

Юліян Романчук.

«Аби вона так ногами збила при сконаню, дай Господоньку святий. Та де-ж я її бив? Замахнувся з пару раз сапов, бо то на мої межі, я сапав тоді барабулю».

Іваниха прімкнула ся помежі свідків тай заломила руки: Йой! а він що каже? Тоже він бреше, не слухайте його!

«Пишіть — сказав судія до писаря — обжалований не почуває ся до вини. Буду вас слухати — звернув ся до старого свідка — абисте правду казали. Як ся називаєте?»

«Прошу найяснішого суду, я не по-зволяю, аби він говорив, то її свідок» — протестував Грицко.

«Що знаєте?» — допитував ся судія свідка.

«Усе знаю, бо я з її дедем у супружії був. То діяло ся не тепер, давненько, ще голодних років. Небіжчик мав пару волів лисіїв, а я мав пару волів голубих...»

Іваниха: «Аякже, аякже».

Грицко: «То її свідок, я поставлю свої свідки.»

Іваниха: «Твої свідки піяки..»

Грицко: «Най ціле село прикаже.»

Свідок: «Я мав ґрунт на сіножатах (тепер здавем уже на сина, най він ғаздує, бо мое — сьогоднє-завтра: лопата тай ано! до дучі!) А небіжчик мав ґрунт на теплицях, таки межа в межу з його дедем. Але ғазди жили в злагоді. Де то хто давно чув за таку супереку, як тепер?! Гріхи, нічо лиш гріхи. Міні вже на сімдесятій переступило, але моя нога ще не була в суді (аби сюда ніхто добрий не заходив!) А деж? Така божа днинка (хто міні сьогодні за днину заплатить?!) Чиж то не ліпше в мирnosti, в злагоді: своє пантруй, але чуже не руш...»

Іваниха: «Чуеш, що старий чоловік кажуть?»

Грицко: «То ти мене нарушила.»

Іваниха: «То мого дедя межа, я на то свідки кладу».

Грицко: «Шос я тобі в твої свідки, я маю свої свідки.»

Свідок: «За своєв працев серце болит.»

Іваниха: «Ой болит...»

Грицко: «А мене-ж не болит?»

Свідок: «Але чуже гріх порушати.»

Іваниха: «А що!»

Грицко: «Й-е!»

Свідок: «Шіснацять рік я був з її дедем у супружії, що року я то поле орав, але сварні ніякої не було. Ме-

жу ніхто не рушав, ані її дедя, ані його. Худібка, коби здорова, пасла ся. Бо, проще найяснійшого суду, давно було широко: ніхто за межу не дбав, а тепер тісно, дуже тісно стало...»

Судія: «Тут Іваниха завдала до суду Грицка за «образу гонору», що іх бив сапою. Знаєте що за то?»

Свідок: «Усе знаю. Чи то лише образа гонору? А божа образа! Також вони вже штирнацять рік...»

Іваниха: «П'ятнацять...»

Свідок: «...Може й п'ятнацять: отої отої, отої (показує руками) гріх від Бога, а від людей сором.»

Судія: «Булисте при тім, як він її бив?»

Свідок: «Що ви говорите? А де-ж я міг при тім бути?! Тож я вже три роки як не віхожу в поле. А зрештось хоть бих там і був, та деби я йшов на головниство! Я — Богу дякувати — вже п'ять літ за жадну сварню не свідом. Але оця молодиця прийшла оногди до мене, як зачала заводити, як зачала плакати. — Господи твоя воля. Вуечко, каже, впадайте на Бога, будьте мені за свідка, бо на тій межі буде колись забійство. Або, каже, він мене с світа зжене, або я його. Тай я став й за свідка. А чому ж би ні? Тож я з її дедем шіснацять рік у супузі був».

Другий свідок тож само знов. А свідком він був тому, що Грицко наважився його також зі світа зігнати.

Судія пояснював Іванисі, що обида чести аби підходила під державний карний закон, мусить бути або при

двох свідках, або на публичнім місці. А що тут ні одно ні друге не було, то...

Іваниха: Тож він мене трохи не вбив. Та ще й на моїй межі!

Грицко: «To моя межа».

Іваниха: «Прошу сендві дати йому фрику, бо ніяк буде на дорозі показати ся. Тож він як узяв до мене сапище, як мене хомнув по голові, то я трохи в межу не впала.»

Грицко: «Йой!»

Метнув ся с перед стола, поміж люде, та до сіній. Відти ніс сапу, вагти зо 3 кільограмами, на держаку, довгім у хлопа. Не міг борзо прінхати ся поміж людей.

«А прошу, іазди, а проступіть ся-ж!»

Іазди поволи проступали ся.

«Ану — трохи на бік; сапу чоловік несе» — один одному подавали.

«Ади, прошу найяснійшого суду, подивіться ся. Та тут є чим бити? Та се легке, як перце; спосібна дуже сапа» — говорив Грицко, поставивши собі сапу на обі долоні тай підтримуючи нею, наче дитиною, аби не плакала.

Але судія викликав уже другу справу. Заплакана Іваниха й сіяючий з радості Грицко мусіли вже йти до дому.

Якийсь іазда с під печі став на пальці, витягнувши й дивить ся понад голови на ту сапу.

«Що гадаєте? Зелізє. Як би так порядно ковтнув по голові, добрий би знак зробив!» — говорив до свого сусіда.

«А ще, як у яку годину!» — відповів сусід.

Молитва за Україну.

О Мати Божа, Мати єдина,
До Тебе лине вся Україна.
Тобі у жертву серця складає,
О крашу долю Тебе благає.

Над людом нашим, Діво Маріє,
Погасло сонце, тай не зоріє,
Народ враждою, горем прибитий,
В тяжких кайданах, в журбу сповитий.

Домашні спори гірш чим кайдани
Ломлять нам, силу і ятрять рани,
В гіркій недолі безмежно бідні
Гірко ридася на наші злидні.

В кого-ж потіхи, щастя шукати?
Кого-ж відради в злиднях прохати?
Лишень у Тебе, Наша Ти Зоре,
Твоя бо ласка, то лік на горе.

Тебе ми просим, Тебе взвиваєм,
В Тобі надію всю покладаєм,
За Україну встав ся у Сина.
О Мати Божа, Мати Єдина.

Ми в лютім бою за святу віру,
За святу Церков, за Україну,
Переживаем дні горя сірі,
Переживаем важку руїну.

Та не страшний нам бій з ворогами
Ми йдем до бою за діло праве,
Твої пропори мають над нами
Тріумф віщують Твоєї слави.

Ти лиш скріпи в нас надію, віру,
А нас не зломить сила ворожа,
До сонця йдемо крізь імлу сіру
До сонця Правди, о Мати Божа.

З практичної школи.

Вертає Михайло Розхідник з торгу вечером; добре на саньох сидіти, з сірими говорити; санна устелила ся, ніч погідна, місяць світить, видно ся як у день. Жиди не ощукали, воли продав з добрим баришем, торг повів ся. От і на душі мило. До хати далеко, три верхи і Циганова Шия, — стрімкий беріг під самою загородою — але йому не першина в такій порі їздити; нераз у саму глуху північ, у темній пітьмі припариш до дому.

Глядить Михайло по небі, бачить все в такім самім порядку, який його дід, славний бакуняр, часто йому показував: косарі, квочка, віз небесний і тата звізда, що все в однім місці висить над головою, а не рухає ся; все в порядку, нічого не змінило ся. Видно, на небі нема таких «руїнників», як ті, що розлізли ся по Бескиді, мов плюгаві черви, та лоточать зелену Верховину.

Іде Михайло то до гори, то в долину, говорить з сірими, не скучна в трійку їзда. Дігнав його арендар Мошко великий крутар і циган: не десять і не сто разів вивів він Михайла в поле.

Чіпив ся Мошко саний, питає:

— В порожні, Михайло?

— В повні, Мошку — відповідає Михайло, — маю рецептю, кілька топок соли, соломи повні сани і сам везуся, а ти, щирій мій сусіде, від саний геть, бо обірвеш!...

— Шо я обірву, що?... ліпше візьміть мене до дому, я заплачу: дві шістки дам.

— Так, то що іншого. Давай сюди гроші та сідай собі з заду: лиши обережно з горнятками, з сіллю...

— Дам у селі. Що? може мене боїте ся?

— Бояти ся не бою, але гроші дай зараз!

Цертолить ся Мошко з Михайлom і іде; все заговорює то сяк, то так, завертає хлопові баки, аби лише доїхати близше до села.

Замітив Михайло хитрість Мошкову, став, ніби поправляє ярмо на волах, зорить скосо на Жида.

— Плати — повідає по хвили — або з саний тручу, батогом потягну...

— Нехай тебе лихо трафить! — крикнув розлючений Жид; — я зайду борще, ніж ти зайдеш... Який мені господар, триндає ся телятами...

— Нехай тебе й трафить, мені нічого до того, але на моїх саньох за дурно не поїдеш.

Пігнав Жид, аж ноги розпустив на вітер, сніг ними заміtas. А Михайло дав ще волам перекусити, сам над ровом припік коло огню люльку, закурив, іде.

— Не минувший тиждень для тебе — говорив Михайло Розхідник, розвалившись ся в саньох, сам до себе. Вісім вас іхало три милі, а прийшло ся платити, кождий на потемки з воза щусть! та до корішми... А мара їх напхала тоді зо п'ятьдесят у самім ванкири, пізнай-же!... Все чорне, пейсате, не пізнаєш, котрий з тобою юхав... Пропало... Пачки тютюну, біг-ме, пачки тютюну не дістав, ще й чвертку вівса вкрали. Нині, каже, дома дам... Добре, дай і дома, але дай тут зараз, а ні, так зо шумом!

Іде Михайло, підіздить що раз вище до верха, перехопив ся вже й че-

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

рез Циганову Шию поміж скалистими опоками, де двом возам годі оминути ся, хоче скрутити на полянку до села, аж тут ненадійно зчукали воли, занепокоїли ся.

— Пабе, бойку, не пручай ся, бо

під смерекою гарцює, щось розтягають, гризуть ся звірі.

— Тихо, хлопці! нема страху — говорить Розхідник до волів. — П'ять їх там, весілля спровалюють; нас трох не дамо ся.

в рів звернеш — остерігає Михайло сорокатого.

Не слухав ні сорокатий, ні лисий: скочили в бік, замотали ся в корчі, вивернули Михайла на дорогу.

Встав Михайло, обтріпав ся, глянув докола, а за фосою купа вовків

Хопив Михайло цілий сніп соломи, запалив, кинув поміж вовків, глядить що вони зроблять.

Гаргаргар!... Загаркотіли звірюшки, розскочили ся, пігнали в провал до села.

— Ади!... Подяка!... Грій його, а

він один з другим сердить ся. Шкода соломи, треба хоч ленькую закурити.

Закурив Михайло леньку, глянув ще раз під смереку, глянув і на смереку, а там — фі, фі, фі! — засвистав і своїм очам не вірить. Поміж гіллем сидить Мошко простоволосий, трясе ся від страху і зимна, а пейсами вітер грас, немов цілого вхопити хоче.

— А що там, Мошку? — питає.

— Ну, ну, а ви що там? — відповідає Жид. — Я вже не живо.

— Я, Богу дякувати, жию і іду до хати... Будь здоров!...

— Йойо-йой! пождіть, дам вам гроши, не лишайте.

— Давай, але з дерева. Не буду ждати, аж злізеш.

— Як подам? коли в долині сніг, а там не дістанете.

— Я вже зараджу.

Привязав Михайло шапку до предовного костура, підніс до гори і каже: — Давай і повну верховату, я на сніг не висиплю.

Дав Жид гроші, хоч і руки закоценіли, кождий крайцар у пушках общу-пував.

Перечислив Михайло, знайшов двадцять крайцарів, поміг Мошкови зліти з дерева і завіз його простоволосого до дому; шапку сабашову і замашаний берлик зіли вовки.

Весело вернув Михайло до своїх; ті дві шпітки були в нього вартнійші, ніж півтора сотка за воли; в добрій був школі.

Спритна жінка але її чоловік не дурний.

Приїде собі Микола з міста два фунти ковбаси на «ут тайм». Та вірна жінка крадькома всю ковбасу з-іла.

— Де моя ковбаса? Питає ся Микола жінки.

— Кіт з-ів! відповідає жіночка.

Берс Микола кота, кладе на вагу і бачить що кіт важить акурат два фунти. На се, Микола, каже жінці.

— Слухай Матроно! Як то наш кіт, то де є моя ковбаса? А як то ковбаса, то де є наш кіт?

Вірний присявлі.

Суд і я: На що ти забив жінку?

— Бо бестія була страшно лютая.

— Та міг-сь, прець її покинути а не забивати.

— Пане сенданьо! каже мужик, я єї не міг покинути, бо я присягав, що не покину її до самої смерти.

I се потрафить.

Хтось там росказував, що славний маляр Рубенс потрафив одним потягненем пензля перемінити образок съмючої си дитини — на плачуучу.

На то відзвивається слухаючий: Овва! То зовсім не така велика штука; я сам таке потрафлю і то навіть не потребую до съого пензля, йно... прута!

Ковбаса.

Кажуть, що тепер годі дістати в реставрації чистої, адорової страви. В кождій може надібати якесь нехлюстя, як: пісок, волос, солому, тютюн і прч.

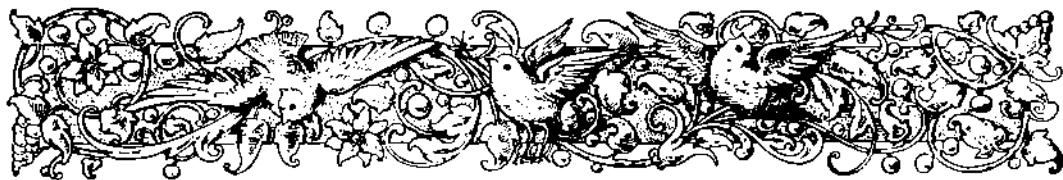
— А я тобі кажу, що найчистішою і найневпійшою стравою є ковбаса, бо вона на обох кінцях завязана і ніяке свинство не може дістати ся до середини.

У різника.

— А що вам дати, молоденька іздине?

— Прошу, фунт печінки, але без кости.

I. Франко.

У ПОЛОНИНІ.

Спомин старого вівчаря.

Ти гадаєш, небоже, що то мала робота сімсот овець! Адже то живе, адже то кожде свій розум мас. Не великий розумець — звичайно німина — а все таки такий, як Бог йому дав. Ади, в ліс зайде, чи в полонину, то все держить ся купи. Не розбігається одно туди, друге сюди так як рогата худоба. А все купкою.

А ведмідь злодій тільки й чекає на те. О, він також має розум! Ще й який! Не даром вуйко, пан Кулаковський! Сидить за колодою і чекає, аж цілий гурт овець увійде між виверти, а тоді тільки скік і має іх усі, як у стайні. І всі видусить до одної. А вони біднятка вже навіть не бегечуть, тільки зібуться в купку і чекаютьтихо своєї смерті.

Палиця в руці, цівка через плече, сопілка за поясом — так я, небоже, що рана вирушав за вівцями. Три пси — цуцу! На перед турми оден, а два по боках, а я з заду. Іду тай постоюю. Овечки як рій пчіл розсыпалися по зеленому. Чорна купка, біла купка, чорна купка, біла купка. Тут ущипне травку, там ущипне тай далі тай далі. Не пасе так, як худобина, тільки щипле, як дитина, ніби бавиться, ніби спішас десь кудись. А передом барабани, коменданти. Турми не треба завертати, тільки їх. А бирбір! А дря-у!

А гарно там у нас у горах, у полонині! Ой гарно! Делікатно!

Гарно там у нас! Ой Господи! До сить чоловік наймитував, гірко бідив, на чужих робив, а про те не жаль загадати. Вийдеш у полонину — зелено довкола, тільки головаті тулять до землі свої білі головки, мов цікаві очі визирають з поміж трави та моху. Холодно. Вітер тягне. Дихаєши широко повними грудьми. Все довкола пахне, все так і дихає на тебе здоровлем і силою. В низу ліс оперізує полонину чорною стіною, а над тобою піднимастися круглий шпиль гори. Тихо довкола, тільки вівці шелестять у папороті, десь колись пес гавкне, зелена жовна застукає в лісі або закриче вивірка. А я йду собі помалу, стану, сопівку зза ременя, як не заграю як не задрібочу, як не заведу думки, аж серце в грудях підскакує, або слізни на очі навертаються...

Го, го! Вуйку-небоже! То так не йде! Одна вівця, то ніби нічого, але сьогодня ти зарізав одну, завтра заріжеш дві, а позавтра передусиши мені пів турми. Ні, небоже! Такої згоди в нас нема! Ти гадаєш, що я цівку тільки на пострах нопшу? Го, го! Вже я віджалую ночі, вже я засяду на тебе в тім виверті! Вже мені одно, смерть або життя, а з тобою мушу зробити справу!...

Злодій вуйко! Три ночі вимучив мене! Мабуть занюхав письмо носом — не приходив. Але не мене здурити! Вже як я завязався, то не попущу. На четверту таки прийшов. Темно хоч

око вийми. Вітер стогне у верхівях смерік. Потік шумить у низу, а я скучивши ся серед коріння величезного виверту, цівку при оці, сиджу, чекаю, надслухую. Вже чую, що йде, знаю, що мусить надійти по при мене і сиджу, дух у собі запираю. Хрусьхрусь — уже близько. Витріщаю очі суне мій вуйко, мов копиця сїна в темноті. Морду підняв до гори, вітрить, суне звільна, обережно. У мене очі мало з голови не вискочать, так приираю ся, щоб вицілити йому просто під ліву лопадку. Нараз він став, голову на бік — фукнув. Занюхав порсх. Обертається на місци, щоб дати драла — і в тій хвилі бух-бух! З обох лісф по льотці так і впакував. Навіть не зіпнув вуйко, мов від грому гепнув ся на землю. Але то тільки хвиля була така. За хвилю він зірвав ся з землі, рикнув, звів ся на задні ноги тай просто до мене. Видно не дістав у саме серце. Я вже сиджу, не рушаю ся. Втікати нікуди, набивати не час.

— Ну, — думаю собі, — коли я кепсько трафив, тільки задрапинув його, то буде по мені. А в тім — Божа воля. Раз мати родила.

Та поки що буде — маю ще сокиру за ременем. Сплонув я у жменю, вхопив сокиру, перехрестив ся, поправив ноги, що були сперті на двох коренях, плечима опер ся о сплетене корінняче виверта, що, мов стіна, стирчало до гори, закусив зуби, похилив голову в низ, щоб бачити добре тай жду вуйка. А він уже ось-ось. Хапається лабами за корінє, нюхає і ричить, так ричить, мов розгніваний пяниця, що не може сказати слова розумного, тільки чує, що лютий і ричить і пхаеться наперед. Ось він занюхав мою ногу та досягає її лапою. Так немов би опік мене кропивою, не гірше. І в тій хвилі вістре мої сокири по сам обух утесало ся в вуйкову голову, розчерили її до тла. Він ще раз застогнав — так тяжко, так жалібно, мов грішна душа на муках і повалив ся до долу, щез у непрозорій пітмі, в ямі під вивертом. Я й сокири не встиг виймити, та-

ки з 'ним покотила ся в низ. А тоді, як не скочу з виверта та хашами, та на пляй, та лісом, та на поляну, та понад яр, ялівцями — одним духом опинив ся на полонині коло кошари.

Стукаю.

— То ти Паньку? — питає бац із середини.

— Та я, отворіть.

Устав він, засвітив ліхтарню, отворив.

Еugen Петрушевич.

— Ну, що?

— Та нічого, — кажу.

— Був вуйко?

— Та був.

— І пішов?

— Ні, не пішов.

— А деж?

— Лежить.

— Що, ти? — Бац не договорив. Ой, любойки, а тобі що в нозі? — скрикнув.

— У нозі?

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Я й сам не знат, що мені в нозі і тільки тепер, поглянувши, я побачив, що весь ходак і вся онучка і вся волока — кровава і кров заливає сліди. Раз, однієїнський раз мацнув мене вуйко по нозі і відразу прордер і ходак і онучу і ногу аж до самої кости. Коли

розвинули ногу, то я зомлів — крові багато витекло. Але бац, спасибі йому, вмів примовити, спинив кров, приложив якоїсь масти і за тиждень я був уже здоров. А вуйка на другий день знайшли неживого з моєю сокирою в головищі.

Петро Карманський.

Отче наш.

Ох, Отче наш благий, котрий цариш на небі
І вказуєш цілій вселеній правий путь,
До Тебе ми з низин звертаєм ся в потребі,
І молимо з глибин: Ласкав нам Отче, будь!

Нам ворог наш закрав кріаві плоди поту
І наших кволих чад ссе голоду поліп.
Поглянь на земний ад і вкороти скорботу
Та дай нам, Отче наш, насущний чорний хліб.

Цілій наш земний ільоб пірнув в потопі крові
І зависна рука тиранії нас бє,
Врізьби нам; Всеблагий, в серця скрижаль лю-
бові —
Нехай съятить ся скрізь съяте імя Твоє!

Ми знаємо, що ми чимало нагрішили;
Прости нам сліпоту слабої волі й тіл!
Так катови простить у нас немає сили...
Ох, Отче, не жадай від нас надлюдських діл!

Ми знаємо, що ми нікчемний пил дороги,
Котрий здуває час і губить в сірій млі.
І ми безрадні йдем крізь сумерки тривоги:
Твоя будь воля скрізь — на небі й на землі!

Наш човен без весел несеть ся океаном,
Над Сціллюю спокус, над кратером жадоб
І як міозі буть над пням серцем паном?
Не дай, щоб в сіti впав слабий, нікчемний
хроб.

Як ті голодні пси, що гонять кволу ланю,
Лукаві вороги несуть нам ад терпінь,
І невмолиму смерть. І ми стоя над хланю,
Благасмо Тебе: Роагром Ляхів!

Амінь.

Віден 1. XI. 1919.

Богдан Лепкий.

Дідусь.

— Прошу єромостя!

— А що там?

— До хорого. Чоловік чекає.

Най іде до дяка, щоби церкву відчинив і приладив, що треба.

Служниця замкнула двері і чути було, як у кухні повторяла пан-отцеві слова.

За малу годину вулицею з церкви в село йшло двоє людей. Вони потопали в морю білої мраки і оден другого майже не бачив так, що прохожі лише на знак дзвінка клякали, як годить ся клякати, коли священик йде з Паном Богом.

На дворі був осінній приморозок; сільське, як тісто в діжі розміщене, болото стало ся і съвітило брудними хрустальми. Під ногами вони ломилися і видавали легенький хрупіт. Пан-отець почув зимно і скорив, дяк собі поспішав і що третий-четвертий крок дзвонив. Так перейшли довжезну вулицю, аж опинилися за школою біля керніці.

— То тут! — озвав ся дяк.

— Тут? — повторив священик і відчинив ворота.

Його здивувало, що на подвірі було зовсім тихо. Ніхто не вийшов на стрічу, не було сусідів, своїків, сільських лікарів і лікарок.

— А може то не тут? — спитав пан-отець дяка.

— Ні, таки тут, старий Скргота хорий. Яж знаю.

— Ну, як так, то ходім! — I вони увійшли в хату. У хаті тишіна. Пусто, як вимів. Лиш постіль лежить розікрита, але недужого нема.

— Гей, є тут хто? — крикнув дяк, заглядаючи до кухонки, комори і до

съвітлиці. Ніхто не відповідав, лиш кури озвалися на поді.

— Нема що. Підождімо...

Сіли на лаву і чекають.

А тут і сонце засьвітило і мрака вже піднесла ся вище хлопа. Сидять і ждуть, коли чують, на дворі якийсь крик: «Ацю! Ацю!»

Вийшли на поріг. Старий дідусь босий, простоволосий, вганив за годованими підвінками і на силу старався їх намовити, щоби зайдти до кучі.

Але годованці, немов масьмівали ся з безсильності та неповоротності старого, бігали собі по цілому подвірку і видко мали велику охоту заглянути в город, що був забезпечений невисоким плотом і ворітцями з ріща.

— Ацю! Ацю! — кричав старий, блендаючи худими ногами. — До кучі!

Пан-отець дивив ся якусь хвилю, а там і став непокоїтись.

— А що то ви собі думаете! Посилаете по мене, не знати нацо і пощо? Хто у вас хорий?

Старий подивив ся на пан-отця і кивнув головою:

— Та то я, прошу отця духовного, то я вмираю:

Пан-отцеви було того за багато.

— Що то ви собі жарти з мене робите, чи що? Вмирає і за безрогами бігає по цілому обійстю!

— А якже, прошу отця духовного? Як вийшли, то треба загнати. А то пішли би в город або до сусіда. Ацю!

Хто знає, як довго були би тревали ті перегони, колиби не дяк. Він поставив дзвінок і червону ліхтарню на порозі, а сам взяв ся помагати старому.

Годованці, як побачили таку поважну підмогу, зайдли зараз до кучі. Дідусь ще раз накричав на них і замкнув дверцята на грабовий кілок.

Аж тепер підійшов до пан-отця і поцілував його в руку.

— Най отець духовні будуть вибачні і на мене не гнівають ся! Але звичайно, вийшли, так треба загнати.

Пан-отець змяк. Гнівати ся не міг, бо мав серце добре і до людей прихиль-

Крилошанин о. Іван Чапельський.

не, а в тім — гнівати ся не було й защо.

— Я не гніваю ся, — озвав ся лагідно, — але все таки трудити, мене, коли нема потреби, то несвісно. Виж такі здорові, що в неділю самі до церкви прийшли би та висповідали ся.

— Ох, Боженьку мій! Де там у неділю! Де! Я ось хто знає, чи до полудня дочекаю, Я лиш на силу жду вас. Так мені Боже, що на силу!

— Добре на силу, — погадав собі пан-отець входячи в хату...

Старий пішов до комірки перебратися в чисту одежду. За хвилю вийшов чистий і причесаний. Пан-отець не спішився. Не бачив потреби. Йому хотілося побалакати з дідулем, що був смертельно хорий і проте бігав по подвір'ю за безрогами.

— А давно ви нездужаєте? — спітав пан-отець, сідаючи на ослін.

— О здавна, здавна. Ніби так, боліти — то мене ніщо не боолить, а сила кудись поділається. Нічого її в kostях нечу. І в грудях чогось так холоне. Виразно смерть.

— Ну, і якже, нікого у вас нема? Самі сидите, як пустельник? І здорово му самому нудно, а не хорому.

— Та я не сам, прошу отця духовного, є в мене діти; добрі, добрі діти. Гріх був би нарікати.

— Добрі, а за старого не дбають.

— Дбають, отче духовний, дбають. Ще як дбають! Сьогодня ніхто з них з хати не хотів вийти. Обступили мене тай плачуть. Але я кауж: Чого тут плакати? Йдіть кожде до свого, мене не пильнуйте, бо ніхто мене не вкраде; а як маю вмирати, то й так умру, без вас. Ти, Гриньку, кажу до старшого сина, йди на Змийну. Ріля готова, давно час сіяти, а ну ж прийде похорон і знов відтягнеться, а тут уже і приморозки потягають. А ти, кажу дочці, йди до міста та накупи, чого треба. Знаєш, прийде що до чого, то в наших жідів у двоє дорожче. Невістку я післав на друге село, щоби дала знати своїм, а зять пішов до отця духовного та мав поступити до теслів. Так лежу я сам, коли чую, підсвінки вийшли. Треба загнати. Підвівся я та якось, славити Бога, загнав. А отець духовні най не гнівають ся на мене, бо я таки на правду хорий. Дуже хорий.

Він поцілував пан-отця в руку вдруге і впевнив про свою хоробу.

— Ну, якже, і вам не прикро самому? — питав пан-отець.

— І не лячно? — додав від себе дяк.

— А чого ж би лякатись? Нікого не вбив, нікому віку не вкоротив не обікрав. Пережив своє тай забирається. То так, як той робітник. Зробить роботу тай до дому. Та чи то мені не час? Уже другий місяць, правду сказати, хліб съястий марнью. Десь тая сила втікла, нічого не годен робити, а за дурно хліб дітей їсти якось не добре. В горло не йде. От славити Бога, що конець. Чого мені боятись? Дітей випровадив на люде, вивінував,

розуму навчив, тай чого більше треба? Нема мені нічого бояти ся.

— Можемо починати, — обізвався съященик, зворушений словами старого.

— Починаймо в імя Боже, — відповів дідусь і перехрестив ся тричі.

Що лиш пан-отець вернув до дому і забирає ся снідати, як із дзвінниці озвався дзвін: бам бам, бам!

Старий Скргота помер.

Лист жінки втікача.

Коханий мій! Твій лист эдалека
Пришов аж в перших днях мая.
Ти бачив, як струнка смерека
Від бурі звернеть ся? Се я.

Як ти пішов у съвіт за очі
І як злетілась татарава,
Нема мені ні дня, ні ночі:
Ні я жива, ні я мертвва.

Сама не знаю, звідки сили
Набралось в мене двиграти хрест.
П'ятнайцять раз мене трусили
І натякали на арешт.

В почі кружеяли наче круки
І заглядали до вікон,
Казали, ти попав ім в руки;
З тих пір пішов від мене сон...

Небавком кари остракізму
Почав придумувати тиран.
А скілько лютого цинізму,
В задаваню душевних ран...

І круки ждуть... Ні, ради Бога,
Будь там і тільки вісти шли!
Стежки до рідного порога
Тобі тернями заросли...

Благослови твою недолю
І вигнання тернистий путь!
Бо ти найшов в недолі долю.
Щасливий будь! вдоволен будь!

Для тебе съвітять сонце й зорі
І зелені зелень піль
Та ми бануєм, смутком хорі,
І скаменілій носим біль.

Так топчути нас!... Та годі! годі!
Нема красок, немає слів!
І тільки месть кипить на споді...
З нас виростуть полки чортів!

Чи ждать тебе? — Пішли морози,
Над вишнями хруші гудуть;
На лавочку схилились бози
І ждуть тебе; і ждуть і ждуть...

Та я не жду... лиш Ромчик бідний
Щодня сестричку, потіша,
Що вже верта татунцю рідний.
І завіра в мені душа...

Frascati, 7. V. 1920.

Петро Карманський.

Висвячене о. Д-ра Боцяна на Епископа.

Дня 20. вересня 1914 р. приїхав би «Царський Вязень» не виходив ані Митрополит до столиці України, до на крок зі своєї комнати та щоби ніх-Кієва — як вязень. Приміщено нашо- то з посторонніх людей не мав при-

Др. Йосиф Боцян, Епископ Луцький.

го Князя Церкви і Його товаришів в гостиниці «Контіненталь».

На коритари уставили царські влас- ти жандармерію, яка пильнувала, що-

ступу до Него. Але поза сею стороною, що пильнувала дверий, була ще інша, яка гляділа на вікна та на мертві стіни довкола дому. Були се тайні агенти.

Вечером дня 22. вересня, Митрополит був вже по годині девятій в постелі, а у першій комнаті відправляв ще о. др. Боцян около год. 10. молитви. В тім війшов жандармський офіцир і зажадав розмови з Митрополитом. Др. Боцян заявив, що Митрополит вже спить і тому не впустить його до комнати. Офіцир пручав ся, але вкінці уступив.

Скорі тільки Митрополит рано пробудив ся, запитав о. Боцяна, хто був попередного вечера, а коли дізнав ся, що сим гостем був офіцир жандармерії, сказав до д-ра Боцяна:

— «Готовіть ся, я Вас нині, в часі Служби Божої; висъявчу на епіскопа, бо мене повезуть даліше.» Митрополит розумів, що царський уряд скоче знищити уніяцьку церкву в Галичині та що першим кроком до здійснення сего наміру було його ув'язнене та вивезене.

Тому рішив ся Митрополит утво-

рити тайну сіархію, яка мала на ціли поборювати розпорядки царського уряду, видані в некористь Церкви. В сій цілі привіз Митрополит з собою два омофори, один для себе, а другий для д-ра Боцяна. В часі тихої Служби Божої, відправленої в комнаті готелю, одержав др. Боцян съячченя на Луцького епіскопа з рук Митрополита дня 23 нов. ст. вересня 1914 року. Замість же зала вручив Митрополит дрови Боцянови свою палицю, на якій вирізаний власноручно: слова А. і. ип. Г. Б. «ці» (на ручці), а понизше з одної сторони букви: І. Ш. а з другої Й. Е.

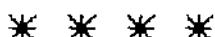
Дарував також Митрополит епіскопові др. Боцянові свій перстень. Рівночасно написав Митрополит на невеликім куснику першаміну грамоту, якою заіменував о. дра Дмитра Яремка острожським епіскопом і тайним генеральним вікарієм на случай, якби офіціяла о. А. Білецького вивезено зі Львова.

За Україну.

Пренепорочна
Діво Маріє,
Цьвітів Царице,
Ясна леліє!
Ми Тобі, Мати,
Цьвіти приносим,
Ми Твої діти,
Всі тебе, просим:
Зглянь ся над нами,
О всеблагая
Царице Мая
Маріє!

Пренепорочна
Діво Маріє,
Ти України
Вічна надіє
Ми Тебе, Мати
Молим всі нині:
Дай щастє, долю
Нашій Україні;
Зглянь ся над нами,
О всеблагая
Царице Мая,
Маріє!

УКРАЇНЦІ- МУЧЕНИКИ.

Драма в трьох діях з життя наших католицьких братів в Холмщині.

В сій драмі представляє ся якто наші Українці католики в Російській державі єміли кріпко стояти при съв. католицькій Церкві і підлягали в синівській покорі съятішому Вітцю, Папі Римському і як іх за се схизматики переслідували, гноили та катували. І чи може ті Українці католики відступили від улегlosti Папі Римському? Деж там! Вони так сильно тримали ся католицької Церкви і її голови, що хоть і маєтки їх загарбвали їм ряд і родини пороаганяють в тяжку неволю на Сибір, і сотками їх повистрілюють та позабивав, то однак они дотримали свою віру католицьку аж до смерти.

Особи першої дії:

о. Іван Велинович Палюк, селянин
Зофія — його жінка Романок „
Оля — його дочка Незнаномий
Салдати — московські жовніри

ДІЯ ПЕРША.

Хата пароха о. Івана Велиновича. Стіни прикрашені образами съятих; між двома вікнами хрест Розпятого. В куті шафа з книжками, на середині стіл, під стіною софка. На столі съвітить ся лампа. О. Велинович сидить з жінкою при столі і п'є чай. З піднесенем ся куртини входить Оля і приносить почуту.

Оля: (подав батькови почуту) Прошу татка, поchu!

Велинович: Хто приніс?

Оля: Семко Палюк.

Велинович: А нічо не говорив?

Оля: Нічогісінько! Прийшов до пекарні, подав мені почту тай мовчки і відійшов.

Велинович: Шкода! Треба було його задержати! Може що з поchu буде важного, бувби переказав громаді.

Оля: А хібажто до него так далеко? Як треба, то я його покличу!

Зофія: (до Олі) Сідай Олюсю! Напий ся чаю! Сідай донечко!

Велинович: (роздерав листи і читає).

Оля: (наливає собі чаю) Чогось мені нині так сумно. Вітрами перед вечером гуділо, аж лячно!

Зофія: (зітхає) Сумно там, сумно! Сумніше є з того часу, як ті кляти Москалі зайшли на нашу землю! Ой накоїли вони лиха. Красше щоби съвіт був іх не знав тай ми.

Велинович: (встає від стола — кладе на стіл лист) Ні! Се не можливо! Се зъвірство! Се варварство! Сего народ нестерпить і не може стерпіти!

Зофія: (налякана) Ох, Боже! Що се таке? Іване, кажи що?

Велинович: (подав Зофії лист) Читай! Читай, бо я не можу! Мене серце болить! (Зофія читає) І що вони, ті бідні люди тепер зроблять? Яку вони собі раду дадуть? Ні! Се вже конець съвіта! Мабуть прийдесь покидати батьківську

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

землю тай йти в съвіт за очи, бо тут вже довше жити не можна,
Зофія: (кладе лист та заломлює руки) Сто рублів кари на кожду хату! Ох, Господи! І щож сі бідні люди зроблять?

Оля: (перелякана) Що се таке?
 Мамцю!

Зофія: Сто рублів кари наложив на кожду хату за те, що люди не приняли схизми.

Оля: (здивована) Сто рублів кари!
 То деж вони мають стільки рублів!
 Таж у них і сто копійок не знайдеться! Сеж не можливо!

Велинович: Кати люті, тираги. І мають же вони Бога в серцю! І хотять же вони тим чином відорвати народ від прадідної католицької Церкви? Се не тираги, се люті вороги, що хотять немов ті тигри напити ся невинної крові християнської. (Задумує ся). І щож я тепер тим бідним людям скажу? Як я передам їм сю нещасну вістку? Хіба нічо не скажу, бо я не годен дивити ся на їх плач, на ті слози, на ті муки. Не можу дивити ся, бо мені серце ся крає!

Оля: (схилившись на стіл, плаче).

Велинович: (бере її за голову) Не плач, Олю, не додавай мені жалю.

Оля: (з плачем) А за щож вони невинні мають так терпіти?

Велинович: За правду, доню, за віру католицьку, за Христа. За правду мусить кождий терпіти.

Зофія: (сумно) І щож тепер буде?
 Що ти зробиш, Іване?

Велинович: То зроблю, що повинен і чого Бог хоче! Поки в мені віра католицька, поти буду робити по Божій волі, а в роботі тій нічо мене не зупинить, ні терпіння, ні муки, ні тюрма, ні кайдани, ані навіть смерть. Її прийму з охотою, бо я готов хоби і сейчас жите своє віддати за съяту католицьку віру.

Оля: (тулить ся до Велиновича) Татку! Мені щось так лячно. Якийсь жах обгортав мене, що ціла трясу ся мов в процесніці.

Велинович: (успокоюючи) Сідай, дитиночко, сідай! Не бій нічо! Поки я живу, тобі ніяка кривда не стане ся. (До Зофії.) Зофіє! Чого ж ти так стойш мовчки засумована?

Зофія: Я...я...я не знаю, що мені таке. Здається мені, що мою душу приляг якийсь камінь, якого вже ніхто не відвалить. (дивить ся на Велиновича) Іване! Що воно буде? Як воно скінчить ся?

о. Т. Лежогубський.

Велинович: Бог один се знає. У крої скінчить ся!

Зофія: (мов без життя сідає на софі). Ох, Боже! (по хвилі зривав ся) Ні, Іване; ми ту довше не можемо бути і не будемо! Я не пережила б твоє терпіння, твої кривди! Таки ще сего тижня мусимо покинути Дрелів, бо я бачу, що воно нічим добрим не скінчить ся. Пойдемо до Галичини. Правда? Ти се зробиш для мене і для своєї донечки!

Велинович: (хвилю роздумуючи) Жаль мені вас, дуже-дуже жаль, ма-

ло мені серде не пукне, але сего не зроблю! Добрий пастир не покине своїх овець на поталу диким вовкам, але жите свое положить в іх обороні!

Зофія: Так, ти самохіть хочеш піти на смерть?

Велинович: Як Бог сего важає, то піду!

Зофія: Ні, Івасю! Ти сего не зробиш! Ми покинемо Дрелів і поїдемо за границю. Сего домагає ся від тебе любов до твої жінки і донечки.

Велинович: Так, любов жінки і дитини домагає ся сего, щоб я втікав, але любов Бога і святої католицької Церкви домагає ся, щоб я лишив ся тут. Наш Спаситель покинув рідну Матір свою, щоб ратувати рід людський, а я мавби покинути Бога для жінки? Зосю мою! Тиж знаєш мене! На щож говориш таке, коли знаєш, що я не дам ся нічим наклонити ані намовити до сего, що противить ся волі Божій? (до Олії) Олюсю! Донечко моя! ти зробиш се, о що я тебе попрошу?

Оля: Зроблю, татунечку, всео, що лиш скажете!

Велинович: Одягай ся скоро, дитинко, бо холодно і піди до Семена Палюка, та попроси його, нехай зараз прийде до мене. За лист нічо не кажи йому! Добре?

Оля: Добре, татку, я зараз іду (одягає ся і виходить).

Велинович: (садає при столі) Зосю! Перестань-же сумувати.

Зофія: Ти не умолими!

Велинович: Так — неумолими! І най тут нето губернатор, але й сам цар з Петербурга прийде, то я йому те саме скажу! Совісти свої не дам за ніщо перекупити. Я слуга Христа, я слуга Його сьв. католицької Церкви а по тім тілько мене пізнають, що при помочи Божій буду непохитний як скала! Звалють мене насильством, так знаю, що насильством, — але щоб я став трусом і задля земської любови по-

кинув любов Бога, сего ніколи не зроблю!

Зофія: Я вірю в се, Івасю, і не хочу тобі робити ніяких докорів, бо ти був добрым мужом і добрым батьком. Але-ж судьба моя і судьба твоєї дитини!

Велинович: I моя і твоя судьба і судьба дитини в Божих руках. Божа воля, Божа і сила!

Зофія: Як так, то роби що знаєш! А не гнівай ся на мене, що може я тебе чим вразила.

Велинович: Ні, Зосю! Ти мене нічим не вразила і крий мене Боже, хочби і від тіни якого гніву! Та залишім вже теперішну злишню бесіду! По що говорити о тім, чого нема або й не буде. Бог батько! Перетерпіли ми доси чи мало горя та біди, перетерпимо і даліше. — От красше порадь ти мені, що мені з тим письмом зробити, та яку раду бідним людям дати.

Зофія: Яка тут рада? Хто не заплатить кари, буде бідний мусів піти в Сибір на загибіль.

Велинович: Сумна се рада, але і правда воно. Тут нема іншої ради, ні поради. Прийдуть салдати по-заковують людий в кайдани таї у Сибір! (задумує ся) Зосю, я не пережию тої хвилі! Я не буду міг дивити ся на муку тих невинних католицьких душ! За щож вони терплять?! Ні, як до того прийде, то я піду з ними і буду терпіти з ними, з моїми любими парохіями.

Зофія: Іване! Що ти сказав?! А твої діти??

Велинович: Діти? Іх і твоєю долею править Божа сила а не моя.

Зофія: (крізь плач) Ой, Боже мій, що се воно дієть ся! страшні часи! (виходить скоро з кімнати).

Велинович: (доого ходить задуманий а потім говорить сам до себе) І деж ту можна догодити тим без серця москалям? Весь вже нам позабирали: вітчину, свободу, духовенство, чини монаші, а те-

пер завзяли ся на наші найсьвятійші скарби — на нашу віру католицьку. А і сего ще їм за мало. Ще хотять нас довести до жебрачої торби. В нас було так тихо, так любо. Нарід наш добрій, тихий, побожний, ніколи ні однієї кривди не зробив, а ту москаль забажав його керванвиці і його крові! Та за що? За те, що вірно тримають ся католицької Церкви! Вертають ся хіба вже часи перших християн, які однак не дали собі видерти з серця католицької віри а їх кров була насінєм християн, з котрого виростили міліони борців за Христову науку.

Зофія: (входить) Івасю! Я тобі щось скажу.

Велинович: Що таке, Зосю?

Зофія: Поїдь ти сам до губернатора та попроси його, щоби подарував людям сю страшну кару.

Велинович: Або то — поможе? Хотьби й ціла громада поїхала до него, то шкода труду і коштів. Хіба ти ще не знаєш схизматиків.

Зофія: То попроси, щоб бодай тебе не нищив. Бо з тобою пропаду і я враз з дитиною.

Велинович: Безвірний москаль не має ні крихітки серця. Його не взрушить навіть сирітська слюза.

Зофія: Бійже ся Бога, чоловіче! Та щож ми будемо робити?

Велинович: А чиж то ми одні? Тисячі людей зазнають такої самої долі а прецінь не пропадають. Не трать надії. Всякому лихови мусить прийти конець, то й нашому приде.

Зофія: Хто то його знає, Іване? Може се воно лиш зачало ся. Може воно ще на гіршім скінчить ся?

Велинович: Своєю силою ми того не спинимо!

Зофія: Га, то роби вже так, як знаєш! Тільки гляди, щоб ти непотрібно не став ся причиною моєї і дитини недолі.

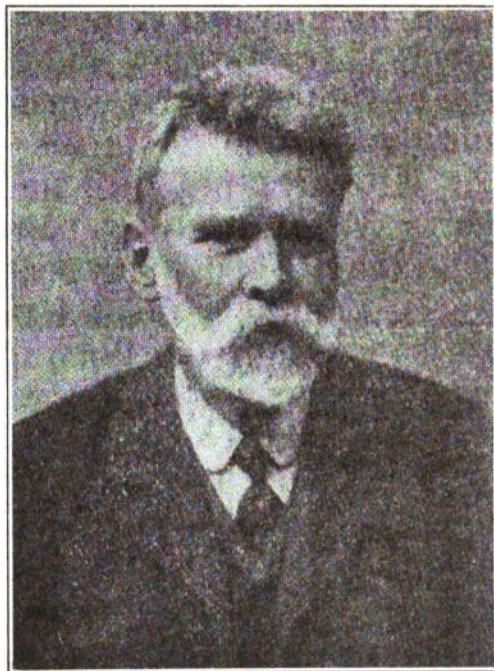
Велинович: Зосю! Будь певна, що я не приложу руки до твого не-

щастя. Я, доки лиш сил в мене стане, не дам зробити кривди ні tobі, ні дитині, ні повіреним мені людям.

(В тій хвилі входять до покою селяни Палюк і Романюк).

Палюк і Романюк: (кланяють ся членом) Слава Ісусу Христу!

Велинович і Зофія: Слава на віки! (Селяни цілують в руки о. Велиновича і його жінку). Як ся маєте господарі? Що чувати?

Федір Вовк.

Палюк: Дякуємо за добре слово! Гаразд, Богу дякувати.

Велинович: (подає їм крісла) Сідайте господарі, та дещо поговоримо! (Сідають всі а Зофія виходить) Вам може дивно, що в таку пізну пору я вас покликав до себе.

Павлюк: Не дивно, прошу отця духовного. Тепер нема для нас нічого дивного. Давнійше вмер хто в селі чи народив ся, то всім було дивно. А нині москаль сотками невинних людей жене в Сибірські муки тай вже ніхто не дивується, бо вже при-

викли до того так, як стріха на дощ.

Велинович: Та чи на довго вони звіннуть?

Палюк: Ой здається, що не надовго, прошу отця. До кінця мабуть недалеко. Доти будуть нас тиснути і тиснути аж поки жовчи не роздуться а тоді всьо скінчить ся.

Романюк: ...так як з першими християнами!

Велинович: Як то?

Романюк: За сьвяту церкву і віру католицьку дамо з себе всю кров виточити! Най на нас викотять канони, армати, най виведуть і всіх салдатів — ми не піддамось!

Велинович: I вам не страшно ставати на московські байнети та кулі?

Романюк: За нами Христос а проти нас Його ворог, а як той казав: «З одним Богом побю і сто ворогів.» Ми не зможемо спокійно глядіти на муку наших жінок та дітей. Волимо згинути!

Велинович: Е, то може лише так каже ся а прийде що до чого, то може й поклоните ся православному батьющі!

Романюк: Най нас Господь від того боронить! Таж за се Бог би нас тяженько скарав! Таж ми би потім на страшнім суді не могли очий своїх піднести на справедливого Судію! Скорше дамо ся порубати на кусники, як мали би ми відступити від католицької віри і пристати на схизму.

Палюк: I чого вони нас вчіпили ся? Що ми їм завинили? Чи ми податків не платимо? Чи ми крадемо, чи підпалюємо, чи розбиваємо? Чого вони від нас хотять?

Велинович: Чого? Душі вашої! Вашої католицької віри! Се хотять вони вам загарбати! Хотять з вас поробити москалів і схизматиків. — От що!

Романюк: Та на що? Та за що? Та за яке?

Велинович: З ненависти до Обручни

ці Христової, съв. католицької Церкви!

Палюк: (махнувши рукою) Шкода іх заходів! Вчили ви нас, дорогий отче духовний, дай вам, Боже, стократну за се заплату (*цілув в руку о. Велиновича*), як ми маємо любити католицьку Церкву та тримати ся її Божої науки й що найгірший той чоловік, що відступає, мов Юда, від Христа Спасителя і Його католицької Церкви. Ми не відступимо, хоть би нас і зараз тут мали в смолі печі. Ми в Церкві і з Церквою католицькою будемо жити і вмирати.

Велинович: О славаж Тобі, Господи, що моя наука не пішла на марно та що ви, мої братя і приятелі, так сильно полюбили нашу сьвяту і єдиноспасительну католицьку віру! Нехай вас Найсолідніше Серце Ісусове кріпить, спомагає в ваших съвятих замірах. А тепер... тепер... я... Ні, я не знаю як се сказати!

Романюк: Та прошу сказати, таж ми не діти, ані вороги, а свої люди!

Велинович: То власне тому й бою ся вам про се говорити, бо то таке болюче, таке страшне, що крий Господи. А не хотівбим вам роздирати серця.

Романюк: Не бійте ся, отче духовний. Всю в руках Божих а як Бог годить, то й мокре горить.

Палюк: Та чайже ще не смерть.

Велинович: Се так якби й смерть і то смерть голодова!

Романюк: А щожби та таке могло бути?

Велинович: (бере в руки папір) А ось що! Губернатор наложив на кожного господаря по 100 рублів карі!

Палюк: Як то? На всіх?

Велинович: На всіх що до одного.

Палюк: А сеж за що? А щож йому завинили?

Велинович: Каже: «за непаслушаніє

засударственній власті».

Палюк: За «непаслушаніє»? Чи він збіснуватів, чи що? Та коли ж ми не послухали власти? Що се йому Пан Біг дав?

Велинович: Се лиш така московська брехня! Не за непослух власти карають вас, а за те, що обстаєте за съяту католицьку віру! Се їх зводить з розуму!

Романюк: Га, як так, то нехай нас грабить. Най зрабує нашу кервавицю, най виводить з обори послидну корову. Най нас вже раз з жінками і дітьми вивезуть в Сибір, то хоть будемо знати, що вже koneць.

Палюк: I найже мені тепер хто скаже, що москаль має Бога в серцю! Та де він знає Бога! Він лише ганьбу приносить всему родови християнському. Ой біда, біда з тими москаллями. Не дармо то каже пословиця: «від москаля й полу вріж а втікай». I щож нам тепер нещасним робити?

Велинович: Брата мої, радьте вже ви, бо я не годен. Я радби вам і неба прихилити, але самі бачите, що я такий сам бідака, як і ви.

Романюк: Абож то вже на губернатора нема старшого? Прецінь ще є цар в Петербурзі. Чейже в него знайдемо яку справедливість. Поїдемо до царя, впадемо на коліна і будемо просити, благати, щоби нас так тут не кривджено. Чейже у царя серце ще не з каміння!

Велинович: А може такої з креміння!

Романюк: Та наші невинні слізози і кремінне серце розмочуть!

Палюк: Так і є! Ідьмо до царя. Не дамо себе живцем в гріб закопувати. А не схоче нас вислухати, то нехай хочби й зараз шле на нас салдатів, як так дуже забаг нашої крові!

Велинович: Ваша правда, господарі! Ще лише у царя ваша надія. Але чи се що поможе, я не знаю. Ідьте з Богом. Як вас допустять до царя, то роскажіть йому все до чис-

та, як ви терпите та як вас тут його губернатори переслідують.

Романюк: Скажемо, всю скажемо! А як він буде мати людське серце, то нас вислухає, а як ні, то дій ся Божа воля!

Велинович: А як ви повідомите про се громаду, що таке страшне нещастя вас постигло?

Романюк: Скажемо всю по правді, тай вже.

Палюк: Тож то бідний народ буде плакати, плакати!

Полковник Дмитро Вітовський.

Велинович: А може би поки що не казати їм нічо про сю біду. Бо може знайдуться деякі слабодухи, що зі страху відступлять від съятої віри католицької тай стануть схизматиками.

Романюк: Най Бог боронить та заступить! Сего в нашім селі не будло й не буде. Так як ми, так ціла громада. В Бозі надія, що перетримо аж до кінця. (до Палюка) Ходім вже, щоб громаді росказати та порадитися. А ви, отче наш ду-

ховний, не забувайте за нас. Будьте нам в лихій годині розрадою та порадою (*Встають*).

Велинович: З душі-серця рад я вам буду, братя мої сердечні. Яка буде ваша доля, така й моя. Де ви будете, там й я буду, бо «пастир добрий душу свою віддає за вівці». Я вас перед вовками не покину.

Романюк: То дякуємо вам, отче духовний, за ваше добре серце тай за отсе слово (*Цілує в руку о. Велиновича*) але вже йдемо до дому. (*Селяни пращають ся тай цілють в руку о. Велиновича зі словами: Слава Ісусу Христу!*)

Велинович: Слава на віки! Ідіть з Богом і най вас Серце Христове провадить!

(*Романюк і Палюк виходять*).

Велинович: (приступає перед образом Серця Христового, падає на коліна, підносить руки до неба і зворушений говорить): Слава Тобі Найсолідніше Серце і вічна подяка за те, що Ти дав мені таких чесних і вірних парохіян. Кріпі іх ласкою своєю, скріпі іх віру, розпалі серця, щоби вони доховали Тобі вірності аж до смерті. Зділай се, о Пресвяте Серце, а тоді і я буду щасливий. Сеж не о мою користь ходить, але о Твою честь і славу. Тобі нехай буде слава а мені завстиджене лиця моє! (*Цілує землю, встас, зачинає ходити поважно по кімнаті*).

Зофія: (входить) Пішли?

Велинович: Пішли! Аж лекше мені на серцю, що я з ними розмовився. Які то красні та Божі люди! Як довго будемо мати таких Палюків і Романюків, так довго буде процвітати сьв. католицька віра в нашім народі і не здавлять її жадні царі та губернатори.

Зофія: А ти говорив їм про губернаторський указ?

Велинович: Говорив.

Зофія: А вони що на те?

Велинович: Приймали як правдині ка-

толики, як правдиві мученики перших часів.

Зофія: Лишень коби з того не вийшло яке лихо. Бо мені, бачиш, так щось серде бе ся, такі чорні думки на мене налягли і якийсь такий страх на мене напав, що підімною аж ноги трясуть ся, я не годна встояти. (*Сідає на софу*).

Велинович: Та бо ти, Бог знає що передумуеш, Зосю. Успокій ся, то все перемине. Се все ще не таке страшне лихо, як тобі видається. А де Олюня?

Зофія: В пекарні порає ся. Щосьходить та нудить собою як не своя. Каже, що її голова болить. Біднятко мое! Коби хоть її яке нещастє не спіткало.

Велинович: Та щож бо тобі, Зосю! Ти справді нині як хора. Верзеш, сама не знаєш що.

Зофія: Хіба не знаю!

Велинович: А якож можеш таке говорити? Таж ти мати і повинна вспокоїти дитину і потішити а не додавати її суму. Вона ще дитина, нерозумна.

Зофія: Я не можу. Я сама потребую розради й потіхи, бо мені так важко на душі, що слізозі самі тиснуться до очей (плаче).

Велинович: Съмішна ти, Зосю! Сумуєш, бойш ся, плачеш не знати чого.

Оля: (вбігає хутко до кімнати перелякано).

Велинович: (занепокоєний) Олю! Що тобі таке? Ти чого мов перепудженна?

Оля: Ой татку! До пекарні прийшов якийсь чоловік чужий і я його дуже налякала ся.

Велинович і Зофія: (збентежені) Хто ж то є? Що за один? Звідки? Чого він хоче?

Оля: Не знаю таточку! Він нацрасно впав до пекарні і я його навіть не питала ся, що він за один, так мені серце зачало бити ся.

Велинович: Хто ж би то міг бути в та-

кій пізній порі? Може то хтось з нашого села?

Оля: Ні татку! Се якийсь незнакомий і убраний по салдатськи.

Зофія: (до Велиновича) Та підіж бо найлучше сам, подиви ся і розпитай як слід, чого він хоче і зараз покаже ся.

Велинович: А вже що так! (виходить).

Зофія: Ой не даром мені було так сумно. Не даром мое серце віщувало мені лиху. Се певно губернаторський посіпака приніс якийсь новий указ. Боже! аж мені холодом душу прошибає.

Оля: Мамцю! Той чоловік був такий страшний, що я мало не зімліла зі страху. Я ще доси трясу ся (тулить ся до матери). Я ще ніколи так не налякала ся.

Зофія: Не бій ся, дитинко! Татко з нами (тулить її до себе і гладить по голові).

Велинович: (за дверми) Прошу, прошу! Будьте ласкаві! Прошу до покою.

Незнакомий: (входить перед о. Велиновича до кімнати, кланяє ся) Добрий вечір!

Зофія: Добрий вечір! (встає з Олею і поправляють крісла при столі),

Незнакомий: (звертає ся до о. Велиновича) Я, отче добродію, до вас з важкою орудкою. Маю дуже важне діло до вас але секретне.

Велинович: (садиться на крісло, показує на софу рукою) Прошу ласково сідати.

Незнакомий: Дякую красенько (садиться на софі).

Велинович: Чим же можу служити?

Незнакомий: (робить солодку міну, затирає руки, дивиться на о. Велиновича) Отець добродій дарують, але се справа дуже довірочна. Чи можна би так в чотири очи, коротенько, хвилинку?

Велинович: Зосю! Олюню! Вийдіть но на хвильку! (Зофія і Оля виходять, о. Велинович до гостя): Прошу, що се за справа?

Незнакомий: Наперед я дуже сердечно перепрашаю, що приходжу може в невідповідну пору, але з огляду на се, що се таке важне діло, думаю, що отець добродій будуть мені вибачні за так спізнені відвідини.

Велинович: Нічо, добродію! Я за се зовсім не погніваю ся. О що ж се ходить?

Незнакомий: Справа має ся так. Я є відпоручником його превосходительства губернатора Громекина.

Володислав Федорович.

Проте прошу отця добродія, давати на мої питання, о скілько можна, точні й рішучі відповіди. Всякі спротивлення з вашої сторони могли би вам зашкодити. Так! Прошу лиши зимнокровно вислухати мене!

Велинович: (здивований) Я... я... вас не розумію! Що се таке має бути.

Незнакомий: Я прийшов сюди, щоби сповнити діло, котре мені поручено і будьте певні, що се лиш для добра вашої родини.

Велинович: Даруйте, але я ані добра ані ласки від нікого не бажаю! О добра для своєї родини при помочи Божій я вже сам постараю ся. Ще

на стільки є в мені сили, щоб я без чужої помочи обійшовся!

Незнакомий: Так, так! Я вірю і я певний сего!

Велинович: А в такім случаю ваше діло вже скінчене!

Незнакомий: О, ні! Ви видко мене не порозуміли. Бож прецінь знаєте, що ваш син, Теофіль, вступив до духовної семінарії в Холмі.

Велинович: Знаю. Ну, і що з того?

Незнакомий: То певно відомо вам про розпоряджене Попеля?

Велинович: Які розпорядження?

Незнакомий: А що до очищеня обряду.

Велинович: Якто що до очищеня обряду?

Незнакомий: А щоби поусувати з церкви дзвінки, монстранції, читані Служби Божі, набоженьства до Серця Хр. і т. д.

Велинович: Що? То Попель видав такі зарядженя? Ні, то губернатор!

Незнакомий: Так власне то вам треба знати, що се в воля його превосходительства губернатора Іромеки, котрій ваш син цілком підчинився.

Велинович: (обурений) Се лож! Неправда! Ви очерююте моого сина! Я його виховав щиро по католицьки. В моїм роді ще не було ні одного відступника від святої католицької віри, тож і син мій не може ним бути!

Незнакомий: Прошу не гнівати ся на мене, але се є правда, а правда не може бути неправдою.

Велинович: Не вірю, хочби ви й присягли. А впрочім що ви хочете від мене? По що ви до мене прийшли?

Незнакомий: З важним ділом!

Велинович: З яким важним ділом? Говоріть! Чи хочете мене на половину зловити?

Незнакомий: Алеж дуже перепрашаю! Я нічогісінько... я з припоручення генералгубернатора Іромеки!

Велинович: Єсли так, то прошу мені передати тото припоручене і більше мене не непокоїти!

Незнакомий: Алеж прошу дуже! Ще

хвильку. А сейчас розповім всею як найкоротше. Чи отець добродій знають його провосходительство генералгубернатора Іромеку?

Велинович: Зовсім його не знаю і не хочу знати!

Незнакомий: А то дуже зле, бо бачите в його руках ваша доля і доля ваших дітей!

Велинович: Моя доля і доля моїх дітей в Божих руках. А супроти Бога бессильний і ваш губернатор!

Незнакомий: Так, так! Я вірю! Але безпосередно ви зависімі від губернатора. Як його превосходительство захоче, так й буде.

Велинович: Неправда! Як Господь Бог схоче, то й так буде! А губернатор чого властиво від мене хоче?

Незнакомий: Власне хочу сказати. Як відомо на Дрелів наложено кару по сто рублів від родини. — То суза велика і кара тяжка а її можна дуже легко оминути!

Велинович: Якскаж то?

Незнакомий: От зовсім проста річ! Упір ваших парохіян розгнівив губернатора. А упір цілком а цілком непотрібний.

Велинович: Якто упір? Хиба вони непослушні? Чи не платять податків? Чи не дають рекрутів? Чого ж від них хоче губернатор? За що наложив кару? За їх католицьку віру? А бож то віра католицька є непослушом влади, чи що? — То жидови, чи Туркови, чи татаринови можна визнавати свою віру, а католикови ні? Та якже се?

Незнакомий: Се всюо через вас постигла іх така кара!

Велинович: (встає нахиляє ся через стіл до незнакомого, показує рукою на себе) Як? Що? Через мене? Як ви се розумієте? Говоріть ясніше!

Незнакомий: Значить ся правду?

Велинович: Так!

Незнакомий: Отже ви впливаете на парохіян, щоби вони не приставали на православні поправки обряду. Парохіян слухають вас і наражають ся на кару. Тому я дуже вас

прошу, так по приятельськи, усуньте ся на якийсь час від всякої роботи, не впливайте на людей а поки не упорядкує ся церковні відносини а за се призначено для вас місце ректора духовного семінаря в Холмі.

Велинович: (розгніваний до живого) Що? Ви съмісте до мене таке говорити? Ви важите ся так безлично кусити мене, щоб я відступив від своєї прадідної съятої католицької віри? Я свою католицькою вірою не торгую так, як ви свою православною. Не на свого ви натрафили! (Вказує рукою на двері) Прошу сейчас опустити мою хату!

Незнакомий: (Встає зі софи) Отче! Прошу числити ся зі словами! Я вас остерігаю перед неприємними наслідками.

Велинович: Скусителя в своїй хаті гостити не буду. Прошу сейчас вийти, а то буду мусів вас викинути за двері!

Незнакомий: Я поки що не заслужив собі на таке поведене з вашої сторони. Я ще раз як найсердечнійше перепрашаю, що не в пору прийшов. До... до милого побачення... (виходить).

Велинович: (ходить обурений по кімнаті): Шпігун! Юда! Скуситель! Діявол! Куди він мене зайшов? Але се йому не вдасть ся. Божа сила скріпить мене. Яж прецінь не шукаю своеї користі ані вигоди. Я стаю в обороні съятої Христової Обручницї — католицької Церкви. Я бороню царства Божого в серцях повірених мені парохіян. Се справа самого Христа! Тому я маю сильну надію, що Христос не опустить ні мене, ні моїх вірних і не дозволить, щоб хто з нас зрадив Його съяту католицьку віру.

Зофія: (входить а за нею Оля) Що то таке було? Що то за один і чому ви так остро розмовляли зі собою?

Велинович: Шпігун губернаторський! Хотів мене скусити, щоб я залишив

свої обовязки душпастирські, але се йому не вдало ся.

Зофія: Щож він таке казав?

Велинович: От наговорив таке, що й розібрati годі, а далі став мене страшити погрозами так, що я в кінці мусів його випросити за двері.

Зофія: Ох Господи! Що ти доброго зробив? Яж виділа, як він йшов

Преосв. Епископ Чехович.

через пекарню лютий та розсерджений, що навіть і не подивив ся на нас. От біди ти собі напитав!

Велинович: Не бій ся! Якось воно буде: Ідіть тепер спокійно спати а я завтра напишу лист до губернатора та запитаю його, чи він знає, що ту якийсь заволока нападає по ночах на епокійних людей.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Зофія: А можеби ліпше було не писати, а то його розгніваєш тай ще гірше буде. Може би ти ліпше пойхав до него, розмовив ся, упросив його, прикинув ся перед ним слухняним, а тоді може якось буде нам бідним лекше жити. Зроби се Івасю, для мене і для дитини.

Велинович: Що тобі Пан Біг дав? Ти хотілаби, щоб я лукавив своїми устами. Я сего не зробив і не зроблю до Іромеки не поїду.

Зофія: Ну, а щож буде, як от сей посіпака очорнить тебе перед губернатором?

Велинович: Бог батько, як засмутить, так потішить.

Зофія: Ой Івасю, Івасю! Я дуже потерпаю о нашу долю. Той шпігун готов нам поганого пива наварити!

Велинович: Зосю! Прошу тебе май більше довірія і любові до Господа Бога і не кажи, що і як має Господь Бог робити! (до Олії) Олюсю, донечко, йди вже спатоньки!

Оля: Добре таточку! (цілує родичів в руку і виходить.)

Велинович: (садиться при столі виймає папір і кладе перед собою) Я таки ще нині напишу лист до губернатора а завтрішньою почтою відійде.

Зофія: Тілько обережно, Івасю, пиши, щоб біди не дратувати (нараз відчиняють ся з лоском двері і входить шпігун з уоруженими солдатами).

Зофія: (заломлює руки) Боже мій! а се що за нещастє? (Падає на софу).

Незнакомий: Прошу зовсім вспокоїти ся! Нема чого лякати ся! (витягає папір і подає о. Велиновичеві). Прошу прочитати!

Велинович: (читає скоро мовчики а за хвилю) А се за що? Що я завинив? Чого від мене хотять?

Незнакомий: В Холмі довідаєте ся. А тепер прошу збирати ся, поїдемо. **Зофія:** (зриває ся моя божевільна) Де поїдемо? Куди? по що? Я не поїду! Гет мені з хати Юди, поганці якісь!

Незнакомий: Тілько без опору! (до солдатів) Ребята наступати! (Солдати кидають ся на о. Велиновича хотять його закувати. Він труче ся, не дас ся.)

Велинович: Люди! Чого хочете від мене? За що мене мучите. Пустіть мене! Вступіть ся!

Солдат: Малчі. (заковують о. Велиновича). Пашол вон!

Зофія: (кидає ся між солдатів ратувати мужа) Пустіть його! Чого хочете? Що він вам зробив?

Незнакомий: (до солдатів вказує на Зофію) Беріть її! (Солдати ловять Зофію за руки і заковують).

Зофія: (виривається і кричить розпучиво) Люди! Івавт! Івавт! Ратуйте, хто в Бога вірує! Івавт! Розбій! Олюсю, доню моя єдина (Солдати виводять о. Велиновича і Зофію закованих, а вбігає Оля).

Оля: (в крик) Татку мій! Мамунцю моя рідненка! падає нежива на землю).

ДІЯ II.

Особи:

Павло Козак — війт	
Семен Палюк — Радний	
Теодор Боцян	"
Іван Романюк	"
Онуфрій Томашук	"
Андрій Харитонюк	"
Іван Луцюк	"

Сцена 1.

(Хата уряду громадського. На середині стіл і 4 крісла. На столі каламар і пісочниця. На стіні образ Серця Христового, съв. Йосафата і Пренепорочне зачатіє Пр. Діви. По під стіни стоять лавки. На лавці сидить кілька господарів). — Томашук, Харитонюк, Боцян.

Томашук: (сивий як голуб, сидить і курить файку). Минули вже мої літа молоді. Деде деее! 70 літ як з батога траснув! А крепкий був з ме-

не парубій, хоть куди. Бувало як піду з косою, то покоси стелилися за мною як гірська водиця. Пари мені не було! Всіх випередив і не чув утоми. А нині (махнув рукою) от клигаю! Знеміг ся, зістарів ся, га! Старість не радість.

Харитонюк: А хибаж вам треба тепер гарувати? Дай, Боже, всім так як вам. От сина масте, Богу дякувати, здорового як дуб, господарного а й невістка робітниця не аби яка. Вже они вам робити не дадуть.

Томашук: Та оно ніби так, але все таки не годить ся сидіти неробивши. Даром хліб Божий їсти — гріх, бо хто не працює, нехай і не ість — написано в съятім Письмі.

Харитонюк: Та де старому вже до праці? Старий одною ногою на сім а другою на тім съвіті тай тільки в него думки, що про смерть. Що іншого молодий. Сей працює, гарус, щоб доробити ся та мати на старі літа що в губу вложити.

Томашук: І се правда. Але таки покинути всю роботу і лишень гріти ся на припічку гей той котуга — — не годить ся.

Боцян і Томашук: Та певно що так!

Томашук: Або може неправда?

Боцян: Съята правда! Мої небіщик тато, дай їм Боже царство небесне, те саме казали. Та ви дядьку знаєте, якто они вже мали вмирати а ще хотіли йти в поле скородити.

Томашук: Ото файнно, та чомуб не знов. Таж ми з небіщиком ще разом парубочили. Лепеський був чоловік. — ані слова. Шкода що так поквапився на той съвіт. Вже десь с з сім літ як померли.

Боцян: А вже буде! Они померли десь зараз по Покрові тоді, як ваш Василь женив ся.

Томашук: Так, так, так! Акурат тепер сім літ. Саме тоді напали Москалі на межеріцьке село тай замутили на смерть Йосафатюка. Пам'ятаєте?

Боцян: О, ще й як! Прецінь о тім ці-

лий съвіт знає, як начальник Котов затратував його обласами.

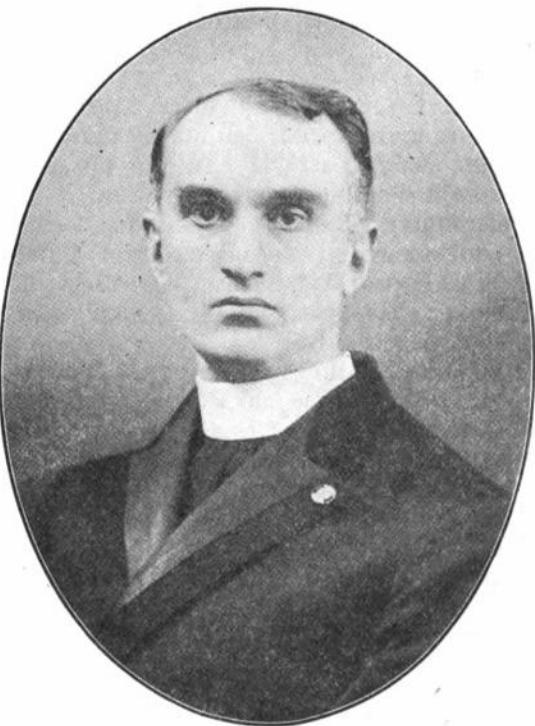
СЦЕНА 2.

Ti самі і Луцюк.

Луцюк: (входить) Слава Ісусу Христу!

Голоси: Слава на віки!

Луцюк: А війта ще нема?

о. Микола Стефанович.

Томашук: Та нема, але десь повинен надійти.

Луцюк: (садиться) А ви, господарі, нічо не чули, що стало ся?

Голоси: Ну, що?

Луцюк: Та схизматицькі москалі напали на Янів, Пратулин, Свори і Лосиці та накоїли такого лиха, що крий Боже!

Голоси: А, Господи, а се що таке за нещастє!

Луцюк: А от в Янові не хотів нарід

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT

URBANA-CHAMPAIGN

пристати на схизму а москаль казав їх по одному протягнути на землю і бити нагайками аж поки не пімліли. Такий там мав бути зойк та плач, що аж коні пуджали ся.

Харитонюк: А нарід що? Піддав ся?

Луцюк: А хто би то піддав ся! А знов в Пратулині увязнили отця Курмановича і 200 господарів, в Сворах розмістило ся дві компанії війска а до того ще наложено на кожного господара по 10 рублів тижнево кари.

Боцян: Та за що?

Луцюк: Бо не хотіли дати хрестити своїх дітей схизматицькому попові.

Боцян: (обурений) Я сам не дав би, хочби мене на кусні порубали!

Харитонюк: (рівноож обурений) Я сам собі охрешу а схизматикові не дам! А то кара Божа з тими Юдами!

Луцюк: (успокоює їх) Та чекай же най вам докінчу!

Харитонюк: Шо ту кінчити! Я вже сам догадую ся, що там даліше мусіло бути.

Томашук: (до Харитонюка) Куме, Андрею, та Бог з вами! Та най вже скажу до кінця! (до Луцюка), Ну, а в Лосиці що?

Луцюк: В Лосиці так збили війта і трох господарів, аж їх кров заляла.

Боцян: Хтож вам се сказав? От з нас ніхто про се нечув.

Луцюк: Тай я до нині нечув. Але ось іду нині вулицею і здібую мого тестя з Пратулина і він мені се розповів а я вам.

Боцян: Ну і ви повірили? Та деж се може бути правда?

Луцюк: Та чайже ані ви, ані я, ані ніхто з громади не скаже, що мій старий тесть бреше. Се прецінь дуже статочний і старий господар.

Боцян: Ну, та я се й не кажу, але йому міг хтось другий таке наплести!

Луцюк: Але що вам Бог дав? Він забожив ся, що се на власні очі видів.

Томашук: А, то вже мусить бути правда. Бо, видите я то вже давніше чув, що настав новий губернатор, якось на прозвіску, Ломака, чи як,

що мав по всіх громадах понаставляти самих православних попів, а наших католицьких отців гет понаганяти.

Харитонюк: Та за що?

Томашук: За що? За католицьку віру! Москаль напосів ся, щоб знищити нашу съв. католицьку віру а поробити з нас москалів і схизматиків! От що!

Боцян: О, не діжде ся він сего, щоб ми відступили від нашої католицької віри!

Луцюк: Ну, а що буде як наложуть на вас кару!

Харитонюк: Що буде? Сорочку з себе скину і продам а не відступлю від католицької віри! Схизматиком не стану, хотіби мене і різали і хотібим мав з голоду згинути. Волю щоб мене в огни смажили, щоб мене хроби сточили а схизматиком не буду і так ми, Боже, поможи. Амінь!

Луцюк: Та ще сеї погани у нас, Богу дякувати, нема тай нема що журити ся. Може оно до нас і не прийде?

Томашук: Та як не прийде, коли, чуєте, що вже є по сусідських селах? Вже то з пальця не виссано. Треба таки над тим подумати тай розміркувати, що як, не дай Боже, і нас таке спіткає, що тоді маємо робити!

Луцюк: Що робити? Якби що до чого, то тоді подумаємо.

Томашук: Говоріть ви свое. А я вам кажу, що се нещастє нас не мине, так як смерть а й на смерть чоловік готовє ся то і на се треба.

Боцян: Таки так!

СЦЕНА 3.

*Ti самі i Павло Козак — війт i Мики-
та Василюк — писар.*

Війт: (входить а за ним писар) Слава Ісусу Христу!

Голоси: Слава на віки!

Війт: (дивиться ся довкола) С вже всі?

Боцян: Мабуть всі.

Original text

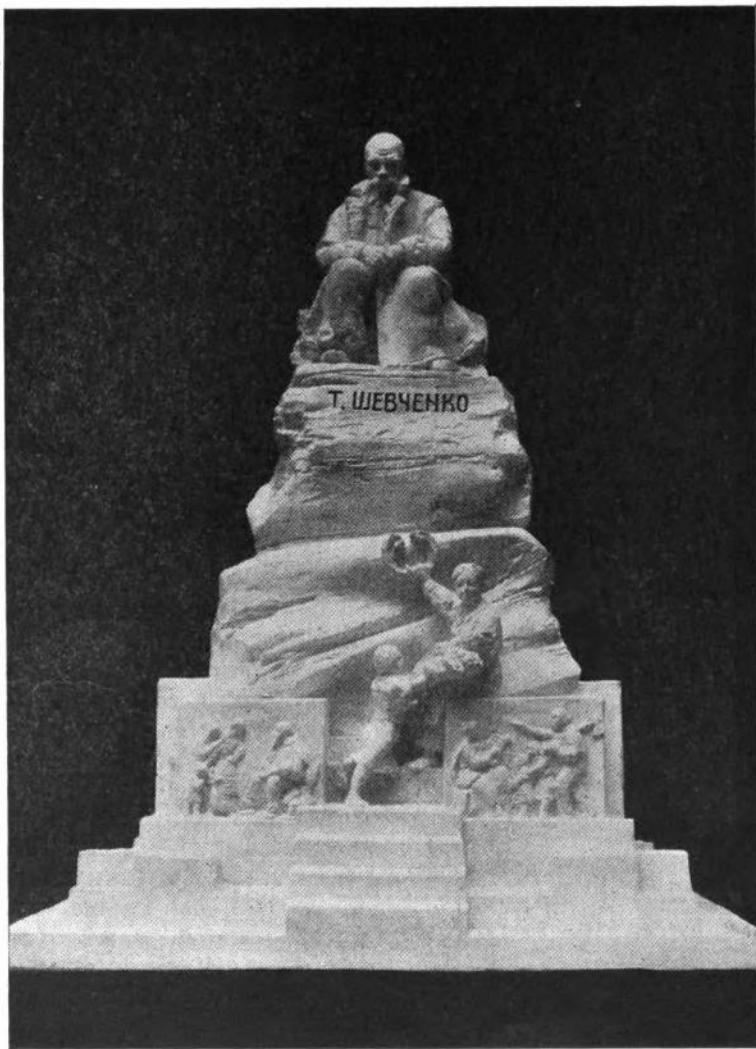
Луцюк: Купяка нема! Але він, здається ся, не прийде, бо щось занедував.

Війт: А йому що таке?

Луцюк: Простуда! А щожби як не простуда. Колись то, як вертав

сить тяжко, бо хоть то воно і правда, що без одного жовніра війна буде, а вже таки як Купяк щось розміркує і скаже, то не гріх і записати.

Боцян: Ну, та ми Купяка всі знаємо, але як той казав, «як біда, то й плач

Пам'ятник Тараса Шевченка в Києві.

з Радзиня, напала його така злива, що ледво живий приїхав до дому і від тоді лежить в горячці.

Війт: (сидіє за стіл) Га! що робити. Будемо мусіти без него обходити ся.

Харитонюк: Ой, без Купяка буде до-

не поможе».

Луцюк: Пане начальнику! А що там нині буде на раді?

Війт: Зараз скажу. Маємо до обговорення пильні справи.

Боцян: Я міркую, що нема пильній-

Original from

шої справи над дорогу за садами.
Луцюк: Ой то-то-то! Сю дорогу не один вже попамятає. От дві неділі тому віз (до *Боцяна*) та таки ваш сусід Тимко бульбу з поля, та як заїхав вже коло хреста, то і фіру перевернув і дишель зломив і коні скалічив.

Томашук: Таки що як що, дорога найважнійша. Вже що треба зробити то треба, але дорогу на сам перед, бо аж гірко дивити ся, як там мучить ся бідна худібка.

Вйт: А, коли так, то будемо радити над дорогою. (до писаря) Сідайте, пане писар, та спишіть раду і ухвали. Отже дорогу за садами треба конче поправити.

Голоси: Конче треба!

Вйт: Ба! То не штука сказати «конче треба», але як її направити? В касі громадській грошей нема. Наложити на людей новий тягар, буде скарга тай нарікане. Якож тут порадити? Панове громада, що робити?

Томашук: Моя рада така: Дорога за садами потрібна для цілої громади. Кождій нею їздить і кождий псує, тому най і всі причинять ся до її направи. Як з кождої хати піде один робітник на день, то нікому не буде қривди а дорогу направить ся, бо як той казав, «громада по нитці а бідному сорочку». Най кождий вкине бодай пригорщу землі а дорога стане як нова. Чи не так, панове громадо?

Харитонюк: Та ніби так! Як нема грошей на робітника, то треба руками намагати, бо «як нема дощу, то й роса благодать» Тепер і так исма чильної роботи. Один день ще не вік!

Боцян: I я так кажу. Але знов таке: Я, тай рахувати Томашук, Харитонюк тай ще там хто, дамо робітника тай нам нічо. Але с й такі, що й того не можуть, бо або слабі або таки і не мають кого дати. Ну, а тоді що?

Харитонюк: То нехай наймуть собі робітника!

Боцян: А як не мають за що? Таж предінь є такі, що й самі не годні піти і наймити не мають звідки. Таким найліпше подарувати. Абож то без них не зробить ся? Я таки за тим, аби таким подарувати.

Луцюк: I я також за тим!

Голоси: I я, i я, i я, всі за тим.

Вйт: То най вже буде й так. Спишемо тих всіх, що можуть дати робітника тай ті підуть до роботи, а бідним дамо спокій. Згода?

Голоси: Згода! Згода!

Вйт: Ну, то Богу дякувати, одна справа вже полагоджена. А тепер, панове громадо, друге діло а таке важнє, що й сам вже не знаю як сказати. Вам вже певно відомо, що настав новий губернатор. Я там не знаю, але кажуть люди, що то така в нім лють, як у пса скажено-го.

Луцюк: (до *Боцяна*) А що? Не казав я?

Боцян: А на що ж нам такого губернатора? Чи москаль вже ліпших не має?

Вйт: Вони навмисне такого лютого поставили, щоби заводив у нас схизму, покасував наші набоженьства, поусував наших отців духовних а з нас поробив схизматиків та москалів!

Харитинюк: (з криком) Що? То їм не досить нашої землі? Ім ще забагло ся зрабувати нам наші найсвятійші скарби? Ім ще заваджає наша католицька віра? Поганці! Юди! (вйт перериває йому а він дальше кричить). То їм ще мало? Ще не наїли ся?

Вйт: Алеж успокійте ся, най я скінчу!

Голоси: Харитинюку, та дайтеж спокій! Нехай вйт говорить?

Томашук: Пане начальнику говоріть дальше!

Вйт: Отже той губернатор, на ім'я Іромєска, порозсилав по всіх громадах таке письмо, щоби йому донести, чи є хто в громаді, що хоче пристати на схизму або чи громада не-

бажає собі схизматицького попа. Таке письмо прийшло і до нас тай я скликав вас нині, панове громадо, щоби ви сказали тут своє слово.

Томашук: Ото раз! вам написав! Тыфу щезай бідо! То ніби що він собі гадає, що ми що, чи що?

Вйт: І щож нам на се відповісти?

Боцян: Панове громадо! Послухайте мене, най я скажу свое слово. Бо хоть то оно рахувати я від вас молодший і розумом і віком, але як рада, то рада. А на раді нераз таке мале слово на мізинний палець а може припасти до сподоби.

Вйт: Говоріть, говоріть! Послухаємо!

Боцян: Мої небіщик тато, дай їм Боже царство небесне, були лепський чоловік, як се може кождий присвідчити. Знали они що Боже а що людське і тому виховували нас у страсі Божім. А як вже вмирали, то скликали нас всіх до себе тай кажуть: »Діти мої! Мій конець недалекий; тому хочу я вас всіх попрощати тай сказати вам мою послідну волю. Маєток вам лишаю несогірший і обділив я вас так, щоби нікому не було кривди і аби кождий мав своє. Але я мушу вам ще одно сказати. Діти мої! Вигодував я вас, викохав, тай до розуму, довів і страху Божого навчав. Годіть ся, любіть ся, тулють ся і не сваріть, щоби мої кости легко спочивали. Але се собі добре запам'ятайте, що не в достатках жите чоловіка а в Бозі съятім. Тримайте ся Г. Бога, тримайте ся съв. католицької віри. Нехай тая віра буде вам матерію, котрої ніколи не забувайте, бо «хто матір забуває, того Бог карає».

Томашук: Съяті слова! Се певно сам Бог небіщикови так, піддав.

Луцюк: Таки так!

Боцян: Прийшов видко час, щоби ми не забули на нашу съв. Матір і тому я міркую відписати губернаторови, що ми не потребуємо його православія і його бородатих попів.

Харитонюк: Добре маєте! І я то кажу. Ми маємо свою католицьку церкву і своїх отців духовних а чужих не хочемо і не потребуємо.

Томашук: (впадає в слово) А губернаторови до того засі!

Харитонюк: Певно, що засі! Най він пильнує податків, війска, гостинців а нам своєї московської віри не напихає.

Луцюк: Правду кажете!

о. Микола Підгорецький, соєтник дієцез.

Боцян: Отже я так думаю і так гадаю, що треба відписати на те письмо, що нам і не в голові відступати від католицької віри а приймати чужу.

Харитонюк: Нехай нас Бог боронить та заступить від такого гріха!

Вйт: Алеж, панове громадо, добре поміркуйте, заки скажете свое послідне слово, щоби потім не мати на совісти людської кривди, еслиб, борони Боге, спало на громаду яке нещасте.

Харитонюк: Нехай і падає! Або ми не знаємо що то є католицька віра?

Або ми не чули житя Святих? Або їх не мучили? А прецінь они не боялися і не дали ся! І ми не дамо ся! За нами Г. Бог і Матінка Божа!

Війт: Ну, то що зробити?

Томашук: Таже чуєте, що пан Боцян каже: Написати, що не хочемо схизми тай вже!

Війт: А ви, панове громадо, як кажете?

Голоси: Всі так як пан Томашук: Не хочемо схизми!

Війт: Як всі, то всі, і я з вами!

Луцюк: Або що нам хто зробить? Чи з ґрунту вижене, чи що? Ґрунт наш з діда ірадіда.

Харитонюк: А може і вижене! Абож то для Москаля за тикко?

Томашук: Може трохи буде і за тяжко. Бо чи то нема вже старшого над губернатором?

Харитонюк: А як они всі такі самі від найстаршого до наймолодшого, то що?

Томашук: Як они всі такі самі, то і виженуть нас!

Боцян: Ну, то що? То піддамо ся, чи як?

Томашук: Не піддамо ся, бо ми в праві!

Луцюк: Так є! Ми в праві! Ми ім до губернаторства не мішаємо ся, нехай же они нам до нашої католицької віри не мішають ся.

Війт: А як схотять нас присилувати?

Боцян: Або ми діти? Або в нас верби не зародили? Або ми без рук, чи що?

Війт: Ну, то що відписати?

Томашук: Пишіть так як громада ухвалила: Не хочемо схизми а своєї віри католицької не продамо. Нехай має віз і перевіз.

СЦЕНА IV.

Ті самі і Романюк і Палюк.

Романюк і Палюк: (входять) Слава Ісусу Христу.

Голоси: Слава на віki.

Романюк: (задиханий) А що ухвалили?

Війт: А от радимо над губернаторським письмом.

Романюк: Над яким письмом?

Війт: Та пише губернатор чи громада не жадає собі схизматицького попа. Тай ми радили чи відписувати, чи ні, щоб якої біди не було.

Палюк: (махнув рукою) Ого!

Війт: Що таке?

Палюк: Шкода писати!

Війт: Чому?

Палюк: Пропало вже!

Голоси: Що? Як? Де? Чому пропало?

Палюк: Бо пропало! (виймає з ременя письмо і подає війтowi. Всі зригають ся з місць і обступають Палюка) Ось вам ухвала! Читайте! Сто рублів на кожду хату!

Луцюк: Що? Яких сто рублів? Звідки?

Палюк: А от губернатор наложив на цілий Дрелів по сто рублів від нумеру.

Війт: Ану най прочитаю! (Читає по тихо. Всі занепокоєні дивлять ся на него. Скінчив, кинув папір на стіл)

Луцюк: А що?

Війт: А я!

Луцюк: Але?

Війт: Та таки так! Стойте виразно: по сто рублій!

Харитонюк: За що? За яке? Або ми що вкрали, чи кого вбили, чи підпалили? (кричить) Не дам ані копійки для рабівників.

Боцян: Не дамо! Бо се напаст! Се розбій!

Луцюк: (кричить) Не дамо, щоб і не знати що! Або то сотка то копійка, чи як? Або сотки падають з дощем, чи снігом?

Війт: Алеж, панове громадо, будьте тихо. Криком нічого не вдіш.

Боцян: Ми мусимо кричати, бо нас кривдять!

Голоси: Так є! Кривда нам!

Боцян: То ми малиби мовччи дивити ся, як нас робують москалі, як розривають нашу керавницю, як хотять нас пустити з торбами? Не дамо ся! Абож то ми діти, чи воробці? Нехай тут приходить москаль з своюєю схизмою, нехай спробує! Ми присягали віру нашій католицькій

кій Церкві, то ми потрафимо і стати в її обороні! Ми також будемо знати, як боронити наших жінок і дітей перед голодом. (*кричить*) Ми не дамо собі видерти нашої батьківщини!

Голоси: (*крик*) Не дамо! Нехай приходить невіра один з другим. Ми йому покажемо, по чому локоть! (*Гамір великий*).

Війт: Алеж, панове громадо, гей! Та Бог з вами! Та не кричіть. Що тут викричите! От лішне радьте що. Тут треба розваги і ради!

Луцюк: Що тут радити? Яка тут рада? Неплатити нічо і конець. (*Гамір*).

Романюк: Панове громадо!

Луцюк: (*до Бояцяна*) Алеж бійте ся Бога, та то чисте покаяніє з тими москалями. Жити чоловікови не дадуть.

Романюк: (*впадає голоснійше в слова Луцюка*) Панове громадо! Послухайте нехай і я скажу своє слово! (*Гамір неустасє*). Прошу вас! Та не будь-теж дітьми! Успокійте ся!

Голоси: Псс!... Тихо, тихо там!

Війт: (*голосно*) Романюк хоче щось сказати.

Томашук: Та дайтеж спокій, панове громадо! Послухайте, що Романюк скаже!

Романюк: Панове громадо! Як видите, тяжко нас Бог дос্঵ідчає. Видко за гріхи нас Господонько съястий карає, коли впала на нас така тяжка та несподівана кара...

Луцюк: Бог за нами обстане і віддасть москалеви в десятеро за нашу кривду, бо...

Романюк: (*перебиває*) Та дайтеж мені скінчити!

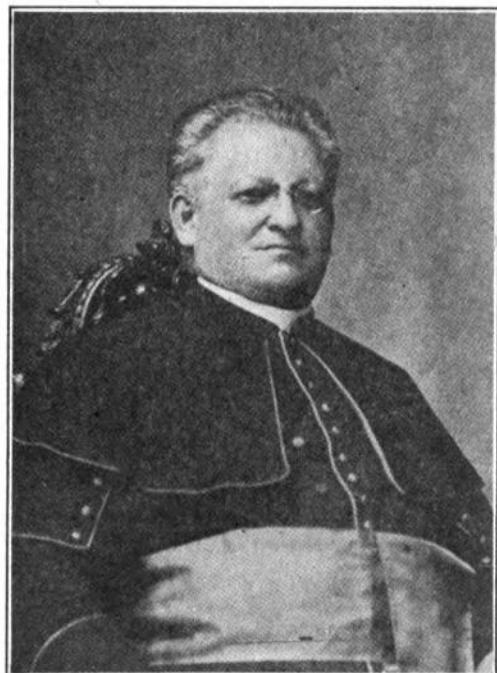
Війт: (*до Луцюка*) Таж не перескаджайте їм!

Романюк: Впала на нас кара гей той ястріб на курятко і не знаємо за що і за яке тай ще і ради на се нема ніякої.

Бояцян: Якто нема? Мусить бути! А бож то над губернатором нема старшого?

Томашук: Є ще цар! До него поїдемо!

Кривдити прецінь нікого не вільно! **Романюк:** Панове громадо! Вислухайте мене до кінця. Як вам мое слово припаде до вподоби, то добре, а як ні, то тут є між нами Богу дякувати, люди старі тай бувалі і розумні і праві, котрі вже не одно виділи і неодно чули, нехай они вам скажуть своє слово. А як ваш голос скаже так, то так і буде. За голо-

о. Лев Левицький, совітник дієцезальний.

сом громади кождий з нас і на смерть піде.

Томашук: Правду кажете, Романюку! Говоріть дальше, ми вас радо послухаємо.

Харитонюк: Говоріть, говоріть! Слухаємо!

Романюк: Правда, панове громадо, що ми ані вчерашні ані торічні? Деякі з нас вже й вісімдесятки сягають, а перед нами були наші батьки, діти і прадіди, а всі они з давен давна жили собі на сій съястій землиці спокійної чесно. Богу молили ся, працювали, газдували, потом своїм

загони засівали і нам на прожиток лишали а ніхто іх нічеса не зачіпав. Від тих то наших дідів і прадідів, пером ім земля, полинила ся нам в спадщині наша сьв. католицька віра, котра і наших батьків до царства небесного довела і нас до него мусить довести...

Томашук: Дай се святий Господоњку і Матінко Божа!

Романюк: Але видко позавидував нам діявол...

Луцюк: (хрестить ся) Дух сьв. при нас хрещених...

Романюк: ...що ми так тримасмо ся нашої католицької віри і забажав нам через своїх слуг ехизматицьких зашкодити і тую нашу віру нам відібрати.

Харитонюк: Ніхто нам сего скарбу не відбере, хотбы із цілим пеклом покомпанував ся.

Романюк: І забажали люті вороги нашої кривди. Накладають на народ кари, щоби сим способом відстражити бідний народ від того, що йому найсвятіше і найдорожче, від сьв. віри католицької. А хто його там знає, як оно буде? Може знайдуться такі, що злякають ся кари і переслідування тай стануть відступниками від сьв. віри?

Боцян: Ніхто таким не стане! Радше дамо ся повивіщувати а католицької віри не покинемо.

Романюк: Та я се не говорю до вас, Дрелівців, бо в нашім селі не знайде ся ні один такий.

Боцян: Ані один!

Романюк: Але хто знає як буде по інших селах, де народ бідніший. Москалі видко до сего йдуть, щоб народ обдерти, довести до біди, а потім обіцянками та погрозами присилувати до ехизми.

Томашук: Ну, але скажіть нам, защо на нас таку кару наложили. Гей, люди добрі! Та се хиба сам анцихрист іде, чи що. Я вже, славити Бога, сімдесят літ пережив а за моєї памяти ще ніхто ні копійки

кари не платив. За що ж тепер та-ке нещастє на нас спало?

Романюк: За те, що ми нічо не відпо-віли на письмо губернатора.

Томашук: (Здивований) На яке пись-мо?

Романюк: А от се, що ви нині над ним радили.

Томашук: Та як було відписати, як ми ось що лиш за него довідали ся? То якто? Ми мали би скоріше відпи-сати, ніж прийшло письмо, чи як?

Романюк: Та письмо вже давніше прийшло, але аж нині принесли його на раду.

Томашук: Тааак? А чому ж вйт не відписав? (до війта) Війт! То ви завинили, тож і платіть самі. Ми нічо не винні, то за що маємо пла-тити?

Луцюк: А певно що так! За війта ми будемо платити? Нехай сам пла-тить, коли завинив!

Романюк: Алеж, господарі, чекайте! Я ще не скінчив!

Харитонюк: Ми вже наслухали ся. Війт завинив а ти громадо плати.

Романюк: Алеж люди добрі, та я вам не ворог! Я вам все розкажу до чис-та, лиши вислухайте мене до кінця. I ви кажете і я кажу, що вйт не відписав на письмо...

Луцюк: А таки не відписав!

Романюк: I губернатор наложив на нас кару.

Харитонюк: Несправедливу кару!

Романюк: Ну, а тепер скажіть мені, що було на то відписати?

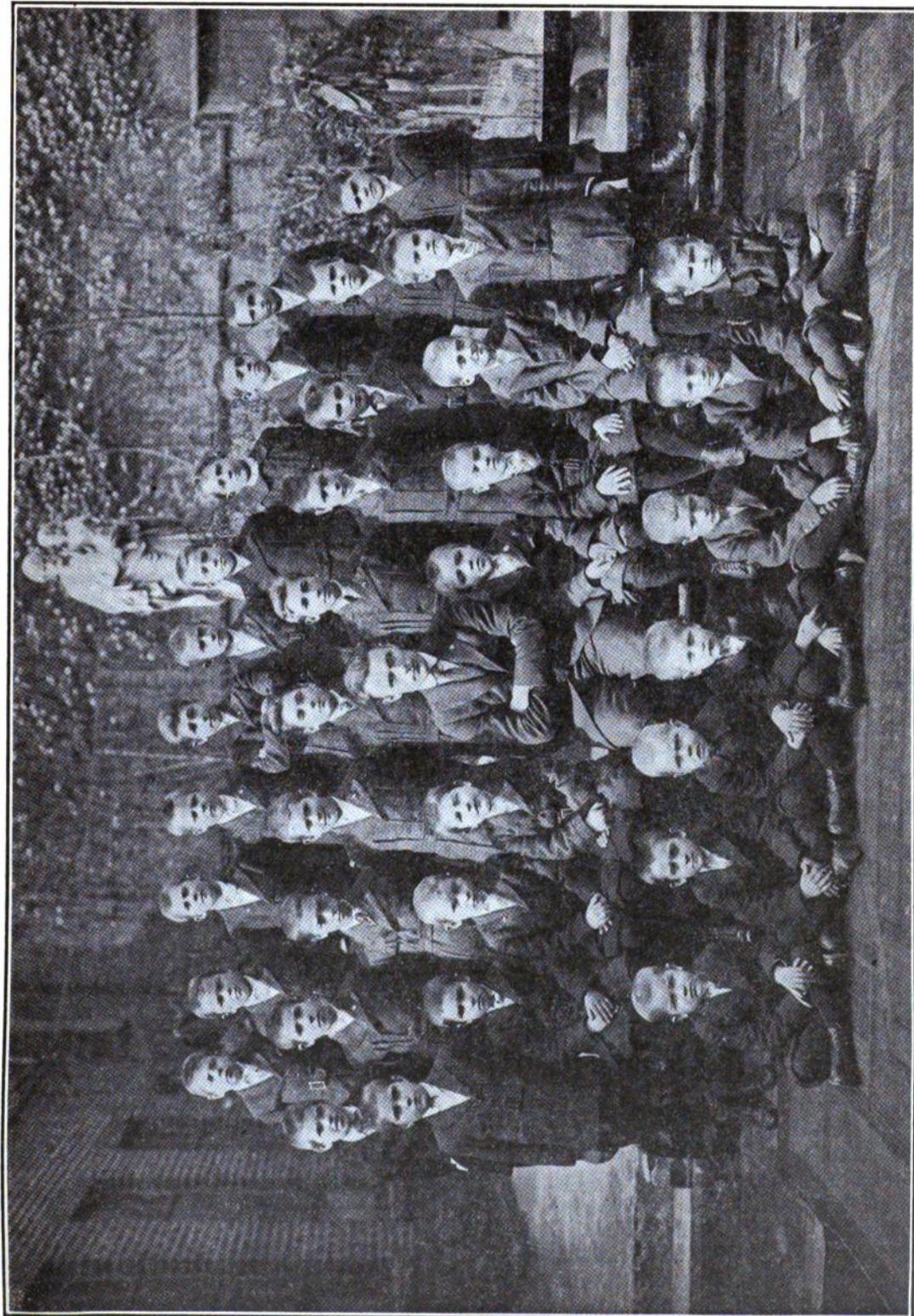
Луцюк: А щось треба було відписати!

Романюк: «Щось» — але що?

Луцюк: Ви старші, ви новинні знати що відписати!

Боцян: Було відписати так, як ми нічеса не ухвалили: що ми того не прий-маємо ся, тай вже!

Романюк: Добре! А знаєте ви, щоби то було з того вийшло? От бувби губернатор сказав, що се бунтація, бувби напав на наше село тай цілими громадами повиганяв в Сибір так як в Пратуліні, Сворах, Ма-карівці і Лосиці! I щоби з тої відпо-

Хлопці в Філадельфійського Сиротинця зі своїм префектом Павлом Кетичевою.

віди нам було прийшло? Ще гірша школа! Чи відписати, чи ні — все одно! І сяк і так була біда, бо від напасті не пропасти. Тут лише одна ще лишає ся рада.

Луцюк: Яка?

Томашук: От така: Ми були з Павлюком у нашого отця духовного, а они нам порадили таке: вибрести з села двох трох поважних і розумних людей, написати супліку до самого царя і післати з нею тих наших послів най розповідять цареви що тут з нами його слуги виробляють. Може цар і не знає, як тут над нами збиткують ся.

Боцян: Певно, що не знає. Перед ним затаються! Цар нам не дасть кривди зробити!

Харитонюк: До царя їхати!

Голоси: До царя! До царя!

Вйт: Така ваша воля, панове громадо? Хочете, щоб їхати до царя?

Харитонюк: Так е! Хочемо і ми і ціла громада сего собі жадаємо.

Вйт: Як так, то напишемо вперед супліку. Пане писар! Сідайте і пишіть гет все, що нас болить, що нам доскулює а ми всі тово підпишемо, що акурат так оно е.

Боцян: Ми присягнемо, що то всю правда!

Вйт: А ви, панове громадо, радьте за той час, кого з тим письмом післати до царя.

Томашук: Та що тут радити? От скажіть самі, на кого дасте голос, то ми за тим і підемо всі.

Вйт: То не штука сказати голос! Ту треба добре роздумати, кого саме післати. Бо вислати першого — ліпшого, то ще не велике цабе, але що потому? От такого готові там висьміяти, викинути за двері і на вітві не допустити до палати а тоді школа такого заходу. Тут треба вибрести людей таких, що їх на половину не зловиш і потрафлять упімнути ся за нашу кривду. Кожжі радите. вибрести?

Луцюк: А когожби, як не Романюка і Павлюка?

Палюк: Мені, людоњки, дайте спокій. Я не до того. Чи вже в громаді нема других, чи що? Я сего не підіймаю ся!

Боцян: Ні, ні, Палюку! Не вимавляйте ся і не відказуйте. Ви з Романюком саме найліпші. Ви і письменні і бувалі в сьвіті, усячину знаєте, то і ліпше справите ся як перший ліпший з нас. Ні, таки мусите їхати, бо так собі громада жадає.

Палюк: Та добре то громаді говорити, але не мені їхати. Я ще як жию не видів царя і в Петербурзі не був та і не знаю, де там обернути ся. От я вас таки прошу дуже гречно, пішлиль кого іншого. От нехай іде Луцюк!

Луцюк: Боже борони! Та де мені до того. Та дивіть ся! Ви старші і мудріші а хтож так потрафить як ви? Таки хто як хто, але ви то таки мусите.

Романюк: Але мене, то таки звільніть! В мене господарство, діти дрібні, я ще маю орати, підкидати, бо вже і без того припізвив ся, а хтож за мене зробить?

Томашук: Ми поможемо, кождий по дневі а всьо зробимо так, якби ви самі.

Романюк: А діти як?

Вйт: Не бійте ся! Кривди їм не дамо зробити! Батька і матір їм заступимо, лиш не відказуйте ся і їдьте в Божу путь. Чи може зле кажу, панове громадо?

Томашук: Дуже добре кажете і я то само кажу. Нехай они оба ідуть а ми вже їх ту заступимо так як ся належить.

Вйт: Їдьте, їдьте господарі, і не торгуйте ся дуже; бо як так громада вас просить, то буде гріх відмовити.

Романюк: Га! Як така воля Божа тай громади, то нехай буде вже є так.

Вйт: А ви, Палюку, таки не хочете послужити громаді?

Палюк: Та чому не хочу? Я лиш кажу, що ту прислугу мігби і хто другий зробити а не акурат я.

Томашук: Та колибо ми всі вас про-

симо, то дайте ся вже сей раз на-
мовити.

Палюк: Та як вже не може бути інак-
ше, то най вже на вашім стане!

Війт: (весело) То такоже кажіть! Тому
то ми і вас просили, що не відмовите
нам сеї ласки. І дай вам Боже
здоровлє, що приймасте ся сего ді-
ла. А тепер, панове громадо, ще
одна справа. Палюка і Романюка
висилаємо в дорогу не аби яку. Оє
не є те, що до Пратулина але аж до
Петербурга а про кошта ще й не
згадало ся.

Харитонюк: Власне, щом хотів се сказати.

Війт: Я думаю, що буде найліпше, як
ми їм дамо на дорогу по 30 рублів
з каси громадської. Чайже годі
щоб они за громаду доплачували.

Томашук: Та певно, що так! Але чи
то що поможе? Бог там съятій
знає.

Війт: Може і поможе! Може бодай у
царя знайдемо трохи правди, бо
тут шкода й шукати.

Боцян: В Бозі надія!

Луцьок: А як і цар такий сам як і його
слуги!

Романюк: То Г. Бог нас заступить і
Матінка Божа нехай нас споможе.

Писар: (скінчив писати, обтер перо
у волосс, на письмо наспівав піску
а засипавши його потім назад до пі-
сочниці кличе):

Вже!

Війт: Що? Вже конець?

Писар: Вже!

Війт: Дайтеж тепер сюди, най подив-
лю ся!

Писар: Але щобисьте не замазали, бо
ще съвіже! (Подав. Всі обступають
віита, щоб подивити ся на письмо).

Війт: Панове громадо! Ось вже суплі-
ка до царя готова. Я вам її голос-
но прочитаю, а ви вважайте добре,
щобисьте знали, що там стойт! (Читає).

«Найясніший Пане і Всеї Росії
Царю і Государю!

Ми, Твої вірні піддані, падаємо
мов ті дрібні діти до Твоїх стіп і за ко-

ліна обіймаємо і Тебе просимо і Тебе
о ласку благаємо, бо нас тут Твої слуги
дуже переслідують і кривдять, а за
що, то зараз розкажемо.

Ми з діда прадіда визнаємо одну
святу віру, ми всі католики і наші
віру любимо і нею дорожимо як най-
більшим скарбом, бо знаємо, що вона
правдива і веде певно до спасення душі.
Ми хочемо тую віру заховати аж
до смерти. До тепер ми все так віри-
ли і визнавали, що наша католицька
віра є від самого Бога а переховує ся
лишень в одній, съятій соборній і
апостольській Церкві під проводом
і властию съятійшого Отця, Папи
Римського. І ми так собі жили в гараз-
ді, до церкви ходили, наших отців ду-
ховних слухали, і всі обовязки ретель-
но словняли. Податки ми все платили
всі до чиста і на се маємо квіти. Але
тепер ми стали дуже бідні і нещасливі
і дуже нам зле діє ся, бо не дають нам
спокою, хоч ми нічо невинні. Тепер
настав у нас новий губернатор, що на-
зыває ся Іромека, і він нас тепер дуже
кривдить, бо закаує нам визнавати
нашу католицьку віру і хоче нам на-
слати православного попа, але ми се-
го не приймаємо ся і православного
попа не хочемо і за того назначив нам
губернатор дуже велику кару, бо на
кажду хату наложив по сто рублів.

Найясніше Паче і Всеї Росії Царю!
Ми знаємо, що губернатор не має на се
від Тебе позволеня, щоби час кривдити
і ми є певні, що Ти, Найясніший Пане,
також нашої кризи не схочеш, то-
му ми цілуємо Твої руки і ноги і на
коліна перед Тобою падаємо і заноси-
мо до Тебе отсю просьбу, щоби Ти
Найясніший Пане і Государю, пода-
рував нам сю тяжку і несправедливу
кару, яку на нас наложив губернатор
і щобись наказав губернаторови, щоби
він нам більше кривди не робив і нас
за католицьку віру не переслідував.

З сею просьбою і скарою удаємо
ся до Тебе, Найясніший Пане, Царю
наш і Государю, і з великом довірством
очікуємо Твоєї милости. Ісли позво-
ниши нам уживати такої свободи, якою

Ось надіємо

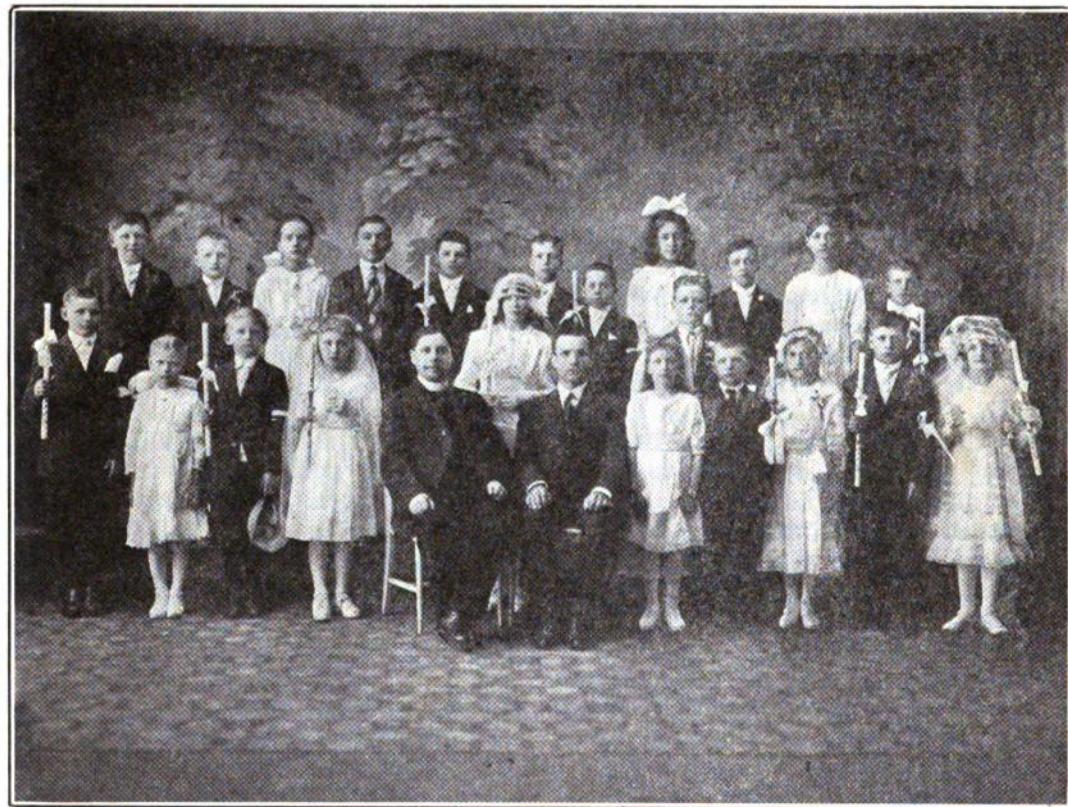
UNIVERSITY OF LINC 5 AT

URBANA-CAMPAGN

ми тішили ся доси і если нам буде вільно без перепони тримати ся і визнавати нашу католицьку віру і мати католицьких отців духовних, то ми будемо Твоїми найвірнішими слугами, що в Твоїй обороні і жите положимо і будемо все молити Господа Бога, щоб дарував Тебе і Твою Найяснійшу фамі-

них підпише писар а вони лиш мають помадати за перо. Я підпишу ся аж по всіх. Томашку, зачинайте! Ви найстарші. (*Томашук іде і зачинає підписувати ся.* Нараз отвергають ся двері і влітає задиханий селянин).

Селянин: (кричить) Люди, ратуйте,

Діти з парохії о. М. Ортинського в Бофало, до першого съв. Причастія.

лію щастем і здоровлем на многая літа.
Амінь.

Вірні піддані Твої селяни з Дрелевою.

Панове громадо! Чи чулисьте всю, що я вам перечитав?

Голоси: Чулисьмо, чули!

Вйт: А годите ся на то, чи ні?

Голоси: Годимо ся! І всі на то підпишемо ся!

Вйт: Як так, то добре. Найже тепер всі підписують ся. Письменні мусять ся самі підписати, а неписьмен-

хто в Бога вірує! (*Всі перелякані схоплюють ся з місць*).

Голоси: Що? Горить? Де? В кого? Ану на ратунок!

Селянин: Та не горить, але москалі повезли закованого нашого отця духовного.

Вйт: За що? Як? Коли?

Селянин: А от тепер ведуть. Люди обступили фіру і не пускають а москалі рубають шаблями!

Вйт: Люди! за мною! Не даймо на-

шого отця духовного! Хто в Бога вірує, за мною!

(кождий хапає свій капелюх і гурмою вибігають за вітром на двір.
Томашук виходить поспільні).

Томашук: Серце Христове, ратуй нас!
Матінко Божа, поможи нам! (Виходить.) (заслона спадає).

ДІЯ III.

Особи :

Козак, Війт

Томашук, Рядний

Харитонюк, Рядний

Романюк, Рядний

Андрій Купник, Господар

Іван Купин, Господар

Агафія Василюкова

Ірина Купнякова, жінка Андрія

Олена Луцюкова

Анна Луцюкова (невістка Олени)

Бек — московський офіцер

Солдати

Селяни: мущини, жінки, діти.

СЦЕНА I.

(Перед замкненою церквою стоять)
Василюкова, Купнякова, і Олена Луцюкова.)

Василюкова: Ой Боже мій Боже! Отосьмо ся дочекали!

Купнякова: А як не казала, що таке буде?

Олена Л.: Ой кумоњки мої. Я вже, Богу дякувати, маю 75 літ. Я пам'ятаю ще як сюди йшли Французи, не одно я вже виділа і чула, але такого Нового Року як нині, я ще не запамятала як живо.

Купнякова: То то мабуть цілий сьвіт ще такого не видав і не слихав, щоб в таке велике съвято не було ані всеночного, ані утрені, ані Служби Божої.

Василюкова: Кажу вам — судний день наступає.

Олена: Ой добре кажете, кумоњко, що судний день наступає. Якби ви

виділи що в мене в хаті діє ся, то аж серце пухає з жалю. (Плаче).

Василюкова: Та щож вам таке, Луцюкова? Абож то одному таке буває?

Олена: Невно, що другого такого на сьвіті нема. От синова моя, най ся преч каже, від розуму відходить

Купнякова: Падоньку мій, а то що її бідній стало ся?

Олена: Та се ще від осені, як москалі забили її чоловіка, щби рахувати мого сина, то відразу стала моя не своя. Як її тілько донесли, що її Іванові розчорений голову на смерть, то она сейчас уміліна і ледвосьмо її відтерла. І від того часу розум її мішає ся.

Василюкова: А ми якож не знали про се нещасте. От бідна Гануся!

Олена: Ой що бідна то бідна. Я ще не чула, щоби хто так гіренько пла-
кав. Як трохи призабуде, то ще ще, але як собі нагадає — Господоньку съвятій, борони нас та заступай весь мір хрещеній від такої хвилі!
Як зачне плакати та заводити, то камінь би розтонив ся з жалю.
(*Василюкова, Купнякова плачуть*)
А все згадує Івана.

Купнякова: Так собі дуже взяла до серця!

Олена: Ая, ая! Так дуже забанувала.
Як лиши вольме на руки дитину, то так заплаче, що аж серце крас ся.
Але як її згадати, що така вже була воля Божа, то зараз притихне, перехрестить ся і вже не плаче.

Василюкова: А можеби її воду освя-
тити?

Купнякова: А можеби її дати моші съв.
Йосафата? Они чудесно помага-
ють, бо їх боїть ся нечиста сила.
От щось подібне мала і Олійникова Орися, а як її дали поцілувати мо-
ші съв. Йосафата, то так якби рукою
відняв, але вперед треба висновіда-
ти ся!

Олена: Та добре вам казати «виспові-
дати ся»! Але де? Перед ким? На-

шого дорогого отця духовного заму-
чили москалі на смерть.

Купякова: (*сплеснувши в долоні*) Ма-
тінко Божа! А то коли? Хто вам
таке сказав?

Олена: Та от недавно Романюк їздив
до Холму тай привіз таку сумну
вістку, що отця Велиновича на
смерть замучили.

Василюкова: Таки на смерть?

Олена: Ах, кумонько, на смерть. Як
їх бідних тут закували і завезали
до Холму, то так їх там мучили і ка-
тували, так ся над ними збиткува-
ли, що до тижня тай Богу духа
віддали.

Купякова: Царство їм небесне. Доб-
ріжк то они були добрі. Як они гарно
правили богослуження, а які небес-
ні говорили науки, а як мило роз-
казували про Найсьв. Серце Хри-
стове! I так вороги тяжкі загнали
їх до гробу.

Василюкова: Ой бідні ми тепер сиро-
ти. Хто нас тепер з Богом поєд-
нає? Відай прийде ся без съв. спо-
віди зійти з сего съвіта.

СЦЕНА II.

(*Ti самі і Анна*).

Купякова: (*оглядає ся*) А от і Анна
йде!

Олена: (*скрикнувши*) Падоньку мій
нешасливий! А її що стало ся?

Анна: (*входить сумна*) Христос раж-
дає ся!

Василюкова і Купякова: Славіте Єго!

Анна: (*витає ся зі всіми, цілуючи їх
в руку*).

Олена: А чому ж ти, Ганю, лишила
так хату? Ще готов хто що взяти.

Анна: Ні, мамо. Мої мама прийшли
до мене і казали, що лишуть ся
з дитиною аж поки я не верну з цер-
кви, бо мене дуже тягнуло нині до
церковці съвітої помолити ся.

Василюкова: А чого ж ви, молодице,
так посумніла?

Анна: Мушу, тітко! Мені тепер съвіт
не милий. Лютий ворог осиротив

мене, відібрав жите мому Іванови.
Я тепер така бідна, така нещасли-
ва, що й съвіта Божого не бачу.
(*Плаче а за него і жінки*).

Купякова: Не плач, дитино! Се пере-
мине. Плачем нічо не вдієш!

Анна: (*впадає в що раз сильніший тос-
ку*) Щож я зроблю, щож я пічну,
коли мене серце болить, коли мені
мого вірного подруга в могилу за-
гнали.

Олена: (*Пригортає Анну до себе*) Не
плач, Ганусю! Успокій ся!

Анна: (*тулить ся до тещі (Олени)
і ридає*) Іване, мужу мій, на кого
ти мене лишив бідну сирітку?

Олена: Ганусю, Бог з тобою! Спамя-
тай ся! Тиж коло церкви съвітої.
Гріх тобі таке говорити.

Анна: Ой Боже мій, Боже! Не карай
мене за мое серце, бо оно само пла-
че, бо оно... (*осуває ся зімліла на
землю*)

Василюкова: Води! води! Снігу!
Скоро снігу на голову! (*Натира-
ють Анну*).

Олена: Несім її скоро ось ту до дячи-
хи. Матінко Божа, ратуй! (*Анна
трохи приходить до себе — її бе-
рутуть і попід руки ведуть до сусід-
ської хати. Прибігає ще дві жінки*).

Жінки: А то що стало ся? Вмілла?
Води! (*Біжуть по воду а Анну за
той час випроваджують*.)

СЦЕНА III.

(Андрій Купяк, Іван Купяк і дві
жінки.)

Андрій: (*входить а за ним Іван*) Та
бо вже і терпцю не стає.

Іван: Таки так. Хіба камінь який не
взрушивби ся!

Андрій: Що то камінь? Креміньби вже
розтопив ся. А от Новий Рік! Ра-
хувати Съвітої велике! А чи то
пізнати? Церква замкнена, народ
ходить як сновида, радби помолити
ся, вислухати Служби Божої так
як Бог приказав ну і що? Нема
пастиря і ми мов ті вівці блукаємо.

Іван: І доки се так буде і як воно скінчить ся? — Бог святий знає.

Андрій: Скінчить ся, скінчить! Се так довго бути не може.

Іван: Але як скінчить ся?

Андрій: Га, може до такого дійде, що ще всіх нас з жінками і дітьми по завозять на Сибір в неволю.

Іван: Або гадаєте, трудно. Від такого невіри, як той губернатор, всю можна сподівати ся. Ео і хтож те

бо говорім то сюди і туди, так довше бути не може.

Жінка I: Андрію! А не знаєте, чи буде нині всеночне?

Андрій: (оглядаючись) Казав дяк, що відправить! А ще не дзвонили?

Жінка I.: Та ми не чули!

Жінка II: Коби хоч Томашук борше прийшов та церкву отворив, бо щож будемо під дверми вистоювати та мерзнути?

Діти з Мт. Кармел, Па. до першого съв. Прічастія. Парох о. Йосиф Боярчук.

все лихо накоїв, як не він? Хибаб може таке стало ся, щоб його де забрали, але то трудно. Та зрештою Божа воля! Що буде, то буде. Лиха ми не в силі спинити!

Андрій: (зітхаючи) Га! Що буде, то буде, але ми на духові не впадаймо. Зле воно, дуже зло, то правда, але все чоловік має надію, що прийде до ліпшого. Якось то Бог дасть,

Андрій: Він скоро прийде. Я його зустрінув на селі. Щось радив з Романюком і Павлюком.

Жінка I.: То поки що ходімо, кумо, до дячихи. А задзвонять то прийдемо.

Жінка II.: Хиба ходім (виходять).

Іван: (по хвилі мовчанки) І скажіть ви мені, чи ми діждемось свого священика, чи ні?

Андрій: Борше ні, як так!

Іван: Гм... то недобре! А можеби знов зійшла ся громада на раду, тай можеби вислати кого з просьбою до того губернатора. Таж то вже рік минає, як ми без съященика. Діти нехрецні, відправи в церкві нема, так довше бути не може.

Андрій: А ви гадаєте, що то що поможе? А не іздин Романюк з Палюком десь до самого царя? І що з того? Висьміяли їх та павіть і до царських сійці не пустили. Таке саме і тепер буде! Видко змовилися ся ехизматицькі душі знищити нас тай свого поганого діла доконати.

СЦЕНА IV.

(Ті самі і Романюк, Томашук і Харитонюк.)

Романюк: (входить з Палюком і Томашуком) Нема більше людей?

Іван: Лише нас двох. Були дві жінки, ждали, ждали, коли отворять церкву, тай пішли до сусідської хати. А що чувати доброго, Романюку.

Романюк: Та що доброго? Біда тай вже (виймає папір) От дивіть ся новий дарунок громаді!

Андрій: А то знов що таке?

Романюк: Не що, лише листо-губернаторське!

Андрій: А щож він знов хоче від нас? Ще йому за мало, що стільки людей скривдив, в Сибір понаганяв? Що він ще від нас хоче?

Романюк: А що хоче! Пиші, що наставляє на наше село православного попа, тай щоби йому без опору ключі від нашої церкви віддати.

Іван: Ну і що ви на се скажете? Що ви радите — віддати ключі чи ні?

Томашук: Ключі від церкви є в мене. Хоч і громада скаже віддати, то я не віддам. Борше душу віддам, як ключі! Кому їх давати? Таким поганцям, що нам відбирають католицьку віру? Не дам і вже! Ось тут перед цілою громадою і перед

цілим селом стану і скажу: «Люди не даймо нашої съв. церкви невірному москалеви!»

Романюк: Спасибіг дядьку за слово. Ми постоїмо за вами. Силою нам не видрутъ. Своїми грудьми заслонило нашу церковцю перед затіями московських ехизматиків!

Харитонюк: (з гурту людий входить на сцену) Слава Ісусу Христу!

Томашук: Слава на віки!

Харитонюк: А що, прийшов попий дарунок до села?

Романюк: Прийшов!

Харитонюк: Чули ми, чули! І що ви на се?

Романюк: Ми вже раз сказали своє слово і його не вернемо! Ключів не дамо, до церкви котюги не пустимо! Най тут прийдуть салдати, най нас силою заберуть в тюрму, але ми своєї католицької віри во віки не покинемо! Ми вже потрафимо постояти за свою съв. віру!

Харитонюк: А за вами постоїть ціла громада! Терпілі ми доси, потерпимо й дальше. Пішли наші сусіди невинно на муки, підемо і ми, але на схизму не пристанемо!

Купяк Ан.: Так є! Не пристанемо!

Романюк: Боже вас благослови за отсе слово, що так непохитно стоїте при своїй катол. вірі. Ласки і милости ні від кого вже нам ожидати. Ми вже її шукали навіть там, де всі казали, що мусимо там знайти, але нас ще висьміяно і прогнали. Тепер не лишає ся нам нічо, як лицє, щоб ми самі собі радили. Ми стоїмо за нашу католицьку віру а Бог нам в тім поможет.

Томашук: На безчесть съящого храму божого не дамо!

Андрій: Най нам дадуть католицького съященика! най вернутъ в село тих людей, що їх невинно в Сибір позасилали! Сего ми хочемо а не зрадника Христової віри. Нехай нам звернуть то, що забрали!

Харитонюк: За те, що було, нема що й говорити. Ті люди, то так якби

Куратори Кафедральні зі своїми сльваченниками.

вже пропаці. (*Витягає лист з кешені*). А ось дивіть ся, яке їх там живе в Сибірі.

Романюк: Що? Є лист з Сибіра? Від кого?

Харитонюк: Від Костюха. Прочитайте цілій громаді, най знають, як наші мученики терплять за віру католицьку.

Томашук: Прочитайте, Романюку!

Що они там бідні порабляють у тій неволі?

Романюк: (читає). «З Орска на самий съятій вечер. Христос раждає ся! Дорогі Братя! Витасмо вас сим съятим словом з далеченької чужини. Якби ми так до вас голубом злетіли, то перебули-б ми дорогу на 3000 верстов, так далеко загнав нас нещасних нелюдський москаль. І з сеї чужини пишемо ми до вас сей лист, а пишемо кервою-слезами.

Читайте кожде слово і тямте собі, що на кождім кровця наша плине. Ми тут такі бідні та нещасливі, що не доведи Господи. Довкола нас сніги і леди а хата-буда одна від другої хотіть на чотири милі. Ні ту церковці съятої, ні ту слова Бога жого, ні ту съященика. Та ніби є один, але то москаль і схизматик.

От тільки нашої потіхи, що ся ви-плачено перед Господом Богом у молитві. Ми все за вас згадуємо і не знаємо чи над вами ще дальше схизма ся збиткує, чи ні. Чи о. Велиновича пустили вже з Холму, чи ні? Як пустили, то щиро їх від нас поздоровіть, щоб они за нас помолилися, бо нам тут дуже гірко. Найбіднішому бідакові в Дрелеві сто раз ліпше веде ся, як нам. Пришліть нам бодай одну грудку землиці съятої, щоби бодай по смерти можна було посипати наші кости рідною землею. Ви нині там радієте, съпіваете, колядуєте, а ми тут лиши плачено і плачено. Одно нас лиці тішить, що ми тут терпимо за Христа Ісуса і за Його съяту католицьку віру, тай маємо надію, що Г. Бог прийме її наші муки за

заслугу і потішить нас вічною своєю ласкою. Просимо вас дуже, до рогі братя, подайте до нас яку вістку, бодай коротеньку, щоб злегчити нам нашу тяженьку туту. Тай за сим словом, бувайте всі здорові і о нас нещасних не забувайте. Христос раждає ся!»

Teodor Kostyuk з жінкою і дітьми

Харитонюк: А що? Чулисъте? Легко їм там живеть ся?

Романюк: Они за католицьку віру терплять! За те загнали їх в далекі краї на загибель а нам хіба приклад собі з них брати! Чи ми не той самої віри що і Костюх? Не упадаймо на дусі і станьмо можно до оборони нашої віри. Христос Спаситель певно стане на поміч синам католицької Церкви.

СЦЕНА V.

(*Ti самі і Боцян*).

Боцян: (входить скорим кроком і кричить). Москалі йдуть!

Іван: Дух съв. при нас хрещених! А то що знов за нихо?

Харитонюк: Що? Де?

Боцян: (скоро) По за селом ідуть салдати і везуть на возі бородатого попа впрост на плебанію!

Томашук: Видко завязались таки безувіри на наши душі.

Романюк: Га! Як так, то нічо доброго нам не сподіватись. Видко, що зачнеть ся у нас таке як і в Пратулиї.

Томашук: А на якуж біду пхають нам схизматицького попа? Чи ми схизматики, чи що?

Романюк: Як я виджу, то аж нині вже буде конець. Коли они аж салдатами вводять свое православіе до нас, то видко, що се буде рішаюча хвиля. Або, або!

Андрій: І щож нам тепер починати?

Романюк: Не пустити московського схизматика до церкви тай вже!

Голоси: Так є! Не пустити!

Харитонюк: Станьмо всі як один і не баймо ся! Наперед однак порадьмо ся з громадою.

Боцян: Але скоро, бо москалів що лише не видко.

Томашук: То дзвоніть в дзвін, нехай нарід збере ся. Чим більше нас, то тим лішче.

Андрій: От се нам відповідь за ті наші проосьби до царя!

Романюк: Га! Так нас Г. Бог досьвід час, чи ми вміємо Йому вірно служити. Мусимо отже показати, що ми Йому вірні аж до смерті. Ми віруємо в одного Бога і в одну святу католицьку Церкву. Сеї віри не вирве нам з серця ніхто ані Турок, ані Москаль, так, як не вирвали нашому незабутому о. Велиновичеві. Може ще лише нині і ми будемо там, де о. Велинович і Луцюк. **Боцян!** А задзвоніть но!

Боцян: (іде і за хеилю відзыває ся дзвін) (Всі хрестяться і хеильку шепчуть устами молитву).

Романюк: Чи се мені так здає ся, чи дзвін таки справді так жалісно плаче, що аж груди розриває? Ой, братя! Чи не скликує він нас на жалібні похорони! **Томашук!** Ану отворіть церкву, щоб бодай в послідне ще Богу помолитись.

Томашук: Не втвору! — Се небезпечно! Можуть забіchi нас москалі і споганити святе місце. Радше тут помолім ся і чекаймо вже кінця.

Романюк: Та най буде й так! Зачекаймо аж люди зайдуть ся і нарадимо ся, що даліше робити.

СЦЕНА VI.

(На сцену входять чоловіки, жінки, хлопці, дівчата, діти і всі хрестяться побожно.)

Харитонюк: А от, слава Богу, ходяться люди. (До людей голосно). До купи, людоњки, до купи! Як ті овечки перед вовком гуртуймо ся.

(Всі збирають ся в гурток коло передніх).

Романюк: Братя мої! Ви вже певно знаєте, яке нове нещастя спало на громаду...

Голоси: Ні, не знаємо.

Романюк: Як раз тепер приїхали до села москалі і привезли православного батюшку — вовка, що мав розірвати та загризти овечки Христові. Не могли нас карами змусити до схизми, то хотіть тепер насильно се зробити. Чулисъте голос дзвона, що вас сюди скликав. Він скликував наших і дідів і прадідів до сеї свя. церковці, щоб по католицьки Бога прославляли. Він кличе тепер і вас може вже в послідне, щоб ви показали перед Богом, Ангелами, і всіми Святими, що ви католицької віри не відступите ні за що в світі. Скажіть же тепер своє слово: чи ви позволите на се, щоб до нашого святого храму впустити православного попа?

Голоси: (з обуренiem) Не пустимо! Не хочемо його! Най іде до схизматиків!

Романюк: Спасибіг вам за се слово! Так само кажуть вам поступити собі і наши братя, що за католицьку віру мучать ся по тюрях холмських та сибірських. Наш любий пастир о. Велинович, дивить ся на нас з неба і загріває нас: «Не дайте, щоб схизматицький піп збеществив вашу церковцю!»

Голоси: Не дамо, хотіть нас на кусні подерто!

Романюк: Будьмо гідними синами католицької Церкви, вірними учениками Христовими! Нехай нас нічо не відстрашить від доховання віри нашому Спасителеві! Радше смерть, радше згинути під ударами московського кнута як схрунити і не витревати під прaporом нашого Вожда і Спасителя!

Голоси: Правда ваша! Дякувати за слово добре!

Романюк: Ключі від церкви є в руках чесних і певних — в руках Томашука. Він їх нікому не дасть і ніхто йому їх не видре, а якби хто наважив ся на силу йому видерати, так ми всі не допустім. А якби схотіли москалі силою дістати ся до церкви, то в нас ще є здорові руки і груди. Станемо муром і хіба по наших трупах зможе вйті схизматичний піп до Божого храму.

Боцян: Хібаби не стало вже ні одного з нас при житю!

Романюк: А тепер, братя, ще нам треба помочи і благословенства Божого. Клякнімо ось тут тай щирим серцем благаймо Господа всемогучого, щоб дав нам своєї ласки і сили.

(Всі падають на коліна і моляться за Романюком, котрий їм проводить.)

Спасителю наш, Ісусе! Се ми овечки твого стада, очікуємо нападу вовків, що схотять нам вирвати з наших сердець нашу сьв. католицьку віру, котру ти сам приніс нам із неба. Скріпиж наші сили, заступи ся за нас! Нехай лучі любови Твого Пресвятого Серця загріють нас до відваги такої, щоб ми радо і жите своє віддали за Твою славу і славу Твоєї святої Обручниці! Тобі поручаємо ся, Тобі віддаємо ся, Ти будь з нами, Ти нас борони, кріпи і заступи. Амінь.

(Всі хрестяться і встають).

Андрій: От се наша надія, наша потіха.

Романюк: А чи ви, братя, готові постояти за наш найдорожчий скарб за сьв. католицьку віру?

Голоси: Готові — до загину!

Харитонюк: Най тепер приходить москаль! Най спробує!

Іван: А ос вже і йдуть салдати!

(Всі цікаво звертають очі в той бік).

Романюк: Съміло, братя! Не бійте ся! Най ідуть! Ми не злодії. Ми стоимо за Христа Спасителя, за Його катол. Церкву. Христос з нами, то кого ж маємо лякати ся?

Василюкова: Ой, чогось стали, а сам офіцер іде до нас!

Томашук: Людоњки! Бог з нами! Не бійте ся! Ось тут в церковці в ки-воті сам Бог слідить наші кроки!

Боцян: Тримаймо ся! Покажім бодай раз нашу любов до Спасителя Він за нас жите віддав. Віддаймо і ми Йому!

СЦЕНА VII.

(Всі ті самі і офіцер московський Бек).

Бек: (входить) Що се у вас? Рада якась, чи що?

Романюк: Коло церкви, то і молимо ся

Бек: Як то? Так без попа?

Романюк: Га! Як не маємо свого отця духовного, то і так вистане, коб лишень з щирого серця.

Бек: Та так, Але все оно таки зле без пастиря! Се вже зміркував і його преосподільство губернатор Іромека і прислав вам пастиря нового.

Романюк: Спасибіг за ласку! Шкода що трудив ся!

Бек: А то чому?

Романюк: Бо губернаторови чайже відома наша воля. Ми хочемо мати свого католицького пастиря, а сего з бородою, що нам губернатор насилає, не хочемо і не приймемо!

Бек: Абож то не все одно з бородою, чи без бороди? Я радивби вам згодити ся добровільно і приняти нового батюшку тай мати вже чистий спокій.

Романюк: За раду дякуємо, але її не послухаємо. Ми є католики а православного попа нам не треба! Най іде між православних а нам католикам най дасть спокій!

Бек: А виж не православні?

Голоси: Ні! Ми католики!

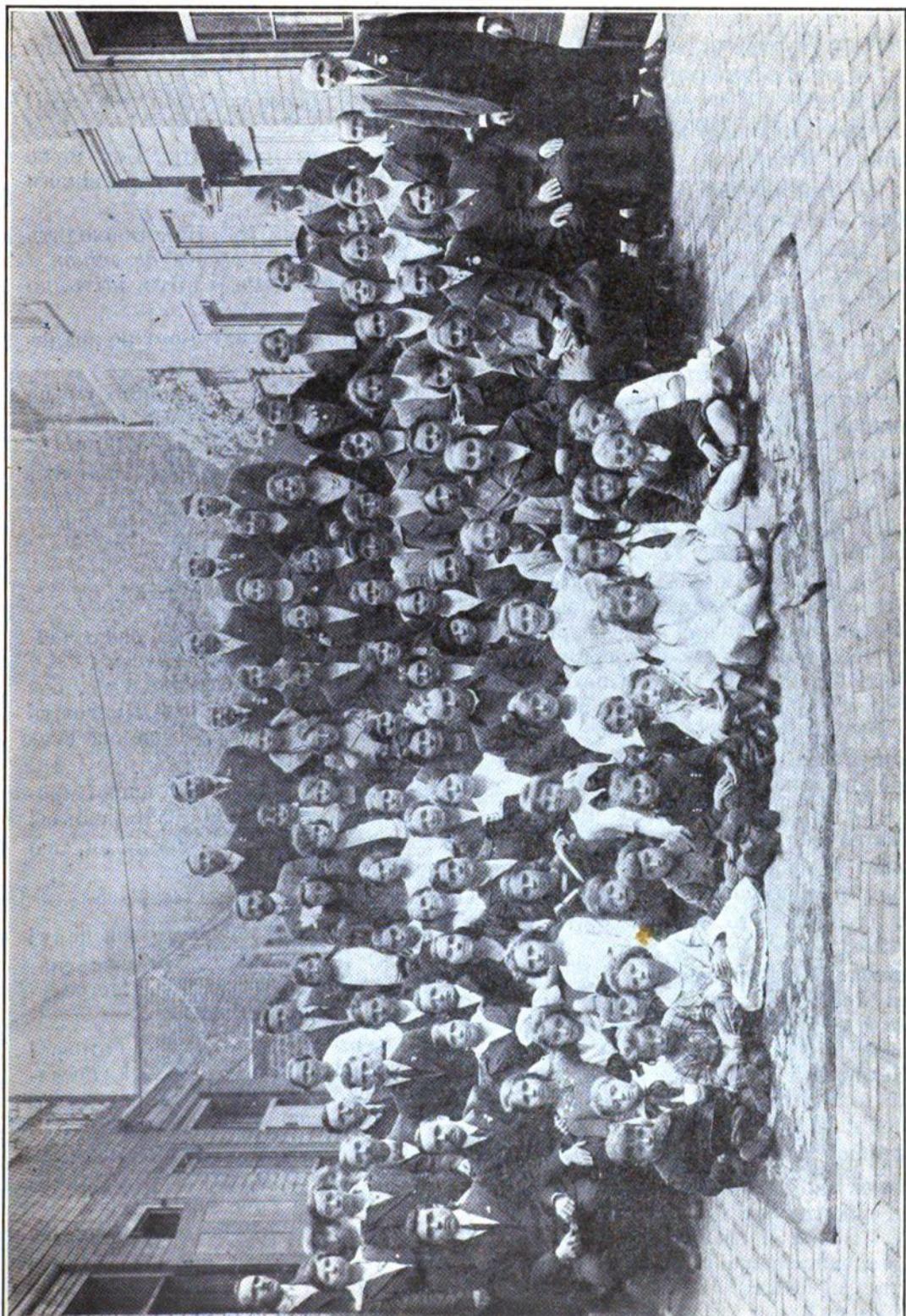
Бек: Абож то не все одно?

Романюк: Як все одно, то чому нам не хотять дати католицького священика?

Бек: Ее, та, що буду з вами богато говорити. Є ту між вами Томашук? Котрий то?

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT

URBANA CHAMPAIGN

Брацтво Найсолідного Серця Ісусового при Катедральнім Храмі в Філадельфії, Па.

Томашук: (виступає на перед) Я!

Бек: Чи то ви є провізором церковним?

Томашук: Я!

Бек: Маєте ви ключі від церкви?

Томашук: Маю!

Бек: То дайте мені!

Голоси: Не дати! Не дати!

Бек: (змішаний) Алеж люди роздумайте, що говорите! Дивіть ся! (вилучає якесь письмо). Я тут маю на письмі наказ, щоб відібрati ключі від церкви і віддати їх новому батюшковi, котрого губернатор поставив парохом в вашім селі!

Харитонюк: Пане! Губернатор не має права надавати нам пароха. Се, належить до Епископа і то не якого-будь, але до Епископа, поставленого від святішого Отця, Папи Римського!

Бек: Люди! Я вам скажу коротко і отверто. Я не приїхав до вас на жадні розправи ані переговори, але щоб впровадити до церкви нового батюшку і тому звіваю вас Томашуку по раз поспідний: Віддайте ключі церковні!

Томашук: Ану заріжте мене, чи вам віддам ключі!

Бек: То я вас потрафлю змусити. Виж знаєте, що я маю 400 салдатів!

Андрій: Ми вже виділи салдатів. На силу знайде ся також сила!

Бек: Так? Ну, то побачимо! (відходить).

Романюк: Братя любенькі! Зближається поспідна хвиля. Перед нами стоїть смерть за віру і вічна нагорода! Не змарнуймо сеї нагоди! Нехай ніхто з нас не стане Юдою і не відступить від Христа і Його сьв. католицької Церкви!

Харитонюк: Бог нам поможе!

Романюк: Покажім, що ми не боїмося віддати жите за католицьку віру! Нехай напла смерть буде посвідченем нашої вірності для Христа Спасителя! Чи ніхто з вас не боїть ся?

Боцян: Не боїмо ся навіть сили пекельної!

Голоси: Не боїмо ся! Ми не самі! З нами Бог!

Іван: Бог нам дав жите, Бог може нам і взяти. Для Бога радо віддам свою голову!

Палюк: Не баймо ся! Най приходять кати! Але (звертає ся до жінок і дітей) ви жінки і діти ідіть до дому.

Жінки: Ми не підемо! Бога не зрадимо!

Луцюкова А.: Ми ту лишимо ся до загину! І жінки потрафлять стати в обороні католицької віри!

Василюкова: Нас Господь споможе, хоть ми і слабі!

СЦЕНА VIII.

(Всі ті самі і Салдати).

Бек: (входить а за ним став ряд салдатів з найженими багнетами).

Люди! Візываю вас в послідне, віддайте ключі добровільно і впустіть до церкви батюшку, бо інакше скажу вас вистріляти.

Томашук: Як так бажаєте нашої крові, то стріляйте! Раз мати родила!

Бек: Чи ви добре надумали ся, що робите? То ви готові?

Голоси: Готові гет всі!

Бек: Даю вам 5 хвиль до намислу!

Романюк: Шкода часу. Ми вже сказали своє поспідне слово. Не уступимо за жадну ціну!

Бек: (до салдатів) Стройсь! Готовсь! Стріляй! Раз! Два! Три! (Розлягав ся сальва і настав хвиля мовчанки. Ніхто і не скрикне.)

Романюк: Пане офіцер! Не дуртіть нас! Як маєте розказ, то стріляйте на правду а не порохом!

(Нарід поступає на перед, наставляють свої груди.)

Голоси: На! Стріляй! Ось наші груди! Ось наші серця!

Бек: (розлючений) Так? То я вас ви-
стріляю як с псів!

Голоси: Стріляй! Не злякаєш!

Бек: (до солдатів люто кричить),
Стройсь! Стріляй! Раз, два, три!
(Гукнули стріли і перший ряд лю-
дий падає на землю).

Томашук: Ой!... Боже мій!... (падає
неживий).

(Всі падають на коліна і зачинають по-
вільно съпівати: «Пречистая Діво
Мати!»)

(Заслона спадає.)

Українська Банда і дітока оркестра при церкві съв. о. Николая в Пасайк, Н Дж.

Петро Тихий.

Розмови на біжучі теми.

(В скороченю).

Про значінє культури для сили й розвитку держави, нема що й говорити. Про се останніми часами й українські часописи чимало написали ся.

Теперішна війна говорить сильнійше всякого писаного слова. Франція, Англія, Німеччина мають не тільки свої держави, але й свої, з питомою закраскою, культури; тому вони ви-держують сьвітову катастрофу. Росія найбільша з них, не видержала, розвалила ся. Бо се був твір, зліплений з усіх народів, земель, вір, якоюсь одною, питомою, високогуманною культурою необеднаний! Се була будівля цементом неспоена, лиш залишнimi клямрами кривди й на-сили до купи постягана. Й вона роз-валила ся.

Німець знає, чого він боронить. Так само Француз й Англичанин. Йому треба тільки оком кинути докола, щоб зрозуміти, за що він кров свою повинен проливати. Не тільки за ті уряди, за ті залізниці, фабрики, за ті міліарди матеріального добра, ні, він грудми своїми заставляє ті тисячі усіх шкіл, у яких його діти набирають ріжного знання у **своїй рідній мові**; за ті театри, у яких промовляють до ума й серця його великих творці, за ті музеї, де зібрані до купи спомини про житс-бутє його предків, за ті старосвітські domi, святині, за ті памятники народного горя і слави. У його краю нема городу, у якому на старих домах не було-б мармурових таблиць, що тут родив ся, жив, для народу працював і за працею умер такий то, а такий, великий чоловік.

У його рідному краю всілякі спілки, товариства, від тих по селах, аж до соймів та парламенту в столицях. У його краю, хоч не зроблено ще у цього, щоб «приблизилось царство Божє на землі», але зроблено богато, і робота тая йде вперед. У його краю, йогох таки мова, книжка, пісня, образ, хата, окремий, власний рідний аромат життя. У його краю, як ніде у сьвіті! — І якже йому не покласти душі й тіла за той свій рідний, гарний, багатий, дорогий край?

А тепер я спитаю тебе, велими шановний читачу, за що мав свою голову **класи Українець в російській армії Ренненкампфа, або Брюсілова, за що?**

Ти відповіш мені: а хібаж в Росії не було школ, театрів, чаописи, — одним словом, культури?

Так: були і школи і театри й часописи, але кілько їх, і які? Статистика, Добродію, се зеркало; кривого лиця у йому не сковаеш. А як раз статистика говорить щось страшного! На Україні, за гетьмана **Мазепи, було більше школ, чим за Миколи II.**

Чужинці дивувались колись освіченості наших жінок. А нині? Нині нам лица від сорому палають за ті міліони безграмотних, за той величезний процент умираючих малих дітей, за тій армії калік, бродяг, злочинців...

От, якою культурою обдарувала нас Росія!

Тай ті нечисленні школи, театри, часописи, що були на Україні, **хіба-ж вони були наші?** **Мова, думка, ідеї, все, все чуже.** Вони не йшли на стрічу нашим змаганням, не провадили нас

туди, куди наша народня душа бажала, вони були на те, щоб глумити ся з нашої мови, звичаїв, з нашого національного «я» — вони були на те, щоб заподіяти нам найбільшу кривду, яку народ народови, заподіяти може, **щоб винародовити нас.**

Школи, мистецтво, література мусять виростати з крові й кости народу, мусять промовляти до него зрозумілою мовою, звуками, красками, ідеями, мусять мати перед собою простір, сонце, небо, а не нидіти в темниці, в ямі, до якої иноді тільки загляяне ясний промінь сьвітла.

Так, Добродію, так, се не пуста декламація, се звичайна, найзвичайнійша правда, якої й доказувати немає.

А хіба-ж давало російське правлінє, українській літературі, мистецтву, науці, отсі конечні умови розвитку, без яких культура, як риба без води, як сьвіт без сонця? **Досить згадати славний на весь сьвіт указ 1876 р. більше не треба...**

Кождий народ свою душу обявляє на зверх у мові, піснях, танцях, в будові мешкань, у своїй національній одежі. І як товстому російському бояринови часів Олексея Михайлова чи неможливо було-би дихати в тісних, до тіла пристаючих штанах Кортеза, як солідному Баварцеви не до лиця гуляти козака, або шумку, так і вкраїнській душі нудно, на Спаса вбрата нові галоші, перевісити через плече гармушку і йти довжезеною і широчезеною вулицею пінзенької деревні, та съпівати в ніс, задихуючись: «Па уліце маставої»...

А її пресцінь силували до того, силували цілі століття, силували кнутом, Сибірею, знущаннями крепацьких часів і злодійствами чиновничого режиму. Господи, як силували!

А вона не давала ся. Хотіла остати собою, українською душою... І отсталася ся.

Гляньте, приміром, на мистецтво церковне на Україні й у Московщині.

Оба юни вироєли з одного коріння, з византійського церковного мальярства. Але яка величезна ріжниця між ними! Подивіть ся на образи у національному музеї у Львові, пригляньте ся до малюнків у збирці Ханенка, в музеї Київської Академії, пригляньте ся до архітекторів мальярської штуки в Сулимівці, а тоді пригадайте собі ті темні, мертві, грізні постаті съятців, які ви бачили по московських церквах і монастирях, — а побачите, яка се велика ріжниця. Небо й земля! Два съвіти! Дві культури!

І не тільки в мальярстві, те саме бачите ви в українських килимах, вишивках, кераміці, тканинах — скрізь. Всюди, на давній, грецький, перський, єгипетянській основі український дух тче свої питомі, українські узори, говорить, або чуєте, що хоче сказати, щось від себе.

Він любить дерева, квіти, птахи, любить, щоб його хата стояла, або у балці, або під горбочком, щоб недалеко була, річка, керничка, садочек. Він хоч бідний, гноблений, кривджений, шукає краси, шукає духової наслоди в житю, прагне поезії. —

Російського народу я не маю наміру обиджати. Я його так само поважаю, як польський, финський, угорський, Ні менше, ні більше. Він великий народ і можливо, що в його судьбі єсть також якась велика траїдія. Може він не зажив таким житем, до якого був створений, може він своїх сил і спосібностей не мав нагоди виявити, може він ще свого слова съвітови не сказав.

Хто тому винен — не знаю. Петро, Катерина, Микола чи їхні державні мужі, чи культурні провідники Росії? Се повинні-би знати російські історіозофи й ідеольої. Я тільки знаю, що російський народ одно, а український друге.

«Якто? Хіба-ж не всі люди однакі? Хіба-ж історія не зробила нас однаково спосібними до приняття й творення сучасної культури?»

Певно, що народів, які тепер мешкають в Європі, годі ділти на зовсім окремі етнічні типи. Певно, що вони сильно перемішані з собою.

А все ж таки між жидами більше семітів чим між Італійцями, між Мадярами більше угро-фінів, чим між Англичанами. Так само в нас більше породи славянської, чим між Москальми.

Ми короткоруки, довгононі, широкогруді, вузколиці і т. д. а Москаль довгоруки, коротконогі, вузкогруді, широкоскулі і т. д. Ми русеві, глубокоокі, худощаві, а в них часто-густо попадають ся й руді, й товсті, короткошиї і таке друге.

Те саме бачимо і в конструкції психічній, в устрою родинному, громадському, в державному, в культурі й цівілізації. Українець коли вірує в Бога, так молить ся щире, зітхає з глибини душі, дає на боже; Москаль думає, як йому пальці до молитви зложити, в який бік повернути ся, як поклонити ся і т. д. Українець цікавиться ся тим, що робить ся у світі, як люди по других краях живуть, він рад чужому гостеві — Москаль з давна ворожим оком глядить на захід, він спіло переконаний, що правда у востоці, він від чужинця відвертає ся, мов від злого духа.

В нас інші вдачі, бо інша земля, клімат, умови існування й фізичної праці. Вам треба тільки глянути на образ Васищєва й Ріпіна, щоб сказати, котрий з них Москаль, а котрий Українець.

Теорії про якусь одну спільноруську науку, літературу, штуку, мову, так і остались теоріями, а житя говорити своє. Житя показує, що в нас окремі мови, літератури, штука і що нам треба окремих держав, бо в одній хаті Українцеви й Москальчики невигідно жити.

Колись, можливо, що люде ще більше перемішують ся, що всі стануть говорити одною мовою, що не буде горожанина німецького, російського, українського, а буде тільки

горожанин світу. (Бог знає, що буде колись!) Не нам про се балакати. Ми живемо не року божого 2000, а 1920 і мусимо числити ся з тим, що цього року єсть. Нинішна хвилина каже нам, що Кіянам було зле і під царським чиновником і під більшевицьким червоноівардієцем і тому тії Кіянине хочуть жити під управою своїх власних людей, хочуть мати свою державу.

«А хіба-ж вам треба зараз брати розвід з високою російською культурою й цівілізацією, хіба-ж вам треба викидати за поріг російську школу, й відхрещуватись від Пушкіна, Достоєвського, Іоркого, коли ви ще своїх таких сувіточів не маєте?»

Отже на се мушу сказати, що ми чужих взірців не будемо жахати ся, се певно, але тих чужих взірців не шукати нам виключно в Росії, а брати їх з першої руки, з першого жерела, там, де вони найкращі і найчистіші. Так, Добродію, — і найчистіші.

Пушкіна, Достоєвського, Іоркого, ми читати мем як Шіллера, Бальзака, Анатоля Франса і як багато, багато других чужонародних письменників. Але не забувайте, що перед Пушкіном був Данте, Шекспір і Гете. Не забувайте й про Ібзена, Уальда, Гауптмана і про цілу фаллангу знаменитих європейських письменників. Не тільки сувіта, що в вікні, не тільки краси й правди, що в російській літературі. А коли яка література мусить нам бути близька і більше дорога, так, даруйте за щирість, але се не буде російська, а наша українська література.

Українцям треба своє українство підняти на властиву височину, треба йому знайти властиву ціну, а тоді покажеться, чи годні ми жити без позичок, чи ні. Думаю, що ми не банкrotи, що перед нами, єсть гарна й певна будучість.

Українська держава, без української сувідомості, без віри у свою творчість, у спроможність стояти на власних ногах, була-б твором мертвородженим, була-б явищем, над яким стояв-би знак питання.

Сестрицтво Непорочного Зачатія Пречистої Діви Марії при Катедральнім Храмі в Філадельфії, Па.

В українській державі мусить бути українська думка політична, український розум, сила, українська краса. Тоді тая держава буде певна. В українській державі мусить бути съвідомі Українці. Що з того що ми матимемо своє правительство, послів, військо, свою державу на папері, коли в дійсності, чужинці засиплять нас своїми часописями, книжками модами, впровадять чужу мову до школи, до товариського життя, в кружки родинні — і яка-ж тоді буде ся Україна?

«Говоріть своє, а хахол без Великоросса не обійтесь. От і тепер, хоч скільки у нас в Москві та Петербурзі своєї праці, а ми кидаємо її, а самі йдемо до Вас у Київ, щоб вас не випускати із своєго проводу».

Справді, неімовірна і на жаль цілком зайва, великудущність! Киньте її, бо ми і так не знаємо, чим вам віддячити. Ми дуже невдячний народ. Польща, як пікловала ся нами, а ми, погані гайдамаки, взяли тай розвалили її, таку шляхотну паню. Не варт, їй Богу не варт, жертвувати ся для такого невдячного народу. Краще над ним поставити хрестик, — краче для вас і для нас. Вам самим тепер помочі треба, а не нести її там, де вас не кличути. Говорім поважно. Росийська держава се великий обжора. І Сибір, і Кавказ, і Польща, і Україна, і цілій съвіт йому давай а він все голодний, все йому мало. Менче вкусиш, легше проковтнеш. Та державники росийські не слухали той доброї поради, іли і їли, поки їм у горлі костею не стало, а тепер большевики мусить болючу операцію переводити. Щось подібного було колись з римською імперією. За богато провінцій підбила під свій скіпітр і розвалила ся, хоч старинний Рим, — то не був Петербург. Яка адміністрація, суди, культура й цівілізація — Господи! Ще й до нині дивують нас римські віадукти і аква-дукти, терми, театри і т. д.

Але щож? Культурні сили Риму

Digitized by Google

мусіли йти на кольонії, в далеку Італію, Гельветію, Британію, Сирію, — Бог вість де! А в Рим тимчасом напливали варвари. Не вистарчало римської молодежі, щоб заповнити славні леїони, стали імператори приймати туди чужинців. Римський гріп мусів мандрувати на край съвіта, щоб там оплатити римського урядника й центріона, щоб удержані провінції. І ось, коли наперли на Італію північні народи, Римови бракло і гроша і римського жовніра і, — він упав. Не тому, що був здеморалізований, єс байка добра для дітей, а тому, що був за мало римський. І Россія була за мало росийська, вона не годна була видержати теперішньої съвітової війни. Возьміть армію! Хіба-ж се була росийська армія? Тепер, коли Россія позбудеть ся чужих народів, і стане росийською державою, то вона безперечно буде почувати себе сильнійшою.

«А все-ж таки я не понимаю, як українська інтелігенція буде могла жити без росийської культури, як вона обійтеть ся без нашої високої літератури?»

Добродію — се привичка і то примусова.

Українець не мав рідної школи, українська книжка довгі часи була заборонена, українські часописи що й но останніми літами стали являти ся на Україні тайно, тай то, як щось небезпечного, — і сей нещасливий Українець хоч-не-хоч став привикати до росийської школи, книжки, часописі, і нині неодному й справді здається ся, що немов-то без росийського добра й йому дихати трудно.

Але мине рік-два і той самий Українець сам собі буде дивувати ся як він колись міг бути такої думки. Тільки «падождіть неможко!»

І чужому научайтесь, свого не цурайтесь! — сказав нам великий поет, наш вождь народний і ми того мусимо держати ся. Що у чужих, отже й у Россіян сесть доброго та гарного, то

Digitized by

UNIVERSITY OF LINO S AT

URBANA-CHAMPAIGN

го ми будемо вчити ся, але свого, себ-
то тих підстав, тих елементів поступу
й розвитку, які криють ся в душі на-
роду ми не сміємо цурати ся, коли не
хочемо відбити ся від народу.

«В своїй хаті своя правда, і сила,
і воля». — сказав колись Шевченко
і ми хочемо, щоб тая хата була спра-
вді нашою, щоб Україна була україн-
ською.

Про двох братів.

Були собі два брати: оден бідний, а другий багатий. От, у того багатого є й поля багато і скоту, а в бідного як у бідного, дітей дрібнесеньких багато, а їсти, то так, як Бог дав — бувало навіть і так, що й хліба кавалка в хаті нема — не доведи Господи такої бідності.

От, у бідного не стало хліба. Бідував він, бідував, терпів день, терпів другий — діти кричать — узяв він мірку і пішов до багатого брата просити хліба:

— Дай, — каже, — братіку, хоч мірку якої там муки, чи якого зерна; нема що їсти; діти з голоду пухнуть.

— Дай, — каже він, — я тобі одно око виколю, то тоді дам мірку борошна.

Думав той бідний, думав, мусів згодитись:

— На, — каже, — коли, Бог з тобою, тільки дай чого їсти.

От багатий виколов бідному, око, дав йому там мірку чи борошна чи може пашні якої. Той узяв, приносить до дому, а жінка як подивилася на нього, та аж крикнула:

— Що се, чоловіче, з тобою зробилось? Деж се тво око?

— Еге, — каже, — де! Я пішов до брата, щоб дав хліба; а він мені й каже: «дай, око виколю, тоді дам одну мірку»! Я думав-думав, жалко

мені сих бідних діточок стало, я й сказав: «коли! щож робити»!

Аж ось за неділю вже там, а може за дві знову хліба не стало. Взяв той чоловік мірку і знову пішов до брата.

— Дай, — каже, братіку, хліба, уже того не стало, що ти мені дав.

— Дай, око виколю, тоді дам мірку.

— Як же я, — каже, — братіку буду без очей на сьвіті жити? Змилуйся та дай уже так!

— Ні, — каже, — дарно не дам; дай око виколю, то тоді знову дам одну мірку.

Мусів той бідний і на те пристати:

— На, — каже, — виколи! Бог з тобою!

От, багатий брат узяв ніж, виколов йому й друге око і насипав йому мірку хліба. Він узяв тай пішов до дому. Приносить той хліб. Жінка, як глянула, аж перелякалась:

— Як же ти се, чоловіче, будеш на сьвіті жити без очей? Миб якнебудь роздобули хліба, а тепер.

Плаче сердечна так, що слова не промовить.

— Не плач, — каже, — жінко! Будем жити так, як Бог милосерний дастъ. Не оден же я на сьвіті темний: є багато сліпих тай живуть таки якось і без очей.

От скоро і того хліба не стало: чи багато там його — мірка; а їсти є кому — семя!

— Ну, тепер, жінко, — каже він до брата вже нічого йти: відведи мене за село під таку і таку гору; там мене покинеш на пілтій день, а вечером прийдеш за мною та возьмеш до дому: може хто йти ме, або іхати ме, все таки дастъ шматок хліба.

От, жінка відвела його туди, посадила під горою, а сама вернулась назад. Пройшов уже день, й вечеріє; а жінка й забула піти за ним, так він, бідний, і заночував на поля: сліпий, куди же йому потрапити до дому самому?

У саму глуху ніч на ту гору прiletіло три птиці; посідали вони і сидять. От, одна й питает у другої:

— Розкажи нам, — мовить, — що там чувати у твоїй стороні?

— Щож у моїй стороні чувати? Я, каже, — чула, що на сю гору, де се ми сидимо, у ночі паде така роса, що як хто сліпий сею росою потре очі три рази, то буде бачити знову — видющий зробить ся; а більше нічого в моїй стороні.

А той чоловік сидить під горою тайчує се все. Зараз полапав круг себе рукою — роса вже впала. Він раз потер очі, другий раз, зовсім зробив ся видющий, що й став бачити, як перше бачив і думає собі:

— Посиджу, почую, що вони ще будуть говорити.

От, та птиця питает другу:

— А в твоїй стороні що чути?

— Щож, — каже, — у моїй стороні чути? Засуха велика; така велика засуха, що не доведи Господи! Все повисохало: і ставки і річки і криниці: люде мрутъ, як муха. Але; — каже, — якби хто оттой камінь, що серед села лежить, з місця рушив, то водаб із під нього пішла така, що й ставки і криниці були повні — булоб води в волю для цілого села.

А той чоловік сидить під горою та все те й чув.

— Ну, — каже друга птиця до третьої, — тепер же ти нам розкажи, що в твоїй стороні чути.

— В моїй стороні заслабла дуже царівна; от дожидаються уже її смерти: уже така суха стала, як скіпка. Скільки вже до неї лікарів не їздило, усе не помогають; а її можна вилічити. Вона, як говіла, закашлялась і съяте причастє випустила із рота; а жаба сиділа під підлогою тай ухватила його і тепер у неї під ліжком, під підлогою лежить і кров з неї тягне — уже напіллась так, що така стала, як відро. Якби хто достав ту жабу зпід підлоги, розрізав її на двоє та зробив із неї купіль, викупать ту царівну три рази, то ще краща стане, як перше була; на третій день і танцювати піде.

Переговорили вони се між собою і полетіли. Тоді сей чоловік пішов до дому.

Приходить у хату:

— Жінко, засьвіти та дай лип чого небудь повечерять.

Вона скоренько з печі, чи там з полу, засьвітила огонь, коли дивить ся аж чоловік видющий!

— Що се з тобою чоловіче? Хто се тобі так поробив, що ти знову став видющий?

— Що се з тобою чоловіче? Хто се тобі так зробив, що ти знову видюющий? Слава Тобі, Господи! Слава Тобі. Милосерний! Розкажи, чоловіче!

— Хто постарає ся? Я сам собі постарає ся. Ще підожди, ще не те буде!..

На другий день каже він жінці:

— Зоставайся ж ти тут з діточками дома, а я піду на заробітки.

Попрощав ся і пішов із села. От іде тай розпитує дорогу на те село, що посуха велика. Заходить він у крамницю; ѹому там і кажуть:

Така велика посуха у нашему селі, що не доведи Боже! Ми вже і в очі води не бачимо. Коли, — кажуть, — найшов ся хто і поробив так, щоб вода була, то ѹомуб люде дали і грошей багато і скотини, скільки захоче і пів

селаб землі і віддали, аби тільки знов в селі була вода.

— Добре, — каже, — я зроблю так, що у вас буде знову вода, тільки дайте мені стільки то і стільки людей до роботи.

— Чоловіче добрий, та ми тобі цілісеньким селом будемо помагати, як що тобі треба буде, тільки виратуй нас від видимої смерти.

Зібрах він людей, пішов, найшов той камінь. Взялись до нього може чоловіка з двадцять — з трицять, зсунули з місця: така вода зпід нього пішла — на силу втекли. Скоро вже стали і річки і криниці і ставки повні; такої води стало скрізь, що й гетьто!

Люде так уже дякують тому чоловікови, так дякують: дали йому і землі, хліба і гроший багато. Він сів і поїхав. От, іде та іде, іде та іде та все дорогу розпитує на те царство, де слаба була царівна. Не скоро там уже — може через рік, або й через два — приїхав він у царство; а царівна ще й досі не вмерла, але вже така суха стала, така суха стала, що й страшно на неї глянути. Заїхав той чоловік у село тай хвалити ся:

— Я, — каже, вашу царівну вилічив би; вонаб у мене через тиждень і в танець пішла.

Люде чим скорше побігли до царя, сказали йому, що в селі є такий то і такий чоловік, що він може за тиждень вилічити його дочку. Цар не довго думав та велів зараз запрягти в кариту — і назад. Привезали в палату. Цар уже стоїть у дверех і питав:

— Ти можеш, — каже, — вилічити мою дочку?

— Можу, — каже.

— Ну, як ти тільки вилічиш її, то я тобі пів царства свого віддам; дам тобі всього, чого тільки душа забажає

— Добре, — каже, вилічу!

Пішов він у ті нокі, де лежала царівна, зараз і принявся за роботу. Зірвав там підлогу під ліжком, достав ту жабу, (а вона вже така, як велике відро: так її розперло) розрізав її на

куски, звелів зробити купіль із неї, скупав царівну — їй трохи лекше стало уже й говорить начинає. Цар такий радий, що дочці лекше стало.

Скупав той чоловік царівну на другий день, їй ще лучше зробилось, уже й істи попросила, уже й пiti попросила, уже й съмість ся й шуткує. На третий день скupав ще раз він у тій самій купелі — царівні як рукою знаю встала з ліжка, бігає, танцює, співає — таке виробляє, що наче вона ніколи й слаба не була. Пройшов тиждень — уже царівна стала і по садочкуходить. Цар тоді дав тому чоловікови пів царства свого, дав волів, хліба всякого, дав йому щість коней, кариту, грошей багато. Той сів і поїхав до дому. Приїздить до хати — жінка й признавати ся не хоче.

— Де там! — каже. Мій чоловік бідний; деб у нього взялись коні та карита?

Тоді він розказав жінці, як йому Бог помог розбогатіти.

От, через тиждень, чи там може й більш, приходить до нього брат і каже:

— Виколи, братику, і мені очі, може і я чи не зроблюсь богатшим.

— Та цур тобі! — каже, — відчепи ся від мене; на тобі сто карбованців, а тільки не проси мене, щоб я тобі очі виколював.

Брат забрав гроші, пішов до дому. От він дома виколов собі очі, тай каже своїй жінці:

— Знаєш ти, — каже, що? Заведи мене під ту саму гору, де мій брат сидів, і покинь на цілу ніч: може й я трохи чи не побогатію; брат мій, бачиш, яким багачем зробив ся.

— Добре, — каже жінка.

От, діждали вечера; вона його відвела і покинула під горою. Сидить і жде. Коли се так, як о півночі, прилітає щось на гору і ємло; далі — друге, а далі — й третє. Посідали вони (та то не итиці були, а чорти) тай питаютъ один у другого:

— Що там у Орнагот ванцій стороні чути?

Братство «Апостольства Молчантии» в Кливленд, Огайо.

Щож у напій стороні чути? Чути те, що сього чоловіка, що сидить під горою, ухопить буря і розірве на кавалки і кістки рознесе так, що й сліду не останеться.

На тому чоловікови аж тіло потухло з ляку, як він се почув.

— Ну, каже, другий, — а в твоїй стороні що чути?

— В моїй стороні також сама чутка ходить.

— А в твоїй, — питаютъ третього, — що чути доброго?

— Щож в моїй стороні чути? Чуть те саме, що і в ваших.

Той чоловік сидить під горою ні живий, ні мертвий та трусить ся; пішов би скоріш до дому, так очі собі повиклював.

Ото ті, що сиділи на горі, переговоривши, полетіли; а тут як схопить ся буря, ухватила сього чоловіка, розірвала на кавалки — і сліду не осталось не знати, де й дів ся. А його менчий брат, що був перш дуже бідний, тепер як цар живе і хліб жує.

В школі.

Священик: Івасю! Вичисли мені сім гріхів головних!

Івась: Раз, два, три, чотири, пять шість, сім!...

Чемність.

Дівчина. Тут в газеті пишуть, що мушчина оженив ся з дівчиною для грошей. Правда, що ти не женивби ся зі мною для грошей?

Отвертій — О, ні, моя люба. Я не женивби ся з тобою за жадні гроші в сьвіті.

Війшов гість до реставрації; каже до кельнера:

«Маєте печеньо?»
«Чому би не було...»
«А яка?»
«Гузарська»
«Е...що там гузарська; чи я гузар, чи що, щоб я ів гузарську? Є яка інша? «Свиняча».

«О видиш, так то розумію.
Дай порцію!»

Найближча фамілія.

Трафіло ся минулого року у Львові, що на найкрасшій улиці, куди проходжували ся польські панки, з'явилась нечайно велика свиня. Збігли ся люди оглянути те соторінє, а не одному аж спінка на бороду стікала. До гуртка збігало ся що раз то більше людей. Побачив се польський генерал і сейчас післав по відділ польських вояків. Прибули вояки а з ними польські офіцери і далі розганяти людей. Але якось то не йшло.

Тоді якийсь панок крикнув голосно: Панове розейдьце сень! Нех сень зостане найбліжча фамілія!»

Люди скоро порозходились, бо ніхто не був ласій признавати ся до фамілії свині.

Коло безроги лишили ся лиш самі польські офіцери і польські вояки.

Школярики.

— «Владзю, щоби ти хотів, аби на твої іменини стало ся?»

— «Я хотівби, аби згоріла школа».

A. Чайковський.

Христос Воскрес.

В р. 1882. припадали Великодні свята на день 7. цвітня. Тамлю се добре, бо ті Великодні свята довелось мені провести перший раз у мому житю далеко від рідної сторони, далеко від знакомих, приятелів і родини, в далеких диких і пустих герцоговинських горах близько чорногорської границі — та хоч між славянським народом, недолею з нами дуже схожим, то серед таких обставин, що всякий Герцоговинець, бачучи мене в мундурі австрійського офіцира, вважав мене не за що інше, як за свого ворога.

У Великодну суботу довідав ся я, що моя компанія зараз після обіду призначена йти на передню сторожу до сусіднього місточка Броду, де трохи не від місяця все одна компанія держала передню сторожу. На що се було і в якій цілі, я не міг ані сам догадати ся, ані у других розпитатись, але велено, тож іди й не питай ся! Сей Брод був віддалений на південь від Фочі, де я був тепер, на яких 2 кільометри.

Після менажі зібрала ся ціла компанія в числі 200 людей і ми пішли гірськими стежками по двох правим берегом бистрої Дріни до Броду. З цілої компанії зробила ся довжезна гаюка, що хитала ся повзачи, бо на такій дорозі про мірове малперованє не могло бути й бесіди, а наш тарабанщик ніс бубон хіба для того, що так велить реїляма.

Після години такого маршу ми станили на місци, змінили попередну сто-

рожу і стали таборити ся в полотняних шаторах, що тут стояли. Два більші шатора зняли жовніри, одно менше призначене було для офіцирів.

Ми розтаборили ся на правому боці гірської ріки Дріни під самою височеною горою «Црни верх». З другого боку Дріни підносились дві, одна за другою, великанські гори «Кмур» і «Закмур». Обі сі гори виглядали величаво дрімучо і страшно. Вони якось так стояли між своїми посестрами, що ніколи їх із цього боку сонце не обгорнуло своїми проміннями, вони заедно були чорно-сині, з облачною короною на вершику. Одна стояла за другою, друга вища першої. Справді: «За горами гори, хмарами повиті»...

На північ ближче мене лежала більше широка ніж висока гора «Градіна». Вона показувалась тим характеристична, що над самою рікою виростав із неї великанський камінь, скеля завбільшки одноповерхової камениці. Така сама скеля виростала по сім боці Дріни з Чорного Верха на віддалі яких 500 метрів. Коли було глядіти на ті дві скелі та на їх насад гори, то здавалось, будь-то розстрісля якась велика аркада. Як усюди, так і тут було повіре, що каміні-величти ніс чорт на якийсь монастир та запіяв півень, а чорту було спішно до пекла, то й камені кинув, а що дуже при упадку глибоко вгрузли в землю то вже їх не міг зрушити другої ночі. Так оповідав при огни наш компанійний горніст Горняк, циган, додаючи від

себе на розвеселене товаришів таке порівнане:

■ — Когутове «кукуріку» для чорта те саме, що «штрайх» для жовніра: затрублять, так хоч що, усе кидай, біжи до касарні, а то біда буде! Жовніра залише пан капраль до рапорту а чорта съв. Михайлло таки без пардону застрілить...

Годі мені було повірити в циганське оповідання, хоч клявся на всі циганські съятощі, що чув се від Босанців. Але дивлячись на ті два велити я подумав, що вони становили колись одну цілість, · котра відтак розстріглася, пропускаючи серединою бистру гірську ріку.

До нашого табору прилягала з півдня якась герцогинська оселя: нічого більше, хіба хата й садок. Більше хат у тій стороні не було. Мене взяла цікавість поглянути: як воно в середині, бо хата стояла пусткою. Те, що я там бачив, може й дасть ся описати, але відчути те, що чоловіка отортас, коли там поступить, може хіба той, хто своїми очами бачив благодаті, які веде за собою війна.

Входжу до сінній виломаними дверями. В сіннях повно потовченого черепля розбиті якісь судини боднарські, вивернені на бік і поломані жорна. В хаті виломані двері також, піч розвалена, повно черепя, вивернена горі дном колиска, трохи соломи і якісь лахи, поломаний столець, а на середині помосту діра завбільшки як голова чоловіка. Тут, — гадаю, — певно сам господар, утікаючи все понищив, щоб не дістало ся в руки «шваба». Але звідки та діра взяла ся? Гляжу, а та сама діра в повалі і в даху. Сеж очевидно гарматня куля так спровокає ся, що аж три діри вибила! Цікавість бере мене: де та куля ділася? — і лізу в пивницю. Тут також руїна, бо тут саме експльодував гранат — от нахожду ще відломки заліза в стінах пивничного муру, а от забита кітка лежить на купі гнилих бараболь. Чи приснилось коли біднязі, що згине таю лицарською смертю? Мене про-

няв якийсь гробовий холод, жах і жаль — та вже не за кіткою... Я вийшов на двір з другого боку хати. Тут була колись пасіка. Який десяток пнів вивернених, поломаних; довкола кожного розлазили ся пчоли — вони погинули на морозі.

Ось тобі війна! Мені нераа лучало ся читати про війну та її руїну, але чи міг я собі уявити, що воно таке в дійсності? Одна зруйнована оселя показала мені се наглядно. Скільки то коштувало труду бідного Герцоговинця, заки поставив таку хату, завів садок, пасіку... А все зруйнувало одна драка воєнна, оден фунт пороху, оден т. зв. «Hohlgeschoss!» А скільки тут сліз пролито, коли прийшло ся з тої гірської хатини утікати з самим лиш жitem...

Не тямлю вже, що мені відтак в ночі снило ся. Знаю лиши, що мене сіпнув за чобіт капраль і я прокинув ся. Була третя година рано. Пора йти до моста, котрий — як я відтак переконав ся — не більш був варт, як дві соснові платви, дві-три сукаті дошки — а його пильнувало 50 вояків. Місток був кинений через маленький гірський потік, що пливучи межи Кмуром і Градіною вливав ся в Дріну.

Я вийшов з шатра протираючи очі. Мій цуг уже стояв готовий. Я приняв від капрала рапорт, замельдував капітанови, куди йду (хоч він сам знав тес дуже добре) закомандував: «Reihen rechts um! Marsch!» і пішов на переді.

Уйшовши кілька-десять кроків, мів з рукава на стіл висипались. Перед нами розлягалась чимала рівнина понад Дріною. Такої рівнини я тут у полудневій Босні і Герцеговині не бачив, а що я виховав ся і жив на рівнинах і до гір не міг чогось навикнути, то я врадував ся, мов би побачив знамого. Моя грудь віддихала свободнійше, я чув себе тут безпечнійшим, ніж у горах, де мене могла зза кожного корча поцілити ворожка куля. На тій рівнині стояло перед місяцем місточко Брод — тщер руїна. Ні однієї нікої

хати! Де хата стояла, там згарище і розвалини. Хіба де-де стремить зачадділій комин наче чорний зуб у роті трупа.

А тут показує на хорошу днину. На синьому небі одна звізда за другою погасає, ні шматка хмарочки. Небо від сходу щораз яснійше, жайворонки пробудились і піснею стрічають

смерть поправ і сущим во гробіх живот дарував.» Я прокинувся. Мені в першій хвилі здавалося, що я в своїй церкві... Оглядаюсь — а тут замість мирян машерують за мною мої товариші долі. Вони зараз перестали співати, бо було строго наказано машерувати тихо, без шуму. Та ба! Нині таїкій день, що вибачай, пане командан-

Товариство співацьке ім. Лисенка в Пасайк, Н. Дж.

сходяче сонце. Усюди пахне весною, всюди земля зеленіє, всюди — кромі тих місць, де стояли хати довголітня людська праця, а тепер жертва гармат...

Я знов задумався над таким контрастом, машерую махінально дорогою серед мертвого місточка, пустивши думки гуляти...

Нараз чую за собою тихонький спів на стару добре мені звісну нутр «Христос воскресе із мертвих, смертю

те! Зрештою тут рівнина, неприятеля не видно.

— Співайте, хлопці, даліше, лиш не голосно!

Мої хлопці завели знов ріаніссімо «Христос воскресе». Я відвернувся від них, та таки не здержал сліз... сліз радості. Ось і тут довелось почути воскресну пісню! Сього я ще вчера не надіявся та гадав, що я одинокий: забув, що коло мене свої люди, земля-

ки, Українці-Бойки з під Самбора. В мени серце віджило!

Перепили ми в двох гуртах човном бистру Дріну, перейшли стежкою по під темним Кмуром, тай уже ми на місци коло містка, що нам його казали пильнувати, хоч се можна було зробити і з цього боку Дріни та в потребі так сильно остріповать цілий міст, що не то Боснаки, але й кіт не поваживби ся туди наблизитись.

Я змінив попередну сторожу, поставив ведети, та ждав лише, коли попередна сторожа відійде, щоби розпорядити ся по своему. Тепер я був тут одинокий пан.

Під горою Ірадіною стояла одиночка босанська куча (хата), причіплена до скали мов ластівяче гніздо.

— Гей хлопці! покличте мені з онтої кучі Боснака! Не страште його, кажіть, що я маю з ним щось поговорити...

За чверть години, бачу, ведуть мої два Бойки чорноволосого і чорнолицого Боснака-Турка. Турок, боячись якоїсь напасти, іде мов не свій, а дальше чую, що він перед жовнірами звиняється, що він з повстанцями не має ніякого діла, що «усташі» погані люди, цурім та пек!

Я вийшов против нього. Боснак кланяється ся низенько.

— Добар дан, компю (сусідо)! — кажу та, не даючи йому розпочати деклямації на тему прихильності до нас прошу його, щоби мені продав десять яєць, бо у нас сьогоднє такий «рамазан», що без яєць годі.

Турок аж зрадів, що тут ходило лиш о яйця, обернув ся, побіг мерзій до своєї кучі і за хвилю приніс в мішочку яйця, та ще з тяжкою бідою приняв гроши.

Поступив я собі на сей раз трохи нечесно, що непотрібно напоховав чоло віка, замість післати жовніра купити у нього яєць на місци. Але так треба було зробити. Як би був Турок відразу зізнав, о що йде, був би може не хотів продати місци за що, як се нашим жовнірам в тім краю не раз трапляло ся.

Отже треба було зайти Турка політично: насамперед трохи напоховати, а відтак приступити до діла. Тим часом, заки Турок висказував мені свої жалі на всю християнсько-сербську братію, на «усташів», що його кумови ніс відрізали за те, що доносив на них нашим командантам, дальнє про поганих Чорногорців, що перед десятьма літами робили муріваний турецький міст на Дріні, а тепер люде мусять човном перевозитись — хлопці розложили ватру, приставили до огню кітлики в водою і зварили яйця. Боснак розпрощав ся зі мною, бажаючи мені багацько здоровля і всього добра.

— Скілько є жидів у нашім цулу?

— спітав я.

— Є чотири, — каже капраль.

— Ну, добре. Тепер панове жиди на ведети, а християни до мене сюди!

Всьо зроблено, як слід, а поки-що наш кухар виймив яйця з окропу і обібраними з шкаралупи поскладав на бляшаній покривці від менажки.

— Є тут між вами, хлопці, який дяк? — питав.

— Гир! — відповів ся оден, випрямившись передомно.

— Молитвослов є?

— Є, пане лейтенант!

— Тропарі воскресні знаєш співати?

— Чому ні! — каже мій дяк, та вже забув про свою воїнську поставу, бо почав рукою сягати до голови, мовби хотів шапку знімати.

— Ну зачинай, та не голосно...

Мій дяк виняв з торністри старий молитвословець, отворив, де треба, відкашельнув, здоймив шапку і став стиха співати: «Воскресеніє Твоє Христе Спасе»... Ми всі, познімавши шапки, потягаємо за ним стиха. Прийшло з черги «Плотію уснув»... Тут наш дяк не здержав pianissimo затягнув голоснійше, а чудова мельодія залунала герцоговинськими горами... При тім хлопцеви задрожали губи, сльози хлинули горохом і він, не можучи здергатись, розплакав ся, як дитина за мамою. Ніхто з нього не посміяв

ся, бо і всім в очах стояли сліози. Кождий із нас був у тій хвилі деінде своїми гадками — про Босну всі ми забули.

Проспівали ми вкінци тричі «Христос воскрес», а тоді я привитав хлопців тричі словами: «Христос воскрес!» «Воістину воскрес!» — відгукнули. Під час того всі мої люди держали оружіє в руках. Я так зарядив на випадок якого несподіваного нападу.

Відтак уязя я бляшанку з яйцями перехрестив тричі і покраяв на кусочки. З великого зворушення мені руки дрожали. Промовив я скілька слів до моїх вояків, загадав про родину, про дім на рідній далекій стороні та побажав усім щасливо до дому вернутися своїх у гаразді застати. «Дай Господи!» відповіли гуртом і кождий поділився зі мною кусочком яйця. Хлопці почали між собою цілуватися. Настрій усіх був християнський насикрізь. Кожному начеб камінь із серця зсунувся. Забулося всяке горе і кождий здався на волю Божу, надіючись, що молитва його буде принята... Мені прийшло на гадку питання: чи не так само съвѣтували перші християни Великденя у катакомбах...

Сонце вже показало своє ясне лице зза «Чорного верха», коли ми взялися до снідання. А що ми їли? Ну, вгав-

дайте! Невже ковбасу, сир, масло прочія сніди — звичайно Великодній! Та ба! не було у нас нічого того, то треба було поживитись «кміновою зупою» із звичайним насущним комісняком.

Коли вже хлопці і наїлися і набалакались до волі, кажу:

Матлак, давай сопілку! маєш?

— Є, пане лейтенант! — відповідає Матлак Іван, перший соліст на сопілці в цілій компанії, — але може ще не випадає грati... може ще не по утрени.

— Щож порадиш? — кажу, — у нас уже по утрени, другої не буде сього року, а сумувати годі.

Матлак виймив із кишені сопілку, лизнув язиком по дірках здовж сопілки, подув із другого кінця, попробував оден-два тони і затягнув тужливої гірської пісні — зробив малу павзу і втяг дрібненької. Мої хлопці розохотилися, оден Бойцуньо таки не віддергав, щоби не вівкнути собі з цілої сили, аж жиди на ведетах оглянулись — давай гуляти! І гуляли, гуляли по герцоговинський мураві, трохи не забули жидів злюзувати до снідання.

Коли в полузднє нас змінила друга варта, ми вертали до табору в веселім настрою духа, наче з празника.

Уляна Кравченко.

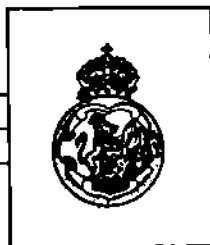
МОЛИТВА.

Держи, корони нас, Великий, Єдиний,
З низу сліз і крові, благаєм Тебе!
Ти всякої днини своєї Вкраїни
Є захист. Святи ся нам Ім'я Твое!

На діло лиць сьміло будемо ставати,
На труди у груди нам силу подай,
А труд наш початий дасті успіх богатий
Як Ти з нами будеш в борбі за наш край!

Ми щирі у мирі, у руки ласкаві.
Тобі все здаємо у сей грізний час!
Не дай нас неславі у руки лукаві,
У хвилю рішучу лиш Ти будь при нас!

I. Демянчик.

Піраміда Хеопса.

Старий Ксенон, оден із найславнійших будівничих в Єгипті, гостив у себе давного приятеля, що вертав іздалекої подорожі до своєї вітчини Фенікії. Чуда оповідав Табніт про краї, які видів, та про людей, яких там стрічав. А Ксенон слухав про ті дива і одного тільки не міг порозуміти, чому такі дивні люди не хочуть будувати собі палац величавих, як у Єгипті, ані храмів своїм богам, але вдоволяють ся нужденними колибами, а богам то зовсім не дають ніякого захисту.

Табніт привозив приятелеві все якісь дарунки; то овочі, яких у Єгипті не було, то скіри незнаних звірів, або й знаряддя, які мешканці тих земель робили собі з каменя. Ось тепер привіз Табніт Ксенонові неабияко-го гостинця. Був се невеличкий прозорий камінь-хрусталь, що подобав на остро закінчений дах, у споді однакової, з усіх чотирох боків величини. В середині спочивав у ньому, немов у скляній домовині, малесенький кусок моху, що попав туди не знати яким чином.

— Сей камінчик дістав я на одному далекому острові, — говорив Табніт. — Мешканці того острова вважають такі камені съятими і вірять у їх чудотворну силу. Возьми собі його, може й тобі коли поможет в біді.

Ксенон подякував приятелеві за той незвичайний дарунок і заховав його старанно, щоби де не пропав.

— Хто ана, — думав, — чи й справді не стане мені коли камінь у приго-

ді. Під таким царем, як наш Хеопс, усякої біди треба надіяти ся.

Хеопс, могутній король горішнього і долішнього Єгипту, був дуже жорстоким чоловіком. Уже малим хлопчиною був такий. Родичі дуже його любили, бо тільки його одного мали. Всі його забаганки треба було зараз заспокоювати, бо був слабого здоровля і гнів міг йому зашкодити. Таким чином виробила ся у хлопчини упертість і безоглядність, а то й жорстокість для кожного, хто був йому підчинений. Найбільше терпіли від його малі нубійські невільники, яких дванадцять дав йому батько до послуги. За найменші провини казав їх князь жорстоко карати. Як не встиг хто із них митю виповнити його приказ, зараз розтягали чорного хлопчуна на землі і дорослий невільник вичисловав йому приписану скількість батогів. А молодому Хеопсові не було милійшої розривки, як придивляти ся карі і любувати ся плачем і стогонами битого. Спочутя не було в його серці.

Найрадше любив князь ловити рибу. На малому човникові, украшеному золотими цвітами льотосу, випливав він на Ніль і з гарпуном слідив за рибою, яку міг би поцілити. Одні невільник сидів побіч його і веславав: інші плили біля човна на пнях і мали наказ помагати князеві витягати позелену рибу.

Раз пощастило Хеопсові зловити дуже велику рибу. Невільники кинулися в воду, щоби витягти її, але риба вирвала ся з гарпуна й утікла.

Князь загорів звірським гнівом: тим самим гарпуном, який був перед хвилюю в тілі риби, кинув на найближчого невільника і кров закрасила води сьвятої ріки.

— Почекайте, пси чорні! — відгружував ся князь, — не такі кари завдам вам, як стану королем.

повинен уже замолоду зіднувати собі любов і привязанє підданих. А ти вже тепер тільки ненависть собі збираєш і накликуеш на себе гнів і богів і людей. Спамятай ся, синку; май усе на думці, що боги наші карають лихих людей уже на сьому сьвіті, а по смерті відтручуєте від себе тих, що на

Уряд церковний і колектори при церкві сьв. о. Николая в Пасайк, Н. Дж.

Засмутило ся серце старого батька короля, коли про се довідаав ся, чорні гадки стали напливати до його душі. Закликав до себе сина і промовив до нього:

— Журбу і смуток замість потіхи приносиш мені, синку. Хто, як ти, має колись стати з волі богів королем,

землі не знали милости і ласки.

Не довго потім добрий старий король пішов до своїх предків, а піддані плакали за ним, як за батьком, бо знали, що син не буде такий. Поховали його славно, а з ним немов сонце зайшло над Єгиптом і настала темна ніч жорстокості і страху.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Новий король одігчив велике царство і необмежену властель. Доля й недоля підданих у його була руках. І став Хеопс царювати та не на гаразд Єгипту і не для добра його жителів.

Хеопс хотів стати за всяку ціну славним. Провадив безнастанині війни і будував нові міста й палати, а се відбивало ся найбільш болочно на підданих. Сотки тисяч народу мусіли покидати батьківські загороди і класти свої голови в боротьбі із ворогом, або працювати тяжко при будівлях. Особливо робітники мали незавидну долю. Наглядачі, боячись короля, не давали і хвилини відпочинку струдженим рукам і гинув народ із надмірної праці.

Та правовірні Єгиптяни, що в своєму цареві виділи бога на землі, зносили терпеливо усі труди і болі. Аж одного дня оповіщено по краю страшний, серде роздираючий наказ короля: «Всі святыни мають бути зачинені, а жрецям не вільно відправляти святих обрядів і складати жертви». Причиною було се, що оден робітник зайдов до святыни, щоб там хоч примолитві на хвилинку відотхнути.

Сей наказ був за жорстокий і для таких смирних підданих, як Єгиптяне. Доси вони тільки боялися короля, від тої днини стали його ненавидіти. І пішов по Єгипті глухий шепіт бунту і негодовання: з уст передавали собі люди наказ не вимовляти імені короля, а по смерти стерти його пам'ять так, щоб і слід по ньому не лишився. Навіть тіло його мали знищити, щоби душа не мала супокою і замість замешкати між богами і предками, щоб мусіла переходити в тіла ріжких поганіх звірят. Була се найбільша нечестть, і найгірша кара, якої боявся Єгиптянин. Віра учила, що тіло помершого треба як найстараційше поховати, бо інакше душа мусить блукати по землі доти, доки тіло не поховане.

Ся звістка дійшла і до відома жреців. Вони ненавиділи короля так, як і народ, все ж таки порішили спробувати, чи не заверне король із тої небе-

печної дороги, по якій ішов у засліпленю. Але хто міг зважити ся стати перед лицем грізного короля і повчити його, як повинен володіти? Кождий знат, що король не лишить такого съмільчака при життю, але скаже убити. Не диво отже, що всі відмовлялись від того завдання. Аж старий Унас, найвисіший жрець, зважив ся піти до короля із словами перестороги. У нас був приятелем ще покійного короля; сей високо поважав його і умираючи віддав йому в опіку сина, щоб не позволив молодому зійти з дороги правди і добра.

І став Унас перед королем і потекли з його уст грізні слова про гріх і смерть, про суд справедливих богів і гнів і ненависть людей. Здавалось, що старий жрець забув, перед ким стоїть, так грізно звучали його перестороги.

— Опамятай ся, королю, поки час. Житя не вічне, а по смерти жде суд. І поставлять небесні суді на вагу сльози і проклони твоїх підданих, що гинуть під тяжким ярмом невсипущої праці, поставлять там наріканя і нужду вдовиць і сиріт, поневинно замучених і перехилить ся вага і піде долі. А ти що поставиш, королю, на другий бік, щоб переважило? Чи милість, якої не знає твое серце? Чи добре діла яких ти ніколи не зробив? Чи любов підданих, що хочуть після смерти твое тіло знищити і пам'ять твою затерти? Заверни, королю, з дотеперішньої дороги житя і послухай старого приятеля, що від малої дитини тебе любить і добра тобі бажає, заверни, бо тяжко боги карають грішників!

А король слухав без гніву і глибоко його тронули слова Унаса. Довго сидів по відході жреця затоплений у думках і розважав своє життя. І пізнав, що недобре володів народом, який боги йому підчинили. Вже-вже схильялась його душа до доброго, коли вроджений наклін до злого переміг ясні думки. Схопив ся король і сказав голосно до себе:

Original text

JN VERSI Y C - I INC SA

URBANA-C UAVERA

— Я, могутній король, мавби налякати ся гніву нужденних підданих, що грозять мені знищением моого тіла після смерті! Не діждете того, прокляти раби! Доки живу, в моїх руках власті і сила і тільки я можу приказувати. І забудую собі такий гріб, що ніяка міць не забере з нього моого тіла.

І ще того самого дня пішов по Єгипті наказ, щоб усі будівничі прийшли до королівської палати. Із них вибрає король дванадцять найліпших, зачинив ся з ними в палаті і виявив їм свій намір.

Хочу мати такий гріб, у якому мое тіло булоб безпечне перед злобою людей, перед хвилями морськими і трясенем землі; щоб люди шукали його і не могли найти, щоб хвили розбивались безсильно об його могутні стіни, а трясене землі не могло його звалити. Але не під землею має станути мій гріб, а на землі, щоб усі його виділи і пінились у скаженому гніві, що бачать гріб, а тіла дістати не можуть. Нехай стоїть той гріб по всі часи і нехай голосить мое імя далеким-далеким поколінням. А тепер ідіть і нехай кождий зладить плян. Три дні даю вам часу; після трьох днів явитесь, знов у мене. Хто зробить найліпший плян, стане першим у державі по мені; всі інші погинуть.

Днями і ночами сиділи будівничі над розстеленими перед собою папірусовими картами і думали над сим, що приказав король. Але чим близше було речення, тим тяжче й повільніше йшли думки, тим більший страх перед смертю наповняв їх серця.

Думав і Ксенон і також не приходив йому ніякий плян до голови. Ще лише скілька годин ділило його від хвилі, коли мав станути перед королем і глянути смерті в очі. В розпуші водив зором по всіх передметах довкола, шукаючи в них помочі, аж зупинився на дарунку Табніта. І в мить прийшли йому на думку слова приятеля про чародійну силу цього каменя. Як раз може ще вона одна його поратує. Взяв

камінь до руки і обертає його в пальцях, немов чекав, чи не обявить ся його сила і не просвітить його роауму, не піддасть йому пляну найліпшої будівлі. Аж ось розяснилося лице будівничого:

— Як отся дрібочка моху спочиває в нутрі каменя, так нехай спочине тіло короля в нутрі будівлі, — шепнув йому якийсь голос.

І Ксенон послухав. Заки зійшло сонце, плян був готовий.

І король не спав сеї ночі. Не се відганяло сон від його очей, що однаждцять людей мало втратити життя, але непевність, чи видумає хто з них таку будівлю, якої король собі бажає.

Скоро сьвіт, явились будівничі з папірусовими звоюми під паҳою. Бліді їх лица здраджували змучене і непроспані ночі, а блудний вір говорив про страх перед смертю. Тільки оден Ксенон був спокійний і се запримітив король.

— Покажиж, Ксеноне, плян, яким тебе боги натхнули, — сказав.

Ксенон розгорнув перед королем свій звій і Хеопс став роздивляти плян, а його лице все більш проясннювалося.

— А деж вхід до гробу? — спітав.

— Входу поправді нема, — відповів Ксенон, — бо отсей вузкий вхід, що веде до комори в нутрі, буде опісля замуркований. Отся праміда — бо так її називаю — не буде мати входу. На високому узгірю стане могутня будівля, щоб ні хвили не могли її підмити, ні трясеня землі повалити. І стояти буде твій гріб по всі часи і ніяка сила його не знищити.

Урадований король крикнув:

— Такої веселої днини не було ще в мойому житю. Тепер я спокійний про свою будучність. Не бою ся вже ні ненависті ні пімсти людей. Нехай лютоють люди і боги, моя душа мусить мати супокій по смерті.

При сих словах короля перейшов решту будівничих студених жах смерті. Скоро плян Ксенона був найліпший, дожидала всіх інших смерть.

І попадали будівничі на коліна: схилили голови, готовлячись на страшний засуд.

Але велика радість, яка переповняла серце короля, прогнала з його душі жорстокість. Перший раз у своєму житю піддав ся король незнаному собі почутю ласки і промови:

— Ваших плянів не хочу вже бачити, а коли не бачу, то й судити не буду. Відійдіть усі і згадайте хоч ви добрим словом свого короля. А ти, Ксеноне, тепер перший у державі. Твоя воля мати ме таку силу, як королівська. Скільки захочеш робітників і скарбів, дам тобі, щоб тільки як найскоріше готовий був мій гріб.

Коли Ксенон вернув до дому, чекали вже на нього королівські слуги з багатою одяжю, яка лицює наймогутнійшому в державі мужеві по Фарандонові. А Ксенон перш усьюого поцілував із вдячністю камінь Табніта і промовив:

— Приятелю мій найліпший! Тобі завдячу житя не тільки я, але й мої товариши. Ти в мене найдорожчий скарб і найбільший маєток.

І так тревало двадцять літ. І підносила ся високо в небо велична будівля, аж дійшла до висоти 140 метрів. Вузкий вхід провадив до комори в нутрі, десять метрів високої і десять широкої. Там спочив після смерти Хеопс і зараз замурували вхід, щоб ніхто не перепиняв королеви у вічному сні.

Минали сотки і тисячі літ. Упало королівство фараонів, а престол іх загарбали чужі пані. Змінились люди їх звичаї і віра, а Хеопс усе усе спав спокійно в своєму гробі, бо ніхто не знав входу до нього. Аж 800. р. по Христі удалося Туркам Сараценам відкрити замурований вхід і ним зайдти до королівської кімнати. Посередині стояла домовина з червоного граніту, довга на п'ятдесят метра, в ній друга деревляна, довга на 2 метри, а далі третя, не більша від домовини звичайної людини. В ній лежало тіло Хеопса, овинене в дороге плате, нашиване дорогими каміннями. Дики Сарацени поздирали з мумії, що тільки мало яку вартість, а її саму викинули на поле і потоптали на порох.

Не здійснила ся надія короля, що його тіла ніхто не найде і що спати буде в супокою на віки. Зате гріб його стоїть і стояти-ме вічно і нагадувати буде ім'я грізного короля, що важився поставити будівлю, яка викликує почуване подиву в душі кожного, хто її бачить.

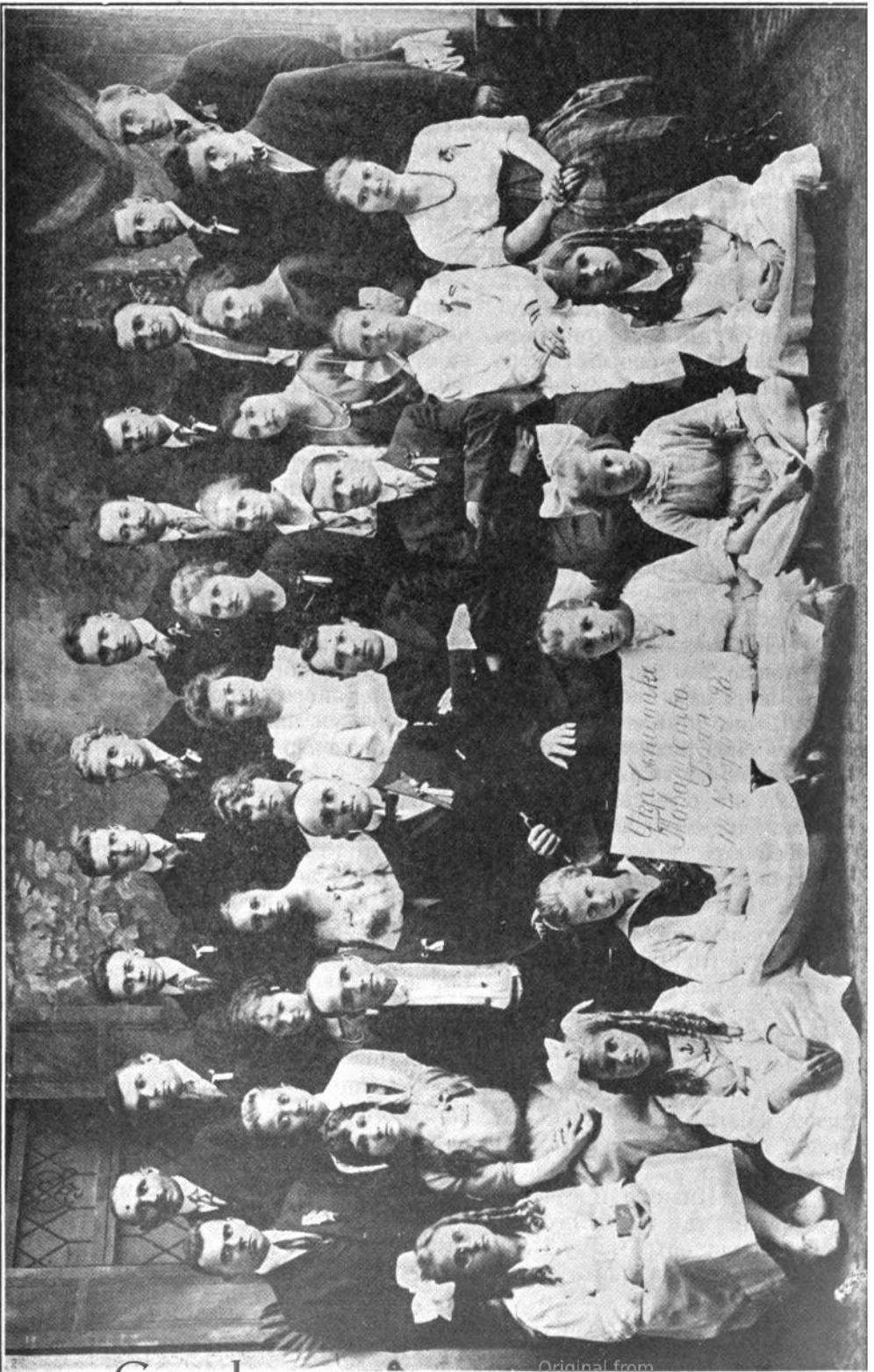
Др. Г. Костельник.

Нема косарів.

Пшеничко рости!
Рости — колоси ся,
Сама покоси ся,
Ще і в копи позноси ся,
Та і змолоти ся!

Нема косарів,
Що тебе косили,
В копи позносили,
Ще й до дому позвозили,
Та і змолотили!

Пішли вони в сьвіт
Не тебе косити,
Не тебе зносити,
І не тебе молотити,
Тільки людські діти!

I. Лункевич.

Чуда царства ледів.

Де так багато снігу й ледів, як в околицях північного бігуня, там мусить бути велика студінь. Ледянє царство й справді славить ся своїми острими морозами. Подорожні оповідають про ті морози страшенні річи. Засоби харчів — мясо, сало, молоко, масло — замерзають в царстві студені так, що стають твердші від каменя; коли зайде потреба чим поживити ся, то наперед треба всі ті річи або пилкою порізати або сокирою порубати або розколювати на частини при помочи долота і кlevця. Бальки в кораблях тріскають від морозу, цвяхи вискають з дощок. Возьмеш там води до уст і виплюєш, то вона паде на землю замерала. Туман, що піднімається з моря, замінюється в іній, який довго держить ся в повітрі і творить непроглядну мраку. Сніг є такий зимний, що палить руки, наче розпечено зелізо. Птиці замерзають ніраз у повітря і падають каменем на землю.

Але студінь має в собі те добро, що у ній всяка пожива добре заховується і не розкладається. Тому там мясо з убитих звірят можна переховувати через скілька літ. Закопане в снігу може воно пролежати десятки літ, а все буде можна його їсти.

Царство ледів ріжнить ся від наших країв загалом в багатьох справах. У нас наприклад по весні наступає літо потім осінь, наконець зима, а по зимі настас знов весна. Інакше йде воно в ледяному царстві; там рік ділить ся на дві частини — довгу острву зиму і коротеньке літо, в часі которого часто панують такі морози, які у нас лучають ся тільки рідко серед зими. Або возьмім хоч би таку річ: хто з нас не

привик до того, щоб сонце кожного дня появляло ся ранком, а заходило вечором? Хто не знає, що в наших краях числять час на доби та що доба складається ся з дня і з ночі? Не так воно в краях вічних ледів і безмежної стужі. Тут один раз в році сонце прямо забуває сковати ся і сувітти безпереривно через скілька тижнів або й місяців. Як після цього зійде з неба, то знов не покузається ся через скілька тижнів або й місяців. Довгий день, що триває кілька місяців, йде на переміну з так само довгоюночю. Возьмім під увагу для прикладу як йде час на північному бігуні т. є в самому осередку ледяного царства: 21-го марта показується ся на небі сонце і починається ся безпереривний день, що триває аж до 23-го вересня, т. є. пів року. Потім сонце западає за землю і настають сумерки. Тягнуться вони через 50 днів, стають усе темніші й темніші, поки не настане цілком темна ніч. Та важка, утомлююча й скучна ніч триває півтретя місяця, а по ній настають знов п'ятьдесятидневні сумерки, які стають усе ясніші і ясніші і переходять незамітно в довгий шестимісячний день, в якім сонце яснє на небосхилі безпереривно.

Досі ще не станула людська нога на самому північному бігуні. Але учени дуже добре знають, як зміняються пори року в тих краях, що лежать довкола північного бігуня і тому їм зовсім не важко додумати ся, що діється на самому бігуні.

А возьмім тепер яку небудь часть царства ледів на півночі Європи, Азії або Америки, куди люди вже успіли дістати ся, та придивім ся, як перехо-

дить там рік. Нехайже тим краєм буде наприклад лівнічна части Гренлляндії або остров Шпіцберген. Річ дієть ся при кінці жовтня. Вечір. Сонце зайшло за море. На небі сьвітить вечірня зоря. Минає один день, другий, третій, а сонця все нема й нема. Воно сковало ся на багато днів. З часом гасне і слабє сьвітло вечірньої зорі, сумерку. Ледяне царство помалу окутується ся темрявою. Настала довга, студена ніч. Морози стають з кождим днем сильніші й сильніші. Землю вкриває груба габа снігу. Море сковане ледом. Зима в повному розгарі. Тільки місяць і зівізди сьвітять на небосхилі. Дні тягнуть ся за днями однотанітно, лініво, скучно. В наших краях сонце по своєму звичаю сходить і заходить, дні міняють ся ночами, а тут — усе ніч і ніч, холодна безконечна ніч. Минув падолист, грудень, половина січня. От уже й конець січня. Небо неначе прояснило ся. Замість ночі настали сумерки. Рання зоря з кождим днем стає ясніша, аж нараз в половині лютого, в один прекрасний день виринає над морем невеликий півкруг сонця.

Ну, слава Богу! Наконець минула ніч: для країни ледів настають веселіші дні! Просьвітивши весього скілька хвилин, сонце знов ховається. За те на другий день воно показало ся в більшій своїй часті та спинило ся на небі довше. Вкінці показується ся воно в цілій своїй величи. Подорожні, яким приходить ся зимувати в царстві студені, витають з одушевленем велике сьвітло; здається ся, що їхній радости нема границі. Від того часу воно спинюється на небі все довше і довше; дні йдуть на переміну з ночами. Спершу вони короткі, але поступенно стають усе довші й довші, поки не зрівняються з ночами. Після цього починають ночі зменшуватися. В перших дніх цьвітія триває пів години, а решту часу доби займає день. Оттак приходить конець цьвітія. Сонце вже не ховається. Воно помалу підноситься

але не високо — через 12 годин, а потім в так само довгім часі знижується. Зробивши оттак невисоко над землею колесо, сонце не заходить, але починає знов підниматися. На очах усіх зачеркує по небі ціле колесо. Тепер уже нема ночей. Остав ся тільки день — довгий день, який триває чотири місяці, почавши від кінця цьвітія аж до кінця серпня. Се найгарнійша пора в крайній снігів і вічного леду. Непривітна північна природа пробуджується ся до життя. Настає літо. Особливо гарний тут місяць червень. Земля розтоплюється і місцями скідає з себе свій сніжний одяг. Всюди чути журчане потоків, що повстали з розтоплюючого снігу. З гор пливуть з шумом потоки і водопади. Ледівники тріскають і ломлять ся. Ледяні поля відриваються ся від берегів та пускають і ломлять ся. Ледяні поля відриваються ся від берегів та пускаються в дальшу плаву. Море освободжується з ледяних кайданів, в які закувала його зима. Тисячі ледяних гор ріжнородної величини і пречудових форм колишньою ся на філях відкритого моря. Здовж берегів розложилися безчисленні стада тюленів і моржів, які лініво вигріваються на сонці. Білі медведі почали своє польовання і спіляють за добично то на берегах то на кригах, або пускаються за нею в пошук вплав по морі. В повітря розлягаються ся крики чайок, диких качок, гусок і веселе щебетання морських ластівок. Ті літні гості ледяного царства, які прилетіли сюди з тепліших країн землі, кружляють цілими стадами в повітря, плавають по воді або вкрайують ледяні гори. Поміж ледяними горами мелькають швидкі лодки дикунів — Ескімосів і Самоїдів, що полюють на тюленів і моржів, а там дальше велике судно, на якому кількох відважних молодців вибралося в погоню за китом. Всюди кипить жите! Навіть змерзла земля, яка декуди освободила ся від снігу, натужила ся і привела на божий сьвіт суху ростинність — зеленкуватий мох, деякі тра-

ви і повзучу, карловату сосну. Чи ж і се не благодать?

Минає коротке літо. При кінці серпня сонце по раз перший заходить за море, не на довго. З кождим наступаючим днем темнота триває довше, Дні починають знова йти на переміну з ночами. Вони скорочують ся, ночі продовжують ся. В половині жовтня сонце сьвітить на добу всьогоколо півтора години решта часу припадає на вечірній і ранній сумерки та на ніч; при кінці жовтня сонце поринає в море і вже більше не показується. З початку якийсь час тривають сумерки, а відтак наступає знов довга, студена ніч.

— — —

А тепер придивимося іншим «чудам» ледяного царства.

На дворі ясний, приморозкуватий, сонішний день. Небо цілком ясне, погода тиха. Річ — розуміється само собою — діється ся в літі. І от подорожному нараз представляється такий вид, що ледяні поля, лід-гори, береги сусідніх островів з горами і ледівницями прямо піднялися в повітрі і повисли над морем. На небі видно широке, казочне, ледяне місто. Ледяні палати, будинки, церкви, шатра, дзвінниці, башти — все те висить і колишеться в воздухі, помалу пересувається з місця на місце і безнастанно змінює свою форму. Минає кілька хвиль, а очам подорожного представляється вже інша картина. Щезли замки, давнинці і башти з леду; замість них з'явився на небі гористий острів або берег суші, на якому рухаються якісь звірі; видно дерево, а навіть людей — і все те знов так, неначе в тумані, видається не зовсім ясним, мелькає перед очима, колишеться. неначе скакало в повітрі і безнастанно змінює свій вид і місце. Що за диво! — думає подорожний, що зайшов до царства ледів. Чи може се сон? Та певно, що сон або властиво — мана, привид. І в самій річі нічого такого нема на небі, а явище се обяснити дуже легко.

Кождий з нас без числа разів ба-

чив, як у спокійній воді озера або річки відбиваються дерева, що ростуть на березі, самі береги, а навіть і небо з облаками. Вода служить тут за величезне зеркало, в якому видно всякий предмет, що стоїть біля води або над нею. Щось подібного відбивається і на далекій півночі, але в тім припадку за зеркало служить уже не вода а небо т. є. повітре. В ясному супокійному повітрі відбиваються часами неначе в зеркалі і ледяні поля й деякі гори і береги тих земель, що лежать у царстві зимни, і звірі і люди і дерева, які можна там стрінути. Але вітер, як і вода, зеркало не гладке. Він ніколи не є цілком супокійний і безнастанно колишеться. Від цього то й порушаються тобою місце і вигляд всіх ті предметів, що відбилися в ньому неначе в зеркалі. Коли ж вітер сильно заворушить зеркало, то дівіза вітера вже перестає бути зеркалом, а через те привид щезає. Пригадаймо собі, що і в ріці не видно ні берегів ні неба, ні облаків, коли подує сильний вітер і вода заворушиться.

Такі дива творить одно з цікавіших літніх явищдалекої півночі. Зимою лучаються ся там інші явища, не менше цікаві, які на перший погляд також видаються «чудами». Найважніше з них — се так зване полярне сівітло або полярна зоря.

В довгу зимову ніч, коли в краю ледів не видно сонця, показується на небі особливе сівітло. Подібно як рання зоря, зоріє воно на овиді і постепенно піднімається, поки перед очима здивованої людини не стане величавою блискучою дугою, немов перекиненою з одного кінця землі на другий. Дуга блимає, викидає на верх цілі снопи сівітла, блестить всілякими барвами і підносить ся все вище й вище. Слідом за нею поступає друга така дуга, а дещо пізніше і третя. Ціле небо залите огнем. Дуги підносяться ся. Перша стоїть уже над вашою головою. Через кілька хвиль потім буде вона вже на другому краї небосхилу. Так само переходить і друга і третя дуга. Не-

забавом починають вони блідніти і по-
малу зникати. Царство ледів закри-
вається знова нічною мракою.

Полярне съвітло має іноді інший
вигляд. Вперед повстает на овидії блі-
де съвітло; відтак починає вони підни-
мати ся в гору в виді широкої смуги.
Спершу бліде стає те съвітло все яс-
нійше і яркійше. Съвітляна смуга зви-
вається в ленту, яка філює по небі
тріпочеться та звивається в кружало
то збирається в складки то знов роз-
вивається ся і весь час міняє свою фор-
му і своє місце. Съвітло перебігає то
з одного кінця ленти на другий конець
то темніє на хвильку то знов палає зі
ще більшою силою. А лента підно-
сять ся тим часом все вище. Нараз
розділюється ся вона на дві часті. Го-
рішня части блестить яснійше і горить
всіми барвами дуги. З неї разу-раз
вилітають проміні съвітла. В таку-
хвилю буває се сяєво особливо чудо-
ве. Потім починає вони меркнути і
гасне так само несподівано, як несподі-
вано з'явилось ся.

Тут муশу зазначити, що північне
съвітло триває не довго: великі съвіт-
ла всього кілька годин, а звичайні 20—
30 хвиль. За те буває і так, що вони,
щезнувши, з'являється ся по якумусь
часі на ново.

Крім вище наведених форм північ-
ного съвітла з'являються ся іноді ще
ї такі, які своїм видом і рухом нагаду-
ють нам змії. Послухаймо напри-
клад що говорить про них Нанзен:

«Вечером, — каже він, — вийшов
я на палубу корабля, але в тій хвилі,
як я вийшов, так і пристанув на міс-
ци неначе прикований. Передомною
появило ся чудове сяєво, північне
съвітло, якого силу і красоту не вспі-
ніхто вірно ані описати ані намалюва-

ти. Блестіло воно на небі всіми бар-
вами веселки. Рідко або, правду ска-
завши, ніколи ще не бачив я таких чу-
дових красок. Спершу перемагала
скрізь жовта барва, крізь неї проби-
вала ся зелена, а на долішнім кінці
дуги виступала вже ярка рубіново-
червона краска. Та ген далеко на за-
ході зверху по небі простягнула ся
звиваючись величезна змія: вона сто-
яла все яснійша і яснійша, а звідтам
розділила ся на три ясно-блімаючі
часті. Тепер барви змінили ся. По-
луднева змія стала червона з жовтими
плямами; та, що була по середині, ста-
ла жовтою; а північна прибрала крас-
ку зелено-блілу. По боках тих змій
виступили промінні горбки, які по-
добали на філі гонені гураланом. Во-
ни то з'являлися то зникали і все
змінювали своє місце, то блестіли то
блідли, а змії звивали ся... І хоч я
був легко одітій і дрожав від зими, то
не міг відорвати своїх очей від того,
чудового явища, поки воно не звісlo
зовсім так, що остала тільки одна ма-
ленька, отніста змійка на заході...

А як чарівно виглядає ледяне цар-
ство в часі північного съвітла! На не-
бі горять ріжні огняні краски — горять
та лілють на землю і море цілі потоки
ріжнобарвного съвітла; снігом покри-
вані рівники блищать і іскряться, а вершки ледяних гір грають барвами
як алмаз або самоцьвітний камінь.

Учені думають, що съвітло північ-
ної зорі є похоже на те съвітло, яке
бачимо в близкавицях в часі бурі.
В ледяному царстві нема бур з правди-
вими громами і близкавицями. Бури
бувають там, але з ними в парі не йде
громіт грому, лишеень з'являється ся пів-
нічне съвітло.

Так мало нас...

Так мало нас! так мало нас!
Так прорідили ся ряди!
Іде, іде великий час,
А в нас остали лиш сліди...

Так мало нас! Лиш сотня часть
Осталася зі смертних жнів.
І в тих убійчих плуг нещасті
Морщини старости нариє.

Так мало нас! А стілько рук,
І стілько треба нам хотінь!
А з облаків погубний крук
На духа нам кидає тінь.

Так мало нас! Так що-ж! дарма!
Не будем плакати з журби.
Калік запряжем до ярма.
Мерців пошлем в огонь борби!

І грянемо останній раз
Скалою збитого ряду
І згинем... Ні! Останній з нас
З руїн піднімє Слободу!

П. Карманський

Бідна ластівка.

Повернула ластівочка
До свого гніздочка —
А гніздочка не видати,
Ні села, ні хати.

«Скажи, сонце, що се сталоє?
Чи село зашалось?
Чи спалилось? — Не видати
Ні одної хати!»

Зажурилась ластівочка,
Що нема гніздочка —
В друге село полетіла,
Тай гніздо зліпила.

Зажурилась ластівочка,
Що нема гніздочка —
Тай весь край той попрощала.
Більше не верталася!

Якож знов зима минула,
Ластівка вернула —
А гніздочка не видати,
Ні села, ні хати!

Зажурилась ластівочка,
Що нема гніздочка —
В трете село полетіла,
Тай гніздо зліпила.

Якож знов зима минула,
Ластівка вернула —
А гніздочка не видати,
Ні села, ні хати!

Народний помяник.

Із трівогою в серді глядить український народ, як один за другим кладуться у сиру земліньку, щоби спочати по праці тоді саме, коли робучих рук в двоє, в десятеро, в сотро більше потріба, чим перед тим; кладуться на супочинок, не діждавши ясного дня, не побачивши на аласні очі адійсненя мрій, за які готові були покласти житє своє, не вкушивши овочів з дерева, які садили, плекали, керавали потом підливали.» (о. Т. Лежогубський).

Др. Евген Олесницький.

Зі страт в представниках українського громадянства в часі війни, найтяжіше далась відчути смерть визначного політика, Евгена Олесницького. Родився він в Говилові великому 1860 р. на Поділлю.

По скінченню університетських студій перевував через 13 літ у Львові, займаючись правничими студіями. Після 13 літнього побуту у Львові перенісся до Стрия і там отворив адвокатську канцелярію.

В Стрию розпочав організацію нашого життя і в кількох літах темна і закацапщина Стрийщина стає першою в просвітній і політичній організації. Добувши славу знаменитого адвоката і оратора, являється він в соймі р. 1900.

Олесницький, оден в творців національно-демократичної партії, належав до найбільше симпатичних і найбільш цінених постатей в ряді її передових представників. Помер на чужині (у Відні) дnia 26. жовтня 1917. Його похорони відбулися в Стрию при великом вдягні народу. Се-ж Наддністрийська Україна ховала свого великого громадянина.

о. Іван Чапельський.

Уродився 1850 р. в Рибнику, дрогобицького повіту. По скінченню гімназії, переходить на богословські студії до Львова. Висвячений 1875 р. став сотрудником в Кропивнику, а відтак парохом в Попелях, перемиської єпархії. На селі з-сдинав собі незвичайну любов своїх парохіян за проповіді, витолочувані прекрасною народною мовою, і за приступне незвичайно приязнє поведення з людьми; серед духовенства знову тіпився славою молодого фільософа і ученої. Як став відівцем, вробив його перемиський владика префектом студій в духовній семінарії у Львові. Іменованій (1895) крилошанином Митрополічої капітули, став парохом катедральної церкви св. Юра і завідателем столових дібр Митрополита, а поза се віддавав ся громадянській праці в ріжнородних публичних і приватних інституціях. Мимо так многосторонньої діяльності публичної був дбайливим і воїрцевим батьком своїм дітям і патріярхом в родині.

Про вдачу покійного можна за Шевченком сказати, що се був чоловік, у якого не було візерна неправди за собою.

Помер у Львові 31. марта 1919. Оставив двох синів: старший Іллярій був сотником при українській армії, другий Микола, зеліничний радник завішений в урядованню за те, що відмовив присяги польській державі. Чесний батько виховав чесних синів.

о. Остап Ніжанковський.

Покійний Остап уродився в Стрию в р. 1862. До гімназії ходив в Дрогобичі. Не малу журу мали його родичі, видячи, що Остап вже в наступній гімназії замість латини й грекої

ки пильнував більше музики. Як ученик VI класи занимав в гімназії визначне місце дірієнта. По скінченю гімназії 1888 р. записався на теольоюю у Львові, а перша його посада було сотрудництво в Бережанах. Сталу парохію дістяв в Завадові, де заснував першу українську Спілку молочарську. Ціле житє жив музикою. Як дірієнт держав він батуту на ювілейних обходах і концертах, та видавав «Музичну бібліотеку», яка в кількох накладах цілковито розвійшла ся. В р. 1906 перенісся на стало до Стрия і взяв провід в повіті по др. Олесницькім, котрий перебрав ся до Львова. Головна праця о. Нижанковського в Стрийщині були молочарські спілки по селах. Дnia 13. марта 1914 вернув Остап до Завадова. Вибухла війна. Переїхав в російську інвалідів. В хаті о. Нижанковського гостювало російське військо, що з симпатією і пошаною відносилося до «батюшки - Мазепинця». По приході Німців і Австрійців устроїв Остап величаві поминки за полеглих жовнірів в завадівськім лісі. Спровадив стрілецький хор і оркестру. Обхід зробив таке потрясаюче враження, що тисячна товпа в голос ридала.

Аж звалила-сь на Галичину, скріплена Францією, Польща і огнем, мечем та тортурами пшишила край до решти. Остап хотів вратувати добро народу перед злодіями і виняв з каси в Стрию міліон корон, власність «Молочарського Союзу». Вночі, як Іхав з грішми, недалеко Стрия, стрінула його патруля польського війська, арештувала і зі сходом сонця розстріляла, а гроши загарбала. Се було в місяцю маю 1919 року.

Не тілько в Стрийщині, але в цілій соборній Україні ім'я о. Остапа ніхто ніколи не забуде.

о. Теодозій Лежогубський.

Покійний родився 23. січня 1869 р. в Рибничках пов. Бережани. Гімназію скінчив з відзначенням в Бережанах почім вписався на богословський факультет у Відні. По висвяченю став 1893 р.. сотрудником а опісля завідателем в Заболотчях; в р. 1894. дістяв сотрудництво при церкві с.в. Миколая у Львові.

В р. 1908. іменовано його професором-катехитом при II реальній школі у Львові. В р. 1913. покликаного його на директора дівочої гімназії Сестер Василіянок у Львові. Помер 27. марта 1919 р. покинувши сиротами свою

ідеїну дружину і дві дочки. В покійнім візішов до гробу неарівнаний проповідник, знаменитий богослов, великий педагог і ревний народний робітник.

Смерть о. Лежогубського громом поразила все українське населене міста Львова. Шід грім гармат і ворожий настрій зійшли ся на похорони тисячі народа і маніфестаційним походом з катедри с.в. Юра, провели дорогоого покійника на личаківський цвинтар.

Полковник Дмитро Вітовський.

Покійний Д. Вітовський уродився в Медусі, станиславівського повіту, як син убогого селянина-шляхтича. Після зłożення матури залишився на правничий виділ львівського університету, але у Львові не проживав а працював в адвокатській канцелярії Др. Партицького в Станиславові.

З початком війни Вітовський був організатором українських Січових Стрільців. Цілу карпатську кампанію перебував на фронті в перших рядах. Вночі з 31. жовтня на 1. листопада 1918 р. враз з іншими українськими офіцірами з раменами української Національної Ради бере столицю Львів в посідання новоутвореної української влади. В марті 1919 р. Державний Секретаріят висилає Вітовського до Парижа для заключення польсько-українського перемир'я. Перед від'їздом Вільгона з Парижа Вітовський написав до президента Злучених Держав лист, в котрому представляв, що укр. народ не погодить ся з чужинецьким ярмом. Після цього старався о дозвіл на пересід через Румунію до дому, а коли дозволу не міг діжджати ся, постановив літаком дістати ся на Україну. Та літак підстрілився граничною сторожкою на польсько-німецькій пограничі, зайняв ся і впав на землю, а з ним і всі пасажери. Чотири роки куля обмінала його серед найгорячіших боїв а дnia 4. серпня 1919 поляг трагічною смертю в повітряній дорозі до Рідного Краю. Оставив молоду дружину і двоє маленьких дітей, котрі певно будуть гордити ся своїм славним і великим батьком.

Володислав Федорович.

Між визначними представниками нашого народу постигла сумна доля також колишнього голову Товариства «Просвіти» Волод. Федоровича.

доровича, властителя Вікна, в Скалатщині. В часі війни проживав бл. п. Федорович в своїй палаті у Вікні і вікого не допускав до себе, ані нігде з дому не виходив. Коли ж у Вікні з'явилися московські офіцери, велів Федорович відчинити їм свою палату в тій думці, що в тих офіцирах наїде охорону і захист перед розъїзденими більшевицькими солдатами. Тимчасом солдати не аважали на заборону офіцієрів, втиснули ся до палати та почали грабовання. Офіцери повіткали з палати і поховали ся, а тоді солдатство кинулося робувати і нищити. Розъїздене жолдацтво гляділо за Федоровичем, щоби його повісити, але він серед незвичайного заколоту дістався до килимарні і там на борді передяг ся за селянина. Се помогло йому до втечі перед смертю. Переодітій за селянина дісталася до села і перевовувався у селян дві тижні. Солдати не нашовши Федоровича, підпалили двір, котрий горів цілій тиждень і згорів з плащадком. Дня 6. серпня 1917. виїхав бл. п. Федорович з Вікна і проживав якийсь час у Скалаті; відтак виїхав до Києва. В грудні замеджував на запалене легких і дия 22. грудня 1917. упокоївся в Києві.

Др. Андрій Кос.

Помер в родиннім місточку Комарні 25. марта 1918 р. в 54. році життя. З покійним зійшов у могилу один з наших найбільших провінціональних діячів і один з найкрасіших характерів. Скінчивши права став адвокатом спершу у Львові, а відтак в Калуші. Там здобув собі скоро любов у селян і зістав вибраний в р. 1900. послом до парламенту.

Коли Москалі заняли Галичину арештували покійного Андрія та вивезли на Сибір. В тюрях тяжко бідував і втратив здоров'я. В часі російської революції вернувся з Сибіру у Київ, а в лютому 1918 р. прибув до Галичини. Боронив людий по найбільшій часті за дармо.

Він то і др. Іван Куровець виставили «Народний Дім» в Калуші, один з найкрасіших в краю, майже власним коштом.

Федір Вовк.

Величезну втрату понесла наша наука. Дня 29. червня 1918. помер в Жлобині над Дайпром, в дорозі з Петербурга до Києва, Федір Вовк. Се один з тих нашіх національних

подвижників що цібліною за цеглиною, кождий в своїм фаху, складали міцні підвальнини української самосвідомості. Він положив для України великі заслуги на полях антропології та етнографії. Головну частину українських праць надрукував в «Матеріалах до української етнольготії», видаваних львівським Науковим Товариством ім. Шевченка, —крім цього приймав діяльну участі у французьких наукових журналах. З самого початку революції російської небіщик думав про переїзд на Україну, коли ж нарешті вдалося йому вирвати ся з більшевицької цитаделі, організм його був занадто занесений і перша простуда авалила його з ніг.

Україні не пощастило приняти в своє лоно II широго сина.

Сильвестер Яричевський.

Помер дnia 30. марта 1918 р. в Сереті на Буковині. Покійний уродився в Рогатині 1871. р. з міщанської родини. З початком 1890 р. прийшов на університет до Львова, де, записавши ся на фільольоічний виділ, почав виступати на літературнім полі. Відтак, щоби закінчити студії, виїхав до Відня, де перебував до кінця 1901 р. живучи часто в студентській нужді. З початком 1902 р. почав учителювати в українській гімназії в Перешиблі і в Коломії, а відтак перенісся на Буковину до гімназії в Сереті. Перед останнім наїздом взяли його до війська, однакож військова влада увільнила його. Вибраний населенем, з дозволу російської влади, посадником міста, дбав за добре мешканців міста, дбав про наших жовнірів в російськім полоні помагаючи їм, чим міг. Помер в силі віку, занедужавши на карбункул. Осиротив жінку і четверо дітей.

Др. Володимир Білинський.

помер в Збаражі 7. мая 1918 р. на пятниці тиф. Смерть його, се велика втрата для нашої вародної справи. Чоловік в силі віку, дуже сильно збудований, ляг під косою смерти тоді, коли сего ніхто зовсім не надіявся. Яко визначного Українця московські чорносотені власті арештували його, але вдалося йому якось вимотати ся від вислання в Росію. Велика маса людей відправила його тлінні

останки на вічний супокій з правдивим жалем і слезами.

о. Микола Боберський.

Помер у Ваньковичах дня 22. серпня 1918. В літі 1914 р. арештували його жандарми, але старosta випустив його на волю. Під час наїзду Москалів лишився в своєму селі, бо мовляв: де відві, там і пастир! В політичній і культурній роботі брав скрізь живу участі.

Осип Кузьмич.

Урядник товариства «Дністер» у Львові, помер 6. січня 1918 р. на засланню в Росії, в місті Вороніжі. Покійний родився 1871 р. з міщанської родини в Камінці Струмиловій. До служби в «Дністрі» вступив 1898 р. Поза службою в «Дністрі» брав покійний діяльну участі в громадянськім житті. В покійному Осипі Кузьмичу стратило товариство «Дністер» дуже спосібного робітника.

о. Яким Фещак.

Помер в Чичельниках, на Україні, 12. лютого 1920 р.

В 15. році свого життя вступив пок. о. Яким молоденським студентом до закону О.О. Василіян. В несповна два роки опісля зложив автентичні шлюби законні, а в три роки відтак торжественну професію. В 1907 р. отримав свячення срібські, скінчивши теологію в Інсбруці. — Працював опісля дуже ревно і з величним пожитком для душ людських так на місіях, як головно при монастирі у Львові. Місіонар і Місіонарський календар, які з рук о. Якима виходили, відзначувалися знаменитим

обробленем і приносили все богато інтересного предмету до читання, ширіли в народі особливо любов і привязане до католицької церкви, до святішого Отця, і до нашого обряду, а тих, що в нашім народі намагалися защищати православіє чи то схизму, поборювали острим словом і неустрашимою відвагою, за то приходилося покійному неодноразу знести прикрість і від тих, що раді були народ наш затроювати схизмою, які від тих, що наш съв. обряд спускали. В часі російської інвалідної пошукували за о. Якимом висланці православія і навіть обіцювали нагороду тим, що відшукали б о. Якима і видали б в руки російських прислужників. О. Яким працював тоді укритий в Сяніцькім окрузі. Відтак перенісся до Відня, а в 1915 році до Кромерижа на Мораві, де тоді ОО. Василіяни мали хвилево свій духовний семінар. З початком теперішньої війни перевував якийсь час в монастирі жовківськім. Тут на просьбу місцевої воєнної управи редактував якийсь час часопис «УКРАЇНА». Покликаний на військового капеллана, занявся він долею наших ранених та коріх жовків'я в такою любовлю і з таким пожертвованням, що в короткім часі зискав признання і серця мужів та пошанування услажі старшини військової, а то пошанування і та любов йшли за ним скрізь, куди тяжка служба його покликувала, і не опускали його а радше зростали — до самої його смерті. Занепав на пятниці тиф і хоч його перебув, однак винищений горячкою і попередніми тяжкими працями помер, оплачуваний всіми, що його знали і широко любили. Виразом тоді широї любові був похорон, так величавий, що величайшого не мавби відай і найвисший достойник.

Дайте собі спокій з процесами.

Я вже на адвокатурі — як то жуть — зуби свої зів; бо не лише в старім краю працював я в тій професії, але й ту в Америці більше як 20 літ проваджу адвокатську канцелярію. Мені вже 66 літ минуло, був час розглянути ся по сьвіті тай виробити собі поняття о ріжких людських справах. Сорок літ доходить як я з «шіфи» висів на американський беріг, а за весь той час мав я нагоду приглянути ся житю та бутю нашої еміграції в Злучених Державах, але скажу вам щиру правду, що наш чоловік хоть змінив місце побуту, хоть віддалив ся на тисячі миль від своєї вітчини, то таки не змінив своєї натури. Як в старім краю, так і ту в Америці наші люди до процесу страх похопні. Наш брат навіть і в Америці не може жити без судів, без адвокатів, без факторів — жидків, без полісменів... За яку будь дурницю, що навіть плюнути не варта, біжить до суду по «варант», арештує свого брата Українця, свого краяна, свого сусіду, волочить ся по термінах, платить адвокатам казочні суми, платить констаблям, агентам, тлумакам і всяким піявкам, свій гірко запрацьований гріш, бо хоче свого суперника «ровому научити.» Бігає вечерами від сусіда до сусіда, а все відгрожує ся: Я йому навчу розуму! Я йому покажу! І що йому покаже? Ціле нічо! Бо хто анає бодай з грубша тутейше право, хто має хоть трохи олію в голові, сей повинен знати, що з дурниці і найліпший адвокат не зробить великої справи. Порядний адвокат дурної справи навіть не прийме, хиба який партач.

Цілком природно, що кождий чоловік, хотій-би найлекче був скривджений, чи то на тілі, чи то на маєтку, чи то на честі, думає собі, що він дізнається великої кривди. Але в дійсності воно так не є; і для того в та-

ких случаях не повинен опирати ся на своєм власнім осуді, але зарадити ся других, безсторонніх а совісних і мудрих людей; нехай ті порадять чи треба йому удавати ся на судову дорогу, чи ліпше простити противникові і погодити ся, як пристало на членів одного і того самого народу. Зрештою, я й не дуже дивую ся нашим людям, що за будьщо беруть ся до процесу, бо правду сказавши, ніхто до сего часу не старав ся поучити їх, та вияснити, що сто раз ліпша солом'яна згода, як золотий процес.

На підставі моєї 45 літньої адвокатської практики хочу подати вам, дорогі братя, коротенькі сказівки і пояснення в справах судових, а ви, будьте певні, що раджу вам щиро по приятельски.

Сіли вже конче потреба справу судово зачати, або справу боронити, то всегда треба взяти собі доброго і чесного адвоката. Маючи вже доброго адвоката, мусите йому сказати цілу правду, чисту правду, і нічого не замовчувати не затаювати — бо інакше з процесом біда. Як адвокат має когось боронити, то він мусить всю знаюти, бо при росправі могуть вийти наяв такі факта нові, про які він навіть не думав, а будучи неприготованим, не зможе їх відперти.

На примір:

1. Михайл Морока виняв «варант» на Василя Ганко. Йде Василь до адвоката о пораду і питает ся, яка кара може бути за подрапане. Адвокат на се каже, що як хтось кого подрапає до крові пазурами, чи то на лиці, чи на руках, то може дістати якій місяць арешту. Тимчасом на росправі съвідки аізали, що Василь Ганко пхнув Михайл Мороку ножем під ребро. Суд видав вирок на 3 роки тюрми. Василь Ганко гадав собі, що він мудрагель, ошукає і адвоката і судів, а тимча-

сом опукає себе самого, бо як-би був сказав адвокатові правду, то адвокат від разу був-би ся старав зменшити провину Василя, а тим самим і кару.

2. Два Словаки мали справу о побиті. Судій питав:

- Де він тебе побив?
- На ярді.
- В день чи вночі?
- В ночі.
- Чи піч була місячна, чи може лялька сьвітила ся?
- Где там. Було дуже темно.
- А якже ти знаєш, що він тебе побив, коли було темно?
- Я пізнав його по голосі.
- А що він говорив до тебе?
- Танич не говорив.
- Ахі слова?
- Якожек ти пізнав його по голосі, коли віннич не говорив?
- Мовчить.
- В яке місце він тебе вдарив?
- В чоло.
- В яку частину чола?
- Над правим оком.
- Раз чи більше?
- Яких б разів.
- А чи за кождим разом в те саме місце?
- Так, за кождим разом, в те саме місце.

По тім переслуханю і найліпший адвокат не міг нічого зробити. Судії присяглих узнали сторону обжаловану за невинну, а противникові судія загрозив, що якщо ще раз появиться в суді з таким зізнанням, то піде до вязниці. Отже маєте, що значить неправду говорити, крутити?

А тепер застановім ся, коли можна зачиняти процес, а коли ні?

Для зрозуміння речі, мусимо найперше застановити ся над ріжницею межі справами **кrimінальними** а **цивільними**.

Если кто поповнить злочин, который нарушает публичный порядок, то называемо його **кrimінальним**; а если нарушает только приватний порядок, або — як кажемо — приватне право якоїсь особи, тоді є справа **цивільна**.

За кримінальний злочин, право накладає кару смерті, вязницю або грощеву кару; за цивільну провину суд може засудити на зворот, на виконання заключеної умови, може полагодити спори спадкові, супружеські і т.п.

В обох згаданих справах, поступоване судове ріжнить ся одно від другого.

1. В справах кримінальних. Возьмім убийство. Справа мусить йти найперше до суду, що називається по англійськи Coroners Jury, а сей суд по зібранню доказів і переслуханю съвідків видає осуд, чи смерть наступила з припадку чи злочину, і чи хто є підозрілий о сей злочин чи ні? Якщо підоарін паде на кого, то справа йде до великого кримінального суду Quarter Sessions, і до того суду йдуть також всякі інші кримінальні злочини, з винятком великих міст, де менші кримінальні справи судить малій суд, що звеся Municipal Court в Філадельфії.

Так в кримінальній справі як і в цивільній, хтось мусить зачати справу бо сам суд не бере ся до жадної справи. В справах кримінальних бере справу в свої руки або особа пошкодована, або поліція, або якесь товариство, і то в той спосіб, що хтось стає перед мировим судією (justice of the peace, або squire, або magistrate) і під присягою зізнає, що сей або той, поповнив злочин котрий підлягає судові кримінальному, а на поперть сього предкладає одного, двох або й більше съвідків, а часом, як потреба документа. Як судія мировий бачить, що є підстава до слідства, то видає варант, себ-то наказ арештовання, констабльови з тим, щоби арештував підозрілого о злочин і приставив до переслухання.

На переслуханю, если підозрілый о злочин не може скинути зі себе сього підозріння, судія слідчий в такім случаю ставить його під «бель» то значить вимагає, аби хтось за него заручив, що він не утече, а ставить ся на візване судове до розгляду. «Біловати» або

ручити, може лише той, хто має недвижимий маєток, (проперти). Якщо підозрілий о злочин постарається о таку запоруку, тоді випускають його на вільну стопу аж до судової розправи; як-же такого ручителя не знайде, то до розправи мусить сидіти в слідчій вязниці. Мушу на цім місці зазначити, що наші люди дуже часто, не маючи спромоги дістати ручителя, грубо платять заводовим ручителям за «бель» а того всеого не було-би, як-би люди межи собою жили в згоді. Що іншого в справах кримінальних; де такої справи не годні «затушовувати», хоть-би й хотіли, бо сама поліція або прокуратор можуть з уряду справу слідити.

Деходить о убійство, там «бель» нема, а обжалуваний мусить сидіти в вязниці аж до розправи.

Як вже суддя мировий перепровадив слідство, то акта пересправи відсилає до суду кримінального, а там прокуратор (District Attorney) представляє цілу справу, зі всіми доказами Великому Судовому присяглих (Grand Jury). Сей суд, зложений з 24 суддів присяглих орікає, чи справа має бути суджена, чи задля браку доказів, відкинена. Як Grand Jury справу відкине, то оскарженого увільняє ся і на тім конець, хиба що прокуратор має свою руку возьме справу до другої Grand Jury, що дуже рідко трафляється. Якщо ж Grand Jury рішить відослати справу до Суду, аби була суджена, тоді суд визначує день розправи, на котрім то дни мають ставити ся: той що скаржиться, і оскаржений, всі съвідки з обох сторін і адвокати. Справа точить ся перед судом аложеним з 12 суддів присяглих і вони видають вирок (verdict), чи обжалований винен чи ні. Як іс винен, то конець справи, як-же винен, то предсідатель суддя вимірує йому кару. Дуже часто трафлюють ся межи нашими людьми справи за бійку і суд присяглих узнає оскарженого винним, але якщо не було великого ушкодження тіла, то завирокують чоловіка на місяць — два вяз-

ниці, а часом і увільнять з напімненем щоби того більше не було.

В декотрих повітах, були й такі випадки, що суд відкидав всі справи за бійки, а судді огорчені казали: *No use to bother, fight among foreigners!* — Шкода заходу, бо то бійка межи чужинців. Знати вже надоїлися американцям наші люди з своїми процесами. Я цирко кажу, що з бійкою не варто удавати ся до суду, бо як обчислити кошта справи, страту часу, неприємності, і непевний — а в кождім разі малій вислід справи, то не виплатить ся шкірка за виправу. Ліпше погоди ся, брате, і сиди в хаті!

А щож доперва думати, як наш чоловік за «образу гонору», за будь яке дурне слово, викидає гроші на покутних адвокатів. Ту не так, як в старім краю, де за «образу гонору» суд присуджував зворот коштів. Присудили заплатити 5 ринських кошту, і було за що піти на «могорич», ту коштів не присудяєть, і над твоїм гонором роспадати ся не будуть. В Америці справи о образу чести такої як в краю нема. Як хто хоче в Америці провадити процес за образу чести, то потреба до сього передовсім богато грошей, дуже доброго адвоката, дуже много терпеливости, а як то всею будете мати, то й так ічого не виграсте. Така справа називається *Slender*, і вона є на пів кримінальна, а на пів цивільна, а се для того так, бо зачинає ся варантом, а не кінчити ся ані вязницею, ані карою грошовою, лише відшкодованем, якщо суд в загалі признає яке відшкодоване. І то собі памятайте, що хотяй-би була удовіднена образа чести, то ще не вистарчає до засуду, бо звичайно Суд вимагає, аби той що скаржиться, удовіднив **високість шкоди фактично понесеної**, то значить, треба доказати, кілько ты стратив через се в своїм бізнесі. А се майже неможливо доказати, бо в багатьох случаях фактично шкоди нема ніякої. Звідси трафлюється дуже часто, що Суд в таких справах як на съміх присудить 6 центів відшкодовання. А навіть хотий-бись і ви-

грав вилицу суму титулом відшкодування, то мусиш застановити ся, чи з твого противника можливо таку суму стягнути?» Бо де нема — то й цісар не поможе. З порожногого мішка нічого не витягнеш. А в прочім, якщо він має готівку, то гроши скріс перед едвекуцією — і тут бай ваша справа!»

Наші люди звикли жадати від адвоката поруки, що справу виграє. Ніякий адвокат не може знати, чи справу виграє, а якщо вам який адвокат каже, що справу виграє, то він є циган; бо передовсім він навіть не є певний, чи чоловік, який віддасть йому свою справу, каже правду, чи бреше; а відтак не може знати, чи й съвідки при розправі будуть зізнавати, так, як зінають перед ним.

Часто трафляє ся, що жінка мужа арештує, за побитє. Се робить дуже погане вражене в сім краю, і через такі справи, ми перед Американцями тратимо дуже много на народній честі. Американець є всегда з великим респектом для жінки, а такого, що бе слабшу від себе невісту, уважає гірш пса.

Коли юре адвокатував в Вільсберах був там скваєром оден Айриш, котрий такі справи судив по свому. Привели нашого чоловіка перед него. То ти такий добрий файтер, що сь побив свою жінку? Добре. Ходи но, братку, трохи зі мною пофайтувати ся! І сей-час скинув сурдут, закотив рукави і давай валити нашого свата під очі. Як му всадив кілька «пунчів», то наш християнин впав на коліна, і давай просити ся. На прашане каже судія: Уважай сину! Як тебе збере коли охота до бійки, то не руш бідної, слабої жінки, а прайди до мене, а я всегда готов дати файту, кілько лише захочеш. І такий соломонський вирок поміг, бо чоловіки навіть по п'яному не забули кулаків в суді.

Через се, я не відраджую удавати ся в справах кримінальних до суду, як злочин є значний, бо несправедливо було-би хоронити драбів і розбій-

ників, але в звичайних, менш важливих справах лішче погодити ся.

Є ще одна справа з котрою наші люди люблять удавати ся на судову дорогу, а то так звані Surety cases, по нашому погроза. Оден другому відгрожується, що його побе, або «забе як собаку.» В такій справі виграєш муху! Бо після права тутейшого судія не може засудити нікого на жадну кару за саму погрозу, хиба скаже поставити «бель», що через 6 місяців буде сидіти тихо. І на тім конець. А дивіться, за таку дурницю заплатив Іван Макух: адвокатові 50 доларів, за варант 4.50, констабльові 2 дол., тлумакові 5 дол. і стратив 3 дни роботи 14.50, — разом 76 доларів. Чи не дуррак?

Перестерігаю наших людей, щоби не носили по кишенях револьверів або пістолетів, бо в Америці се уважає ся за великий, кримінальний злочин, за що можна дістати 5 літ вязниці.

ІІ. Справи цивільні. Справи цивільні є двоякі; одні походять з умови (контракт,) а другі з переступства. Якщо я заключу з ким умову, а він сеї умови не виповнить, або не хоче до-кінчити, то мені не лішас сянич іншого, як уdatи ся на судову дорогу. Нехай суд його змусить додержати умову, або винагородити мені шкоду, яку я поніс з недодержання умови.

Так само, якщо хтось зробив мені шкоду, чи то нарочно (умисно), чи то з недбалства (бо як припадково, без вини, то нема права на відшкодовані), а шкоди сеї добровільно винагородити не хоче, то я змушений уdatи ся до суду, нехай суд накаже йому шкоду вирівнати. Але закім я уdam ся на судову дорогу, то найперше треба роздумати, чи оплатить ся мені зачинати справу?

І так. Передовсім, чи на випадок виграня процесу буду міг з противника стягнути виграну суму, чи ні? Бо в справах цивільних вязниці нема.

Відтак треба застановити ся, чи можеш свою притенсію довіднити, бо в суді противник твій є так добрий як

і ти, як він заперечить, а ти доказів не маєш — то справа програна.

А по третє, чи в загалі оплатити ся зачинати, бо в Америці суд не признає коштів адвокатських.

Менші справи цивільні перепрощує судія мировий, і то в протягі кількох тижнів, але понеже друга сторона зголошує апеляцію чи рекурс, то справа йде до цивільного суду, а там тягне ся рік, або й більше. Поступоване судове в справах цивільних є дуже скомпліковане і утяжливе. Адвокати могуть відтягати справу від терміну до терміну, через що збільшуються кошти, а чоловік ходить і ходить затискає зуби і нарікає чому вже раз суд справи не кінчить; а суд не годен скоро покінчити, бо таких справ є сотками, так що не годен собі дати ради. З довголітньої практики моєї знаю, що кому ходить **о притенсію менше як 200 доларів, то виграєш тоді, як свою притенсію подаруеш.**

Ще одна пересторога! **Якщо купуєте дім, фарму, лот, або яку небудь недвижимість, то памятайте собі, взяти до помочі совісного адвоката, бо в Амери-**

ці можна дуже легко купити кота в мішку і стратити всі, гірко запрацьовані гроші. Адвоката треба брати з початку, заким ще зложили задаток. Ніколи **нічого не підписуйте**, доки адвокат не перегляне паперів, і не скаже вам підписати. А най вас Бог боронить, здати ся на адвоката противної сторони.

До купна «бізнесу», як: іросерні, бучерні, штору і т. п. треба також адвоката, бо в кождім інтересі контракт є найважнійша річ, а **добрий контракт зробити, потрафить лиши добрий адвокат.**

Если я, в тім пораднику правничім, раджу вам не запускати ся в процеси, то очевидно, маю на цілі виключно ваше добро, бо если-би мені ходило о мое добро, то, будучи адвокатом, кричав бим: Процесуйте ся!

Отих кілька рад прийміть від свого краяна, старого, з довголітньою практикою, адвоката а ручу вам що не пожалуєте.

Др. Юліян Чупка,
адвокат в Філадельфії, Па.

Шематизм

Українських греко-католицьких съящеників під юрисдикцією Адміністратора дієцезального о. Петра Понятішина.

1) о. Лука Білянський, Perryopolis, Pa.	9) о. Дмитро Хомяк, Scranton, Pa.
2) о. Вал. Балог, Youngstown, O.	10) о. Мирон Данилович, Minneapolis, Minn.
3) о. Евген Бартіш, Bayonne, N. J.	11) о. Володимир Держирука, Chester, Pa.
4) о. М. Балог, Cleveland, O.	12) о. Д. Добротвор, Cleveland, O.
5) о. Йосиф Бернатський, Palmerton, Pa.	13) о. Володимир Довгович, Winter Hill, Mass.
6) о. Йосиф Боярчук, Mt. Carmel, Pa.	14) о. Нестор Дмитрів, Bornesboro, Pa.
7) о. Лев Чапельський, Philadelphia, Pa.	15) о. Теодор Дзвуліт, Plymouth, Pa.
8) о. Йосиф Чаплинський, Perth Amboy, N. J.	16) о. Йосиф Дженджера, Erie, Pa.
Совітник Дієцезальний.	
17) о. Іван Дорожинський, Wheeling, W. Va.	

- 18) о. Іван Фекула, Fracville, Pa.
 19) о. Михайло Іуринський, Detroit, Mich.
 20) о. Е. Гранілович, Cleveland, O.
 21) о. Василь Гришинак, Marblehead, O.
 22) о. Іван Гундяк, Herkimer, N. Y.
 23) о. А. Іванишин, Monessen, Pa.
 24) о. Михайло Капець, Keiser, Pa.
 25) о. Михайло Кузів, Elizabeth, N. J.
 26) о. Максим Кінаш, Philadelphia, Pa. Словінник Дієцезальний.
 27) о. Вол. Копитчак, Gorham, N. Dak.
 28) о. Волод. Коритовський, Baltimore, Md.
 29) о. Йосиф Ковальчик, Bridgeport, Conn.
 30) о. Кость Курилло, Syracuse, N. Y.
 31) о. Віктор Ковалітський, Perth Amboy, N. J.
 32) о. Онуфрій Ковалський, New Haven, Conn.
 33) о. Володимир Козоріз, Buffalo, N. Y.
 34) о. Іван Кутський, Ambridge, Pa.
 35) о. Денис Кульматицький, Auburn, N. Y.
 36) о. Михайло Кузьмак, Philadelphia, Pa.
 37) о. Ф. Кисільовський, Ford City, Pa.
 38) о. Володимир Лотович, Brooklyn, N. Y.
 39) о. Антін Лотович, Minersville, Pa.
 40) о. Лев Левицький, Passaic, N. J. Словінник Дієцезальний.
 41) о. Михайло Лисяк, Olyphant, Pa.
 42) о. Стефан Маланяк, Akron, O.
 43) о. Василь Маньюський, Northampton, Pa.
 44) о. С. Е. Милянич, Elmira Heights, N. Y.
 45) о. М. Несвещук, Simpson, Pa.
 46) о. Волод. Обушкевич, Chicago, Ill.
 47) о. Теофан Обушкевич, McAdoo, Pa.
 48) о. Михайло Олексів, Wilkes Barre, Pa.
 49) о. Іван Ортинський, Buffalo, N. Y.
 50) о. Іван Остап, Rossford, O.
 51) о. Александер Павляк, Yonkers, N. Y.
 52) о. Михайло Павдрій, Ramey, Pa.
 53) о. Йосиф Пелехович, New Britain, Conn.
 54) о. Александер Пеленський, Berwick, Pa.
 55) о. К. Пирожок, Pittsburgh, Pa.
 56) о. Др. Іван Перешлиця, Morris Plane, N. J.
 57) о. Волод. Петрівський, Frankford — Philadelphia, Pa.
 58) о. Микола Підгорецький, New York City. Словінник Дієцезальний.
 59) о. Петро Понятішин, Newark, N. J. Адміністратор Дієцезії.
 60) о. Михайло Продан, Watervliet, N. Y.
 61) о. Алекс. Пристай, Carnegie, Pa.
 62) о. Алекс. Пик, McKees Rocks, Pa.
 63) о. Алекс. Ротко, Rochester, N. Y.
 64) о. Нікон Романюк, Hazleton, Pa.
 65) о. Андрій Рудакевич, Jeannette, Pa.
 66) о. Петро Середа, Elmira, N. Y.
 67) о. Іван Шабо, Lorain, O.
 68) о. Іван Шуковський, Johnstown, Pa.
 69) о. П. Соловій, Manchester, N. H.
 70) о. М. Н. Скроцький, без посади.
 71) о. Стефан Склепкович, Newark, N. J.
 72) о. Волод. Сполітакевич, Shamokin, Pa.
 73) о. В. Стєх, Jenners, Pa.
 74) о. Василь Стецюк, Youngstown, O.
 75) о. Антін Строчіцький, Hamtramck, Mich.
 76) о. Ярослав Скроцький, St. Clair, Pa.
 77) о. Н. Струтинський, Chicago, Ill.
 78) о. Андрій Симко, Coatesville, Pa.
 79) о. Евстахій Сидоряк, S. S. Pittsburgh, Pa.
 80) о. Филимон Тарнавський, Cleveland, O.
 81) о. И. Теодорович, McKeesport, Pa.
 82) о. Василь Турула, Allentown, Pa.
 83) о. А. Уляницький, St. Louis, Mo.
 84) о. В. Уляницький, Nanticoke, Pa.
 85) о. Алекс. Улицький, Jersey City, N. J.
 86) о. Тим. Василевич, Barton, O.
 87) о. Іван Велигорський, Granville, N. Y.
 88) о. Іван Волощук, N. S. Pittsburgh, Pa.
 89) о. Роман Волинець, New York, N. Y.
 90) о. С. Вашишин, Ansonia, Conn.
 91) о. Петро Єзерський, Shenandoah, Pa.
 92) о. Роман Залітач, Hartford, Conn.
 93) о. М. Залітач, Woonsocket, R. I.
 94) о. Василь Жолдач, Forest City, Pa.
 95) о. Л. Закревський, Chisholm, Minn.
 96) о. І. Захарко, Cohoes, N. Y.
 97) о. Василь Задерковний, New Britain, Conn.
 98) о. М. Лукавський, Desloge, Mo.

СЪМІШНЕ

ШТИФ ТАБАЧНЮК ПИШЕ ЛИСТ ДО ЖІНКИ.

До стола сідаю, за пюро хапаю,
до тебе моя мила письмо укладаю.
Йди листоньку, бо я йти не можу.
Прийдеш до порога, поклонишся Богу.

Христос сї раждає,

Кохана моя кубіто!

Доношу тобі, що мое поводзене
орайт, сказати. Ми дістали на зиму
лейдоф з шапки, але на марч знов буде
джаб.

Святкую нині, бо Хрісмус маєм.
Ей жоно, Явдохो, коби тебе сюда при-
муфувати, то то пекно. Мені ліпше
як ксендзови в краю; та де-де ксенда
в краю має такий гуд тайм як я в Канаді?
Ади вчера заворделовали п'ять лів
кіків пива, бо патнерка тиж се сквіту-
вала.

Місець пекла з цізу і гему пай, а ми
в дурня грали.

Навіть бас каже до мене утомоник
або үддей, — не дочикане того Майор-
ка, аби я си з ним ту здибав.

Купившем си сут з кофами, але як
єм ніс кик містом, том впав до штрі-
ти, том си троха лице спаскудив, але
тепер вже ввійду. Ти собі голови там
не бадруй. Малого Ніка до чоколі
багато не посытай аби си здоровлі не
збавив, аби міг в Канаді добре діchi ко-
ти. Кейда, най іде єючи але не з мані-

грантом, бо я ту маю смарт Била; на
на мое здане буде добрий зеть. Ади
якосьту відвів ме.

Тепер ти мені відпиши за кількоє
того підсвинка продала жи пес фіст
відкусив? Посилаю ти пару дулярів,
то запиши ме до Далешева на службу
Божу за мое здоровлє тай добре пово-
дзене. Купи си сувічку на сувита.
Багато віскі не купуй, бо скажуть люди,
що ти крейзі фул.

Воцумерія, що так довго не відпи-
суетш? Гарйоб відпиши!

Твій старий фела і freund

Штиф.

ЛИСТ ЯВДОХИ ДО ШТИФА.

Славіте!

Коханий мужу Штифани!

Як єм си довідала жи є від теби
лист і рицепіс, то як єм зачела щуле-
ти по селі за поліцейом аж єм учула
ті бебехи відбиті щось ми востатний
раз бив якис їхав до Канади; таким си
втішила. Ой Божечку цудовний. Али
гайдя зараз з тим листом до ксьонда.
Везли вони до рук тай читають на купер-
ті «Місець Явдоха Табачнюк», тай ка-
жут: «То те вже той Штифан любить!
Ади місіцем те називає». Прочитав
собі, і мені, зачив си тішити, що аж
їмосць заглядала. Казав, аби тобі на-
писати жибис та по вченому ни пи-
шиши

сав. Казали що ти туй-туй Енліком готов стати. Ой падоньку май. Наш Микольць вже відписув тобі лист, але читати ще не знає. Чисто в тебе вдав си. Ади якос тилици воко вибив, як колис ти мині. Рата приходить, пішли гропий. Ксьонда казали, що тобі добре там, а твой Микольць без штанет ходит. А за себи то вжей нічо не кажу.

Пішли ми свою фортиграфію, найси хоць подивлю, який то з теби міністир.

Термін маю; я си гризу та плачу а тобі тристенику вокалянний ни в голові, але якіс там сути з кохами купуеш. Бій си Бога, пішли, бо Майорко ни дас ми дороги пірити.

Поздоровлею те

Твоя жінка

Яєдоха.

То я тату пишу. Мама брешут трохи. Возьміт мє до Канади то ще вам більше напишу. Ви мене тату ни прозвивайте «Нік», бо я Микола.

Ваш син

Микола Табачнюк.

Де?

Четар: Умісте плавати? А ви де сего навчили ся? — Рекрут: Голошу служняно, в воді, пане четар.

Всё одно.

Старший жовнір на відпустці: Пляшку пива! — Гостинник: Не масмо пляшкового, тілько бочівкове. — Жовнір: То дайте бочку.

Буквально.

Четар до жовніра, що вертав в небезпечної стежі: Деж ти був, хлопче? — Голошу служняно, пане четар, половина по живіт у болоті, голова й груди в огні!

Де всі жиди трефні?

В Жовкві; бо беруть і плють воду зі Свяні (так зв'єть ся там ріка.)

Дурнє питання.

— А тебе хто так подрапав по лиці? — А ти може не жонатий? — Та жонатий... — Ну то пощо ставиш такі дурні питання?

Большевики.

Для Жидів є два роди большевиків: майшевики і тойшевики.

Скоростріл.

Син: Тату, яка ріжниця між крісом а скорострілом? — Адже і сей і той стріляють такими кулями? — Батько: О! Диви: то так, як говорю, л, то кріс, — а говорить мама, то скоростріл.

I справді.

— Добродію, скажіть будь ласка, яка буде форма правління в нових державах? — Гм... на мою думку на Україні буде гетьман, в Польщі круль, а в Росії Сруль (Ленін.)

Нова валюта.

Знаєш, у «Малополющі» заводять анлійську валюту. — Що, що?... А так. Марки будуть ішли на фунти.

У кого більше свят.

Жид з хлюпом поперечили ся, в кого більше свят, у жидів, чи в католиків. — Слухай, Іван — каже жид — кілько в нас є свят, тілько я тобі волосків а голови вимкну. — Добре — каже Іван — я тобі так само, кілько є у нас. Почав жид рахувати. — У нас є Судний день, то раз! Трубки, то два! Кутчки, то три! Гаманя, то штири! Пейсах, то п'ять! Зелені свята, то шість. — Ну, далі! каже хлон. — Що далі? А у вас хіба більше?

— Ну, у нас є перше Різдво, то раз! Друге Воскресене, то два! Тай так вичислює далі по одному, по одному, і за кождим жидови один волосок мік! А далі сприкрило ся Йому тай каже: — А потім є трох святих! А потім є сорок святих! А нарешті є всіх святих! Тай за тим словом як ухочіть жида обома руками за пейси, як торгне з усієї сили — чисто вирван.